doc. ThDr. Ján Husár, PhD. (ed.)

PRAVOSLÁVNY BIBLICKÝ ZBORNÍK
I/2015

Diecezjalny ośrodek Kultury Prawoslavnej ELPIS
Gorlice 2015

Editor: doc. ThDr. Ján Husár PhD.

Redakčná rada: doc. ThDr. Alexander Cap., CSc. – predseda
prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.
doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.
doc. ThDr. Miroslav Župina, PhD.
doc. ThDr. Ján Husár, PhD.
Mgr. Vladimír Kocvár, PhD.
Ks. biskup dr Paisjusz (Piotr Martyniuk)
Ks. dr Roman Dubec, PhD.

Recenzenti: prof. ThDr. Milan Gerka, CSc.
Ks. biskup dr Paisjusz (Piotr Martyniuk)
Ks. dr Roman Dubec, PhD.

ISBN 978-83-63055-86-8

OBSAH

ALEXANDER CAP
Strom života a strom poznania dobra a zla - výklad na 1Mjž 2, 9 5

ŠTEFAN PRUŽINSKÝ
Život kresťana a Boží súd v duchu zákona slobody 17

JÁN HUSÁR
„Dielo Ja vykonám vo vaše dni, ktorému neuveríte“ (Av 1, 5) 28

JÁN HUSÁR
„Pozdvihujem (na vás) chaldejcov, (bojovníkov),
krutý a obratný národ“ (Av 1, 6-7) 32

MÁRIO BLAHOTA
Tradícia patriarchov v knihe Genesis 38

ANDREJ DUPEJ
Úvodný pozdrav v kontexte listu Filipským (Flp 1, 1) 45

Ks. biskup dr PAISJUSZ (Piotr Martyniuk)
Posłuszeństwo i podporządkowanie siebie Bogu i Cerkwi 53

Ks. biskup dr PAISJUSZ (Piotr Martyniuk)
Podłoże biblijne oraz tło historyczne sakramentu chrztu 59

RADIM PULEC – KRYŠTOF
Návrat k apoštolské podobě hospodaření Církve II.
(Přehled organizační struktury do roku 2013) 69

ЮРІЙ ДАНИЛЕЦЬ
Місіонерська діяльність єпископа Дамаскина (Грданички)
на Підкарпатській Русі 103

SOTIRIOS TRAPEZANLIDIS
Pozícia cirkví v Slovenskej republike 113

SOTIRIOS TRAPEZANLIDIS
Vzťah a financovanie cirkví vo vybraných štátoch Európskej únie 125

NADEŽDA SIČÁKOVÁ
Lexikón hymnografických termínov (4. časť) 137

LENKA POPJAKOVÁ
Význam projektov zameraných na zlepšovanie pripravenosti mladých ľudí pre trh práce a život v spoločnosti 143

MARTINA KORMOŠOVÁ
Internetová závislosť: pojem, druhy, symptómy, štádia a príčiny rozvinutia, liečenie a profylaxia 150

DANIELA CEHELSKÁ
Postavenie mužov a žien z pohľadu kresťanstva v kontexte manželského práva v minulosti a dnes 173

ZUZANA JUSKOVÁ
Nástrahy spoločnosti pre mladého kresťana 190

MARTIN KORMANÍK
Význam hospicovej starostlivosti pre človeka 198

STROM ŽIVOTA A STROM POZNANIA DOBRA A ZLA (výklad na 1Mjž 2, 9)

doc. ThDr. Alexander Cap, CSc.

καὶ ἐξανέτειλεν ὁ θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὡραῖον εἰς ὅρασιν καὶ καλὸν εἰς βρῶσιν καὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τῷ παραδείσῳ καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ

Boh dal ešte vyrásť zo zeme všetko stromovie nádherné na pohľad a dobré na jedenie a **strom života** uprostred záhrady a **strom vedomia o poznaní dobra a zla.**

Й прозѧѣ бг҃ъ є҆щѐ ѿ землѝ вс҃а́кое дре́во кра́сное въ̀ вид҃ѣ́нїе ѝ до́брое въ̀ сн҃ѣ́дь: ѝ дре́во жи́зни посредѣ̀ рая̀, ѝ дре́во є҆́же вѣ́дѣти разумѣ́телное до́брагѡ ѝ лу҃ка́ваго.

И произрастил Господь Бог из земли всякое дерево, приятное на вид и хорошое для пищи, и дерево жизни посреди рая, и дерево познания добра и зла.

וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נֶחְמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל
וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגָּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע

Pán Boh dal zo zeme vyrásť všetkým stromom, vábivým na pohľad a dobrým na jedenie, i **stromu života** uprostred záhrady i **stromu poznania dobra a zla.**

Hospodin, Bůh, dal z půdy vyrašit veškerému stromoví libému na pohled a dobrému k jídlu a uvnitř té záhrady stromu života a stromu poznání dobra a zla.

Niektorí autori vidia v zmienke o stromoch typický zdroj ľudskej potravy pred pádom. Po páde (3, 22) bude človek nútený živiť sa rastlinami. Stromy sú tu skôr spomenuté pre vznik záhrady a kľúčovú úlohu zakázaného stromu. Poznámka, že boli pekné na pohľad a chutné na jedenie, zdôrazňuje hojnosť Božieho zabezpečenia pre človeka.

Strom ako symbol života je v Biblii veľmi známy. Časté vegetatívne motívy posvätného stromu alebo rastliny v mezopotámskom figuratívnom umení na pečatiach, reliéfech, stélach, doložené archeologickými nálezmi[1], potvrdzujú túto rozšírenú starovekú tradíciu. Epos o Gilgamešovi taktiež spomína, že jeho hrdina našiel v hĺbke oceánu rastlinu, ktorá mala dodať mladosť vo vysokom veku[2]. Verš 3, 22 poznamenáva, že strom života by umožnil získať život, v zmysle nesmrteľnosti, tým, ktorí by z neho jedli. Zákaz jesť z neho príde do úvahy až po páde, preto jedenie z neho pred pádom je bežnou vecou a súvisí s neobmedzenou plnosťou života človeka, ktorú podľa príbehu mal pred pádom. Kniha Prísloví opisuje strom života múdrosť (3, 18), ovocie spravodlivosti (11, 30), splnenú túžbu (13, 12) a príjemnú reč (15, 4): inými slovami, všetko toto dáva plnosť života ľuďom, ktorí tým disponujú. Kniha Zjavenia používa motív stromu života ako inklúziu: na začiatku knihy sa spomína v prísľube efezskej cirkvi (2, 17) a v závere knihy, v kap. 22, predstavuje strom, čo prináša dvanásť druhov ovocia a rodí každý mesiac, pričom jeho listy majú moc uzdravovať národy (Porovnaj Ez 47, 12). Apokryfná literatúra podáva tému ešte detailnejšie. Keďže stromy ostanú zelené počas letného sucha, Písmo v nich vidí obraz Božieho života (napr. Ž 1, 3; Jer, 8). Abrahám zasadil tamarišku pri Bersabe a pri nej aj vzýval PÁNA (21, 33). Zelené stromy boli i riadnou súčasťou kanaánských svätýň (5Mjž 12, 2). Navyše sa zdá, že zlatý svietnik umiestnený vo svätostánku, bol utvorený na spôsob stromu života: jeho svetlo dopadajúce na dvanásť predkladaných chlebov symbolizovalo Boží život, ktorý udržiaval dvanásť kmeňov Izraela (2Mjž 25, 31-34;3Mjž 24, 1-9)[3]. Biblický dialóg má črty básne a hovorí o „magickom strome“[4].

[1] Pozri symbolické znázornenie fenickej – kanaánskej ašery. Stela z Tunisu. (Pozri РАЙТ, *Д.*: *Библейская археология.* Санкт Петербург 2003, s. 25).

[2] Mezopotámsky epos o Gilgamešovi v porovnaní so správou z Genezisu hovorí v podstate o túžbe človeka po dlhovekosti. Iní exegéti skôr poukazujú na rajský úpadok ako výsledok polemiky s kanaánskym kultom plodnosti spätými s Ašerou, ktorej náboženským symbolom bol posvätný strom. Mezopotámska ikonografia hovorí napr. o bohu Ningiszidovi – „pánovi dobrého stromu“.

[3] Genezis, cit. dielo, s. 132.

[4] LEMANSKI, J. *Ksiega Rodzaju,* T.1.Lodž 2013, s. 240.

1.1 Strom života

Aj v pohanskej mytológii nachádzame zmienky o stromoch, cez ktoré im boli dávané „vody života". V Mezopotámii sa našlo zobrazenie obrovského stromu, ktorého korene a kmeň boli navrchu a koruna sa nachádzala v nebi. Vďaka tomuto stromu ľudia získavali poznanie a život[1]. Takéto stromy sa v staroorientalných **mýtoch nachádzali na nedostupných miestach. Avšak v Biblii sa tento strom nachádza uprostred záhrady ako dostupná a jedinečná možnosť života.** Alexander Meň[2] poukazuje na sádrový reliéf z Nimrudu (Asýrie 900 rokov pred Chr.), kde je zobrazený kráľ Aššurnasirpal a okrídlený boh, ktorí sa klaňajú posvätnému stromu.

Národné tradície jednotlivých kultúr uchovali pamiatku o strome života a ovocí - plodoch života. Indovia ho nazývali termín kalpankšam, peržania- g(h)om, araby – tuba, indiáni – majja-kejba, gréci – lotus, germáni – iggbrasil. Na asyrských sochách sa zväčša stretávame so znázornením stromu života, okolo ktorého sa klaňajú králi a panovníci, alebo je obklopený duchmi, ktorí majú krídla. U iných národov sa strom života znázorňoval na pohrebných pamiatkach alebo dokonca aj na pečiatkach[3].

Strom života[4] je symbolom nesmrteľnosti. V hebrejčine preložený ako „ec ha-chajjim čo označuje strom, dávajúci život, t.j. 1Mjž 3, 22, ktorý dáva telu nesmrteľnosť. Človek je podľa svojej prirodzenosti smrteľný, ale mal získať nesmrteľnosť za cenu uposlúchnutia Boha. Boh chcel podarovať človeku nesmrteľnosť ako špeciálny dar. Nič nedáva ľudskému telu také čosi, ani tie najlepšie ovocia zo stromov, ktoré v sebe obsahujú najviac vitamínov. Metropolita Filaret[5], ktorý pracoval aj s hebrejským textom vysvetľuje, že strom života môžeme pomenovať aj

[1] ΜΙΛΤΙΑΔΙ, Κ.: *Ριμα κιριν Κρατεον, Διμιυργια κυ κοσμυ – Γεν.* Τεσσαλονικι 1990, s. 116-117.

[2] МЕНЬ, А.: *Исагогика, s. 124*

[3] СНИГИРЕВ, Р.: *Библейская археология*. Москва 2007, s. 114.

[4] Strom života tvoril zvlášť v múdroslovnej literatúre obľúbený námet (Prisl 3, 18; 11,30; 13, 12; 15, 4). V staroorientálnej symbolike bola so stromom života spätá postava kráľa a to trojakým navzájom sa prelínajúcim spôsobom. Kráľ ako božský záhradník, ako majiteľ stromu života, alebo ako strom života.

[5] ДРОЗДОВ, Ф.: *Толкование на Книгу Бытия*. Москва 1867, s. 72.

stromom zdravia. To nás utvrdzuje v tom, že „strom života“ je symbol. Biblická komisia z 30. 6. 1909 konštatuje, že skúmanie stromu života nepatrí do úloh kresťanskej náuky.[1]

Sv. Ján Zlatoústy hovorí vo svojej piatej besede takúto myšlienku: Človek nebol stvorený Bohom ani ako smrteľný, ani jako nesmrteľný. Ak by sa staral iba o duševné zdokonaľovanie, duchovný rast, o duševné blahá, dosiahol by nesmrteľnosť. A to vďaka „stromu života“. Strom života bol teda akousi odmenou pre ľudí za poslušnosť.

Sv. Ján Damašský[2] hovorí: „Človek v raji sa nasycoval jediným plodom a to hľadením na Boha rovnako ako anjeli. Práve preto nepociťoval hlad a preto snáď aj práve toto hľadenie na Boha – obdivovanie je nazvané „hľadením na strom života“.

Serafím Rose[3] hovorí: „V skutočnosti bol raj materiálny, ale zároveň i duchovný. Práve takým bol stvorený aj človek – zmyselným aj intelektuálnym. Zatiaľ čo v tele prebýval v raji, duchovne prebýval ešte v oveľa krajšom mieste – neustále rozjímal o Bohu. Sladkosť božskej kontemplácie je tým stromom života, ktorý dáva človeku život. Telom žil na zemi a vo svojom duchu prebýval s anjelmi, usmerňoval svoje k Bohu a tým bol vlastne živený.

---

[1] PETER, M., Wyklad Pisma swietego Starego Testamentu, Poznaň 1956, s. 61. Pápežská biblická komisia v r. 1905-1915 dávala prednosť konzervatívnemu výkladu Sv. Písma. (PETRÁČEK, T.: Bible a moderní kritika, Vyšehrad 2011 , s. 87). Encyklika Humani generis hovorí: „Prvých jedenásť kapitol knihy Genezis, hoci nezodpovedajú striktne dejepisnému charakteru ako ho poznáme u slávnych spisovateľov gréckych a latinských, alebo našich súčasných odborníkov i napriek tomu má v pravom zmysle historickú povahu, čo môžu exegéti veľmi dobre skúmať a upresňovať. Tieto kapitoly sú prosté i obrazné rozprávania a sú prispôsobené ľuďom s neveľmi vyspelou kultúrou, ale tiež obsahujú hlavné pravdy, potrebné pre dosiahnutie večnej spásy, aj ľudový popis pôvodu človeka a vyvoleného ľudu. Ak starobylí svätopisci niečo čerpali z ľudového rozprávania, čo môžeme pripustiť, nikdy nesmieme zabúdať, že to robili ako Bohom inšpirovaní , takže pri výbere a hodnotení oných svedectiev boli ochránení pred každým omylom. To však, čo bolo do Písma Svätého prevzaté z ľudového rozprávania nemôžeme vôbec porovnávať s mytológiou ani s inými literárnymi druhmi im podobnými, ktoré vychádzajú skôr z bohatej fantázie než z úsilia o pravdu a večnosť.“ (PETRÁČEK, T., cit. dielo, s. 279).

[2] ДАМАСКИН, И.: *Точное изложение православной веры*. Москва 1992, s.148.

[3] The Ortodox Word, N-171, California 1993: Serafim Rose, The Ortodox Patristic unerstanding Of Genezis, Chaprter Five, Paradise p. 194-195.

Prof. A. Lopuchin[1] poukazuje, že **strom života ako v samotnom Písme, ale aj v učení sv. otcov Cirkvi sa chápalo tajomne a bol to akýsi predobraz, ktorý poukazoval na drevo kríža, vďaka ktorému nám Christos prinavrátil duchovný život a na tajomstvo eucharistie ako spasiteľného plodu tejto obeti na kríži** (Prisl 3, 18; 11, 30; 15, 4; Jn 6, 51-58), **ktorá nás privádza k životu večnému.**

1.2 Strom poznania dobra a zla

Poznanie dobra a zla je schopnosť rozlišovať užitočné od škodlivého, príjemné od nepríjemného, t.j. plnohodnotnosť pocitov a rozumu. Nemajú ho deti (5Mjž 1, 39; Iz 7, 6) **ani starí ľudia** (2 Kr 19, 35 (2Sam).

Aj biblický **„strom poznania dobra a zla" je symbol. Nemá však meno od toho, že by v sebe mal niečo dobrého alebo zlého, ani preto, že by jeho ovocie obohatilo vedomosti človeka. Svoje meno má odtiaľ, že toto poznanie je Božím privilégiom.**

Strom poznania dobra a zla sa podľa 1Mjž 2, 9; 3, 3 nachádzal tiež uprostred záhrady. Pojmy dobro a zlo patria do kategórie morálky. Nevieme, či takto nebol nazvaný strom podľa slov vyrieknutých diablom 1Mjž 3, 5, pretože satan si to prispôsobil a vysvetlil tak, že Evu priviedol k pádu. Všetci súčasní odborníci, biblisti a exegéti knihy Genezis sa zhodujú v jednom a to, že „strom poznania" považujú za symbol, opierajúc sa o tvrdenie, že samotné ovocie nemôže poskytovať človeku poznanie[2] a vedomosti z morálky ohľadne dobra a zla.

Strom poznania sa vymyká tiež akémukoľvek botanickému zadeleniu. Jeho povaha je metafyzická, kedže súvisí s Bohom a ako jediný najvýraznejšie reprezentuje Boha v celom raji, prostredníctvom jeho výslovného zákazu[3]. Symbolika stromu mala ešte jeden význam v Sta-

[1] ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия. Т. 1.* Петербург 1904 – 1907, s. 18.

[2] Jediné poznanie z pohľadu chuti napomáhajú rozpoznať chuťové poháriky či je ovocie zrelé - nezrelé, trpké – sladké, prezreté - zhnilé, vhodné –nevhodné na zaváranie, oberačku.... (Pozn. a).

[3] Znázornenie stromu ako jablone má pôvod v lat. preklade Vulgaty. Vzdelaní umelci ako Michelangelo poznali latinskú verziu Písma a strom označený latinským spojením ako „lignumque scientaie boni et mali" mali len krok k **jabloni**; latinský výraz „mali" je genitív od neutra „malum", čo sa prekladá ako „zlo", ktoré označuje i „jablko". S tým pre-

rozákonnej Cirkvi. Bol to nielen znak požehnania, ale skrýval v sebe isté nebezpečenstvo. Pod stromami vykonávali magické rituály pohania. Kanaánsky kult plodnosti bol spätý tiež so stromami[1].

Sv. Ján Zlatoústy[2] hovorí: „Ak milovaný počuješ, že Boh posadil raj v Edeme na východe, pochop tieto slová správne tak, ako je treba, že vznikol na Boží príkaz. A následne ver, že bol raj stvorený na tom istom mieste, o ktorom hovorí Písmo".

Blažený Augustín[3] hovorí: „Niektoré veci sa odkrývajú doslovne po poriadku času t.j. chronologicky, alebo tak ako postupne nasledovali, pretože zvesť nehovorí o predchádzajúcich udalostiach. Ak si z toho neurobíme pravidlo, môžeme pochybiť. Preto je v knihe Genezis povedal, že Boh nasadil raj v Edeme na východe a umiestnil tam človeka, ktorého stvoril. A na príkaz Boží zo zeme vyrástli všelijaké stromy krásne na pohľad a dobré na jedenie. Zdá sa nám to, že sa to všetko stalo po tom, čo Boh stvoril človeka a umiestnil ho do raja". Sv. Cyprián Kartaginský[4] hovorí: „Cirkev je obrazom raja a vnútri dvojích stien uchováva figovníky. Ten, ktorý je neprináša dobré ovocie vytrháva sa a hádže do ohňa".

Sv. Ambróz Milánsky[5] hovorí: „Raj je taký, že ho mohol uvidieť pri svojom uchvátení iba apoštol Pavol[6], alebo niekto iný, podobný Pavlovi. Hoci Pavol si nemohol spomenúť, či videl raj v tele, alebo mimo tela

---

krývaním významov súvisí vyobrazenie stromu poznania v západnej kultúre ako jablone. Sv. Cyprián Kartagenský, blažený Teodoret Cýrsky a Teodor Mopsuetský poukazujú na to, že išlo skôr o figovník. (Pozri CAP, A.: *Výklad na knihu Genezis I.-III. Kapitola*. Prešov 2000, s. 49). Figovník sa oddávna v Afrike a Ázii považoval za posvätný strom. Podľa egyptskej knihy mŕtvych je figovník svetovým stromom, na ktorom vo východnom nebi sedia bohovia. Svetový strom je stará náboženská predstava mnohých systémov, ktoré spájali nebo so zemou. (Pozri HELLER, J.: Starověká náboženství, s. 67-68).

[1] МЕНЬ, А.: *Исагогика – Ветхий Завет*. Москва 2000, *s. 125.*

[2] ЗЛАТОУСТ, И.: Гомилии на Книгу Бытия, 13.13 TLG 2062.112.53.108.58-63. In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 69.

[3] ИПОНСКИЙ, А.: Об учении християнском , 3. 36. Cl. 0263,3.36. 2. In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 69.

[4] КАРФАГЕНСКИЙ, К.: Послания 73. 10. CCSL 3C:540. In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 69.

[5] МЕДИОЛАНСКИЙ, А.: O pae. Cl.0124, 1.1.265.14. In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 70.

[6] 2Kor 12, 2-5.

počul slová, ktoré prikazovali, aby nehovoril o tom, čo videl. Ako môžeme my nazývať nejaké miesto „rajom" pričom nemáme sily, aby sme ho uvideli a máme právo o tom rozprávať iným ľuďom?"

Sv. Bazil Veľký[1] hovorí: „V čase modlitieb sme všetci otočení na východ, avšak mnohí nevedia, že pritom hľadáme svoju pradávnu domovinu, raj, ktorý vysadil Boh v Edeme na východe".

V liste Diogenetovi[2] sa píše: „Boh vysadil uprostred raja (strom poznania) a strom života, poukazujúc na poznanie ako na cestu k životu. Avšak prvotní ľudia s nečistými myšlienkami použili jeho plody skrze úlistnosť hada. Preto život bez poznania, ale ani poznanie bez skutočného, pravdivého života sú hriešne. Preto taký i onaký strom boli posadené jeden pri druhom".

Blažený Hieroným[3] hovorí: „Ak je múdrosť strom života, to znamená samotná múdrosť je Isus Christos. Teraz už chápete prečo blažený a svätý muž ju pripodobňuje k tomuto stromu – stromu múdrosti. Teraz už rozumiete, prečo tento spravodlivý a blažený muž, ktorý nerobil podľa rád bezbožníkov nečestných nerobí to, ale robí iné. Preto on ako strom posadený pri vodných tokoch (Ž 1, 3) t.j. prečo sa podobá a Christa, lebo Boh nás vzkriesil s Ním a posadil nás na nebesia (Ef 2, 6). Teraz už chápete, že spolu s Christom kraľujeme na nebesiach. Teraz už chápete, prečo bol strom posadený v raji a prečo my všetci sa nachádzame v jeho blízkosti".

Sv. Gregor Nazianský[4] hovorí: „Christos sa pozdvihuje na drevo a dáva sa dobrovoľne ukrižovať. Kríž sa pre nás týmto stáva stromom života a zachraňuje s Ním ukrižovaného lotra, avšak zatemňuje všetko viditeľné".

---

[1] КЕСАРИЙСКИЙ, В.: О Святом Духе. 27. 66. TLG 2040.003,27.66.60-63. In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 70.

[2] Послание Диогнету 12.3-4. TLG 1350.001,12.32.1-4.3. In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 70.

[3] СТРИДОНСКИЙ, И.: Трактат на Псалмы (Пс 1). Cl. 0592,1.109. In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 70.

[4] НАЗИАНЗИН, Г.: О Сыне (Слово 29) TLG 2022.09,20-24-26. In: *Библейские комментарии отцов Церкви*, s. 70.

Súčasní novodobí odborníci a biblisti sa zhodujú na siedmych tézach – názoroch ako by mohla byť pochopená táto zložitá otázka dvoch stromov – života a poznania v Biblii.

Strom poznania dobra a zla sa nachádza iba v tomto príbehu a je veľmi ťažké určiť jeho zmysel. Jeho kľúčové postavenie v narácii 2, 9.17; 3,5 a 3,22 nás núti k pokusom hľadať jeho význam. No predtým je dôležité uviesť dve poznámky: Zdá sa zrejmé, že tak, ako by jedenie zo stromu života viedlo k nesmrteľnosti, jedenie zo zakázaného stromu by viedlo k poznaniu dobra a zla (3, 22); taktiež sa musíme pokúsiť stanoviť význam slovného spojenia **poznanie dobra a zla** overením jeho použitia ako celku tu aj v iných textoch, a nie iba určením významu jednotlivých slov. Tu sú navrhované výklady a spojenia:

1) Poznanie dobra a zla znamená morálne rozlišovanie, spoznávanie rozdielu medzi dobrým a zlým (Budde 1883). Je to pravda, že dobro a zlo v tomto príbehu predstavujú jasné *morálne kategórie*. Nejde tu však o prvotné morálne rozlišovanie, veď Boží zákaz v logike príbehu robí prvého človeka schopného chápať smrť ako trest za jedenie z daného stromu, čo predpokladá už rozlišovanie tohto zla pre neho. Predstavu zla a jeho rozlíšenie príbeh už predpokladá, aj keď priamu skúsenosť so zlom človek ešte nemá. Moderní komentátori nesúhlasia s týmto výkladom. Pôvodný franúzsky ekumenický preklad Písma (TOB) prekladal názov stromu ako *strom poznania šťastia a nešťastia,* aby sa vyhol klasickému morálnemu významu; novší preklad z r. 1988 sa vrátil k bežnému významu. Iní autori vidia v zákaze jedenia zo stromu odopretie dospelosti (Gunkel) a jasného sebapoznania (Speiser, de Vaux). Problémom stále zostáva, prečo by Boh upieral človeku ľudské vlastnosti, a neobjasňuje sa, prečo by ho tieto vlastnosti robili rovným Bohu (3, 22).

2) Toto poznanie je jednoducho opis *dôsledkov dodržiavania a nedodržiavania prikázaní* (Kidner a Gispen). Je možné chápať ho ako skúšobný kameň; ak sa človek zdrží niečoho zlého, spozná dobro, ak neposlúchne, čaká ho zlo. D. Kidner hovorí, že *strom hrá svoju úlohu skôr cez príležitosť, ktorú ponúka, ako cez kvality, ktoré vlastní; je ako dvere, kterých menovka oznamuje, čo je za nimi (Kidner, 63).* Proti tomuto výkladu sa argumentuje, že strom ponúka poznanie vlastné iba Bohu (3, 5.22). Uvedený výklad však nie je v zhode s textami Dt 1, 39 a 2Sam 19, 36, ktoré podotýkajú, že ani mladí, ani starí nepoznajú dobro a zlo. Keby bol výklad pravdivý,

išlo by o prvotný zákaz, ktorý Boh dal človeku, aby ho chránil pred skúsenosťou zla. Ak človek neodolá a siahne po zakázanom ovocí, spozná zlo. Po jedení bude poznať zlo nielen teoreticky, ale i prakticky. V Bibli má sloveso **poznať** nielen teoretický, ale najmä praktický a konkrétny význam[1]. Poznať v Písme znamená mať praktickú skúsenosť s predmetom poznania, ktorá následne ovplyvňuje život poznajúceho. Človek bežne získa poznanie zo skúsenosti, hoci len teoretickej, no poznanie založené na praktickej skúsenosti má väčší dopad na jeho život.

3) Táto téza je od židovských rabínov, ktorí tvrdili, *že poznanie dobra a zla spočíva v sexuálnom spoznaní*. Z moderných autorov ju sledujú Weinfeld, Coppens, Hartmann, Engell, Gordis, La Cocque. Je pravda, že sloveso **poznal** označuje v 4, 1 pohlavný styk, ale tu treba brať do úvahy poznanie v súvise s výrazmi **dobro a zlo.** Téza je málo zlúčiteľná s kontextom a takmer neudržateľná, lebo v kap. 1-2 niet narážky, že by sexuálne poznanie bolo rezervované iba Bohu alebo, že by bolo človeku odopreté (porovnaj 1, 28 a 2, 18-25); práve opak je pravdou. Hoci tému nahoty, pocitu hanby, trestu pri rodení detí a tému túžby po manželovi príbeh obsahuje, ich cieľ zapadá do celkového obrazu situácie človeka po páde, ktorého súčasťou sú i problémy pohlavného života ľudí.

4) Veľmi rozšírená je téza od C. Wellhausena; súhlasí s ňou i Humbert, von Rad a Soggin: dobro a zlo tvoria rečnícku figúru merizmus (dva protikladné výrazy), ktorá predstavuje *univerzálne poznanie* alebo vševedúcnosť, podobne ako nebo a zem predstavovali celý svet. Človek by teda chcel poznať všetko ako Boh. Po páde však človek určite nepoznal všetko: nespoznal napr. svoju zodpovednosť za spáchané zlo, keď sa obaja vyhovárali a nevedeli, ako bude Boh následne konať. A kedže sa ho človek bál, skryl sa pred ním. To, čo spoznal, je hanba a nahota (3, 7-8). Tento výklad teda úplne nevystihuje povahu stromu.

5) Veľmi výstižná téza pochádza od Cassuta a Westermanna, že strom poznania dobra a zla predstavuje múdrosť. Vychádza sa pritom zo slovesa **poznať**. V Písme možno ľahko počuť o Bohu, ktorý vlastní múdrosť, a jeho deti ju nemajú. Ťažšie sa však chápe, prečo je človeku odopretá. Získanie múdrosti je jeden z najvyšších cieľov Knih Príslovní.

[1] Už v 4, 1.17.25 bude sloveso **poznať** eufemizmom pre pohlavný styk muža a ženy (porov. Lk 1, 34).

Múdroslovná literatúra však dáva najavo, že existuje múdrosť rezervovaná iba Bohu, na ktorú nemôže človek ašpirovať (Jób 15, 7-9; 40 a Prís 30, 1-4), pretože plné porozumenie Boha, sveta a miesta človeka v ňom presahuje ľudské chápanie. Ísť za ňou bez ohľadu na zjavenie značí potvrdzovať ľudskú sebestačnosť a zanedbávať bázeň pred Pánom, ktorá je počiatkom poznania (Prís 1,7). Postoj vlastný človeku, ktorý chce byť pravdivo múdry a viesť plnohodnotný život, spočíva vo viere v Boha, a nie v uznaní samostatnosti poznania. Najbližší paralelný text ku kap. 2-3 je Ez 28, ktorý mytologickým jazykom opisuje kráľa Týru, ako bol vyhnaný z Edenu pre pýchu, a preto, že sa pred inými označoval za múdreho ako Boh (Ez 28, 6.15-17).

6) Clark (1969, 266-278) ponúka taktiež výstižnú tézu, ktorá vidí v spojení dobra a zla *legálny kontext* na opísanie právnej zodpovednosti za rozhodnutia. Kap.2-3 používajú tento zákaz na opis morálnej sebestačnosti rozhodujúc, čo je správne bez vzťahu k Božej zjavenej vôli. V raji sa Boží zákon zužuje do jediného príkazu: **zo stromu poznania nejedz!** Za jeho prestúpenie hrozí smrť. Keď sa Adam s Evou rozhodli pre *morálnu samostatnosť*, ich život začal smerovať k smrti. Ž 19, 8-10 je narážkou na kap. 2-3, keď prirovnáva zákon k stromu poznania, lebo *osviežujú dušu…dáva múdrosť maličkým…potešuje srdce… osvecuje oči* (porov. 3, 6). Boží zákaz zjavený v záhrade obnášal varovanie pod trestom smrti. Neskôr bolo v Izraeli známych veľa príkazov, pre prestúpenie ktorých hrozila Božia kliatba alebo smrť. Pretože zákaz vydal Boh, človek ho nemohol pozmeniť: ani skrátiť, ani doplniť (Dt 4, 2); tým bola ľudská morálna samostatnosť vylúčená. Keďže Adam s Evou si vyvolili ľudskú múdrosť a dali jej prednosť pred Božím zákonom, našli smrť, a nie život. V zmysle dejinnej skúsenosti Izraela s Bohom bola nedotknuteľnosť Zákona vo svätostánku symbolizovaná uložením tabúľ Dekalógu vo vnútri drevenej archy, posvätného Božieho trónu, uchovávanej vo vnútri veľsvätyne v Jeruzalemskom chráme, umiestneného v strede zasľúbenej krajiny, oplývajúcej medom a mliekom. Ak sa človek dotkol archy, hrozil mu trest smrti (porov. Nm 4, 15.20; 2Sam 6, 6-7), čo zrejme naznačuje Eva svojou verziou zákazu (3, 3)[1].

[1] Genezis, s. 133-134.

Nemecký starozákonník von Rad poukazuje na to, že „dobré a zlé" znamená to isté ako „VŠETKO", teda poznanie dobra a zla je v podstate vševedúcnosť, ktoré nechápame len ako rozumové poznanie, ale predovšetkým ako zvrchované rozhodovanie o dobrom a zlom (porovn. Iz 5, 20). Človeku nie je dané právo byť takýmto sudcom. Iba **Boh**[1] **rozhoduje, čo je skutočné a ozajstne dobré a zlé pre človeka, čo vedie k životu a čo k smrti**. **Človek má jeho rozhodnutie poslušne prijímať.** Existencia stromu života a stromu poznania ho stavia na križovatku (porovn. 5Mjž 30, 15-19[2]). Samozrejme, že Boh nikoho nenecháva na pochybách, ktorá cesta je cestou života[3].

Zoznam bibliografických odkazov:

BIBLIA. Vydala Slovenská evanjelická cirkev a. v. v ČSSR, 1990. ISBN 0-564-03222-0.

Библия – Книги Священного Писания Ветхаго Завета на Церковно-славянском языке. Москва 1993.

Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет I. Книга Бытия 1-11. Герменевтика 2004. ISBN 5-901 494-03-2.

ДАМАСКИН, И.: *Точное изложение православной веры*. Москва 1992.

[1] Diabol je opicou Boha – hovorí blaž. Augustín, čiže pokúša sa napodobňovať Boha, hrá sa na niečo čím nie je avšak s tým rozdielom, že zlo prezentuje ako dobro. Taktiež človek v 21. storočí, ktorý si namýsľa vďaka vzdelaniu a poznaniu, že je v pozícii Boha sa pokúša nanovo vytvárať nový hodnotový systém častokrát neberie ohľad na to, čo povedal o tom Boh vo Svätom Písme a Christová Cirkev. (Pozn. a).

[2] „Pozri dnes som ti predložil život a dobro, smrť a zlo. Dnes ti prikazujem milovať Hospodina, tvojho Boha, kráčať po Jeho cestách a zachovávať Jeho príkazy. Jeho ustanovenia a Jeho právne predpisy – tak budeš žiť a rozmnožovať sa. Hospodin, tvoj Boh bude ťa požehnávať v krajine, ktorú ideš zaujať. Ale ak sa ti srdce odvráti a nebudeš poslúchať, dáš sa zviesť, budeš sa klaňať iným bohom a budeš im slúžiť, oznamujem vám dnes, že určite zahyniete; nebudete dlho žiť v krajine, ktorú ideš zaujať po prechode cez Jordán. Nebesá i zem povolávam dnes za svedkov proti vám. Predložil som ti život i smrť, požehnanie i kliatbu. Vyvoľ si teda život, aby si zostal nažive ty i tvoje potomstvo."

[3] Výklady ke Starému zákonu I. Zákon. Praha 1991, s. 33. „Vchádzajte tesnou bránou, lebo priestranná brána a široká cesta vedie do zahynutia, a mnohí ňou vchádzajú; ale do života vedie tesná brána a úzka cesta, a málo je tých, ktorí ju nachádzajú." (Mt 7, 13-14).

ДРОЗДОВ, Ф.: *Толкование на Книгу Бытия*. Москва 1867.
Genezis, Trnava 2008. ISBN 978-80-7141-626-5.
HELLER, J.: Starověká náboženství, Verbum 2010. ISBN 978-80-903920-2-1.
HELLER, J. a kol.: *Encyklopedie starověkého předního východu.* Praha 1999. ISBN 80-85983-58-3.
HELLER, J.: *Starověká náboženství*. Praha 1978.
KITTEL, R.: *Biblia Hebraica*. Stuttgart 1937.
LACH, S.: *Ksiega Rodzaju*. Poznaň 1962.
LEMANSKI, J.: *Ksiega Rodzaju,* T.1.Lodž 2013. ISBN 978-83-7797-102-4.
ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия. Т. 1-3.* Петербург 1904 – 1907.
ΜΙΛΤΙΑΔΙ, Κ.: *Ριμα κιριυ Κρατεον, Διμιυργια κυ κοσμυ – Γεν.* Τεσσαλονικι 1990.
МЕНЬ, А.: *Как читать Библию I.* Калининград 2002. ISBN 5-88869-029-5.
МЕНЬ, А.: *Исагогика – Ветхий Завет*. Москва 2000. ISBN 5-88869-032-5.
NOVOTNÝ, A.: Biblický slovník, Praha 1956.
PETER, M: Wyklad Pisma swietego Starego Testamentu, Poznaň 1956.
PETRÁČEK, T.: Bible a moderní kritika, Vyšehrad 2011. ISBN 978-80-7429-248-4.
РАЙТ, Д.: *Библейская археология*. Санкт Петербург 2003. ISBN 7435-0230-7.
RAHLFS, A.: *SEPTUAGINTA – LXX.* Stuttgart 1935. ISBN 3438051214.
SIDON, E.: *Pět knih Mojžíšových*. Praha 2012. ISBN 978-80-85924-67-1.
СНИГИРЕВ, Р.: *Библейская археология*. Москва 2007. ISBN 978-5-7789-0200-X.
Sväté písmo Starého a Nového zákona. Trnava 1996. ISBN 80-7162-152-8.
ЩЕДРОВИЦКИЙ, Д.: *Введение в Ветхий Завет*. Москва 2003. ISBN 5-901599-15-2.
ВАСИЛИАДИС, Н.: Библия и археология, Св.- Троицкая Сергиева Лавра 2003.
Výklady ke Starému zákonu I. Zákon. Praha 1991. ISBN 80-7017-408-0.

ŽIVOT KRESŤANA A BOŽÍ SÚD V DUCHU ZÁKONA SLOBODY[1]

doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.

V liste apoštola Jakuba nachádzame slová o tom, v čom spočíva podstata a základ správneho a pozitívneho správania sa a konania kresťanov v duchu Božieho Zákona slobody. Apoštol Jakub hovorí: „Tak hovorte a tak konajte ako tí, čo majú byť súdení podľa zákona slobody!“[2] (gr. οὕτω λαλεῖτε καὶ οὕτω ποιεῖτε, ὡς διὰ νόμου ἐλευθερίας μέλλοντες κρίνεσθαι; csl. Тако глаголите и тако творите, яко закономъ свободнымъ имѣющїи бꙋдꙋ пріати.). Hovorenie aj konanie sa na tomto mieste spomína preto, lebo čitatelia listu prejavovali svoje pokrytectvo v hovorení aj v konaní. Chudobným hovorili, aby si sadli pri ich podnožke, alebo sa postavili obďaleč, ale na bohatých prihliadali, akoby boli niečo viac[3]. Takto svoju vieru spájali s uprednostňovaním niektorých osôb, znevažovali chudobných a páchali hriech. Náprava takéhoto stavu spočíva je jedine v návrate k Božiemu Zákonu slovom aj skutkom. „Ak hovoríme a konáme tak, aby sme sa páčili ľuďom, sme pokrytci. Ak hovoríme a konáme zákerne, sme navonok aj vnútorne vinní, pričom podliehame odsúdeniu svetského súdu, ktorý súdi vonkajšie skutky a slová, aj Božieho súdu, ktorý posudzuje pohnútky a vnútorné úmysly a myšlienky. Existuje aj taký prípad, kedy hovoríme a konáme dobre a predsa sme súdení a posudzovaní Božím Zákonom. Je to vtedy, keď dobro hovoríme a konáme pokrytecky bez toho, aby bolo vyjadrením nášho vnútorného rozpoloženia a ovocím duchovného znovuzrodenia“[4].

Dvojité „tak“ (gr. οὕτω; csl. тако) v tomto verši „mocne zdôrazňuje to, na čom sv. Jakubovi záleží“[5], čiže to, aby konanie kresťanov bolo v zhode s náukou Isusa Christa.

---

[1] Tento článok je jedným z výsledkov riešenia vedecko-výskumného projektu „Výklad všeobecného listu svätého apoštola Jakuba (2. - 5. kapitola)“ (VGA PC č. 4/2012).

[2] Jk 2, 12.

[3] Pozri Jk 2, 2-3.

[4] ΑΕΡΑΚΗ, Δ. Γ., Αρχιμ.: *Ἡ Ἐπιστολή τοῦ Ἰακώβου.* Αθήνα 1986, s. 57.

[5] GRYGLEWICZ, F.: *Listy Katolickie*, Poznaň 1959, s. 86.

V tomto verši apoštol Jakub opätovne nabáda čitateľov k zachovávaniu Zákona slobody, čiže Evanjelia. Jeho zachovávanie je východiskom zo zlého duchovného stavu, v ktorom sa nachádzali a liekom proti hriechu pokrytectva. Podľa blaženého Theofilakta má apoštol Jakub na tomto mieste pod Zákonom slobody na mysli najmä „neprihliadanie na osoby, pretože ten, kto prihliada na osoby nie je slobodný, ale otrok podľa slov: „Každý je otrokom toho, kto si ho podmanil" (2Pt 2, 19)"[1]. Podobne aj Oikoumenios hovorí, že „zákon slobody je zákon, ktorý nerozlišuje osoby, pretože je to Zákon Christa"[2]. Evanjelium je zákonom slobody preto, lebo „robí človeka slobodným a nie otrokom ľudí, ako to robí prihliadanie na osoby"[3]. Apoštol Jakub teda nabáda kresťanov k tomu, aby boli sami slobodní tak, ako je slobodný aj ich Zákon Evanjelia, podľa ktorého majú žiť a podľa ktorého budú aj súdení, a tiež, aby svojim konaním nepotláčali slobodu iných ľudí. Nemajú byť otrokmi, ľudí, hriechu a vášní.

Christovo Evanjelium je nazývaný zákonom preto, lebo navonok „obsahuje všetko, čo tvorí zákon. Má príkazy aj prikázania, odmeny aj tresty, určuje povinnosti, aj poskytuje práva, má zákonodarcu, aj sudcu - Hospodina, ktorý nad nami vládne ako kráľ, učí nás ako prorok a prináša za nás prosby ako kňaz"[4]. Napriek tomu všetkému je zákon Evanjelia celkom iný ako všetky ostatné zákony, pretože je slobodný. Evanjelium doslova znemožňuje otroctvo a všetky jeho prejavy všade tam, kde sa zachováva. „Nikto sa nemôže oprávnene sťažovať, že Evanjelium je ťažké a zdrvujúce bremeno, pretože podriadenie Bohu podľa Evanjelia privádza k dokonalej slobode. Evanjeliom sa oslobodzujeme od bremena hriechu a otroctva vášní, ako aj od každého iného otroctva zo strany ľudí alebo vecí vo svete"[5]. Z uvedeného vyplýva, že všetky

[1] ФЕОФИЛАКТ БОЛГАРСКИЙ, бл.: *Толкование на Деяния и послания святых апостолов. Том I.*. Москва 2009, s. 317; porovnaj Jn 8, 34.

[2] ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΥ, επ. Τρικκης: *Υπομνήματα εἰς τάς καθολικάς Ἐπιστολάς. Ιακοβου Αποστολου η καθολική επισολή*. In MIGNE, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τομος 119. Αθήναι : Κέντρον Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.). 2006, s. 476.

[3] ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν.: *Η Καινῆ Διαθήκη μετα συντόμου ερμηνείας*. Αθῆναι 1995, s. 914.

[4] ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν.: *Ὑπόμνημα εις τάς Ἐπιστολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης*. τ. 3. Ἀθῆναι 1996, s. 249.

[5] Tamže, s. 249.

prikázania, zákazy, odmeny, tresty aj súdy je v Evanjeliu potrebné chápať celkom v inom duchu ako v Starom Zákone, nie formálne ako povinnosti, nariadenia, zaslúženú mzdu alebo hrozby, ale slobodne ako vnútorné, duchovné a slobodné rozpoloženie srdca veriaceho človeka. Všetko sú to nie vonkajšie faktory, ale vnútorné stavy, ktoré sú ovocím buď slobodnej spolupráce s Bohom a prítomnosti Boha v človeku, alebo naopak dobrovoľného odmietnutia Boha a teda Jeho neprítomnosti v duši človeka. Okrem toho „pokorný človek a ten, kto koná dobré skutky, všetko, čo číta v Božom Písme, vzťahuje na seba a nie na druhých. Jeho ústa hovoria pravdu, to, čo káže duchovný zákon s trpezlivosťou, modlitbou a neotrasiteľnou nádejou“[1]. Inými slovami, Boží človek sa snaží Evanjelium plniť vo svojom živote a nie ho nariaďovať iným, alebo dokonca podľa neho súdiť iných ľudí.

Zachovávanie prikázania neprihliadať na osoby je pomerne často spojené s nepríjemnosťami a stavia kresťana neraz do zdanlivo veľmi nevýhodnej situácie. Ani to nás však nesmie odradiť, aby sme všetkým ľuďom prejavovali rovnakú úctu. Je potrebné niesť kríž lásky a spravodlivosti a neospravedlňovať sa všelijakými „výhodami“ a „ziskom“, ktoré pokryteckým správaním údajne prinášame Cirkvi s výhovorkou, že chudobní a prostí ľudia nespravodlivosť a diskrimináciu nejako zvládnu a zabudnú, alebo že im to dokonca poslúži na pokoru a spasenie. Skúšku neprávosti síce môžu chudobní a prostí ľudia zvládnuť tak, že im poslúži na spasenie, ale celkom spokojne ju aj nemusia zvládnuť a bude im to na pohoršenie a pád. Preto faktom zostáva, že beda tomu, cez koho prichádza neprávosť, diskriminácia, pokrytectvo, pohoršenie, zvádzanie na hriech[2], poníženie, znevažovanie a duševné utrpenie. Nikto nám nekáže chudobných a prostých ľudí povyšovať, ale netreba ich ani ponižovať. Rovnosť v úcte je to, čo hlása Christos, apoštol Jakub, aj všetci ostatní skutoční členovia Cirkvi v každej dobe.

Pre Evanjelium je prihliadanie na osoby, čiže pokrytectvo neprípustné, pretože je v rozpore s prikázaním o láske. Každý, kto naozaj

[1] МРЂА, Н., митр.: Тумачење Саборних посланица Светог писма Новог завета. Србиње 2004, s. 39.

[2] Pozri Lk 17, 1.

verí v Evanjelium a snaží sa ho uskutočňovať v duchu nepokryteckej lásky, nebude nikdy nikoho uprednostňovať pred inými ľuďmi. Z uvedeného teda vyplýva, že zákon slobody je „zákon lásky a tento zákon, ktorý je ľahké splniť, má tak neotrasiteľný a záväzný význam pre kresťana, že práve podľa tohto zákona lásky, podľa miery jeho zachovávania budú kresťania súdení na poslednom Christovom súde (Mt 25, 34-46)“[1].

Dodržiavanie alebo nedodržiavanie zákona slobody, čiže konanie alebo nekonanie podľa lásky bez pokrytectva a uprednostňovania osôb má pre veriacich osudný význam a dôsledky. Vyplýva to z toho, že podľa zákona slobody, lásky, milosti a rovnosti kresťania „majú byť súdení“ (gr. μέλλοντες κρίνεσθαι; csl. ѥмоущіи сѫдꙇ прїѧ́тꙇ). Vyjadrenie, že niečo „má byť“ v Novom Zákone „obracia pozornosť na istotu toho, čo má prísť... Niekedy to, čo má byť, sa splní v najbližšom čase, alebo sa už dokonca začína plniť“[2].

Slová o súde je potrebné chápať ako útechu aj varovanie. Evanjeliový zákon slobody, lásky a milosti je totiž na jednej strane slobodný, láskavý a milostivý, no na strane druhej budú podľa tohto zákona ľudia aj súdení a podľa slov nasledujúceho verša niektorí dokonca nemilosrdne. „Božie slovo ako zákon dokonalý a zákon slobody oslobodzuje kresťanov od hriechu a dáva im silu plniť celý zákon. Preto kresťania sa už nemajú čím ospravedlniť na budúcom súde, ak konajú hriech rozlišovania osôb a bez milosti ponižujú blížnych kvôli pozemským rozdielom medzi ľuďmi“[3]. Ľudia, ktorí vedome narušovali zákon slobody, čiže zákona lásky, budú trestaní ako „narušovatelia celého evanjeliového zákona“[4]. Na túto skutočnosť by sme nemali zabúdať pri všetkých svojich slovách a skutkoch. Všetci budeme súdení a nikto nebude môcť povedať, že nemohol nehrešiť, pretože Evanjelium nám dáva práve túto možnosť, aby sme boli dokonale slobodní od každého hriechu. „Mohli

[1] ЛОПУХИН, А. П.: *Толковая Библия*. Т. 10. Харвест 2000. s. 993.

[2] GRYGLEWICZ, F., cit. dielo, s. 86; porovnaj Mt 17, 12; Mk 13, 4; Lk 7, 2; 9, 44; Jn 11, 51; Sk 17, 31; Hebr 1, 14; Zj 10, 4.

[3] ОРЛИН, Н.: Соборныя послания апостола Іакова, первое и втрое ап. Петра и ап. Іуды. Москва 2005, s. 25.

[4] ЗЕФИРОВЪ, Н., прот.: *Общедоступное объясненіе апостольскихъ посланій*. т. 1., *Соборныя послания*, Москва 2005, s. 10-11.

sme sa stať bezhriešnymi a slobodnými v Christovi. Ak sme sa takými nestali, zodpovednosť je celkom na nás“[1].

Hovoriť a konať podľa zákona slobody znamená milovať skutkom a pravdou, nekonať zo strachu pred zákonom, ale z lásky k Bohu a ľuďom. „Dobré a slobodné skutky kresťana sú cenné... preto, lebo vychádzajú z čistoty zámerov srdca a predstavujú vyjadrenie tvorivej slobody v ňom“[2]. Ak človek nekoná podľa lásky, je odsudzovaný svojim svedomím, aj Bohom, ktorý je láska. „Nemilovať tých, ktorých miluje Stvoriteľ, znamená povstať proti svojmu Stvoriteľovi a podrobiť sa dobrovoľne trestu zákona“[3]. Keď človek koná podľa lásky, čiže podľa Christovho Evanjelia, nemusí sa báť žiadneho súdu[4].

Evanjelium je zákonom slobody nielen preto, že neschvaľuje prihliadanie na osoby, ale aj preto, že nikomu svoju pravdu nevnucuje. Ako hovorí sv. Marek Pustovník, „našu vôľu aj po krste ani Boh ani satan k ničomu nenúti“[5]. Z teologického pohľadu je “základným kresťanským kritériom pri ocenení slobôd strach lásky, ktorá sa bojí spôsobiť nejakú morálnu, psychickú, fyzickú alebo inú ujmu človeku (spoločnosti, štátu). On je spoľahlivou zárukou správneho vzťahu k veciam, prírode i k činnosti každého druhu. Prepodobný Varsonufij Veľký to vyjadril slovami: “Sloboda je dobrá, keď je spojená so strachom Božím”. Toto je tá kresťanská pravda, vo svetle ktorej je možné správne pochopiť všetky slobody, práva a povinnosti, vrátane náboženskej slobody”[6]. Pod pojmom „strach Boží” svätí otcovia rozumejú taký stav, keď sa človek doslova bojí zarmútiť alebo uraziť Boha takým konaním, ktoré je namierené proti Božej vôli a prikázaniam, alebo proti blížnym, ktorých Boh miluje, ktorých chce spasiť a za ktorých Boží Syn Isus Christos prelial svoju krv a zomrel na kríži.

---

[1] ТРЕМПЕЛАС, П. N.: *Ὑπόμνημα*..., s. 249.

[2] КИБАЛЬЧИЧЪ, I.: *Св. Іаковъ, братъ Господень*. Черниговъ 1882, s. 76.

[3] Tamže, s. 76.

[4] Pozri Jn 5, 24.

[5] МАРК ОТШЕЛЬНИК: Слова духовно-нравственные 78. Слово 4. In: БРЭЙ, *Д.*: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I-VIII веков. Новый Завет. Кафолические послания*. Тверь 2008, s. 31-32.

[6] ОСИПОВ. А. : Свобода христианина, свобода Церкви и религиозная свобода. In: *Свобода в Церкви? От вымысла к истине*. Москва 2009, s. 132.

Príklady kresťanského spolužitia v duchu lásky a vzájomnej úcty bez prejavov násilia, autoritárstva[1] a obmedzovania slobody iného človeka v čomkoľvek môžeme nájsť v životopisoch pravoslávnych svätcov, z ktorých uvedieme aspoň jeden. Prepodobný Paisij Veličkovský opisuje, na akých princípoch začal budovať svoje mníšske bratstvo takto: „Keď som z požehnaných príčin nenašiel nikoho, koho by som mohol poslúchať, rozhodol som sa ísť kráľovskou (strednou) cestou s jedným bratom s rovnakým zmýšľaním a dušou tak, aby sme namiesto otca mali za vodcu Boha a učenie svätých otcov, aby sme poslúchali a slúžili jeden druhému, aby sme mali jednu dušu a jedno srdce, aby sme mali spoločné všetko k udržaniu svojho života, aby sme šli po takejto ceste mníšstva, ktorá je dosvedčená svätými otcami zo Svätého Písma. Takto Christovou blahodaťou moja duša našla aspoň sčasti určitú útechu a tak veľmi želaný pokoj. Mne biednemu sa podarilo uvidieť aspoň nejakú stopu úžitku zo svätej poslušnosti, ktorú sme prejavovali voči sebe cez odseknutie (zapretie) svojich vôlí, keď sme namiesto otca mali učenie svätých otcov a podriaďovali sme sa jeden druhému v Božej láske“[2].

Z vyššie uvedených slov sv. Paisija Veličkovského je zrejmé, že dokonca aj v mníšskom spoločenstve, ktorého najzákladnejšie princípy sú založené na poslušnosti, je potrebná sloboda, pretože nedobrovoľná poslušnosť už nie je cnosť, ale otročenie človeku, o ktorom apoštol Pavol hovorí: „Nestávajte sa otrokmi ľudí“[3]. Podobne ako v agiologickej literatúre, aj v cirkevných kánonoch nájdeme princíp nepodriaďovania sa nesprávnym alebo autoritárskym rozhodnutiam kohokoľvek a to aj v podmienkach mníšstva. V 6. pravidle sv. Nikolaja, patriarchu konštantínopolského, sa hovorí: „Otázka: „Ak je mních, hoci by bol postrihnutý kdekoľvek, znepokojený čímkoľvek, čo ťaží jeho dušu a chce odísť z monastiera a igumen ho za to podrobí trestu, čo má robiť, nevšímať si svoje duševné znepokojenie alebo trest?“ Odpoveď: „Má oznámiť igumenovi to, čo ho znepokojuje, a ak mu kvôli tomu hrozí

[1] Pozri ŠAFIN, J.: O sektách, totalite, literatúre, revolúcii a snahe od základu zmeniť život. In: *Idea tolerancie II*. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2014, s. 34-44.

[2] METROPHANES, schemamonk: *Blessed Paisius Velichkovsky*. Platina 1976, s. 68.

[3] 1Kor 7, 23. Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: Novozákonné učenie o zákone slobody. In: *Pravoslávny biblický zborník I-III/2011 : zborník katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove*. Gorlice 2011, s. 42-52.

očividné nebezpečenstvo, nech odíde a trest nech ponechá bez povšimnutia“[1]. Tento princíp samozrejme neznamená, že člen Cirkvi má konať svojvoľne. Tento princíp znamená, že nad každým, aj tým najvyššie postaveným hierarchom Cirkvi, je ešte vyšší princíp - Evanjelium a Božia vôľa v ňom vyjadrená, ktorú je potrebné počúvať viac, ako kohokoľvek z ľudí, či už v Cirkvi alebo mimo nej[2].

Evanjelium ako Zákon slobody „necháva človeka konať podľa jeho vnútorného úmyslu. Oslobodzuje ho od formalizmu a diskriminácie. Pôsobí tak, že človek vníma všetkých ľudí rovnako. Necháva ho konať podľa slobody blahodate a jeho dobrého predsavzatia... Zákon slobody nie je spútaný vonkajšími fenoménmi a nie je ovplyvňovaný vonkajšími dojmami. Má slobodu vstupovať do nášho hlbokého vnútra a súdiť naše úmysly a pohnútky. Svetský zákon súdi zvonku a preto predstavuje nátlak. Boží Zákon súdi zvnútra, preto je slobodný... V tomto živote môžeme oklamať ľudí..., Boha sa však oklamať nedá. Boh vidí a pamätá si to, čo je skryté v srdci, do ktorého ľudia nemôžu preniknúť a ktoré nemôžu preskúmať. V tomto živote sú ľudia, ktorí sú páchateľmi strašných zločinov, ktorí sú morálne zodpovední za tisíce telesných a duchovných vrážd, a pritom zostávajú nepolapiteľní a slobodne sa pohybujú. No pri Božom súde sa niečo také nemôže diať. Božia spravodlivosť je nespútaná, slobodná a absolútne nestranná... Preto pamätanie na smrť, súd a večnosť sú tri spomienky, ktoré nám môžu byť veľmi duchovne užitočné“[3].

To, že Zákon Evanjelia ponecháva človeku absolútnu slobodu, že nič nezakazuje a nič nenariaďuje, ale iba radí a odporúča, vôbec neznamená, že človek unikne pred zodpovednosťou za svoje slová a skutky. Práve naopak! Boží Zákon si všíma aj inak „nepostrehnuteľné priestupky, ktoré sú zlé iba na úrovni popudov (poryvov duše) a pohnútok a navonok sa zdajú byť Bohu milými skutkami. Apoštol Jakub upozorňuje čitateľov a akoby hovorí: Dávajte si pozor! Ak sa vám aj podarí

[1] ПРАВИЛА ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ с толкованиями Никодима, епископа Далматинско-Истрийского. Том II. Москва 2001, s. 606-607.

[2] Pozri PRUŽINSKÝ, Š.: Sobornosť a svätosť Cirkvi a jej vyjadrenie v šírení kultúry a vzdelania. In: Vzdelávanie - kultúra - duchovnosť : od homo loquens k homo spiritualis : zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Prešov 2012, s. 75-84.

[3] ΑΕΡΑΚΗ, Δ. Γ., Αρχιμ., cit. dielo, s. 56-58.

niečo utajiť, ospravedlniť a vzbudiť dojem dobrého skutku v prípade, keď konáte so zlým úmyslom, neznamená to, že vás neodhalí Zákon slobody tak, ako vás nedokázal odhaliť starý a formálny zákon. Zákon slobody je sudcom úmyslov a nie je ovplyvňovaný vonkajšími činiteľmi“[1].

Zo všetkých vyššie uvedených slov vyplýva, že kresťania by nemali konať ako svetskí ľudia na základe nedokonalých, vonkajších, ľudských a falošných kritérií a zákonov, ale na základe Božieho zákona slobody, čiže na základe lásky k Bohu a blížnym. tento Zákon robí človeka slobodným a podľa neho budeme aj súdení vo večnosti. Je to dokonalý Zákon, ktorý bol spomínaný aj v Jk 1, 25 ako „dokonalý Zákon“ a ktorý má byť zapísaný v našich srdciach. Jeho základy boli položené už v Starom Zákone, avšak k dokonalosti bol privedený až v Novom Zákone. Nový Zákon lásky a slobody v duchu učenia Isusa Christa a apoštolov predstavuje u znovuzrodeného kresťana „také rozpoloženie duše a takú spontánnu vnútornú dispozíciu človeka, ktorá je v súlade s Božou vôľou... Celý Nový Zákon učí o tom, že Evanjeliom daná sloboda človeku na nás kladie vážnejšie povinnosti, než boli tie, ktoré sme mali predtým... Preto každé narušenie tohto zákona slobody (a takýmto je aj hriech uprednostňovania osôb) nepredstavuje iba nejaké odklonenie, ktoré so sebou prináša náležitú sankciu, ale smrteľný hriech, ktorý prináša večné odsúdenie“[2].

Zákon slobody sa v dnešnej dobe mnohí ľudia snažia pochopiť príliš racionálne, iba rozumom, avšak takýto prístup neprivádza k hlbokému poznaniu[3]. Zákon slobody „najlepšie poznajú tí, ktorí ho čítajú a chápu cez zachovávanie Božích prikázaní. Dokonalosť tohto Zákona (t. j. Zákona slobody) netreba hľadať v ľudských cnostiach, ale v Christovom Kríži... Číta sa pravdivým poznaním, chápe sa zachovávaním prikázaní a naplňuje Christovou milosťou... Bez Božej milosti ho ľudia nemôžu dokonale napĺňať. Pri konaní dobrých skutkov treba

[1] ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν.: Ερμηνεία εις τήν Επιστολήν τοῦ Ιακώβου. Θεσσαλονίκη 1975, s. 59.

[2] ΑΓΟΥΡΙΔΗ, Σ. Χ.: *Υπόμνημα εις τήν επιστολήν τοῦ Αγίου Ιακώβου*. Αθηναι 1956, s. 45.

[3] Pozri KOCHAN, P.: Prierez gnozeológiou vybraných cirkevných spisovateľov. In: *Acta Patristica : vedecký recenzovaný akademický časopis zameraný hlavne na oblasti patrológie, teológie, religionistiky, biblistiky, hermeneutiky, filozofie, pedagogiky, psychológie, sociológie a svetových a cirkevných dejín*. Roč. 5, č. 10 (2014), s. 68-86.

vždy pamätať na Toho, ktorý povedal: „Bezo Mňa nemôžete nič robiť“ (Jn 15, 5). Každý dobrý skutok prichádza od Hospodina... Človek sa namáha podľa svojej sily..., ale výsledok jeho práce ohodnotí Boh podľa spravodlivosti... Svätý apoštol hovorí a osobitne pripomína, že od tohto súdu nebude nikto oslobodený. Pre niektorých bude milostivý, pre niektorých nie, t. j. pre tých, ktorý sa necvičili v cnosti milosrdenstva“[1]. Človek sa teda môže absolútne slobodne rozhodnúť, či bude žiť s Bohom a podľa Božích prikázaní, alebo nie, avšak dôsledky svojho konania bude musieť každý človek znášať bez ohľadu na to, či si to želá, alebo nie. Kto v tomto veku podaruje svoju slobodu Bohu, čiže kto sa dobrovoľne podriadi Jeho vôli a vezme na seba ľahké jarmo Jeho prikázaní, ten slobodu získa a zostane mu naveky a Boží súd pre neho nebude súdom, ale omilostením a prechodom od smrti do života. Avšak ten, kto si bude chcieť slobodu v tomto veku ponechať iba pre seba, ten ju navždy stratí a súd nad nim bude nemilosrdný.

Zoznam bibliografických odkazov:

ΑΕΡΑΚΗ, Δ. Γ., Αρχιμ.: *Ἡ Ἐπιστολή τοῦ Ἰακώβου*. 1. vydanie. Ἀθήνα 1986.

ΑΓΟΥΡΙΔΗ, Σ. Χ.: *Υπόμνημα εις τήν επιστολήν τοῦ Αγίου Ιακώβου*. Αθηναι 1956.

БИБЛИЯ. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета на церковнославянском языке. 2. vydanie. Санкт-Петербургъ 1900, Москва 1993. ISBN 5-85524-009-6.

BIBLIA. Slovenský ekumenický preklad s deuterokánonickými knihami. 1. vydanie. Banská Bystrica 2008. ISBN 978-80-85486-48-3.

БРЭЙ, *Д.*: Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I-VIII веков. Новый Завет. Кафолические послания. Тверь 2008. ISBN 978-5-901494-12-7.

ФЕОФИЛАКТ БОЛГАРСКИЙ, бл.: *Толкование на Деяния и послания святых апостолов. Том I.*. Москва 2009. ISBN 978-5-91362-178-8.

[1] МРЂА, Н., митр., cit. dielo, s. 39-40.

GREEK-ENGLISH NEW TESTAMENT. Red. Nestle-Aland, 5. vydanie. Stuttgart 1990. ISBN 3-438-05408-6.

GRYGLEWICZ, F.: *Listy Katolickie*, Poznaň 1959.

КИБАЛЬЧИЧЪ, І.: *Св. Іаковъ, братъ Господень*. Черниговъ 1882.

KOCHAN, P.: Prierez gnozeológiou vybraných cirkevných spisovateľov. In: Acta Patristica : vedecký recenzovaný akademický časopis zameraný hlavne na oblasti patrológie, teológie, religionistiky, biblistiky, hermeneutiky, filozofie, pedagogiky, psychológie, sociológie a svetových a cirkevných dejín. Roč. 5, č. 10 (2014), s. 68-86. ISSN 1338-3299.

ЛОПУХИН, А. П.: *Толковая Библия*. Т. 10. Харвест 2000. ISBN 985-13-2254-7.

METROPHANES, schemamonk: *Blessed Paisius Velichkovsky*. Platina 1976.

МРЂА, Н., митр.: Тумачење Саборних посланица Светог писма Новог завета. Србиње 2004. ISBN 99938-730-1-2.

NOVUM TESTAMENTUM GREACUM, editio Critica maior, IV. Catholic letters. Part 1. Text. Installment 1. James. Red. B. Aland a kol. 2. vydanie. Stuttgart 1997. ISBN 3-438-05600-3.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΥ, επ. Τρικκης: *Ὑπομνήματα εἰς τάς καθολικάς Ἐπιστολάς. Ιακοβου Αποστολου η καθολική επισολή*. In MIGNE, J.-P. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca). Τομος 119. Αθήναι : Κέντρον Πατερικών Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.). 2006. p. 456-509.

ОРЛИН, Н.: Соборныя послания апостола Іакова, первое и втрое ап. Петра и ап. Іуды. 2. vydanie. Москва 2005.

ОСИПОВ. А. : Свобода христианина, свобода Церкви и религиозная свобода. In: *Свобода в Церкви? От вымысла к истине*. Москва 2009. ISBN 978-5-89101-355-1.

ПРАВИЛА ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ с толкованиями Никодима, епископа Далматинско-Истрийского. Том II. Москва 2001.

PRUŽINSKÝ, Š.: Novozákonné učenie o zákone slobody. In: *Pravoslávny biblický zborník I-III/2011 : zborník katedry biblických náuk Pravoslávnej bohosloveckej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove*. Gorlice 2011, s. 42-52. ISBN 978-83-931180-9-0.

PRUŽINSKÝ, Š.: Sobornosť a svätosť Cirkvi a jej vyjadrenie v šírení kultúry a vzdelania. In: *Vzdelávanie - kultúra - duchovnosť: od homo loquens k homo spiritualis: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Prešov 2012, s. 75-84. ISBN: 978-80-89519-01-9.

ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν.: Ερμηνεία εις τήν Επιστολήν τοῦ Ιακώβου. Θεσσαλονίκη 1975.

ŠAFIN, J.: O sektách, totalite, literatúre, revolúcii a snahe od základu zmeniť život. In: *Idea tolerancie II.* Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2014. ISBN 978-80-555-1219-8.

ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν.: *Η Καινῆ Διαθήκη μετα συντόμου ερμηνείας*. Αθῆναι 1995.

ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν.: *Ὑπόμνημα εις τάς Ἐπιστολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης*. τ. 3. 4. vydanie. Ἀθῆναι 1996.

ЗЕФИРОВЪ, Н., прот.: *Общедоступное объясненіе апостольскихъ посланій*. т. 1., *Соборныя послания*, Москва 2005.

„DIELO JA VYKONÁM VO VAŠE DNI, KTORÉMU NEUVERÍTE“ (Av 1, 5)

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Prorok Avakum je oduševneným Božím hlásnikom, ktorý vo svojej dobe veľmi ostro poukazoval na nespravodlivé konanie Izraelitov. Žaloval sa Bohu, aby vzhliadol na zlú náboženskú a sociálnu situáciu v živote národa a aby zasiahol. Na jeho žalobu Boh odpovedá práve slovami o diele – zázraku, ktorý vykoná a ktorému nik neuverí. Boh totiž ústami proroka oznamuje hrozné útrapy poroby Izraelitov Chaldejským národom (Av 1, 5–11).

Prorok v piatom verši vraví: „*Hľaďte, pohŕdaví, a uvidíte, udivte sa zázrakmi a vytraťte sa, lebo dielo Ja vykonám vo vaše dni, ktorému neuveríte, ani keby vám o tom niekto rozpovedal*“ – Keď sa prorok vyslovil proti krutosti ľudí prestupujúcich Zákon a potom akoby obviňoval Boha za dĺžku Jeho veľkej trpezlivosti vo vzťahu k nim (lebo spravodlivá a cnosti milujúca duša nenávidí zlo), teraz samotný Hospodin Boh ústami proroka dáva odpoveď, aby uspokojil nielen proroka, ale aj tých, ktorí sa žalovali na útlak a krivdy zo strany bezbožných ľudí. Hospodin vzýva k pohŕdavým ignorantom Zákona a prikazuje im hľadieť, vidieť a udiviť sa pre to, čo si údiv zasluhuje. A boli to veľké utrpenia, ktoré akoby viseli nad ich hlavou a ktoré sa neodvratne približovali so strašnou silou a hroznou intenzitou. Boh o nich prorokom prikázal hovoriť, nie bezcieľne, no najmä kvôli úžitku pre národ. Boh oznamuje utrpenia, schopné zahubiť tých, na koho budú zoslané. Obdivuhodné sú preto, že budú náhle, neočakávané a aj neúnosné, svojou mohutnou silou schopné poraziť, usmrtiť, ale tiež vzbudiť nedôveru (židia často neverili slovám prorokov o útrapách). A naozaj, keď sa približujú nejaké veľké útrapy, tak sa objaví aj nedôvera v ne, hlavne vtedy, ak útrapy hrozia ľuďom, ktorí sú si istí svojím bezpečím alebo im nikdy neboli vystavení. Kto si mohol kedy len pomyslieť, že milovaný Izrael, prvorodený medzi národmi, kvôli ktorému aj Egypt zahynul (faraón a jeho vojsko), padli mnohé národy Kanaánskej zeme, Amorejci, Jebúsejci a iné, že on dôjde až k takému utrpeniu, že bude musieť opustiť svoju zem, že bude zajatý a vydaný otroctvu a bude blúdiť v cudzej krajine po ukrutnej porážke,

ktorú opísať, ak by to niekto chcel, nebolo by možné dostatočne žiadnymi slovami? Nastali požiare, zabitie mužov, drancovanie a zajatie žien, zabíjanie detí, spustošené boli aj samotné posvätné miesta a víťazi vykonali všetko zlé až do konca. Zdajú sa neuveriteľnými a rozprávanie o nich nepravdepodobné kvôli ich neobyčajnej krutosti. Preto Boh hovorí: *Dielo Ja konám vo vaše dni, ktorému neuveríte, ani keby vám o tom niekto rozpovedal*. Slovami *vo vaše dni* dáva rozumieť, že nie veľa času zostáva do týchto udalostí, ale že vojna je už predo dvermi, blízko, v susedstve a trest sa približuje.

„*Hľaďte a uvidíte, udivte sa a vytraťte sa*" – Prorok dynamizuje Božiu odpoveď prostredníctvom dejovo postupujúcich slovies. Najprv sa pozrite, akoby hovoril, zahľaďte sa a *hľaďte*, aby ste videli všetko, t.j. vašu zločinnosť, a aj ju *uvidíte*, pretože je taká veľká, že mi prorok o nej až rozpovedal (v. 2–4). Potom *sa udivte*, no nie pre vaše zlé skutky, ale pre moje, ktoré vykonám ako odpoveď na vašu hriešnosť. V tom údive sa radšej *vytraťte*, pretože moje výchovné dopustenie bude pre vás ohromné ťažké. Dopustím na vás krutý národ (v. 6), ktorý vás vyplieni a odvedie do zajatia. Tam môžete premýšľať nad všetkým, čo ste doposiaľ konali.

„*Pohŕdaví*" – Boh sa obrátil k pohŕdavým[1], t.j. opovrhujúcim Zákon, porušovateľom Zákona. Podľa blaženého Theodorita sa Boh obracia k ľuďom, ktorí už stratili strach z porušovania Zákona, k bezcitným, ktorí trvalo odmietajú hlas svojho svedomia.[2] Boh hovorí: Pozrite bezbožní, hľaďte na moje divné skutky, udivte sa mojimi zázrakmi, ktoré som vykonal a mám vykonať medzi vami, a skryte sa, odíďte a *vytraťte*

[1] Презо́рливїи – καταφρονηταί. V TM: בַּגּוֹיִם – na národy. Tak je to aj vo Vg, u Akvilu, Symmacha i Theodotiona. LXX čítali ako „בְּגֹדִים" – je to správnejšie čítanie vzhľadom ku Sk 13, 41, kde sa slovo proroka parafrázuje apoštolom Pavlom: „Ви́дите, неразу́мїи, ѝ чу́дитеся, ѝ о҃зрите ѝ и҃счезнете: я҆́ко дѣ́ло а҆́зъ содѣ́лаю во дни́ ва́ша, е҆́мужде не и҃мате вѣ́ровати, а҆́ще кто̀ повѣ́сть ва́мъ" – *„Hľaďte, **opovrhujúci**, a udivíte sa, uzrite a vytratíte sa, lebo za vašich dní vykonám dielo, ktorému neuveríte, ani keď vám bude o ňom niekto rozprávať."* Už sme spomenuli, že židovskí korektori textu často korigovali význam jednotlivých výrazov tak, aby sa nič negatívne nepripisovalo židovskému národu. Preto aj tu nechceli vidieť Zákon opovrhujúcich židov, ale pohanské národy, ktorým ide prorok oznámiť skazu. Samozrejme ponechávame význam podľa LXX.

[2] Pozri ФЕОДОРИТ КИРСКИЙ, бл.: *Толкование на пророка Аввакума.* In: *Творения.*, s. 24.

sa[1] so svojím pohŕdaním a drzosťou, lebo ja vykonám medzi vami také dielo, ktorému neuveríte, ani keby vám o ňom rozpovedali vám podobní ľudia. Blažený Hieroným hovorí, že slová Boha sú namierené k tým ľuďom, ktorých prorok v spore s Hospodinom zastupoval.[2] Avšak skazu pre Judu nespôsobili oni, ale tí, ktorí porušovali Zákon a preto Božie slová je potrebné vzťahovať k nim.

„*Dielo*" – Hospodin tu hovorí o zničení chrámu a Jeruzalema, taktiež aj o babylonskom zajatí. To sú také skutky, ktorým nikto z Judejcov neveril, ani keby im to bol niekto rozpovedal mnohokrát a podrobne. V chápaní Judejcov bol chrám Boží príbytok a Jeruzalem Jeho mestom – tie nemohli byť zničené nepriateľmi. Svätý apoštol Pavol spája tieto slová proroka k svojej dobe.[3] Neveriaci židia neuverili Božej ikonómii, Spasiteľovi a dielu spásy ľudského rodu, ktoré im bolo zjavované, a preto boli znovu potrestaní podobne, ako pred babylonským zajatím, t.j. opätovným zničením chrámu a Jeruzalema Rimanmi. Znamená to, že tieto udalosti spred babylonského zajatia sú predobrazom budúcich udalostí v dobe po príchode Mesiáša.

Slová tohto verša citoval vo svojom diele (duchovno-mravných listoch) svätý Efrém Sýrsky, ktorý sa zamýšľal nad tými, ktorí sa oddávajú vášňam, no napriek tomu sa dožadujú úcty. Hovorí: „Prichádzam do údivu, bratia moji, a chvejem sa, a zožieram smútkom kvôli slovám, ktoré povedal prorok: *Hľaďte, pohŕdaví, udivte sa a vytraťte*. V prvom rade sa udivujem nad svojou vlastnou nevedomosťou, pretože som sa vydal cestou všetkej nezákonnosti a nepriateľ zviazal všetkými hriechmi každý môj úd. Pre veľkú hanbu, ktorá ma pokrýva, mám smútiť a plakať nad sebou, a potom sa starať aj o druhých."[4] Z týchto myšlienok svätého je vidno, že slová proroka chápal ako akúsi výzvu k pokániu, k sebareflexii a napomenutiu všetkých bratov.

---

[1] Ѩ҃зчéзнитє – ἀφανίσθητε – vytraťte sa, straťte sa, odíďte, zmiznite, skryte sa.

[2] Pozri ИЕРОНИМ СТРИДОНСКИЙ, бл.: *Две книги толкований на пророка Аввакума к Хроматию.* In: Творения. Ч. 14., s. 137.

[3] Pozri Sk 13, 32–41.

[4] ЕФРЕМ СИРИН, преп.: Писания духовно-нравственныя. In: *Творения.* Т. 1. Москва 1993, с. 144.

Slová piateho verša môžeme považovať za Božiu výzvu k pozornému vnímaniu nasledujúcich slov, pretože v nich bude proroctvo o osude izraelského národa.

Zoznam bibliografických odkazov:

Biblia – Septuaginta. Vivliki etairia odos, Nikodimou 3, Athinai, 1935.

Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового завета на церковнославянском языке. Российское библейское общество. Москва, 1993.

ФЕОДОРИТ КИРСКИЙ, бл.: *Толкование на пророка Аввакума.* In: *Творения. Ч. 5.* Москва 1857.

ИЕРОНИМ СТРИДОНСКИЙ, бл.: *Две книги толкований на пророка Аввакума к Хроматию.* In: Творения. Ч. 14. Киев 1898.

КИРИЛЛ АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ, св.: *Толкование на пророка Аввакума.* In: Творения. Ч. 10. Москва 1894.

ЕРДЕЉАН, М.: *Увод у Свето Писмо Старога Завета.* Београд 2008. ISBN 978-99938-872-4-9.

ГЛАГОЛЕВ, А.: Книга пророка Аввакума. In ЛОПУХИН, А. П.: *Толковая Библия*. Книга 2, т. 7. Харвест 2000.

ХЕРГОЗЕРСКИЙ, А.: *Обозрение пророческих книг Ветхого Завета*. Москва 1998.

ЮНГЕРОВ, П. А.: *Книги 12 малых пророков в русском переводе с греческого текста LXX, с введением и примечаниями*. Казань 1913.

ЛОПУХИН, А. П.: Толковая Библия. Книга 2, т. 7. Харвест 2000.

МИХАИЛ (Лузин), еп.: *Пророческие книги Ветхого Завета.* Тула 1901.

ПАЛЛАДИЙ (Пьянков), еп.: *Толкование на книгу святого пророка Аввакума*. Вятка 1875.

ВАРФОЛОМЕЙ (Ремов), архиеп.: *Книга пророка Авакума.* Сергиев Посад 1913.

„POZDVIHUJEM (NA VÁS) CHALDEJCOV, (BOJOVNÍKOV), KRUTÝ A OBRATNÝ NÁROD“ (AV 1, 6-7)

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Slová šiesteho a siedmeho verša sú manifestom Božej moci pri spravovaní sveta. Boh môže kedykoľvek pozdvihnúť kohokoľvek, aby zasiahol do dejín sveta. Proroka Avakum hovorí: *„Lebo, hľa, ja pozdvihujem (na vás)[1] Chaldejcov, (bojovníkov)[1], krutý a obratný národ, ktorý chodí po širej zemi, aby zaujal cudzie obydlia: je hrozný a zjavný, jeho súd bude od neho a jeho zisk z neho vyjde.“*

Božej výzve k pozornému vnímaniu prichádza oznámenie dopustenia, ktoré má čoskoro nastať. Aby to všetko bolo dôveryhodné, Boh hneď po pokázaní na dielo, ktoré vykoná, objasňuje, čo tu majú pohŕdaví židia rozumieť – samozrejme nielen oni, ale aj my. Čo je nevierohodné na tom, ak ten, kto vyslovil správu, hneď ju aj vysvetlil? Boh cez proroka Avakuma vyslovil hrozbu vpádu Chaldejcov – bojovného a veľmi divokého národa, ktorý v krutosti ničím nezaostával za divými zvieratami, a práve za svoju neskrotnú zúrivosť bude neskôr uvrhnutý k pokarhaniu – odsúdeniu. *Obratným* národom ho prorok nazval preto, lebo všetci boli vynikajúcimi jazdcami a aj *krutým*, zlomyseľným a zlovestným, tiež veľmi ťažkým protivníkom, pretože mal výborné znalosti z vojenského umenia a bol skúsený vo vojenskej taktike. Jeho dobrá telesná sila v súčinnosti s rozvážnosťou vo vzťahu k vojenským veciam znamená ľahké naplnenie zámerov útočníkov a jednoduché prekonanie prípadných postavení sa na odpor zo strany brániacich sa ľudí. Keďže Chaldejci boli národ, ktorý dlho neprebýval na jednom mieste, t.j. vo svojej krajine a ktorý na svoju ochranu neodvracal útoky nepriateľov, zaumienil si rozšíriť sa po celej zemi a pustošiť krajiny iných. Tam získavali za svoje to, čo im prv nepatrilo, preto prorok dodáva, že je to národ, *ktorý chodí po širej zemi, aby zaujal cudzie obydlia*. Mali radi napádať iných a neustále rozširovať svoj majetok.

[1] Tieto vsuvky sa nachádzajú v Alexandrijskom kódexe. Nijako nemenia význam verša, skôr ho prirodzene dopĺňajú. Pozri ЮНГЕРОВ, П. А.: *Книги 12 малых пророков в русском переводе с греческого текста LXX, с введением и примечаниями*. Казань 1913, с. 80.

„*Pozdvihujem (na vás) Chaldejcov*“ – Teraz Hospodin ústami proroka objasňuje, že toto je to neuveriteľné dielo, ktoré chce vykonať v Judsku a Jeruzaleme – nájazdy Chaldejcov (הַכַּשְׂדִּים)[1] a zničenie chrámu i celého Jeruzalema. To je to dielo, o ktorom, kto bude počuť, tomu akoby zahvízdalo v ušiach.[2] Ja sám, hovorí Hospodin, pozdvihnem Chaldejcov. To znamená, že nie oni sami, no vďaka Božej vôli sa pozdvihli nad iné národy a aj nad Judsko, stali sa zbraňou, trestajúcou palicou v Božích rukách. Je obdivuhodné, že prorok nazýva národ menom, nepochybne, aby si proroctvo nik nemohol vysvetliť inak. Sám Boh si to tak želal, keď prorokovi prikázal: *Zapíš videnie, a to jasne na dosku, aby ho čítajúci pochopil*.[3] Ešte podotkneme, že sa našli v histórii aj takí komentátori (Duhm[4]), ktorí považovali za nevyhnutné zameniť הַכַּשְׂדִּים za כִּתִּים (kittim), t.j. Chaldejcov zameniť za Grékov, aby tým potvrdili neskorší vznik knihy proroka Avakuma. My túto hypotézu vzhľadom na tradičné svätootcovské chápanie nepripúšťame.

„*Bojovníkov, krutý a obratný národ*“ – Tu prorok opisuje vlastnosti tohto národa. Je to podľa Božích slov národ bojovný (Χαλδαίους τοὺς μαχητάς), horkokrvný, krutý (πικρὸν, הַמַּר) srdcom, ktorý nemá pocit zľutovania, ani pokory. Je to národ horký (гóрькїй) ako palina pre tých, ktorí okúsia jeho prítomnosť a nešťastie ním spôsobené. Je to národ obratný (ταχινὸν, הַנִּמְהָר), vojensky chytrý a zručný, je nezadržateľný, bezuzdný vo svojich plieneniach a hladný po vojenských úspechoch. Slobodne chodí po širej zemi a dobýja cudzie obydlia, je to národ krvilačný, naháňa sa za cudzím majetkom a krajinami ako hladný dravec,

[1] Tento výraz (הַכַּשְׂדִּים) je u prorokov veľmi častým (Iz 13, 19; 23, 13; 43, 14; 47, 1. 5; 48, 14. 20; Jer 21, 4. 9; 22, 25; 24, 5; 25, 12; 32, 4; 50, 10; 51, 24. 35; Ez 1, 3; 12, 13; 11, 24; 23, 14. 15. 23; Dan 9, 1 a iné) a je to synonymum pre Babylončanov (בָּבֶל) (Ž 86, 4; 136, 1; Iz 13, 19; 14, 4; 47, 1; Jer 50, 28. 42; Mich 4, 10 a iné). Obe tieto pomenovania sa dávajú tomu istému národu, pretože oni sami sa tak nazývali: Bâbilu, Kaldu. Oba termíny stretávame nielen v prorockých knihách, ale aj v ostatných častiach Biblie. V učení Biblie je to národ veľmi starobylý, spomína sa už v Prvej knihe Mojžišovej (22, 22; 11, 28), taktiež národ bojovný, krutý a hrdý (Iz 14, 23; Jer 3, 15), ktorý v siedmom storočí pred Christom náhle zaujal územie Asýrie a začal si podmaňovať ostatné národy.

[2] Por. Jer 19, 3. 15.

[3] Av 2, 2.

[4] Viac pozri ВАРФОЛОМЕЙ (Ремов), архиеп.: *Книга пророка Авакума.* Сергиев Посад 1913, s. 87–88.

chce si všetkých a všetko podmaniť, aj to, čo mu nepatrí – mestá, usadlosti a celé kráľovstvá. Jeho cieľom nie je obrábať zem pluhom, no plieniť ju mečom a kropiť krvou. Blažený Hieroným konkretizuje, že sa tu hovorí o pozdvihnutí Nabuchodonozora a jeho vojska.[1] Z histórie vieme, že Chaldejci obsadili zem Týrčanov, Moabčanov, Idumejcov, Ammóncov, Judejcov, Egypťanov a iných národov.

Niečo podobné, vysvetľuje svätý Cyril Alexandrijský, sa stalo so židmi, ktorí zabili Hospodina. Mohli bez väčších prekážok bývať vo svojej zemi, pretože ich nikto surovo neutláčal, hoci boli poddanými svojim premožiteľom, platili im dávky a dane a nachádzali sa pod mocou neustále rozširujúcich sa Rimanov. No zriekli sa Kráľovstva Isusa Christa, keď priamo povedali: „*Nemáme kráľa, len cisára.*“[2] Je potrebné vedieť, že ak duša človeka považuje Božie zákony za nič, vtedy sa dostáva pod moc krutých tyranov, nečistých démonov a bude slúžiť, otročiť zlým silám, neustále bažiacim získať to, čo im nepatrí (cudzie obydlia). Človek patrí Bohu, preto On prebýva vo svätých a usídľuje sa v dušiach spravodlivých.[3] Svätý Cyril tak obrazne prirovnáva Chaldejcov, národ krutý, ku krutým démonom, ktorí sa za každú cenu snažia ulúpiť od Boha Jeho príbytky, t.j. ľudí.

Opis vlastností Chaldejcov pokračuje siedmym veršom. Podľa proroka je to národ *hrozný*, t.j. ide z neho hrôza. Svojou odvahou, silou a krutosťou je preslávený, chýrny, známy a ako to vyjadril prorok, je to národ *zjavný*[4], t.j. nie neznámy, ktorý by predtým nejestvoval, ale národ starobylý a slávny, hoci na pole dejín opätovne vystúpil dobytím Asýrie a postupným obsadzovaním mnohých krajín, vrátane Judska. Podľa slov blaženého Theodorita je „národ, ktorý už len svojou slávou môže

---

[1] Pozri ИЕРОНИМ СТРИДОНСКИЙ, бл.: *Две книги толкований на пророка Аввакума к Хроматию.* In: Творения. Ч. 14. Киев 1898, s. 138.

[2] Jn 19, 15.

[3] Pozri КИРИЛЛ АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ, св.: *Толкование на пророка Аввакума.* In: Творения. Ч. 10. Москва 1894, s. 248.

[4] Ἐπιφανὴς – ἐπιφανής – zjavný, slávny, významný, chýrny. V TM: וְנוֹרָא – buď od *jare*: strašný; alebo od *raah*: videl – odkrytý, zjavný, slávny (čiže chápanie podobné LXX). No viacerí exegéti (pozri ВАРФОЛОМЕЙ (РЕМОВ), архиеп., cit. dielo, s. 90) tu pripúšťajú prikloniť sa k hebrejskému výrazu *strašný*, ktoré je viac v súlade s kontextom reči proroka v tomto verši – *je hrozný a strašný.* Aj svätý Cyril Alexandrijský viac hovorí o význame slova, než o samotnom slove.

zastrašiť."[1] Svätý Cyril Alexandrijský hovorí, že je to národ známy svojou krutosťou, neskrotnosťou v hneve, neprístupnosťou, tvrdosťou srdca, krutosťou v trestoch, no najmä hrozný, pretože neuznáva žiaden iný zákon, súdi a všetko riadi tak, ako si sám zmyslí, čo vyjadrujú slová proroka *jeho súd bude od neho a jeho zisk*[2] *z neho vyjde*.[3] Najjasnejšie, hovorí blažený Theodorit, to vyjadril Symmach: „sám od seba bude súdiť, svoje rozhodnutia sám vykoná,"[4] sám rozhoduje o konci, o definitíve a potom to uskutoční tak, ako sám uzná za vhodné, lebo nikým nie je obmedzovaný. Za zákon určí to, čo mu práve vyhovuje. Okrem svojej sily a vôle nič iné neuznáva,[5] prv než sa vyrúti na nepriateľa, porazí ho hrôzou, ktorá z neho vychádza a potom ako zisk zoberie všetko, čo sa mu dostane pod ruky.

Podľa svätého Cyrila Alexandrijského sa reč proroka obracia priamo na vodcu toho národa, t.j. k babylonskému tyranovi, teda k Nabuchodonozorovi, ktorý dobyl Judsko, nechal ohňom spáliť Jeruzalemský chrám a do svojej krajiny odvliekol ako zajatcov obyvateľov Judska. To jeho prorok nazýva hrozným kvôli jeho zúrivosti a neskrotnosti v hneve, kvôli nespútaným myšlienkam a krutosti v pomste. Strašným ho nazýva ako ctižiadostivého a pyšného a taktiež nenásytného milovníka slávy, pretože králi Babylonu boli vždy nadutí a slávychtiví. Keďže sa vo všetkom riadili svojou vlastnou vôľou, vyžadujúc pritom od svojich poddaných len poslušnosť a splnenie príkazov, preto prorok hovorí, že jeho súd bude od neho, t.j. že koná podľa svojej vôle, svojich pohnútok a v dôsledku nekonečnej arogancie nestrpí názory iných, hoci by chcel aj nemožné, lebo jeho úmysly sú povýšenecké. Ba-

[1] ФЕОДОРИТ КИРСКИЙ, бл.:, cit. dielo, s. 25.

[2] ϧ҃ⳁ́ⲧⲏⲉ – λῆμμα – zobraté, prijaté, vzaté; prenesene proroctvo, výrok (por. 1, 1). Prekladáme ako *zisk* z dôvodu, že Chaldejcami vzatá, ulúpená vojenská korisť je im ako zisk. Možno pripustiť aj výraz *moc*, ktorej dôsledkom je vojenský úspech (zisk). V TM: שְׂאֵת – elatio, sublimatas – vyvýšenie, znamenitosť, známosť, sláva, hrdosť; iní prekladajú cez onus, effatum, decretum – výrok, rozhodnutie; eloquium ex proprio corde – výrok zo svojho brucha, t.j. svojvoľný výrok. Pozri ПАЛЛАДИЙ (Пьянков), еп.: *Толкование на книгу святого пророка Аввакума*. Вятка 1875, с. 7–8.

[3] Pozri КИРИЛЛ АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ, св., cit. dielo, s. 248.

[4] ФЕОДОРИТ КИРСКИЙ, бл.: *Толкование на пророка Аввакума.* In: *Творения. Ч. 5.* Москва 1857, s. 25.

[5] Porovnaj Dan 11, 36–37.

bylončania mali vo zvyku vykonávať veštenia pred vojenskými manévrami a za pomoci umenia mágov sa snažili dozvedieť sa, ako sa skončí ich úmysel. Preto prorok dodáva, že aj jeho zisk vyjde z neho. Ziskom tu nazýva videnie, veštbu. Za dobrými veštcami nemusí posielať k iným národom, do cudzích krajín, hovorí prorok. Babylonská ríša bola veštcami veľmi známa. Preto aj Balak, kráľ Moabu, keď chcel prekliať Izrael, no prv sa chcel dozvedieť budúcnosť, zavolal si z Mezopotámie Balaáma. Vedel, že babylonskí veštci sú dobrí, ovládajú svoje umenie, sú mocní a za pomoci svojich čarov môžu vykonať všetko, čo je potrebné.[1] Či už budeme slová proroka vzťahovať na samotného vodcu alebo celý národ, ich zmysel sa nemení, keďže vojsko oplýva len takými vlastnosťami, aké má ich vodca.

Blažený Hieroným slová: *jeho súd bude od neho*, objasňuje tak, že sám babylonský kráľ postaví nad národmi svojich veliteľov, nebude sa spoliehať na ochranu inými, t.j. cudzincami. Ale dáva týmto slovám aj iný zmysel, t.j. že sám sebe sa kráľ stane súdom, teda že jeho údel si určil sám, svojou činnosťou.

Boh určil potrestať (poučiť) Izrael, ktorý viedol nehanebný a nečistý život. Preto tento verš znamená, že nad ním bude vykonaný súd od babylonského kráľa a jeho vojska. Akoby hovoril: Stane sa nástrojom môjho hnevu a prostredníctvom neho ťa potrestám. Predpoveď o tebe znamená to, že aké prijmem rozhodnutie, také od neho vyjde, t.j. bude naplnené. Pretože práve on uskutoční to, čo pochádza z mojej vôle a blahej starostlivosti o teba.

Zoznam bibliografických odkazov:

Biblia – Septuaginta. Vivliki etairia odos, Nikodimou 3, Athinai, 1935.

Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового завета на церковнославянском языке. Российское библейское общество. Москва, 1993.

ФЕОДОРИТ КИРСКИЙ, бл.: *Толкование на пророка Аввакума.* In: *Творения. Ч. 5.* Москва 1857.

[1] Pozri КИРИЛЛ АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ, св., cit. dielo, s. 249.

ИЕРОНИМ СТРИДОНСКИЙ, бл.: *Две книги толкований на пророка Аввакума к Хроматию.* In: Творения. Ч. 14. Киев 1898.

КИРИЛЛ АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ, св.: *Толкование на пророка Аввакума.* In: Творения. Ч. 10. Москва 1894.

ЕРДЕЉАН, М.: *Увод у Свето Писмо Старога Завета.* Београд 2008. ISBN 978-99938-872-4-9.

ГЛАГОЛЕВ, А.: Книга пророка Аввакума. In ЛОПУХИН, А. П.: *Толковая Библия*. Книга 2, т. 7. Харвест 2000.

ХЕРГОЗЕРСКИЙ, А.: *Обозрение пророческих книг Ветхого Завета*. Москва 1998.

ЮНГЕРОВ, П. А.: *Книги 12 малых пророков в русском переводе с греческого текста LXX, с введением и примечаниями*. Казань 1913.

ЛОПУХИН, А. П.: Толковая Библия. Книга 2, т. 7. Харвест 2000.

МИХАИЛ (Лузин), еп.: *Пророческие книги Ветхого Завета.* Тула 1901.

ПАЛЛАДИЙ (Пьянков), еп.: *Толкование на книгу святого пророка Аввакума*. Вятка 1875.

ВАРФОЛОМЕЙ (Ремов), архиеп.: *Книга пророка Авакума.* Сергиев Посад 1913.

TRADÍCIA PATRIARCHOV V KNIHE GENESIS

Mgr. Mário Blahota

Kniha *Genesis* s jej *kapitolami 12-50*, nám zanechala niekoľko podaní vo forme *„rodinných príbehov"*, v ktorých sa odzrkadľuje dejinné a kultúrne prostredie. Príbehy a podania patriarchov tak ako ich poznáme v podobe zaznamenanej v *Pentateuchu*, sú výsledkom dlhého procesu kompozície,[1] ktorých jadrom sú povesti o *„jednotlivých rodinných klanoch."* S každým podaním o jednotlivom rodinnom klane sa spájajú *ústne podania*, ktoré až neskôr dosiahli formu a podobu, tak ako ju vidíme dnes. Je dôležité si uvedomiť, že jednotlivým rozprávaniam ani tak nešlo o dejepis, ale o zvesť *Božieho slova*. Je však tiež pravdou, že každé z týchto podaní sa viaže na *určité konkrétne miesto* a príbehy tak dostávajú charakter *„etiologických rozprávaní"*. Na príklad *zápas Jákoba* s Bohom v *Gn 32,23-32* kde sa *etiologicky* zdôvodňuje názov miesta ako *„Penuel"* hlavne *verš 31*. Alebo podanie o *Jákobovi a jeho sne* v *Gn 28,10-19* kde sa nám zachovalo etiologické podanie o mieste zvanom *„Betel"*. Dnešná podoba podaní o patriarchoch vznikla z čiastočných a samostatne stojacich príbehov, ktoré sa viazali ku konkrétnym miestam. Tak u ***Abraháma*** to bolo v *Mamre u Chebrónu*, ide o južnú Palestínu *(Gn 13,18; 18,1)* u ***Izáka*** je to miesto *Gerar (26,1.6)* a *Beer- Šeba (26,23-25).* Tradícia o ***Jákobovi*** pochádza z prostredia stredopalestínskych svätýň *Bétel (28,10-22), Machanajim (32,2n)* a *Penuél (32,23-33).* Spočiatku rozprávania o patriarchoch mali iba *lokálny význam*. Tieto podania sa dedili ako *„dedičstvo rozprávaní o praotcoch Izraela."* Podoba v ktorej sa nachádzajú v textoch Starej zmluvy *nie je podobou od samotných patriarchov*, ale túto podobu nám zanechal Izrael tak ako si ich rozprával o svojich patriarchoch.[2] Od počiatočných čiastkových správ ako napríklad v *Dt 26,5* kde sa text zmieňuje čiastkovo o *Jákobovi ako len o kočovnom Aramejcovi*, prešlo dlhé obdobie teologickej kompozície spájania jednotlivých podaní do jednotvárnej literárnej kompozície. Aj moderná biblistika preukázala, že ide o skutočné historické postavy, ktorých pamiatku jednotlivé

[1] RENDTORFF. R.: *Hebrejská bible a dějiny*, Vyšehrad 1996, s.29

[2] BÁNDY. J.: *Teológia Starej zmluvy*, Univerzita Komenského Bratislava, 2003, s.48

rodinné klany nomádov uchovávali a udržiavala sa tak tradícia. Miesta spojené s podaniami o patriarchoch sa pokladali za styčné body podaní, na ktorých sa po obsadení zeme začali pretvárať už existujúce pôvodné kanánske svätyne na miesta kultického uctievania *Ela* ako Boha patriarchov.[1] V rannej dobe nevládla ešte prísna *kazuistika zákona* a tak každý mohol prinášať obete, kňazstvo ešte nebolo niečím nepostrádateľným, ako v dobe neskoršej. Tak mohli obetovať aj *hlavy rodín*, alebo *kmeňov Sd* ***6****,18nn; 2Sam* ***6****,13.* Hlavne v období patriarchálnych rodín tieto rodiny konali obete, stavali svätyne vo svojom okolí, stavali oltáre, zakladali kultické kamene a vysádzali posvätné stromy. *(Gn* ***13****,18;* ***33****,20;* ***28****,18;* ***21****,33)* Keď Izrael začína žiť usadlým spôsobom života, preberá už existujúce *kanánske svätyne Bét –el Gn 28,10nn*., Aj *Sud 21,19nn*[2] referuje o *Jahveho slávnosti* v Šílo, ktorá bola spojená s *tancom na viniciach*. Máme tiež aj zmienky o svätyniach v *Mamre, Šekeme , Ofre , Dáne* a *Mispe* v *1Sam* ***7****,5n; 1Mak* ***3****,46*, *Gibeóne 1Kr 3,4* a hore *Tábor Dt 33,19*. Dokonca aj kráľ *Dávid* naviazal na *Jebúsejské kultické tradície* a to tým, že preniesol *truhlu zmluvy* na humno *Aravnu Jebúsejského 2Sam 24,21-25*[3]. A Dávid

[1] RENDTORFF. R.: *Hebrejská bible a dějiny*, Vyšehrad 1996, s.30

[2] Povedali: Každoročne býva slávnosť na počesť Hospodina v Šíle, ktoré je severne od Bételu a východne od cesty, ktorá vystupuje z Bételu do Síchemu a južne od Lebóny. 20. Benjamínovcom prikázali: Choďte a striehnite vo viniciach. 21. Keď uvidíte, že šílske dievčatá vychádzajú tancovať, vyjdite z viníc a uchváťte si každý ženu zo šílskych dcér a choďte do Benjamínovskej krajiny. 22. Keď prídu ich otcovia alebo bratia vadiť sa s vami, odpoviete im: Dožičte nám ich, lebo každý z nás nezískal ženu vo vojne. Vy ste nám ich nedali dobrovoľne, lebo by ste sa boli prehrešili. 23. Benjamínovci tak aj urobili: Vzali si ženy podľa svojho počtu z tancujúcich, ktoré uchvátili, odišli a vrátili sa do svojho dedičstva; vystavali mestá a bývali v nich. 24. Potom sa Izraeliti odtiaľ rozišli, každý k svojmu kmeňu a k svojmu rodu, teda každý odišiel do svojho dedičného vlastníctva. 25. V tom čase v Izraeli nebolo kráľa. Každý robil, čo pokladal za správne.

[3] Spýtal sa: Prečo prichádza kráľ, môj pán, k svojmu služobníkovi? Dávid odvetil: Chcem kúpiť od teba humno a postaviť Hospodinovi oltár, aby sa od ľudu odvrátila pohroma. 22. Aravna povedal Dávidovi: Nech si ho môj pán a kráľ vezme a obetuje, ako sa mu páči. Pozri sa, je tu dobytok na spaľovanú obetu, mlátiace smyky a dobytčie jarmá na palivo. 23. Ó kráľ! Toto všetko ti ponúka Aravna. Kráľovi ešte povedal: Nech má v tebe Hospodin, tvoj Boh, zaľúbenie. 24. Kráľ však Aravnovi povedal: To nie! Chcem ho od teba kúpiť a riadne zaplatiť. Nemôžem prinášať Hospodinovi, svojmu Bohu, spaľované obety, ktoré ma nič nestáli. Dávid kúpil to humno i ten dobytok za päťdesiat šekelov striebra. 25. Dávid tam postavil oltár Hospodinovi a priniesol mu spaľované obety i obe-

prvého kňaza ustanovil *Cádóka*, ktorý pôvodne patril ku kňazom *El-Eljóna*, ktorý bol uctievaný v Jeruzaleme *Gn 14,18-20*[1]. Druhého kňaza *Ebjatára*, ktorý pochádzal zo *Šíla*, tiež ustanovil kráľ Dávid a tým nadviazal na *kultickú tradíciu zo Šíla*. Teda Patriarchovia boli nomádsky chovatelia dobytka a ich Boh bol lokálnym výrazom Boha, menom El, ktorý bol označovaný ako Boh otcov. Boh patriarchov, teda otcov ochraňoval a sprevádzal rodinné klany na cestách[2]. Označenie „Boh otcov" je prívlastkom akým sa Jahve predstavoval celému pokoleniu Abraháma, ako sa Jahve predstavuje *Izákovi* vo sne v *Gn 26,24 „Ja som Boh tvojho otca Abraháma"*. Tiež aj v *Gn 28,13; 32,10*. A *Jákobovi* sa prestavuje v *Gn 28,13* ako *„Ja som Boh Abrahámov a Izákov"*. A už keď sme pri Izákovi tak Boh má tiež prívlastok ako *„strach Izákov"*. V *Gn 31,53* kde sa pri spore o územie Jákoba s Lábanom vytyčujú hranice pozemkov, tak *Jákob* prisahá slovami, že neporuší zmluvu výrokom *„Boh Abraháma a Boh Nachora nech súdia medzi mnou a tebou!" A Jakub prisahal na strach svojho otca Izáka"*. Podobný prívlastok Boha nájdeme aj v *Gn 49,24* ako *„silný Jákobov"*. Pri teofánii v knihe *Exodus 3,6n* sa Jahve zjavuje Mojžišovi a predtým ako mu povie svoje meno, tak sa predstavý ako *„Ja som Boh tvojho otca Abraháma, Boh Izáka a Boh Jakuba."* Teda Boh sa nepredstavoval patriarchom pod menom Jahve, ale pod prívlastkom *„Ja som Boh vašich otcov"*. Podľa knihy Exodus k vyjaveniu Božieho mena Jahve došlo až v Mojžišovej dobe. V *Ex 3,7-14*[3] sa opisuje vyjavenie tohto mena. Priamo

ty spoločenstva. Potom sa Hospodin zmiloval nad krajinou a pohroma sa od Izraelitov odvrátila.

[1] Šálemský kráľ Melchisedekpriniesol chlieb a víno. Bol totiž kňazom najvyššieho Boha. 19. Požehnal ho a povedal: Nech Abráma požehná Najvyšší Boh, Tvorca neba i zeme. 20. Nech je zvelebený Najvyšší Boh, ktorý ti vydal do rúk tvojich nepriateľov. Vtedy mu Abrám dal desiatok zo všetkého.

[2] STRUPPE.U. – KIRCHSHLAGER.W.: *Jak* poroumět *Bibli*, Vyšehrad 2000, s.37

[3] A Hospodin riekol: Istotne som videl trápenie svojho ľudu, ktorý je v Egypte, a počul som ich krik pre tých, ktorí ho honia, lebo znám jeho bolesti 8. a zostúpil som, aby som ho vytrhol z ruky Egypťanov a aby som ho vyviedol z tej zeme hore do zeme, dobrej a priestrannej, do zeme, oplývajúcej mliekom a medom, na miesto Kananeja, Heteja, Amoreja, Ferezeja, Heveja a Jebuzeja. 9. A teraz hľa, krik synov Izraelových prišiel ku mne a videl som aj útisk, ktorým ich utláčajúc Egypťania. 10. Tak teraz poď a pošlem ťa k faraónovi, a vyveď môj ľud, synov Izraelových, z Egypta. 11. Ale Mojžiš povedal Bohu: Kto som ja, aby som išiel k faraónovi a aby som vyviedol synov Izraelových z Egypta?! 12. A riekol: Však budem s tebou. A toto ti bude znamením, že som ťa ja poslal: keď vy-

texte *Ex 6,2nn*[1] sa hovorí o tom, že Boh sa zjavil Abrahámovi, Izákovi a Jákobovi ako *„El Šaddaj"* a meno Jahve im nebolo známe. všetky pramenné vrstvy Pentateuchu stotožňujú Boha známeho patriarchom ako *„El Šaddaj"* s Bohom známym ako *„Jahve"*, ako to vidíme v *Ex 3,6.13nn.* Povolaním Abraháma v *Gn 12,16* sa odohráva nová epocha dejín božieho ľudu. Abrahám vyráža na dlhú cestu z *Cháranu* priamo na Boží príkaz slovami *„Odíď zo svojej krajiny, od svojho príbuzenstva a zo svojho otcovského domu do krajiny, ktorú ti ukážem."* Zámerne som hovoril o *imperative*, pretože hebrejské sloveso „hálach" *„chodiť, ísť"* sa v tomto verši nachádza ako *imperatív*. Teda *„Choď!"* znie Božia požiadavka na Abraháma. Ďalej však po tomto verši nasleduje *verš 2,* kde je Abrahámovi dané zasľúbenie *„Urobím z teba veľký národ, požehnám ťa a preslávim tvoje meno a ty budeš požehnaním".* Abrahám sa vydáva na cestu s celou svojou čeľaďou do Kanánu a vo *verši 7* sa mu Boh zjavuje so slovami *„Túto krajinu dám tvojmu potomstvu."* Vidieť ako Boh sprevádza Abraháma na jeho ceste a opätovne mu zasľubuje zem. Táto stať je významná, pretože sa tu odrážajú *tri hlavné motívy*, ktoré budú teologickou kostrou príbehov o patriarchoch v knihe Genesis 12-50. Tieto tri motívy sú ***„vyvolenie"*** spolu s ***„zasľúbením"*** a ***„vedením".*** Opätovné zasľúbenie dostáva *Abrahám* v *Gn 13,14-17*. Aj v *Gn 15,7-21* je opis zmluvy medzi Bohom a Abrahámom, kde v počiatočnom verši 7 Boh pripomína, že vyviedol *Abraháma z Chaldejského Ura,* aby mu dal zem do trvalého dedičstva. *Izák* ako potomok Abraháma dostáva zasľúbenie v *Gn 26,2-5*, kde mu Boh pripomína sľub, ktorý dal jeho otcovi Abrahámovi. Zasľúbenia zo strany Boha, ktoré dal Abrahámovi a jeho potomstvu pokračujú aj v„*Jákobovskom cykle*" kde v *Gn 28,10-22* sa Boh zjavuje vo sne Jákobovi, a predstavuje sa mu pod prívlastkom *„Ja som Boh Abraháma a Boh Izáka"* a následne sa mu dostáva zasľúbenia o *obdržaní zeme* spolu s *rozmnožením potomstva* a *prísľubu vedenia* vo *verši 15 „Ja som s tebou a bude ťa chrá-*

vedieš ľud z Egypta, budete slúžiť Bohu na tomto vrchu. 13. A Mojžiš povedal Bohu: Hľa, ja prídem k synom Izraelovým a poviem im: Boh vašich otcov ma poslal k vám. A keď mi povedia: Aké je jeho meno? Čo im poviem? 14. A Boh riekol Mojžišovi: SOM, KTORÝ SOM. A ďalej riekol: Takto povieš synom Izraelovým: SOM ma poslal k vám.

[1] Ukázal som sa Abrahámovi, Izákovi a Jákobovi pod menom Silný Boh všemohúci, ale svojím menom Hospodin som im nebol známy.

niť všade kamkoľvek pôjdeš". Tieto slová a slová Jákoba vo *verši 20*[1], kde Jákob svoj sľub Bohu podmieňuje výrokom אִם־יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי čo v preklade znamená *„Ak bude Boh so mnou"* a bude Jákoba chrániť na ceste, tak Jákob ho bude uctievať וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: *verš 21*. Tu práve vidíme znaky *nomádskej minuloti*, kde ako sme si opísali vyššie patriarchovia boli nomádsky chovatelia dobytka a ich Boh bol lokálnym výrazom Boha, menom El, ktorý bol označovaný ako Boh otcov. Boh patriarchov, teda otcov ochraňoval a sprevádzal rodinné klany na cestách. Toto zasľúbenie dané patriarchom pokračuje v teologickom koncepte knihy *Exodus* kde v *32 kapitole* si ľud zhotovuje zlaté teľa a Jahve sa hnevá na celý národ, ktorý podľahol modloslužbe. Na začiatku kapitoly *Exodus 33,1* Jahve dáva pokyn slovami *„Choď, odíď odtiaľto ty aj ľud, čo si vyviedol z egyptskej krajiny, do krajiny, ktorú som odprisahal Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi, keď som povedal: „Dám ju tvojmu potomstvu."* V Mojžišovom povolaní *Ex 3* sa tento trojitý teologický zámer napĺňa. Vo *verši 8* je badať aspekt *„vyvolenia"* a aj *„zasľúbenia"*. Tým, že Jahve zostupuje, aby oslobodil svoj ľud dáva na vedomie, že nikdy na tento národ nezabudol a je naďalej vyvoleným v jeho očiach. Zároveň slovami *„aby som ich vyviedol z tejto zeme do zeme oplývajúcej mliekom...."* vo *verši 8* dochádza k započatiu realizácie exodu, ako k zasľúbeniu dané patriarchom v *Gn 15,18; 17,8*. Teologický zámer *„vedenia"* sa proklamuje vo *verši 12*, kde Jahve priamo Mojžišovi hovorí *„Ja budem s tebou a toto je znamenie....."* Tu prísľub daný Mojžišovi, že *„bude s ním"* vlastne znamená, že bude neustále aj so svojím ľudom s Izraelom, tak ako to zasľúbil v *Gn 17,7-8*[2] slovami o *„večnej zmluve"*, ktorou Izrael a Jahve budú tvoriť spoločenstvo na veky. Teda celá kapitola knihy Exodu 3 je vlastne úvodom k realizácii teologického zámeru *„zasľúbení dané praotcom"* uvedených a jasne koncipovaných už v knihe Genesis. Na tomto mieste na záver

[1] Pozri Gn 28,20-21 „Vtedy Jákob sľúbil: Ak bude so mnou Boh, ak ma bude chrániť na ceste, na ktorú som sa vydal, ak mi dá chlieb na jedenie a šaty na oblečenie 21. a šťastne sa vrátim do domu svojho otca, Hospodin bude mojím Bohom".

[2] Zmluvu medzi mnou a tebou a tvojím potomstvom vo všetkých pokoleniach robím večnou zmluvou, že budem tvojím Bohom i Bohom tvojho potomstva. 8.Tebe a tvojmu potomstvu dám krajinu, v ktorej si ako cudzinec; celú krajinu Kanaán im dám do večného vlastníctva a budem im Bohom.

uvádzam vlastný a doslovný preklad textu *Genesis 12,1-5*. Je to stať pojednávajúca o *„povolaní Abráma“*.

1 וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־אַבְרָם לֶךְ־לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ
2 וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה
3 וַאֲבָרֲכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה
4 וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם
בֶּן־חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן
5 וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת־שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת־לוֹט בֶּן־אָחִיו וְאֶת־כָּל־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר
רָכָשׁוּ וְאֶת־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר־עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן
וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן

1. A riekol Jahve k Avrámovi „Choď tebe!“ zo zeme tvojej a z rodiska tvojho a z domu otca tvojho do zeme ktorú ukážem ti.
2. A učiním ťa k národu veľkému a požehnám ťa a urobím dôležitým tvoje meno a buď požehnaním!
3. A požehnám žehnajúcim tebe a preklínajúcich teba prekľajem a budú požehnané v tebe všetky klany človečenstva.
4. A šiel Avrám tak ako riekol k nemu Jahve a šiel s ním Lót a Avrám syn piatich rokov a sedemdesiateho roku vo vychádzaní jeho z Cháranu.
5. A vzal Avrám Sáru ženu jeho a Lóta syna brata jeho a majetok nadobudnutý prácou ktorý nadobudli a všetok život ktorý učinili v Chárane a vyšli chodiť do zeme Kanán a prišli do zeme Kanán.

Zoznam bibliografických odkazov:

BIBLIA HEBRAICA STUTTGARTENSIA, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1967 /77, ISBN 3-438-05219-9

GESENIUS,F.W.H.: Hebrew-chaldee lexicon to the Old testament,Baker Books 1997, ISBN 0-8010-3736-0

BLAHOSLAV P.. Hebrejsko- český slovník ke Starému zákonu. Praha 1997, ISBN 80-7017-121-9

Monografie:

BÁNDY, J.: *Teológia Starej Zmluvy.* Univerzita Komenského Bratislava2003, ISBN 80-223-1793-4

ROHÁČEK, J.: *Svätá Biblia*. SBS 1993, ISBN 80-85486-07-5

RENDTORFF, R.: *Hebrejská bible a dějiny*. Vyšehrad 1996, ISBN 80-7021-190-3

STRUPPE, U. – KIRCHSHLAGER, W.: *Jak* poroumět *Bibli*, Vyšehrad 2000, ISBN 80-7021-334-5

ÚVODNÝ POZDRAV V KONTEXTE LISTU FILIPSKÝM[1] (Flp 1, 1)

Mgr. Andrej Dupej

1 Παῦλος καὶ Τιμόθεος, δοῦλοι Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶσι τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τοῖς οὖσιν ἐν Φιλίπποις σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις·

1 Пⷭ́вєлъ и҃ тⷭ́имоѳ҆е́й, рабⷭ̀ їⷭ̃ᴜ хр̃тѡ́вы, всѣ́мъ сⷭ̃ты́мъ ѡ҆ хр̃тѣ̀ їⷭ̃ᴜ сѵ́щымъ въ фⷭ́лі́ппѣхъ, съ ѥ҆пⷭ́кѡпы и҃ дⷭ́а́кѡны:

1 *Pavel a Timotej, služobníci Isusa Christa, všetkým svätým v Christu Isusovi, ktorí sú vo Filipách, s biskupmi a diakonmi.*

Je zrejmé, že u svätého apoštola Pavla pri písaní jeho listov Cirkvám býva zvykom hneď v úvode listu predstaviť sa a uviesť adresáta napísaného listu, čiže uviesť odosielateľa, aj príjemcu listu. Rovnaké počínanie je vidieť aj v ostatných jeho listoch.[2] Úvodné verše všetkých listov ako aj tohto listu Filipským kresťanom biblisti spravidla uvádzajú pod názvom úvodné pozdravy. Tieto úvodné pozdravy sa považujú za veľmi dôležité, pretože obsahujú základné informácie o liste, taktiež svojím umiestnením vymedzujú začiatok listu.

Svätý apoštol Pavol bol v čase písania tohto listu spolu so svojím bratom v Christu služobníkom Božím Timotejom.[3] Svätý apoštol Pavol tak ako aj v ostatných listoch napísaných z prvého Rímskeho väzenia[4] píše čitateľom pozdrav, nie len od samého seba, ale aj od svojho učeníka a blízkeho spolupracovníka Timoteja. Skôr sa zdá, ako keby list bol odoslaný v mene oboch, ako je to v prvom pozdravnom verši, no ďalej zistíme, že svätý apoštol Pavol píše list v jednotnom čísle.

Tento pozdrav je jasným dôkazom toho, že Timotej bol osobne veľmi blízky členom filipskej Cirkvi. On sa spolu so svätým apoštolom

[1] The work was supported by the Agency of Ministry of Education, science, research and sport of the Slovak Republic, the project ITMS: 26110230069.

[2] Pozri Rim 1, 1-7; 1 Kor 1, 1-2; 2 Kor, 1, 1; Gal 1, 1-2; Ef, 1, 1; Flm, 1, 1; Kol 1, 1-2; 1. Sol, 1, 1; 2. Sol, 1, 1; 1 Tim 1, 1-2; 2 Tim, 1, 1-2; Tit, 1, 1-4.

[3] Pozri Sk 16, 1-3.

[4] List Flp, a list Kol.

Pavlom podieľal v práci pri založení Cirkvi v tomto meste.[1] Potom ešte dlhý čas pobudol medzi macedónskymi kresťanmi, aby upevnil ich vieru.[2] Svätý apoštol Pavol okrem toho prejavuje svoju vôľu ešte raz poslať svojho verného brata Timoteja do Filíp[3] kvôli menu Isusa Christa.[4]

O osobe Timoteja: V tomto liste s uvádza ako služobník Isusa Christa. Narodil sa v maloázijskom meste Lystra. Jeho otec bol pôvodom Grék a Matka Židovka – Eunika. To znamená, že pôvodom bol položid, pritom syn vzornej matky, ktorá ho spolu s jeho babkou Loidou vychovávala v duchu Zákona.[5] On sám sa usiloval o získanie spásy. Jeho otec bol pohan. Pochádzal zo zmiešaného manželstva, uzavretého proti mnohým zákazom židovstva. Pravdepodobne aj z tohto dôvodu nebol Timotej obrezaný podľa židovských zvykov.[6]

Skutky apoštolské potvrdzujú Timotejove povolanie na misijnú činnosť a aj účasť na ceste do Filíp.[7] Osoba Timoteja sa spomína aj v 1 Kor 4, 17; 2 Kor 1, 19 a 1 Kol 1, 1.

Dá sa predpokladať, že Timotej sa stal kresťanom aj vďaka apoštolskému kázaniu svätého apoštola Pavla, pravdepodobne počas jeho pôsobenia v meste Lystra.[8] Tu sa Timotej mohol stať svedkom pri kameňovaní svätého apoštola Pavla.[9] Pri tretej návšteve Lystry svätý apoštol Pavol vypočul svojich bratov v Christu, ktorí mu odporúčali Timoteja ako spolupracovníka v jeho službe. Svätý apoštol Pavol prijal Timoteja ako svojho spolubrata v službe Evanjelia, a aby neboli voči nemu zo

[1] Pozri Sk 16, 12- 40.

[2] Pozri Sk 19, 22, porovnaj 1 Kor 16, 10, porovnaj 2 Kor 1, 1.

[3] Pozri Flp 2, 19.

[4] Pozri ЛОПУХИН, А. П.: *Толковая Библия или комментарий на все книги Священного Писания Ветхого и Нового Заветов. Послание Святого Апостола Павла к Филиппийцам Толковая Библия, т. 3*, С.-Петербург 1911-1913 (online). [cit. 2014-02-24]. Dostupné na internete: http://www.goldenship.ru/load/l/lopukhin_a_p/tolkovaja_biblija_nz_poslanie_ap_pavla_k_filippijcam_lopukhin_a_p/278-1-0-853

[5] Pozri Sk 16, 1; 2 Tim 1, 5; 3, 15.

[6] Pozri PRUŽINSKÝ, Š., *Skutky svätých apoštolov*. Prešov 1996.

[7] Pozri Sk 16, 1-10.

[8] Pozri Sk 14, 6-22.

[9] Pozri Sk 14,19; 2Tim 3, 11.

strany Židov vznášané námietky, dal sa obrezať.[1] Timotej nasledoval svätého apoštola Pavla počas jeho pôsobenia v Makedónii, Beroi tiež v Aténach.[2] Odtiaľ bol svätým apoštolom Pavlom vyslaný do Tesaloník[3] a po istom čase sa vrátil do Korintu. Bolo to v čase, kedy svätý apoštol Pavol napísal dva svoje listy veriacim v Tesalonikách.[4] Nasledoval svätého apoštola Pavla aj na ceste do Efezu[5], odkiaľ bol potom vyslaný do Makedónie a Korintu.[6] Bol prítomný aj so svätým apoštolom Pavlom, keď písal druhý list Korinťanom[7], a odišiel s apoštolom Pavlom do Korintu, kde napísal svätý apoštol Pavol list Rímanom.[8] Keď sa svätý apoštol Pavol vybral do Jeruzalema, Timotej naňho čakal v Troade. Bol spolu so svätým apoštolom Pavlom aj v Cézarei a Ríme[9], odkiaľ bol vyslaný do Filíp.[10] V súlade s 1 Tim 1, 3 bol Timotej počas Pavlovej cesty do Makedónie v Efeze, aby udržal čisté učenie, nakoľko sa v tom čase zreteľne šírilo falošné učenie. Neskôr bol svätým apoštolom Pavlom ustanovený za presbytera.[11] Stal sa biskupom v Efeze, kde pôsobil približne 15 rokov. Vzájomnú blízkosť medzi osobnosťami svätého apoštola Pavla a Timoteja dokazujú aj dva listy, ktoré napísal svätý apoštol Pavol Timotejovi už ako biskupovi.[12] Podľa tradície Cirkvi Timotej ukončil svoju životnú púť mučenícky.[13] Timotej bol najvernejší pomocník apoštola Pavla a zostal mu verný až do konca svojho života. Preto práve v tomto liste filipským kresťanom píše apoštol Pavol slová: „Veď ako syn otcovi slúžil so mnou Evanjeliu.“[14] Toto sú hlavné dôvody, prečo svätý apoštol

[1] Pozri Sk 16, 3.
[2] Pozri Sk 17 15.
[3] Pozri 1 Tes 3, 1-3.
[4] Pozri Sk 18, 5; Tes 1, 1; 2 Tes 1,1.
[5] Pozri Sk 18, 18.
[6] Pozri 1 Kor 4, 17; 16, 10.
[7] Pozri 2 Kor 1,1.
[8] Pozri Rim 16, 12.
[9] Pozri PRUŽINSKÝ, Š., *List svätého apoštola Pavla Filipanom.* Prešov 2014. s. 13.
[10] Pozri Flp 2, 19.
[11] 1 Tim 1, 8.
[12] Pozri 1 Tim, 2 Tim.
[13] Pamiatka Timoteja pripadá na 4. a 22. januára.
[14] Pozri Flp 2, 22.

Pavol spomína meno svojho spolupracovníka Timoteja v úvodnom pozdrave.[1]

Ďalej v úvodnom pozdrave svätý apoštol Pavol nazýva seba samého ako aj Timoteja služobníkom. V tomto liste Filipským kresťanom nechcel seba samého nazývať apoštolom, nie preto aby si neuvedomoval svoje poslanie, a svoju apoštolskú službu svetu, ale preto, aby poukázal na svoje dobrovoľné otroctvo Isusovi Christovi. Toto nazvanie sa služobník (csl. ꙗ́бъ, gr. δοῦλος) je veľmi odlišné od pojmu apoštol, ako ho použil v liste, ktorý napísal Kolosanom[2], kde sa cielene nazýva apoštolom z vôle Božej. Svätý apoštol Pavol v tomto liste nehovorí o svojej apoštolskej službe a nezdôrazňuje tú skutočnosť, že je apoštolom, ktorého si povolal sám oslávený Isus Christos. Robí tak aj z toho dôvodu, že píše ľuďom, ktorí naňho myslia so skutočnou vierou. Takýmto spôsobom zosilňuje svoju dôstojnosť, aby bolo zreteľne vidieť, kto vyznáva Christa ako Pána. Ten, kto tak činí, je aj viac slobodný a približuje sa k nemu spasenie.

Ďalší dôvod, prečo sa svätý apoštol Pavol nazýva služobníkom a nie apoštolom, je ten, že nazývať sa služobníkom Božím je skutočne veľká dôstojnosť a vyššie blaho. Kto je služobníkom Christovým, ten je bez pochybovania slobodný od hriechu a služobník Boží. Nemôže byť služobníkom niekoho iného, pretože inak by bol služobníkom len na polovicu. [3] Svätý apoštol Pavol sám seba nenazýva apoštolom, pretože vo Filipách jeho vysoké a dôstojné apoštolstvo nikto nepopieral. Nazva-

[1] Pozri PRUŽINSKÝ, Š., cit. dielo, s. 13.

[2] Ефрем Сирин, Святой, преподобный: *Творения. Толкование на послания божественного Павла. Послание к Филиппийцам, Том* 4. (online). [cit. 2014-02-22]. Dostupne na internete: http://golden-ship.ru/knigi/7/efrem-sirin-tom4.htm#_%D0%9F%D0%BE%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5_%D0%BA_%D0%A4%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%BF%D0%B8%D0%B9%D1%86%D0%B0%D0%BC, porovnaj *Tvorenia sv. prep. Serafim Sirin, polnoe sobranie tom 4*. Str. 105, ISBN-5-7877-0034-1. Pozri tiež Амвросиаст, Иоан Златоуст podľa ЕДВАРДС М.: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I-VIII беков. Новый Завет VIII. Послания апостола Павла к Галатам, Ефесянам, Филипойцам*. s. 245.

[3] ***ИОАНН, ЗЛАТОУСТ***, св., 2012. **Творения** св. **Иоанна Златоуста**. **Толкование на послание к Филиппийцам**. ***Том*** 1., ***книга*** 1. Санкт-Петербург 1905. [online]. Православная библиотека Золотой Корабль. [cit. 2014-02-24.]. Dostupné na internete: http://www.golden-ship.ru/load/i/ioann_zlatoust/xi_1/281-1-0-1268

ním sa služobník vôbec neuberá na jeho veľkosti apoštolskej služby, pretože ono označuje jeho odhodlanie zasvätiť celý svoj život službe Christovi.[1]

Všetkým svätým v Christovi Isusovi

List je adresovaný „*všetkým svätým v Christovi Isusovi, ktorí sú vo Filipách, s biskupmi a diakonmi* - **вс҃ѣмъ сⷭ҇ты�míмъ wⷭ҇ хр҃тѣ їс҃ѣ сѫ́щымъ въ фі҃лі́ппѣхъ, съ҆ є҆пі́скопы и҆ дїа́коны**“.[2] To jasne znamená, že list je adresovaný najmä veriacim kresťanom, ktorí žijú vo Filipách. Samozrejme tento list nie je adresovaný len veriacim, žijúcim priamo v meste Filipy, ale aj v jeho okolí, nakoľko Cirkev sa v tejto oblasti postupne rozširovala a veriacich, ktorí uverili v meno Christovo, postupne pribúdalo. Týmto pozdravom „všetkým svätým v Christovi Isusovi“ sa apoštol Pavol obracia k obyvateľom mesta Filipy nielen ako k celej Cirkvi, ale aj ako k samostatným osobnostiam, aby ukázal, že on sa zaujíma o každého z nich s osobitnou láskou. Ďalej svätý apoštol Pavol v prvom verši nazýva skutočne veriacich svätými.[3] Presnejšie ich oslovuje ako „svätých v Christovi Isusovi“[4], aby bolo aj takým spôsobom zrejmé, že list je písaný najmä tým kresťanom, ktorí uverili a žijú podľa duchovného vedenia svojich biskupov a diakonov, ktorí sú ustanovení na to, aby spravovali miestnu Cirkev vo Filipách.

Svätých nazýva kresťanov spolu s biskupmi a diakonmi[5], lebo svätosť je povolaním i zmyslom ich života. Keďže veriaci v Christa je živý chrám Boží, má byť svätým, lebo Boh a Jeho chrám je svätý.[6] Svätý je Boží ľud, čiže spoločenstvo vyčlenené Bohom z tohto hriešneho sveta.

---

[1] Pozri Kol 4, 12.

[2] Flp 1, 1.

[3] Pozri ЕДВАРДС Марк, cit. dielo s. 245. Pozri tiež 1 Kor, 1, 2. Pozri tiež ФЕОФАН, ЗАТВОРНИК (ВЫШЕНСКИЙ), Святитель.: *Толковый Апостол. Послания Апостола Павла изъясненные святителем Феофаном в двух томах*. Москва 2008. Pozri tiež Феодорит Кирский, Блаженный, *Творения:* **Толкование на послание к филиппийцам.** (online). Moskva2013. Red. Golden-Ship.ru. [cit. 201-01-27]. Dostupné na internete: http://www.golden-ship.ru/_ld/17/1710_333.htm#toc112

[4] Gr.: τοῖς ἁγίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ

[5] **сѫ́щымъ въ фі҃лі́ппѣхъ, съ҆ є҆пі́скопы и҆ дїа́коны**.

[6] Pozri 3 Mjž 11,44; 1 Pt 2, 9; 1Kor 3, 17; 6,19 a iné.

Mohli by sme sa opýtať, prečo svätý apoštol Pavol v tomto liste obracia svoju pozornosť práve k „všetkým svätým“, alebo „verným“, či „milujúcim“? Je to preto, že okrem finančnej pomoci poslali filipskí veriaci aj to najvzácnejšie, svojho brata Epafrodita.[1]

S biskupmi a diakonmi

Jedine v tomto liste zo všetkých zachovaných listov svätého apoštola Pavla môžeme nájsť osobitné spomenutie biskupov a diakonov v úvodnom pozdrave listu. Príčinu môžeme hľadať aj v tom, že jednou z hlavných dôvodov poslania tohto listu bolo vyjadriť vďačnosť za podporu, akú apoštol Pavol dostal od členov Filipskej Cirkvi.[2] Apoštol Pavol spomína biskupov a diakonov v množnom čísle a blahosloví biskupov a diakonov v meste Filipy, ktorí sú nápomocní pri jeho misijnej činnosti.

A kto bol viac účastný v dôležitej práci zvestovania Evanjelia v cirkevnom zbore, ak nie biskupi a diakoni? Samozrejme svätý apoštol Pavol uznal za potrebné ich osobitne spomenúť.

Kto sa tu rozumie pod pojmom biskupi? Pravdaže nie len biskupi v našom dnešnom ponímaní zmyslu tohto slova, pretože v neveľkej Filipskej Cirkvi sotva by bola potreba mať niekoľko biskupov. Nebolo by možné, aby viacerí biskupi boli pastiermi jedného stáda v jednom meste. Pomenovanie jednotlivých hierarchických stupňov nebolo v čase prvotnej Cirkvi tak vyhradené ako je to dnes. Pravdepodobne sa tu pod pojmom biskupi rozumeli aj biskupi a kňazi, ktorí sa v apoštolských časoch niekedy nazývali biskupmi. Takéhoto názoru sa pridržiavajú aj svätiteľ Ján Zlatoústy prof. Pružinský, tiež blažený Feodorit Kirský, ktorý uvádza, že pojem biskup[3] v čase písania listu bol rovný pojmu presbyter – kňaz.[4] Aj na rôznych iných miestach vo Svätom Písme sa s pojmom biskup stretávame v zmysle kňaz.[5] Čiže v tom čase bolo také-

[1] Pozri ***ИОАНН***, ***ЗЛАТОУСТ***, св., cit dielo. Pozri tiež ЕДВАРДС Марк., cit dielo. s. 246.

[2] Pozri Flp 2, 25-30, Flp 4, 10-19.

[3] Gr.: επίσκοπος , Ru. смотрилель, блюстирель, Sk. biskup, nazerateľ.

[4] Pozri ***ИОАНН***, ***ЗЛАТОУСТ***, св., cit dielo. Pozri tiež PRUŽINSKÝ, Š., cit. dielo, s. 14. Pozri tiež ФЕОДОРИТ КИРСКИЙ, Блаженный, cit. dielo. Pozri ***ИОАНН***, ***ЗЛАТОУСТ***, св., cit dielo. Pozri tiež ЕДВАРДС Марк, cit. dielo s. 245.

[5] Pozri Sk 20, 28; Tit 1, 7-9.

to pomenovanie kňaza bežné. Z týchto faktov je vidieť, že svätý apoštol Pavol nazval biskupmi aj obyčajných pastierov, čiže kňazov.

Svätý apoštol Pavol v tomto liste nikoho nevynecháva, píše list všetkým veriacim v Christu spoločne aj tým, ktorí sú dôstojní kňazskej služby a starajú sa o duchovné stádo. Lebo svätých nazval tých, ktorí prijali svätý krst. Práca biskupov a kňazov je veľmi zodpovedná, preto im svätý apoštol Pavol na inom mieste vraví: „Dávajte pozor na seba a na celé stádo, v ktorom vás Duch Svätý ustanovil za biskupov, aby ste pásli Božiu Cirkev, ktorú si získal vlastnou krvou.“[1] Aj v liste Títovi svätý apoštol Pavol hovorí: „Na to som ťa nechal na Kréte, aby si usporiadal, čo ešte treba, a po mestách ustanovil starších, ako som ti prikázal.“[2] Ďalej v spojitosti s touto myšlienkou píše, aké vlastnosti má mať biskup aby sa dielo zvestovania mohlo diať v súlade s Božím plánom: „Lebo biskup ako Boží správca musí byť bez úhony, nie pyšný, hnevlivý, pijan, bitkár, ani žiadostivý mrzkého zisku, ale pohostinný, láskavý, triezvy, spravodlivý, nábožný, zdržanlivý, taký, ktorý sa drží spoľahlivého slova podľa učenia, aby bol schopný aj povzbudzovať v zdravom učení, aj usvedčovať tých, čo protirečia.“[3]

Zoznam bibliografických odkazov:

Библия книги священного писания ветхого н нового завета на церковнославянском языке. Москва 1993. ISBN 5-85524-009-6.

БЛАЖЕННЫЙ ФЕОФИЛАКТ БОЛГАРСКИЙ.: *Апостол с толкованием блаженного Феофилакта Архиепископа Болгарского*. Смоленск 2006.

Древнегреческо-русский словарь. Том I-II. Red. И. Х. Дворецкий. Москва 1958.

ЕДБАРДС, М.: *Библейские коментари отцов Церкби и других авторов I-VIII веков. Новый завет VII. Послания апостола Павла к Галатам, Ефесянам, Филипийцам.* Герменевтика 2005. ISBN 5-89643-009-4.

[1] Sk 20, 28.

[2] Tit 1, 5.

[3] Tit 1, 6-9.

Феодорит Кирский, Блаженный, *Творения: Толкование на послание к филиппийцам.* (online). Moskva2013. Red. Golden-Ship.ru [cit. 2015-01-27]. Dostupné na internete: http://www.golden-ship.ru/_ld/17/1710_333.htm#toc112

ФЕОФАН, ЗАТВОРНИК (ВЫШЕНСКИЙ), Святитель.: *Толковый Апостол. Послания Апостола Павла изъясненные святителем Феофаном в двух томах*. Москва 2008. ISBN: 978-5-94759-081-4.

ФЕОФИЛАКТ, блаж., 2006. *Толкования на послания святого апостола Павла*. Киев: 3. vydanie.

HERIBAN, J.: *Príručný lexikón biblických vied*. Bratislava: Don Bosco, 1994, ISBN 80-85405-13-X.

ИОАНН, ЗЛАТОУСТ, св., 2012. *Творения* св. *Иоанна Златоуста. Толкование на послание к Филиппийцам*. Том 1., книга 1. Санкт-Петербург 1905. [online]. Православная библиотека Золотой Корабль. [cit. 2014-02-24.]. Dostupné na internete: http://www.golden-ship.ru/load/i/ioann_zlatoust/xi_1/281-1-0-1268

LÉON-DUFOUR, X.: a kol. *Slovník biblickej teológie*. Zagreb 1990. ISBN 80–7141–447–6.

ЛОПУХИН, А. П.: *Толковая Библия или комментарий на все книги Священного Писания Ветхого и Нового Заветов. Послание Святого Апостола Павла к Филиппийцам Толковая Библия, т. 3*, С.-Петербург 1911-1913 (online). [cit. 2014-02-24]. Dostupné na internete: http://www.goldenship.ru/load/l/lopukhin_a_p/tolkovaja_biblija_nz_poslanie_ap_pavla_k_filippijcam_lopukhin_a_p/278-1-0-853

Nehomérovský slovník Řeckočeský. Red. F. Lepař. Mladá Boleslav 1892.

PRUŽINSKÝ, Š.: *List svätého apoštola Pavla Filipanom.* Prešov 2014. ISBN neuvedené.

PRUŽINSKÝ, Š.: *Skutky svätých apoštolov.* Prešov 1996. ISBN 80-967655-2-3.

SOUČEK, J. B.: *Řecko - český slovník k Novému zákonu*. Kalich 2003. 6 vydanie. ISBN 80-7017-853-1.

POSŁUSZEŃSTWO I PODPORZĄDKOWANIE SIEBIE BOGU I CERKWI

Ks. biskup dr PAISJUSZ (Piotr Martyniuk)

Święta Cerkiew nigdy i od żadnego swojego członka nie potrzebuje ślepego, niewolniczego przyjęcia jakiejkolwiek prawdy.

Żeby religijna prawda była zbawczą dla jednostkowego członka Cerkwi, potrzebuje, po-pierwsze, aby była ona Bożym Objawieniem; po-drugie, aby była ona przyjęta przez Cerkiew jako taka; i po-trzecie przyjęta dobrowolnie przez jednostkowego jej członka. We wszystkich tych trzech momentach urzeczywistnia się swoboda, tak jak w każdym z nich przejawia się miłość. Przez miłość, swobodnie, Bóg odkrywa prawdę ludziom; swobodnie, poruszona duchem miłości, Cerkiew przyjmuje ją i przekazuje swoim dzieciom; i te swobodnie, kochając Cerkiew jak matkę, przyjmują tę prawdę, badając ją kochającym sercem.

Bóg nie powierzył Swojego uczenia jednemu jakiemukolwiek człowiekowi, któremu drudzy przymuszeni byliby podlegać, ale całemu „nowemu człowieczeństwu". Prawosławie - jest to synteza autorytetu i swobody. Z jednej strony – brak zewnętrznego nieomylnego organu w kwestiach wiary, z drugiej zaś strony – możliwość dotycząca nieomylności określeń, wywodzących się z Cerkiewnej władzy i wyrażających Cerkiewną świadomość danego czasu i miejsca. Takie są warunki swobody w Prawosławiu[1].

Wierzący, przyjmując naukę świętej Cerkwi swobodnie i z miłością sprawdzają swoje własne przekonania w świetle jej Tradycji. I odwrotnie, jeżeli ktoś zdecydowanie odchodzi od prawdy , to on odpada i od Cerkwi, jak sucha gałąź, i nie widocznie odcina się, a czasami też i w sposób widoczny, poprzez postanowienia autorytatywnego organu Cerkwi.

Ci, którzy odłączyli się od Cerkwi z powodów dotyczących kwestii dogmatycznych nazywają się heretykami; natomiast tych, którzy odstą-

[1] ALEKSANDR SJEMJENOW-TJAN-SZANSKIJ,. Episkop, *Prawosławnyj Katichizis*, Paris 1981, s. 59-60.

pili od jedności cerkiewnej, z powodów założeń kanonicznych - schizmatykami.

Kapłan będąc drogowskazem dla wszystkich, którzy pragną zbawienia powinien dawać przykład, iż należy słuchać się postanowień Cerkwi i wypełniać je, gdyż są one uchwalone dla naszego wspólnego dobra.

Jeśli pod względem życiowym (ontologicznym) chrześcijańskie życie stawia sobie za cel przebóstwienie, tj. zjednoczenie z Bogiem, i w Nim - z drugimi ludźmi, a przez to osiągnięcie Królestwa Bożego, to pod względem moralnym ten cel jest w podporządkowaniu siebie woli Bożej.

Sam Jezus Chrystus dał nam, przykład i przekazał nam to: *„Ja zstąpiłem z nieba nie na to, aby czynić Moją wolę, lecz wolę Tego, który mnie posłał"* (Jan. 6,38), mówi Jezus o Sobie, a nas ostrzega: *„Nie każdy, który mi mówi: Panie! Panie! - Wejdzie do Królestwa Niebieskiego, lecz ten kto spełnia wolę Mego Ojca, który jest w niebiesiech"* (Mat.7,21).

Św. Grzegorz Wielki zaznacza, że ten, kto podporządkowuje siebie woli przełożonego, uzewnętrznia dyspozycję uległości względem Woli Boga[1]. Kapłan odznaczający się, cnotą posłuszeństwa realizuje tym samym ideał posłuszeństwa Chrystusowego: *„bo zstąpiłem z nieba, nie żebym czynił wolę moją, ale wolę Tego, Który mię posłał"* (Jan. 6,38). Realizując cnotę posłuszeństwa względem przełożonego wchodzi on w relację, jaka łączy Chrystusa z Ojcem. Św. Grzegorz Wielki domaga się, aby relacja: przełożony – podwładny była oparta na miłości, jaka łączy Ojca z Synem i odwrotnie. Biskup Rzymu dopuszcza i taką sytuację, w której może się zdarzyć, że wymagania stawiane podwładnemu mogą sprzeciwiać się Woli Bożej. W takich wypadkach należy przyjąć zasadę mówiącą, że: *„Więcej trzeba słuchać Boga niż ludzi"* (Dz. 5,29)[2].

Prawdziwy duszpasterz powinien być także „wzorem łagodności i pokory" wobec swojej owczarni. W jego uszach i sercu powinno stale brzmieć nastawienie Pana Jezusa: „Weźcie na siebie jarzmo moje i stańcie się moimi uczniami, bo jestem cichy i pokornego serca". Dlatego nie

[1] STANISŁAW SOJKA, ks., *Intelektualno-duchowa formacja kapłanów według zasad św. Grzegorza Wielkiego*, [w:]VOX Patrum 13-15(1993-1995) s. 24-29.
[2] TAMŻE, s. 24-29

powinien kapłan stawiać znaku równości między sobą i Cerkwią. Kapłan – to nie Cerkiew, a jedynie osoba służąca Cerkwi; bardziej lub mniej godny, a w swoich własnych oczach zawsze niegodny.

Wiele przykładów zadziwiającej pokory, wypływającej z miłości do Pana Jezusa przedstawili nam znani z historii Cerkwi pasterze. Szczególnie zadziwiający przykład ukazał wielki, rosyjski św. Tichon Zadoński, który padł do nóg szlachcica, który uderzył go w twarz, prosząc o przebaczenie za to, że doprowadził go do zdenerwowania. Drugi przykład dotyczy czasów nam bliższych: zmarły Władyka Arcybiskup Jan z San Francisco odwiedził przed śmiercią i przygotował do ostatniej drogi swego zaciekłego wroga, który przez długi okres czasu w sposób niegodziwy opisywał Arcybiskupa Jana w swojej gazecie[1].

Dlatego , żeby zasłużyć na taką zbawienną i dla siebie i dla swej owczarni pokorę, pasterz powinien pamiętać, że według nauki Słowa Bożego, służba kapłana to nie kierowanie w sensie świeckim, a właśnie służenie – odprawianie nabożeństwa.

Kapłan nie powinien zapominać słów Pana Jezusa, wypowiedzianych do Jego uczniów: Jakuba i Jana w tym czasie kiedy oni prosili Pana Jezusa o pierwsze miejsca dla siebie w Jego Królestwie: „Wiecie, że u pogan władcy dają odczuć swe panowanie, a wielmoże ich swą władzą dają się we znaki. Między wami tak nie będzie ! Przeciwnie: ten, który wśród was wielkim być pragnie, niechaj będzie sługą waszym; a kto wśród was pierwszym być pragnie, niechaj będzie waszym niewolnikiem, podobnie jak Syn Człowieczy nie przyszedł, aby mu usługiwano, lecz aby sam służył i wydał swe życie za innych."

Ażeby czynić wolę Bożą , trzeba ją znać, a w celu poznania Bożego Objawienia, w którym ta wola odkrywa się, trzeba przebywać w Cerkwi, tak jak prawda dana w całej swojej pełni nie dla jednego człowieka, a dla Cerkwi. Ale dla jej członków wola Boża otwiera się jeszcze i przez osobiste pouczające ponadto wskazówki.

Na szczycie duchowego życia, kapłan żyje już pod bezpośrednim kierownictwem Ducha Świętego, który prowadzi Jego stałymi radami, jasno rozliczając się w sercu swoim, czego oczekuje od niego Bóg. Na nie mniej wysokich stopniach kierownictwo Boże odbywa się mniej

[1] AWERKIJ, archijep., *Sowremenosť w swjetie Słowa Bożija*, Jordanville N.Y.1975, s. 101.

widocznie, ale przy duchowym wzrastaniu staje się bardziej wyróżnionym, np.: zważywszy na słowo Boże, kapłan coraz więcej i więcej rozróżnia, co w nim dotyczy warunków jego życia, a przy spotkaniu z innymi ludźmi coraz częściej wykorzystuje ich wskazówki na swoją korzyść. Tak, spotykając kogokolwiek potwornie gniewającego się, on może znaleźć w tym przestrogę przeciwko dojrzewającej w nim samym krzywdzie i niezadowoleniu.

Dla wzrastania w życiu duchowym i dla coraz bardziej jasnego rozliczenia woli Bożej i rzeczywistego jej spełnienia przydają się wszystkie środki, zaproponowane przez Cerkiew: uczestniczenie w sakramentach świętych, czytanie Słowa Bożego i książek o treści religijnej, ogólne i osobne modlenie się, oczyszczenie swego serca ze złych pomysłów (myśli), ograniczenie swoich naturalnych potrzeb (post) i dążenie do przestrzegania przykazań, chociaż nie byłoby jeszcze odpowiedniej skłonności. Nieodzowne i osobiste utrzymywanie kontaktów z żyjącymi życiem cerkiewnym ludźmi i wysłuchiwanie ich duchowych rad. Te rady, należy spełniać, tak jak i wszystko, w czym kapłan przewiduje wskazania z góry. Obowiązkowo powinien jeszcze rozwijać wszystkie swoje uzdolnienia, patrząc na swoje powołanie i wykorzystując go dla służenia Bogu i ludziom.

Wśród wszystkich wskazanych środków najważniejsze znaczenie ma modlitwa. W niej samo jądro duchowego życia, którego po prostu nie ma bez modlitwy. Modlitwa bywa osobista i ogólna, w formie - prosząca, dziękczynna i chwalebna. Prośby wznosi się za siebie i za innych, jak o darowanie zewnętrznych dóbr, tak i duchowych, a w szczególności o przebaczenie grzechów, o pomoc w walce z pokusami i na zakończenie o wskazanie z góry jak należy postępować. Poganie modlą się najwięcej za swoje powodzenie, natomiast chrześcijanie powinni modlić się przede wszystkim o to jak postępować wg woli Bożej. Pan Bóg odpowiada na taką modlitwę, a zwłaszcza wtedy, kiedy ona dotyczy drugich ludzi. Modlitwa za drugich - droga do miłości i owoc miłości. Jeszcze cenniejsza jest wspólna modlitwa - *„jeżeli dwoje spośród was na ziemi jednomyślnie o cokolwiek poproszą, dane im będzie przez Ojca mego, który jest w niebie. Bo gdzie dwaj lub trzej zgromadzeni są w imię Moje, tam Ja jestem wśród nich"*(Mat.18,19-20).

Kapłan powinien też pamiętać, że należy nawoływać do posłuszeństwa Cerkwi, a nie do posłuszeństwa jego własnej osobie. Tylko Cerkiew jest nieomylna, a my wszyscy ludzie mylimy się i błądzimy. I dlatego należy umieć przyznać się do swoich błędów i poprawiać je, żeby przynajmniej posłużyły do podniesienia naszego autorytetu, a nie przypisywać sobie nieomylności, przynależnej całej Cerkwi ogółem.

Nie ma niczego bardziej zgubnego dla posługi kapłańskiej, kiedy kapłan niezmiernie pobłażliwie podchodzi do wszystkich grzechów swoich wiernych, nawet tych najcięższych, a jest bezgranicznie srogi i wymagający tylko w stosunku do jednego grzechu - nieposłuszeństwa sobie.[1]

Kapłan powinien być bezwzględnie srogi i nieugięty we wszystkim, co dotyczy odwiecznych zasad Cerkwi: jej wiary i moralności, świętości Jej kanonów, postanowień i zwyczajów. Srogość ta powinna wypływać wyłącznie z autentycznej żarliwości o sławę Bożą i zbawienie dusz swoich wiernych, a bynajmniej nie z jakichkolwiek innych pobudek, a tym bardziej nie z osobistych interesów, czy ambicji i urażonej dumy. Absolutnie niedopuszczalnym jest lekceważyć cerkiewne kanony, w czysto pryncypialnych przypadkach, a zwracać się do nich tylko wtedy, kiedy zaczyna cierpieć osobisty autorytet kapłana i kiedy Jemu to osobiście przyniesie korzyść.

Należy pamiętać, że Bóg przyjmuje wszystkie szczere i pokorne ofiary, przynoszone, ze względu na Jego Królestwo. *„Prawdziwie mówię wam: nie ma nikogo, kto zostawiłby dom, albo rodziców, albo braci, albo siostry, albo żonę , albo dzieci dla Królestwa Bożego, i nie otrzymałby znacznie więcej w ten czas, i w wieku przyszłym życia wiecznego"* (Łk. 18,29-30).

Według wyjaśnień świętych Ojców, słowa Pana „w ten czas" oznaczają, że już w obecnym życiu kapłan powinien wyraźnie odczuć radość z otrzymanych dobrodziejstw, inaczej on nie uzyska jej i w przyszłym wieku[2].

Istotnie, święci ludzie w tym życiu nie tylko uwalniali się od zniewolenia przez grzech, ale i wypełniali się duchową radością i światłem. Dla czystego oka wszystko czyste, i święci widzą wszystkich ludzi i cały

[1] AWERKIJ, archijep., *Sowremenost' w swjetie Słowa Bożija*, Jordanville N.Y.1975, s. 102.
[2] ALEKSANDR SJEMJENOW-TJAN-SZANSKIJ, dz. cyt., s. 131.

świat doskonałymi, przez co zawczasu smakują szczęśliwości raju. Wszyscy, czego oni pozbawili się z siebie dla Pana, zwraca się w przeobrażonym kształcie. Święty Marek Pokutnik pisze: *„Niczego ty nie utracisz z tego, czego wyrzekłeś się dla Pana, ponieważ w swoim czasie to przyjdzie do ciebie wielokrotnie pomnożonym"*[1].

Bibliografia:

ALEKSANDR SJEMJENOW-TJAN-SZANSKIJ,. Episkop, *Prawosławnyj Katichizis*, Paris 1981.

AWERKIJ, archijep., *Sowremenost' w swjetie Słowa Bożija*, Jordanville N.Y.1975.

Dobrotolubije, t. 1, Troice Sergijewa Ławra 1992.

STANISŁAW SOJKA, ks., *Intelektualno-duchowa formacja kapłanów według zasad św. Grzegorza Wielkiego*, [w:]VOX Patrum 13-15(1993-1995).

[1] DOBROTOLUBIJE, t. I, *K tjem, kotoryje dumajut oprawdat'sja diełami*: § 50., Troice Sergijewa Ławra 1992.

PODŁOŻE BIBLIJNE ORAZ TŁO HISTORYCZNE SAKRAMENTU CHRZTU

Ks. biskup dr PAISJUSZ (Piotr Martyniuk)

Chrzest jego zapowiedź w Starym Testamencie, symbolika wody

Chcąc wyjaśnić sens i ważność sakramentu chrztu należy wcześniej poznać symboliczne a zarazem realne znaczenie wody w Starym Przymierzu. Bez wątpienia woda jest jednym z najstarszych i największych znaków religijnych. W jej symbolice i w wielkich wydarzeniach historii zbawienia z nią związanych, odnajdujemy i dopatrujemy się zapowiedzi misterium chrztu.

W celu zrozumienia różnorodnej symboliki wody, musimy niewątpliwie odwołać się do biblijnego opisu stworzenia. Już w pierwszych wersetach księgi Rodzaju czytamy, że ziemia była jeszcze nieuporządkowana była „*pustkowiem, chaosem*", „*…Duch Boży unosił się nad powierzchnią wód*"[1]. Otóż właśnie z tej wody, wody twórczej dzięki życiodajnemu Duchowi Świętemu, powstaną wszystkie żywe istoty. Gdzie jest woda tam jest życie, lecz gdzie tej wody brakuje tam jest pustynia[2].

W Starem Testamencie wielokrotnie spotykamy różne rodzaje wody, które posiadają moc zbawczą. Cztery rzeki Raju interpretuje się jako symbole czterech Ewangelii, które płyną w cztery strony świata i są typem naszego ponownego narodzenia[3]: „*A rzeka wypływała z Edenu, aby nawadniać ogród, potem rozdzielała się na cztery odnogi*". Również cud jakiego dokonał Mojżesz[4] wskazuje także na źródło zbawienia, które otworzył dla nas Chrystus.

Woda symbolizuje oczyszczenie i czystość, odradza ona i odnawia. Zmywa piętno grzechu ustanawiając początkową czystość ziemi. Owa, religijna symbolika wody, mająca źródło w widzialnych i naturalnych

[1] Rdz 1, 2; por. Ps 24, 2.
[2] Zob. Żyw Boh, *Prawosławnyj Katechizis*, Londyn 1988, s. 247-248.
[3] Forster D., *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa 1990, s. 67.
[4] Por. Wj 17, 1-8.

jej cechach przenika przez Biblię i wszystkie jej opowiadania o stworzeniu, upadku i zbawieniu[1].

Liczne zwyczaje obmyć wodą i pokropienia nią w obrzędzie żydowskim przygotowywały na to, co miało przynieść Nowe Przymierze w zakresie łaski i wewnętrznej czystości[2].

W obmycia obfitowało życie codzienne, zwłaszcza religijne każdego prawowiernego Izraelity. Wzmianki o tym spotykamy w księgach Starego Prawa. Jakub, mając przystąpić do zbudowania Bogu ołtarza w Betel, mówił: „*Oczyśćcie się i zmieńcie szaty wasze…*", „*Pójdziemy bowiem do Betel i tam zbuduję ołtarz Bogu*"[3]. Mojżesz podobnie przygotowywał cały lud, zgodnie zresztą z wyraźnym poleceniem Boga, do otrzymania tablic z dziesięciu przykazaniami. Również w księdze Wyjścia znajdujemy następujące słowa: „*Pan powiedział do Mojżesza: Idź do ludu i nakaż im, by przygotowali się na święto dziś i jutro i wyprali swoje szaty"*[4].

Częstotliwość tych obmyć pozostawiała w bezpośrednim związku z wielością sytuacji powodujących rytualne skażenie człowieka. Stan takiego zanieczyszczenia czynił Izraelitę niezdolnym do uczestniczenia w oficjalnym kulcie, a nawet w sprawowaniu czysto prywatnych praktyk religijnych. Nie uczestnicząc zaś w obrzędach kultycznych, pobożny Izraelita nie czuł się w pełni człowiekiem, gdyż był pozbawiony związku z Bogiem. Musiał zatem prędko poddać się oczyszczeniu, właśnie przez specjalny obrzęd obmycia. Prawie każde obmycie było obrzędem także pokutnym, ponieważ każde moralne zbrukanie powodujące niemożność uczestniczenia w kulcie Boga uchodziło za grzech, czyli złamanie prawa[5].

Biblijna symbolika wody jest bardzo różnorodna. Ona obmywa i orzeźwia, jest także symbolem czystości, nie tylko fizycznej, ale przede wszystkim moralnej, o czym możemy się przekonać czytając słowa księgi Ezechiela „*I pokropię was czystą wodą i będziecie czyści od wszystkich*

[1] Zob. Szmeman A., *Wodoju i duchom*, Paryż 1986, s.50.
[2] Forster D., dz.cyt., s.67.
[3] Rdz 35, 2-3.
[4] Wj 19, 10.
[5] Bp. K. Romaniuk, *Sakramentologia biblijna*, Warszawa 1994, s.9.

waszych nieczystości i od wszystkich bałwanów oczyszczę was"[1]. Fragment ten jest bardzo ważny jako praobraz nowotestamentowego chrztu.

Woda oczyszcza od grzechu także ludzkie serce, które przedstawia życie wewnętrzne osoby. Zostaje ono całkowicie „*odnowione*". Oczyszczenia tego nie dokonuje sama woda, lecz Duch Boży. „*Mojego ducha dam do waszego wnętrza i uczynię, że będziecie postępować według moich przykazań, moich praw będziecie przestrzegać i wykonywać je*"[2].

Woda, na którą powołuje się Ezechiel, jest czymś więcej niż wodą służącą do obmyć ciała. Jest to woda, która obmywa do głębi, w sposób całkowity i zasadniczy.

Widzimy więc, że obmyć dokonywano za pomocą wody, która w połączeniu z działaniem Ducha Świętego potrafiła czynić cuda. Szczególny przypadek stanowi opisane w drugiej Księdze Królewskiej siedmiokrotne obmycie w wodach Jordanu chorego na trąd Naamana, wodza wojsk króla Aramu. Bezpośrednim, widzialnym skutkiem tego obmycia było uleczenie z choroby. W przekonaniu pobożnego Izraelity każde niedomaganie było oznaką kary Bożej, zesłanej na człowieka za jego grzechy. Można więc wywnioskować, że to uwolnienie od zewnętrznych dolegliwości oznaczało, przynajmniej typologicznie, oczyszczenie wnętrza człowieka[3].

Bez wody nie ma istnienia i dlatego pierwotny człowiek utożsamia ją z życiem, widząc w niej pierwotną substancję świata. Również prorocy z radością przepowiadali o wodzie życia. W księdze Izajasza czytamy: „*Wody wytrysną na pustyni i potoki na stepie, rozpalona ziemia piaszczysta zmieni się w staw, a teren bezwodny w ruczaje*"[4], „*gdyż wyleję wody na spieczoną ziemię i strumienie na suchy ląd..., aby się rozkrzewiły jak trawa między wodami*"[5]. Podobny obraz przedstawia prorok Ezechiel: „*Ożywiające źródło wypływa spod progu świątyni*"[6].

Prorok ogląda źródło, którego wody wytryskują spod prawej ściany świątyni i wzrastają do rozmiarów potoku, który wszędzie rodzi

[1] Ez 36, 25.
[2] Ez 36, 27.
[3] Bp. K. Romaniuk , dz. cyt., s. 9.
[4] Iz 35, 6-7.
[5] Iz 44, 4.
[6] Ez 47, 1.

życie[1]: *„I gdzie tylko potok popłynie, każda istota żywa i wszystko od czego się tam roi będzie żyło i będzie tam dużo ryb bo gdy ta woda tam dotrze wtedy, będzie zdrowa, a wszystko będzie żyć tam dokąd tylko dotrze potok"*[2].

Z tego, co zostało powiedziane powyżej wypływa jeden wniosek: woda obrazuje i symbolizuje świat, jest źródłem życia. Skoro woda daje życie, to równie dobrze może je zabierać, niszczyć, unicestwiać. Woda skrywa w sobie sakramentalną głębię, jest także ciemnym miejscem demonicznych sił, źródłem śmierci i siłą zniszczenia.

Takie działanie wody odnajdujemy w wielkim starotestamentowym wydarzeniu, jakim był potop. Wodami potopu Bóg zalewa grzechy i niszczy zło, które wówczas zakorzeniło się wśród ludzi. Bóg ocalił tylko Arkę Noego - Arkę zbawienia - praobraz przyszłego Kościoła Chrystusowego. W tej Arce uratowali się Noe, jego rodzina i wszystkie zwierzęta, które tam zgromadził[3]. W potopie, a konkretniej w Arce, obraz chrztu widzi św. Piotr kiedy pisze: *„Ona jest obrazem chrztu, który teraz i was zbawia... przez zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa*[4].

Dla ludów starożytnych morze z wszystkimi jego niebezpieczeństwami budziło grozę, a *„w wielu wodach"*, które zagrażały życiu, widziały one obraz cierpień i bolesnych doświadczeń czy też nadchodzącego sądu za grzechy[5]: *„Głębina przyzywa głębinę w odgłosie wodospadów twoich, wszystkie nawałnice i fale twoje przeszły nade mną"*[6].

Wydarzeniem w Starym Testamencie w którym odnajdujemy kolejną zapowiedź chrztu jest przejście przez Morze Czerwone. Jest ono prawdziwym wyzwoleniem Izraela z niewoli egipskiej, jest praobrazem wyzwolenia, jakiego dokonuje chrzest. Spotykamy się tu z wodą jako wcieleniem gniewu, sądu i śmierci. Wody morza pochłaniają, niszczą siły zła, topią grzech, są rodzajem ponownego narodzenia. Dla św. Pawła przejście przez Morze Czerwone było archetypem chrztu: *„A chcę bracia abyście dobrze wiedzieli, że ojcowie nasi wszyscy byli pod obłokiem i wszyscy przez morze przeszli i wszyscy w (imię) Mojżesza ochrzczeni zostali*

[1] Forster D., dz. cyt., s. 69.
[2] Ez 47, 9; por. również Iz 12,3 ; Iż 55,1.
[3] Tamże, s. 248.
[4] 1 Piotr 3, 21.
[5] Forster D., dz. cyt., s 65.
[6] Ps. 42,8: por. również Ps. 69,15 ; 88,18 ; 124,5 ; 32,6.

w obłoku i w morzu"[1]. Obłok stanowi tu niewątpliwie aluzję do Ducha Świętego, morze - to woda jako materia sakramentu chrztu.

Zapowiedzią chrztu jest również przejście przez Jordan. W tym wydarzeniu Naród wybrany otrzymuje dar ziemi, obiecanej potomstwu Abrahama, będący obrazem życia wiecznego. Obietnica tego błogosławionego dziedzictwa wypełnia się w Nowym Przymierzu.

Chrzest Janowy

Zanim powiemy sobie o Chrzcie Chrystusa, należy zwrócić uwagę na chrzest Jana, na to w jaki sposób zwraca się On do ludzi, i do czego nawołuje. Czasy mesjańskie, czasy nadejścia zbawienia w księgach starotestamentowych proroków ukazywane są jako epoka wewnętrznej przemiany narodu wybranego i całej ludzkości, jako czasy odnowy moralnej istoty człowieczeństwa. Według słów proroka Ezechiela, ludzie otrzymają „*serce nowe, i ducha nowego*"[2]. Jednak ta wielka przemiana nie będzie aktem przemocy nad wolnym człowiekiem. Wręcz przeciwnie, będzie dokonaną Miłością Bożą, przy swobodnym uczestnictwie i dobrowolnym dążeniu człowieczeństwa ku poprawie. „*Omyjcie się i oczyśćcie się, usuńcie wasze złe uczynki sprzed moich oczu, przestańcie źle czynić*", wzywa prorok Izajasz, „*choć wasze grzechy będą czerwone jak szkarłat, jak śnieg zbieleją, choć będą czerwone jak purpura, staną się białe jak wełna*"[3]. Warunkiem poprawy, zejścia Boga ku człowiekowi, a przede wszystkim otrzymania zbawienia powinny być: dobrowolne, pokorne uświadomienie przez człowieka choroby swojej duszy, szczere chęci samego grzesznika aby zmienić swój duchowy stan. Bezpośrednio poprzedzający Chrystusa, Jan Chrzciciel nauczał: „*Opamiętajcie się, albowiem przybliżyło się Królestwo Niebios*"[4]. Św. Ignacy Branczaninow mówił: „*Kto nie zna swojej grzeszności, swojego upadku, swojej zguby, ten nie może przyjąć Chrystusa, nie może uwierzyć w Chrystusa, nie może być chrześcijaninem. Po co Chrystus takiemu, kto sam z siebie jest i rozumny i cnotliwy i zadowolony z siebie, kto uważa siebie za godnego wszelkich nagród*

[1] 1Kor 10,1.
[2] Ez 36, *26*.
[3] Iz 1,16-18.
[4] Mt 3, 2.

ziemskich i niebieskich"[1]. W przytoczonych słowach arcypasterz podkreśla, że początek zwrócenia się ku Chrystusowi nie zawiera się w wierze w Jego przyjście, cierpienia i zmartwychwstanie, przeciwnie - to wiara rodzi się z poznania swojej grzeszności, swojego upadku i duchowej niemocy[2].

Chrzest udzielany przez Jana nie stanowił prawa ani też obowiązku powszechnego, jak miało to miejsce w przypadku obmyć starotestamentowych, przypisywanych obowiązkowo wszystkim przynależącym do narodu wybranego. Chrzest Jana przyjmowali tylko ci, którzy tego pragnęli i byli na to wewnętrznie, odpowiednio przygotowani[3]. Chrzest ten prowadził do głębokiej odnowy człowieka. Kiedy wierny wyznawał swoje grzechy oznaczało to, że z wielką powagą podejmuje obowiązek nawrócenia.

Nad Jordan przychodzili ludzie, by poznać Jana i usłyszeć jego pouczenia, kazania. Przybywali, by posłuchać proroka i przyjąć od niego chrzest, aby tym zewnętrznym znakiem przypieczętować szczere i świadome przyznanie się do swojej grzeszności. Wtedy właśnie nastał odpowiedni czas aby, dzieła zbawienia mógł dokonać sam Mesjasz - Jezus Chrystus. Ludzkość, w osobie uważnych słuchaczy Jana Chrzciciela, w pewien sposób dała świadectwo przed Bogiem, iż w ich duszach mimo ich grzechu, i głębokiego duchowego upadku uchroniły się jeszcze rysy obrazu Bożego, które zostały nakreślone podczas stworzenia[4].

Chrzest Janowy był więc symbolicznym chrztem, by przygotować Izraelitów do wejścia do Królestwa Bożego. Św. Jan Chrzciciel nawoływał do podjęcia wysiłku przyniesienia pokuty i oczyszczenia się od grzechów przez chrzest w wodach Jordanu. Należy również zwrócić uwagę na fakt, iż obrzęd chrztu dokonywany przez św. Jana miał charakter niedoskonały i przejściowy. Dlatego też św. Jan Chrzciciel

[1] Zob. Osipow A.I., *Rady i przestrogi dla szukających zbawienia*, Poczajew 2001, s. 6.
[2] Tamże, s.7.
[3] Bp. K. Romaniuk., dz. cyt., s.11.
[4] Zob. Sokołow I. G., *Bogosłowije*, *Opyt wyjasnienija żizniennaho znaczenia istni Christijanskoj Prawosławnoj Wiery*, Wilno 1991, s. 92-93.

mówił wszystkim bardzo wyraźnie: „*Ja chrzczę was wodą, lecz przychodzi mocniejszy ode mnie, On was chrzcić będzie Duchem Świętym i ogniem*" [1].

Ustanowienie sakramentu chrztu

Sakrament chrztu ustanowiony został przez naszego Zbawiciela Jezusa Chrystusa, co potwierdza ewangelista Mateusz przytaczając słowa Chrystusa: „*Idźcie i nauczajcie wszystkie narody, chrzcząc ich w imię Ojca i Syna i Świętego Ducha*"[2]. Znaczenie chrztu podkreślił sam Jezus Chrystus, przyjmując chrzest od Jana Chrzciciela[3] oraz wskazując na jego nieodzowność w rozmowie z Nikodemem: „*Jeśli ktoś się nie narodzi z wody i z Ducha, nie może wejść do Królestwa Bożego*"[4]. Historycznie ustanowienie chrztu należałoby umiejscowić między Zmartwychwstaniem i Wniebowstąpieniem Jezusa Chrystusa[5]. Wtedy to Jezus objawił się swoim uczniom i nauczał ich, oraz wskazał na niezbędność chrztu jako warunek w uzyskaniu zbawienia. „*Kto uwierzy i ochrzczony zostanie, będzie zbawiony, ale kto nie uwierzy, będzie potępiony*[6]. Ten fragment zawiera stwierdzenie odnoszące się do wszystkich ludzi, nie tylko do narodu wybranego. Jezus Chrystus wypowiada się o chrzcie jako o sakramencie po wszystkie czasy, aż do Jego powtórnego przyjścia. Natomiast obrzęd obmycia dokonywany przez Jana był czasowy i symboliczny, miał przygotować Żydów do wejścia do Królestwa Bożego. W tym celu Jan żądał od nich by oczyścili się z grzechów przez pokutę, wyznanie grzechów i obmycie się z nich w wodzie Jordanu. Sam Jan Chrzciciel wołał: „*Ja was chrzczę wodą; lecz idzie mocniejszy ode mnie (…) On chrzcić was będzie Duchem Świętym i ogniem*"[7].

Jezus Chrystus nie potrzebował chrztu, gdyż był bez grzechu. Przyjmując chrzest Janowy, Chrystus wskazuje grzesznikom drogę do

[1] Łk 3, 16.
[2] Mt 28,19.
[3] Mt 3,13.
[4] J 3,5.
[5] Zob. prot. N. Malinowskij, *Oczerk prawosławnego dogmaticzeskogo Bogosłowija*, Moskwa 2003, s.144.
[6] Mk 16,16.
[7] Łk 3,16.

Boga[1]. Będąc sam bezgrzeszny i przyjmując naturę ludzką, Jezus Chrystus występował podczas tego chrztu w imieniu całej ludzkości. Brał na siebie grzechy całego świata, chciał poddać się wszystkim przepisom i prawom obowiązującym tę całą społeczność, do której On również należał. Poprzez ten zewnętrzny znak Chrystus wyraził swoją misję, był poręczycielem sprawiedliwości Bożej. Ewangelista Jan mówi o nim w następujący sposób: „*Oto Baranek Boży, który gładzi grzech świata*" [2]. Według relacji ewangelisty Mateusza Jezus sam oświadcza: „*Tak godzi się nam wypełnić wszystko co sprawiedliwe*"[3].

W ten sposób chrzest staje się uroczystym wprowadzeniem Jezusa w działalność mesjańską. Zapoczątkowuje jego publiczną aktywność oraz niewątpliwie wielkie dzieło zbawienia, którego dokonał.

Dzięki temu wydarzeniu następuje objawienie się światu Trójcy Świętej. Syn Boży się chrzci, otwierają się niebiosa, zstępuje Duch Święty w postaci gołębicy, wtedy jest słyszany głos Ojca, który nazywa Jezusa „*Synem umiłowanym*"[4]. W momencie chrztu Chrystusa, Duch, który wiecznie przebywał na Synu, ukazuje się w postaci gołębicy, co oznacza uświęcenie, przebóstwienie oraz wypełnienie się proroctwa starotestamentowego[5]. Ludzka natura, którą przyjął na Siebie Jezus Chrystus - przebóstwia się i oczyszcza przez zanurzenie w Jordanie[6]. Duch Święty jako gołębica nawiązuje do obrazów i idei Starego Testamentu. Ojcowie Kościoła łączyli ją z gołębicą Noego, która oznajmia ustąpienie wód potopu przynosząc gałązkę oliwną - znak zakończenia czasu kary[7]. Gołębica nad wodami Jordanu oznaczała więc koniec czasu oczekiwania i początek zbawienia. Głos z nieba jest ukoronowaniem teofanii, która w Starym Przymierzu łączyła się z powołaniem

[1] Mień A., *Sakrament, słowo, obrzęd*, Łuków 1992, s.81.
[2] J 1,29.
[3] Mt 3,15.
[4] Mt 3,17; Mk 1,11; Łk. 3,22.
[5] Por. Iz 11,2; 42,1; 61,1.
[6] Zob. Żyw Boh. dz. cyt, s.250-251.
[7] Rdz 8,11.

prorockim[1]. Tak więc objawienie się *„głosu"* podczas chrztu Jezusa oznacza powołanie[2] Go do Jego misji.

Odtąd chrzest stał się udzielany w imię Trójcy, czyniąc tym samym każdego oczyszczonego uczestnikiem całego misterium Chrystusa – Syna Boga Ojca. Ochrzczony umierając dla grzechu zmartwychwstaje dla Boga. To dlatego po swym zmartwychwstaniu Jezus Chrystus powiedział swym Apostołom *„Idźcie więc nauczajcie wszystkie narody chrzcząc ich w imię Ojca i Syna i Świętego Ducha"*[3]. Samo sprawowanie sakramentu mogło nastąpić nie wcześniej niż po przyjęciu przez Apostołów Świętego Ducha. *„…Weźmiecie moc Św. Ducha, kiedy zstąpi na was i będziecie mu świadkami w Jerozolimie i całej Samarii, aż po krańce ziemi"*[4]. Otrzymując dary Świętego Ducha apostołowie zaczęli sprawować sakrament chrztu. W tym też potwierdza się Boskie ustanowienie sakramentu. W dniu Pięćdziesiątnicy Ap. Piotr mówi do tych którzy uwierzyli w Chrystusa: *„Opamiętajcie się i niechaj się każdy z was da ochrzcić w imię Jezusa Chrystusa, a otrzymacie Św. Ducha"*[5]. W ten sposób Apostołowie z polecenia Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym rozpoczęli sprawowanie sakramentu chrztu, co potwierdzają Dzieje Apostolskie. *„Czy może ktoś odmówić wody, aby ochrzcić tych, którzy otrzymali Ducha Świętego jak i my "*[6].

Bibliografia:

BIBLIA JEROZOLIMSKA, Poznań 2002.
FORSTER D., *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa 1990.
MALINOWSKIJ N, Prot., *Oczerk prawosławnego dogmaticzeskogo Bogosłowija*, Moskwa 2003.
MIEŃ A., *Sakrament, słowo, obrzęd*, Łuków 1992.
OSIPOW A.I., *Rady i przestrogi dla szukających zbawienia*, Poczajew 2001.

[1] Ez 1, 28.
[2] Tamże
[3] Mt 28,19.
[4] Dz 1,5-8.
[5] Dz 2,38.
[6] Por. Dz 8, 38; 16,15.

ROMANIUK K., bp., *Sakramentologia biblijna*, Warszawa 1994.
SOKOŁOW I. G., *Bogosłowije, Opyt wyjasnienija żizniennaho znaczenia istni Christijanskoj Prawosławnoj Wiery*, Wilno 1991.
SZMEMAN A., *Wodoju i duchom*, Paryż 1986.
ŻYW BOH, *Prawosławnyj Katechizis*, Londyn 1988.

NÁVRAT K APOŠTOLSKÉ PODOBĚ HOSPODAŘENÍ CÍRKVE II.
(Přehled organizační struktury do roku 2013)

Dr.h.c. doc. ThDr. Radim Pulec – Kryštof, PhD.,
emeritný metropolita

Církevní ústředí

V meziválečném období sídlilo ústředí české pravoslavné eparchie v pronajaté budově v Praze 2 (Záhřebská 6) a od roku 1934 do likvidace eparchie nacisty roku 1942 v Řimicích. V období po 2. světové válce sídlila metropolitní rada nově ustanovené Pravoslavné církve v Československu spolu s pražskou eparchií v Praze 1 (V Jámě 6). V devadesátých letech získala tuto budovu církev do vlastnictví a celkově ji opravila a smluvně ji provozuje jako hotel. Metropolitní rada se proto přestěhovala, nejprve do pronajaté vily v Praze 6 (Dělostřelecká 7) a roku 2011 do zakoupené budovy v Praze 6 (Šárecká 36). Eparchiální rada přesídlila do prostor při katedrálním chrámu svatých Cyrila a Metoděje (Resslova 9a) a roku 2013 do budovy metropolitní rady v Praze 6.

Olomoucko-brněnská eparchie, ustanovená roku 1949, sídlí v Olomouci (Masarykova tř. 17).

Školy

Pro vzdělání pravoslavných duchovních vznikl v roce 1948 seminář v Karlových Varech, následujícího roku byl přenesený do Prahy a v roce 1950 do Prešova jako samostatná vysoká teologická škola. Pravoslávna bohoslovecká fakulta byla roku 1990 včleněna do svazku Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košicích a pak do Prešovské univerzity roku 1997 při jejím vzniku. Tato fakulta je nadále – vedle zahraničních univerzit, především v Rusku a později v Řecku – nejvýznamnějším vzdělávacím střediskem pro české pravoslavné. V roce 1990 fakulta zřídila detašované pracoviště v Olomouci v sídle tamní eparchie (Masarykova 17), sloužící hlavně jako kontaktní centrum pro externí studenty z České republiky.

Olomoucko-brněnská eparchie dále roku 1995 založila Pravoslavnou akademii ve Vilémově, která pečuje o duchovní vzdělávání a využívá tamní Gorazdovo cyrilometodějské středisko duchovních setkání.

Časopisy

Pravoslavná církev nemá vlastní nakladatelství, oficiálně vydává pouze periodický tisk a výjimečně další informativní nebo bohoslužebné tiskoviny. V letech 1935 až 1942 a roku 1945 vycházel jako měsíčník *Věstník české pravoslavné eparchie*, od roku 1946 nahrazený dosud vydávaným časopisem *Hlas pravoslaví*. V letech 1967 až 1989 nepravidelně vycházel také akademicky orientovaný *Pravoslavný teologický sborník*, který v letech 1997 až 2001 nahradila *Ortodox revue* s půlroční periodicitou. Od roku 2007 vychází časopis *Parrésia*, vydávaný nakladatelstvím Pavel Mervart.

Církevní obce

Podle církevních statistik měla Pravoslavná církev v Českých zemích v roce 1990 49 církevních obcí, v roce 2000 jich bylo 60 a roku 2010 89.

Aš (okr. Cheb)

Církevní obec v Aši založili roku 1948 čeští pravoslavní věřící, kteří se vrátili zpět do vlasti po ukončení 2. světové války, aby osídlili území po odsunutých sudetských Němcích. Pro bohoslužebné účely získali německý evangelický kostel v Mokřinách (nyní součást Aše), postavený v letech 1913 až 1914 podle projektu významného německého architekta Otto Bartninga. Pravoslavní jej vysvětili k úctě svatých Cyrila a Metoděje. V letech normalizace (70. léta 20. století) počet věřících výrazně klesl. Roku 1974 se stal chrám majetkem Českobratrské církve evangelické a za pomoci zahraničních dárců byla provedena generální oprava. Od roku 1995, kdy byl pro pravoslavné ustanoven stálý duchovní správce, se zde opět konají pravidelné bohoslužby.

Beroun

Církevní obec v Berouně založili místní pravoslavní roku 2009. Bohoslužby se konají v pronajatém římskokatolickém hřbitovním kostele Zvěstování Panny Marie (též Zábranský kostel; při ul. Plzeňská). Jedná se o původně gotický kostel, postavený roku 1525, barokně přestavěný v letech 1738 až 1734. Církevní obec organizuje poutní bohoslužby ke

Svatému Janu pod Skalou k oslavě ctihodného poustevníka Ivana Českého a na Tetín ke cti svaté Ludmily, první slovanské mučednici.

Bílina (okr. Teplice)

Církevní obec v Bílině získala registraci roku 2009, je administrovaná z Teplic. Bohoslužby se konají v soukromé kapli.

Brno

Církevní obec v Brně vznikla osamostatněním pravoslavného proudu v Církvi československé a formálně se ustavila roku 1924. V šedesátých a sedmdesátých letech 20. století byla bez stálé duchovní správy, k její obnově začalo docházet hlavně v průběhu osmdesátých let 20. století a po pádu komunistického režimu. Od roku 2003 obec vydává vlastní farní časopis *Dobrý pastýř*. Bohoslužby se zprvu konaly v pronajatých prostorách (Besední dům v Králově Poli, lyceum na Husově ul.). V letech 1930 až 1931 byl postaven chrám svatého Václava (nyní Gorazdova 8), vysvěcen byl dne 25. května roku 1931. Autorem projektu byl Petr Levický, který propojil byzantskou architekturu chrámu volného kříže s dobovým funkcionalismem. Roku 1991 byla podle projektu Lubomíra Laciny přistavěna zvonice, ve spodní části s křtitelnicí pro dospělé.

Bruntál

Církevní obec v Bruntále založili pravoslavní roku 2006, duchovně je spravovaná z nedalekých Milotic nad Opavou. Bohoslužby se konají v bývalém piaristickém kostele Panny Marie Těšitelky, který je ve vlastnictví města.

Čelechovice na Hané (okr. Prostějov)

Pravoslavná církevní obec v Čelechovicích se ustavila v meziválečném období jako součást (tj. filiálka) církevní obce v Olomouci. Tehdy se bohoslužby konaly v pronajatých prostorách. Vlastní chrám si věřící budovali v letech 1941 až 1947 (stavbu zdržel válečný zákaz činnosti církve). Byl zasvěcen Svaté Trojici. Jako samostatná církevní obec byla registrovaná roku 2006.

Česká Lípa

Církevní obec v České Lípě vznikla roku 1962 z pravoslavných reemigrantů a byl jí přidělen dům na městském vodním hradě. S postupující sekularizací v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století však prakticky přestala existovat; k její obnově začalo docházet teprve po pádu komunistického režimu a také v souvislosti s příchodem nových věřících ze zahraničí. Roku 2000 byl na žádost města vyměněn chrám se zázemím v areálu vodního hradu, který město následně upravilo jako muzeum, za dům v Klášterní ulici (č. p. 459). V současnosti se bohoslužby konají v pronajatém původně hřbitovním římskokatolickém chrámu Povýšení svatého Kříže (ul. Moskevská). Tento gotický kostel pochází ze 14. století, roku 1462 vyhořel a opraven byl až v roce 1490, pak následovalo ještě několik rozsáhlejších oprav. Pravoslavná obec kostel užívá od roku 2002 (zároveň nadále slouží římskokatolické církvi ke konání pohřbů).

V roce 2002 byla zřízena filiálka ve Stráži pod Ralskem, kde se bohoslužby konají v chrámu svatého mučedníka Pantelejmona (na Zámeckém vrchu, Pod kaplí č. p. 503). Jedná se o původně římskokatolickou kapli svatého Jana Nepomuckého z roku 1722, sekularizovanou za josefínských reforem a obnovenou počátkem 19. století. Po 2. světové válce kaple připadla městu, avšak zcela zchátrala. Roku 2001 byla pronajata pravoslavné církvi, která na vlastní náklady provedla její celkovou rekonstrukci a znovu kapli vysvětila.

Další filiální obec vznikla v roce 2008 ve středočeském Mochově. Bohoslužby se konají v původně římskokatolickém gotickém kostele svatého Bartoloměje (Husovo nám. 10), vybudovaném v letech 1360 až 1377.

České Budějovice

Církevní obec v Českých Budějovicích byla založena roku 1947 po návratu pravoslavných Čechů z Volyně. K bohoslužbám měli propůjčený sbor Církve československé . Do šedesátých let 20. století byla farnost živá, ale bez stálého duchovního, dojížděl sem sloužit duchovní E. Petříček z Tábora, po jehož smrti církevní život upadl a byl obnoven až v osmdesátých letech.

V současnosti je spojena osobou duchovního s církevní obci v Jindřichově Hradci. Nyní se bohoslužby konají v barokní kapli Všech svatých Země české (Husova tř.), původně římskokatolické kapli svatého Vojtěcha, která byla v majetku města a pravoslavná církev ji získala do vlastnictví roku 1993. Součástí obce jsou filiálky v Kaplici a ve Strakonicích, v nichž se konají bohoslužby v soukromých prostorách.

Děčín

Církevní obec v Děčíně vznikla v padesátých letech 20. století, kdy bylo české pohraničí zčásti osídleno pravoslavnými věřícími. Obci byl propůjčen bývalý starokatolický kostel, postavený roku 1931 na okraji města při silnici na Hřensko. V sedmdesátých letech 20. století se zde bohoslužby přestaly konat, chrám byl přeměněn v depozitář okresního muzea, který vyhořel v roce 1980.

Církevní obec byla obnovena roku 1989. Pečuje o ni duchovní správce z České Lípy. Bohoslužby se konají v soukromých prostorách.

Dolní Kounice (okr. Brno-venkov)

Církevní obec v Dolních Kounicích se ustanovovala v letech 1923 až 1925 a konala bohoslužby v soukromých prostorách. V devadesátých letech 20. století získala původně protestantský kostel, vybudovaný před rokem 1588 a přestavěný v době rekatolizace (1687–1688) brněnským stavitelem Jiřím Richtrem na kapli svatých Fabiána a Šebastiána, známou též jako kaple svaté Barbory. Pravoslavní provedli její celkovou rekonstrukci a opět ji vysvětili k oslavě svaté Barbory.

Dřísy (okr. Praha-východ)

Církevní obec v Dřísech založili koncem devadesátých let 20. století pravoslavní věřící z Ukrajiny, kteří sem přišli za prací v zemědělství. Jako samostatná obec byla registrovaná roku 2000. Bohoslužby se konají v pronajaté kapli Stětí svatého Jana Křtitele z roku 1728, rekonstruované v letech 1882 až 1883 a za pomoci pravoslavných věřících roku 2002.

Františkovy Lázně (okr. Cheb)

Pravoslavné bohoslužby se zprvu konaly pro lázeňské hosty v soukromých prostorách, v roce 1889 byl podle projektu Gustava Wie-

dermanna postaven chrám svaté Olgy (Kollárova 8). Stejně jako pravoslavné chrámy v dalších západočeských lázeňských městech byl postaven s přispěním převážně ruských lázeňských hostů. Církevní obec mohla být založena až po vzniku samostatného Československa roku 1934 jako filiálka církevní obce v Praze. Současně si však na ni dělala nárok Ruská pravoslavná církev v zahraničí a v době protektorátu jej přechodně získala do vlastnictví.

Samostatná církevní obec byla zřízena roku 1947. Duchovní správa od té doby sídlí v Zahradní 6 a bohoslužby se konají v chrámu svaté Olgy.

Frýdek-Místek

Církevní obec ve Frýdku-Místku byla registrovaná roku 2008. Tvoří ji převážně pravoslavní Ukrajinci a Rusové. Bohoslužby se konají v římskokatolickém bývalém hřbitovním kostele svatého Jošta (Komenského sady; při ul. Těšínská). Jedná se o pozdně renesanční stavbu, rekonstruovanou roku 1791.

Frýdlant v Čechách (okr. Liberec)

Církevní obec ve Frýdlantu v Čechách byla založena pro navrácené Čechy z Volyně roku 1947. Bohoslužby se konají v bývalém římskokatolickém kostele svaté Máří Magdaleny ve Větrově (původní název Frýdlantu), o kterém se dochovaly zmínky již ze 13. století. Přestavěn byl v roce 1533 a přebudováván v letech 1633 a 1696 až1709. Je chráněn jako kulturní památka České republiky. Pravoslavná obec jej získala do užívání roku 1948. Součástí obce je filiálka v Jindřichovicích pod Smrkem, kde je k bohoslužbám užíván římskokatolický kostel Svaté Trojice, původně kaple rozšířená v roce 1670 a s barokní přístavbou z let 1717, 1775 a kolem roku 1800.

Sídlo duchovní správy je na náměstí T. G. Masaryka 104 v budově, kterou církevní obec vlastní a kde zřídila také kapli, užívanou věřícími v zimním období.

Halže (okr. Tachov)

Církevní obec v Halžích byla ustanovena jako samostatná roku 2010 na přání místních věřících, kteří původně administrativně patřili

do církevní správy v Milířích. Bohoslužby se konají v pronajaté římskokatolické kapli svatého Jana Nepomuckého z 18. století. Pravoslavní kapli opravili a roku 2011 vysvětili k oslavě svátku Narození Jana Křtitele. Současně obec usiluje o záchranu památné krypty u Halží.

Havlíčkův Brod

Církevní obec v Havlíčkově Brodě je filiálkou pravoslavné církevní obce v Jihlavě. Byla založena roku 2008. Bohoslužby se konají v pronajaté římskokatolické kapli svatého Kříže (též Svatého grálu; ul. U Stadionu). Jedná se o trojbokou stavbu z roku 1761.

Hodonín

Církevní obec v Hodoníně vznikla roku 2005. Bohoslužby pro místní pravoslavné věřící a z okolí (i ze Slovenska) se konají v chrámu svatého Metoděje na městském hřbitově (Purkyňova 84). Jedná se o novogotickou stavbu, vybudovanou na přelomu 19. a 20. století. Pravoslavní ji vysvětili po opravě roku 2006.

Horšovský Týn (okr. Domažlice)

Církevní obec v Horšovském Týně byla založena českými pravoslavnými reemigranty v padesátých letech 20. století. Bohoslužby se konají v chrámu svatého Mikuláše (Pivovarská 31). Jedná se o přestavěnou synagogu z roku 1875. Po ukončení 2. světové války sloužila též jako baráčnická rychta. Církevní obec objekt koupila a provedla celkovou rekonstrukci, jejíž závěrečné práce proběhly roku 2007.

Součástí obce jsou filiálky v Domažlicích a Polžicích. V Domažlicích se bohoslužby konají v chrámu Všech svatých (roh Husovy a Chrastavické) ze 14. století. V Polžicích si pravoslavní k bohoslužbám pronajaly římskokatolickou kapli svatých Petra a Pavla, vystavěnou v letech 1860 až 1861.

Hořovičky (okr. Rakovník)

Církevní obec v Hořovičkách byla založena roku 1947 českými pravoslavnými reemigranty z Hulče České (Polsko, nyní Ukrajina). Roku 1948 získala do vlastnictví bývalý kostel Německé evangelické církve s farou (č. p. 79). Jedná se o novorománský kostel z let 1901 až 1902.

Součástí obce jsou filiálky v Jesenici a Rakovníku. V Jesenici se bohoslužby konají v římskokatolickém kostele svatých Petra a Pavla, původně románském a barokně přestavěném roku 1686. V Rakovníku se bohoslužby konají v římskokatolické hřbitovní kapli svatého Rocha z roku 1726. Pravoslavní ji nově vysvětili k úctě novomučedníka biskupa Gorazda, umučeného nacisty roku 1942.

Hradec Králové

Církevní obec v Hradci Králové vznikla v padesátých letech 20. století. K bohoslužbám užívá dřevěný kostelík z počátku 16. století, který město koupilo roku 1935 od východoslovenské obce Malé Polany. Kostelík byl původně postaven v obci Habura a v letech 1744 až 1745 jej věřící přenesli do Malé Polany, kde sloužil k bohoslužbám až do roku 1915. Kostelík zasvěcený svatému Mikuláši se nachází v Jiráskových sadech.

Chomutov

Církevní obec v Chomutově byla založena roku 1947 českými pravoslavnými reemigranty. Bohoslužby se konají v bývalém římskokatolickém kostele Svatého Ducha (Hálkova č. p. 220), který získala do vlastnictví obec. Jedná se o špitální kostel založený v 16. století a několikrát přestavovaný. Pravoslavní provedli počátkem 21. století jeho generální opravu a získali pro něj nový ikonostas s ikonami zhotovenými ikonopisci z monastýru Proměnění Páně v Těšově.

Chudobín (okr. Olomouc)

Církevní obec v Chudobíně vznikla roku 1924 osamostatněním pravoslavného proudu v Církvi československé. Chudobín (nyní administrativně součást Litovle) je výjimečný tím, že s pouhými dvěma sty obyvateli má tři svatyně: římskokatolickou, československou husitskou a pravoslavnou. Původně československý kostel (postavený r. 1923) začala roku 1925 užívat pravoslavná církev. Představitelům tehdejší Československé církve se však v roce 1934 podařilo vyhrát soud, který nařídil, aby jí ho pravoslavní předali.

Církevní obec proto přistoupila k budování vlastního chrámu podle projektu Andreje Kolomackého. Tento chrám byl vysvěcen roku 1936

k oslavě svatých Cyrila a Metoděje. Obec měla tou dobou filiálky v Janovicích, Mladči, Měrotíně, na Sobůrkách, v Nové Vsi a v Sobáčově. V současnosti je její jedinou filiálkou Střemeníčko, kde se bohoslužby konají ve vlastním chrámě svatého Václava, který navrhl též A. Kolomacký. Chrám byl vysvěcen roku 1937 se záměrem vybudovat při něm mužský monastýr; záměr však nebyl nikdy realizován.

Jaroměř (okr. Náchod)

Církevní obec v Josefově, roku 1948 připojeném k Jaroměři, vznikla roku 1920 jako filiálka pražské obce; roku 2002 byla registrovaná jako samostatná církevní obec v Jaroměři II. V současnosti je spravována z Hradce Králové, kam patří i filiálka v Broumově a Trutnově.

Bohoslužby se zprvu konaly v prostorách soukromých a pak v pronajatých školních. Roku 1932 si obec v parčíku Na Šancích (nyní ul. Zdeňka Němečka č. p. 266) postavila kapli svatého Jiljí; původní projekt vypracoval stavitel Nekvasil z Karlína a upravil jej Otto Kubeček. Kaple byla vysvěcena dne 28. září roku 1932.

V Broumově se bohoslužby konají v bývalém římskokatolickém špitálním kostele Svatého Ducha, postaveném v roce 1689 a přestavěném roku 1735. V Trutnově je užívána modlitebna Církve československé husitské (Úpická č. p 146).

Jaroslavice (okr. Znojmo)

Církevní obec v Jaroslavicích získala registraci roku 2002. Dříve existovala jako filiálka církevní obce ve Znojmě, ustanovené v padesátých letech 20. století. Čeští reemigranti tehdy vybudovali v nedaleké obci Slup č. p. 61 domovní kapli svatého Josefa Pěstouna.

Jeseník

Církevní obec v Jeseníku byla ustanovena roku 2008. Jako filiálka patřila od padesátých let 20. století k zaniklé církevní obci v Javorníku. Bohoslužby se konají v kapli Zesnutí přesvaté Bohorodice, která se nalézá v patře římskokatolického novorenesančního kostela Nanebevzetí Panny Marie (Palackého 8) z roku 1882.

Církevní obec postavila v nedalekém lázeňském městě Lipová-Lázně (část Horní Lipová) chrám Proměnění Páně a svatého Nektaria.

Jedná se o vůbec první samostatně vybudovaný chrám ve Slezsku. Vysvěcen byl v roce 2013. Je též památníkem stovkám pravoslavných zajatců, převážně Rusů, kteří pracovali a umírali v nedalekých kamenolomech.

Jihlava

Církevní obec v Jihlavě vznikla v meziválečném období jako filiálka církevní obce v Třebíči. Bohoslužby se konaly v pronajatých prostorách. Roku 1947 získala darem od města dům na Masarykově náměstí 3, v němž zřídila kapli zasvěcenou svatým mučedníkům Václavovi a Ludmile. Součástí obce je filiálka v Havlíčkově Brodě.

Jindřichův Hradec

Roku 1996 byla církevní obec v Jindřichově Hradci založena jako misijní středisko pro české pravoslavné věřící. V současnosti je spojena s Českými Budějovicemi osobou duchovního, který bydlí v Jindřichově Hradci. Bohoslužby se konají v pronajatém římskokatolickém chrámu Nejsvětější Trojice (křižovatka ul. Jarošovská, Claudiusova a Miřiovského). Jedná se o původně utrakvistický goticko-renesanční hřbitovní kostel, vybudovaný v letech 1590 až 1594, do současné podoby přestavěný a nově zaklenutý roku 1752.

Kadaň (okr. Chomutov)

Po reemigraci pravoslavných Čechů byla roku 1947 založena církevní obec v Kadani. Bohoslužby se konají v bývalém hřbitovním kostele svaté Anny (ul. Sokolovská). Jedná se o původně luteránský kostel z let 1592 až 1600, postavený na místě staršího dřevěného kostela ze 16. století, který roku 1786 vyhořel a znovu byl vysvěcen v roce 1804; hřbitov byl na konci 19. století zrušen. Pravoslavní získali kostel roku 1950. Vysvěcen byl k oslavě svátku Narození přesvaté Bohorodice. Církevní obec je spravována z Chomutova.

Karlovy Vary

Pravoslavné bohoslužby v Karlových Varech se zprvu konaly pro lázeňské hosty, a to v tzv. Českém sále; v roce 1867 byla pro ně postavena provizorní kaple svatých Petra a Pavla. V letech 1893 až 1897 pravo-

slavní věřící vybudovali podle projektu K. A. Uchtomského reprezentativní chrám svatých Petra a Pavla (Krále Jiřího 2c). Chrám, na jehož výstavbu výrazně přispěla carská rodina a ruská šlechta, byl od počátku v majetku Ruské pravoslavné církve. Jako reakce na spory o jeho vlastnictví byla při něm roku 2007 registrovaná jako samostatná Ruská pravoslavná církev, podvorje patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice.

Církevní obec vznikla v roce 1935 jako součást církevní obce při katedrálním chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Praze. Pro další užívání převážně rusky hovořících občanů byla roku 1937 předána pod správu chrámu svatého Mikuláše v Praze, který užívali emigranti z carského Ruska. V roce 1938 se církevní obec osamostatnila. V současnosti náleží do správy pražské eparchie Pravoslavné církve v Českých zemích.

Kladno

Církevní obec v Kladně byla ustanovena roku 2010 pro pravoslavné věřící převážně z Ukrajiny a Ruska. Bohoslužby se zpočátku konali v pronajaté kapli místního zámku (Zádušní 1). Od března roku 2012 se slouží v kapli, kterou věřící vybudovali z domu získaného do vlastnictví. Kaple byla vysvěcena k úctě svatého proroka Eliáše.

Klatovy

Církevní obec v Klatovech byla založena na počátku roku 2009 pro pravoslavné imigranty z Ukrajiny a Ruska. Zpočátku se sloužilo jen v bohoslužebné místnosti domova pro seniory (Podhůrecká č. p. 815). Od ledna roku 2012 se bohoslužby konají též v bývalém římskokatolickém hřbitovním kostele svatého Mikuláše v obci Luby. Kostel je původně gotický z poloviny 14. století, přestavěný koncem 15. století. Nynější barokní podoba pochází z druhé poloviny 18. století. V současnosti je majetkem města.

Koclířov (okr. Svitavy)

Církevní obec v Koclířově založili čeští pravoslavní reemigranti v padesátých letech 20. století. Pro bohoslužby si zřídili domovní kapli Svaté Trojice (č. p. 99). Obec nikdy neměla vlastní duchovní správu, v současnosti zde slouží duchovní bydlící v Radiměři (č. p. 254).

Kolín

Církevní obec v Kolíně byla založena roku 1951. Bohoslužby se konají od března téhož roku v pronajatém římskokatolickém kostele svatého Jana Křtitele (Kutnohorská 26). Jedná se o původně gotický špitální kostel, postavený asi v první třetině 14. století, kolem roku 1747 barokně upravený.

Kroměříž

Církevní obec v Kroměříži vznikla jako filiálka přerovské církevní obce ve třicátých letech 20. století. Bohoslužby se tehdy konaly v prostorách Městského domu. Po 2. světové válce byl v letech 1946 až 1948 jako památník jejím obětem postaven chrám svatých Cyrila a Metoděje na Slovanském náměstí. Jeho autorem je Andrej Kolomacký. Chrám byl vysvěcen dne 4. července roku 1948. Prostory pod chrámem využívá církevní obec od roku 2000 k setkávání věřících; je zde také malá vinotéka, otevřená pro širokou veřejnost.

Krupka (okr. Teplice)

Církevní obec v Krupce vznikla v padesátých letech 20. století jako filiálka teplické církevní obce. Zanedlouho se osamostatnila. Věřící získali k bohoslužbám německý evangelický kostel z let 1906 až 1909 a zasvětili jej ke cti svatého Václava (Husitská 7). V současné době probíhá jeho generální oprava.

Kryry (okr. Louny)

Církevní obec v Kryrech byla založena podobně jako v Podbořanech roku 1947. Pro konání bohoslužeb věřící přebudovali obytný dům v chrám s typickou pravoslavnou lucernou. Součástí církevní obce byla i zaniklá filiálka v Soběchlebech.

Lanškroun (okr. Ústí nad Orlicí)

Církevní obec v Lanškrouně vznikla roku 1947 z pravoslavných reemigrantů z Volyně. Bohoslužby se zprvu konaly v soukromém bytě. V roce 1949 byl církvi přidělen dům v ulici Svatopluka Čecha (č. p. 358), v jehož přízemí byl vybudován chrám svatých Cyrila a Metoděje.

Lesná (okr. Tachov)

Církevní obec v Lesné založili reemigranti Rusíni z rumunské části Zakarpatské Ukrajiny (oblast Satu Mare) roku 1947. Bohoslužby se konají v původně římskokatolickém kostele svatého Mikuláše. Jedná se o původně gotický kostel, poprvé připomínaný v roce 1384, barokně upravený roku 1728. Pravoslavná církevní obec jej užívá od roku 1948. V té době byly jejími filiálkami Milíře (do r. 2001) a Halže (do r. 2010), dosud jsou jimi Branka a Obora.

Liberec

V roce 1950 byla založena církevní obec v Liberci pro volyňské Čechy, kteří byli repatriováni roku 1947. Bohoslužby se konají v pronajatém římskokatolickém kostele Proměnění Páně (Klášterní 2). Jedná se o klášterní kostel voršilek z roku 1896, původně zasvěcený Nejsvětějšímu srdci Ježíšovu, který je součástí nemocnice.

Libina (okr. Šumperk)

Církevní obec v Libině vznikla pro volyňské Čechy roku 1949. K bohoslužbám si vybudovali domovní kapli svatého apoštola Jakuba (Libina č. p. 593). V současnosti je obec administrována ze Štěpánova.

Litoměřice

Církevní obec v Litoměřicích vznikla roku 1948, po příchodu pravoslavných reemigrantů. K bohoslužbám jí byl propůjčen římskokatolický kostel svatého Václava (Václavské nám. č. p. 2216), který vlastní město. Jedná se o barokní stavbu z let 1714 až 1716, postavenou podle plánů Oktaviána Broggia. Za josefínských reforem došlo k sekularizaci kostela, v roce 1927 byl upraven na památník obětem 1. světové války. Poslední opravy proběhly v letech 1992 až 1993.

Mariánské Lázně (okr. Cheb)

Lázeňský chrám svatého Vladimíra (Ruská 9) byl postaven podle projektu Nikolaje V. Sultanova a vysvěcen dne 8. července roku 1902. Podobně jako ostatní pravoslavné chrámy v západočeských lázeňských městech byl vybudován za velkého přispění převážně ruských lázeňských hostů. Jeho interiéru dominuje zlacený porcelánový ikonostas.

Současná pravoslavná obec vznikla v roce 1935 jako součást církevní obce při katedrálním chrámu svatých Cyrila a Metoděje v Praze. Její součástí jsou filiálky v Mokřině, Popovicích a Těšově (okr. Cheb). V Mokřině se bohoslužby konají v původně římskokatolické kapli svaté Barbory z roku 1725, k níž pravoslavní roku 1949 přistavěli půlkruhový presbytář. Kaple byla v roce 1950 vysvěcena k oslavě svátku Narození přesvaté Bohorodice. V Popovicích je užívána římskokatolická kaple svatého Václava z roku 1824. V Těšově se původní dřevěná kaple Proměnění Páně stala roku 2012 součástí nově založeného monastýru téhož jména.

Mikulov (okr. Břeclav)

Církevní obec v Mikulově vznikla roku 1988, kdy koupila od Českobratrské církve evangelické její kostel (Nádražní 27), který byl vystavěn v novogotickém slohu roku 1903 podle projektu Hanse Trtilka, původně sloužící místním německým evangelíkům. Po odsunu německého obyvatelstva po 2. světové válce kostel užívali českobratrští evangelíci a členové Evangelické církve metodistické; i přes dílčí opravy chátral. Jeho celkovou rekonstrukci uskutečnili až pravoslavní v letech 1995 až 1997 za podpory Evropské komise. Chrám zasvěcený svatému Mikuláši byl po opravách znovu vysvěcen dne 7. prosince roku 1997.

Milíře (okr. Tachov)

Církevní obec v Milířích vznikla jako filiálka Lesné. Osamostatnila se roku 1996, ale jako taková byla registrovaná až roku 2001. Bohoslužby se konají v pronajatém římskokatolickém kostele svatých Petra a Pavla, empírové stavbě z let 1814 až 1816. V roce 2007 jej dostali pravoslavní od římskokatolické církve na základě darovací smlouvy.

Milotice nad Opavou (okr. Bruntál)

Církevní obec v Miloticích nad Opavou vznikla roku 1950 z bývalých řeckých katolíků. Bohoslužby se konají v chrámu Nanebevzetí Panny Marie (podle pravosl. terminologie svátek Zesnutí přesvaté Bohorodice), postaveném roku 1888.

Mladá Boleslav

Církevní obec v Mladé Boleslavi byla zřízena roku 2007 pro místní pravoslavné věřící. V letech 2007 až 2010 se bohoslužby konaly v pronajatém kostele Českobratrské církve evangelické, původně římskokatolickém pozdně gotickém hřbitovním kostele svatého Havla, budovaném v letech 1553 až 1559, dokončeném kolem roku 1600 a sekularizovaném během josefínských reforem.

V roce 2010 bylo konání bohoslužeb přeneseno do pronajatého římskokatolického kostela svatého Barbory v Debři nad Jizerou. Je to původně raně gotický chrám ze 13. století, barokně přestavěný ve druhé polovině 17. století. Roku 2008 byla zřízena filiální obec v Milovicích, kde se bohoslužby konají v pronajatém římskokatolickém novogotickém kostele svaté Kateřiny Alexandrijské (ul. Mírová). V roce 2012 vznikla další filiálka v Nabdíně u Velvar (součást obce Černuc, okr. Kladno). Bohoslužby se konají v pronajatém římskokatolickém kostele svaté Barbory, původně románském kostele, postaveném před rokem 1358 a přestavěném roku 1695. Jeho generální oprava proběhla v letech 1990 až 2001.

Most

Církevní obec v Mostě vznikala v padesátých letech 20. století, převážně pro české pravoslavné reemigranty. V této době získala chrám a farní budovu v centru města. V souvislosti se zbouráním starého Mostu kvůli zahájení těžby uhlí obdržela církevní obec jako náhradu prostornou vilu (Žižkova č. p. 1116), v jejíž spodní části se nalézá kaple Narození přesvaté Bohorodice. Roku 1992 zde byl zřízen monastýr svatého Prokopa Sázavského.

Mukařov (okr. Praha-východ)

Církevní obec v Mukařově byla založena roku 2009 především pro pravoslavné emigranty z Ruska a Ukrajiny. Bohoslužby se konají v římskokatolickém kostele Nanebevzetí Panny Marie (ul. Tyršova). Jedná se o novogotickou stavbu z let 1890 až 1893, zbudovanou na místě středověkého románského kostela. V roce 2011 byl položen základní kámen nového pravoslavného chrámu k oslavě svátku Zesnutí přesvaté Bohorodice.

Olbramovice (okr. Znojmo)

Církevní obec v Olbramovicích byla založena roku 1949 pro české pravoslavné reemigranty z Volyně. Bohoslužby se konaly nejprve v místní škole. Později pravoslavní koupili bývalou policejní stanici (č. p. 42), kterou přebudovali na chrám svatých Cyrila a Metoděje s farou.

Olomouc

Církevní obec v Olomouci vznikla osamostatněním pravoslavného proudu v Církvi československé a formálně se ustavila roku 1924. Bohoslužby se nejprve konaly v kapli Božího Těla v bývalém jezuitské konviktu, který patřil vojenské správě. V letech 1937 až 1939 postavila obec chrám svatého Gorazda (nyní Gorazdovo nám. 14). Autorem projektu byl Andrej Kolomacký, jenž se inspiroval architekturou ruských tzv. šatrových chrámu, symbolizujících stan – pomíjivost lidské existence na zemi. Chrám byl postaven na železobetonových pilířích. V suterénu měl byt kostelník, v současnosti jsou tyto prostory využívány jako zimní kaple. Chrám byl vysvěcen dne 29. května roku 1942. Tato událost se stala svědectvím tichého odporu olomouckého obyvatelstva proti nacistům.

Roku 1949 se tento chrám stal katedrálním. V letech 1985 až 1987 proběhla jeho generální oprava, včetně pozlacení kopule. Noční osvětlení získal roku 1999.

Oloví (okr. Sokolov)

Církevní obec v Oloví byla registrovaná roku 2000. Jejími zakladateli byli reemigranti z Ukrajiny, kteří se vrátili do své vlasti na základě iniciativy prezidenta Václava Havla. Bohoslužby se konají v soukromém bytě.

Opava

Církevní obec v Opavě vznikla roku 1949. Bohoslužby se konají v pronajatém římskokatolickém kostele svaté Alžběty (Rybí trh 13).

Osek (okr. Teplice)

Církevní obec v Oseku vznikla roku 2002. Bohoslužby se konaly v římskokatolickém chrámu svatých Petra a Pavla. V současnosti je administrována z monastýru svatého Rostislava v Chabařovicích.

Osoblaha (okr. Bruntál)

Církevní obec v Osoblaze byla založena roku 1949 pro české reemigranty z Volyně. Bohoslužby se nejprve konaly v místní knihovně, v současnosti se slouží v pronajatém hřbitovním chrámu svatého Mikuláše, postaveném v barokním slohu v letech 1765 až 1766. V zimním období užívají pravoslavní k bohoslužbám kapli v domově důchodců (bývalý klášter milosrdných sester).

Ostrava

Církevní obec v Ostravě vznikla ve třicátých letech 20. století jako filiálka Přerova. Po 2. světové válce začala konat bohoslužby v chrámu Narození přesvaté Bohorodice (měst. část Michálkovice, Sládečkova 73).

Ostrava-Poruba

Církevní obec v Ostravě-Porubě byla utvořena pravoslavnými věřícími roku 2009 při kapli svatého Jiří v zámku Poruba (nábřeží Svazu protifašistických bojovníků 46). Registrace proběhla v roce 2013. Bohoslužby se konají v jazyce českém, řeckém a staroslověnském.

Ostrava-Pustkovec

Církevní obec v Ostravě-Pustkovci vznikla roku 2004. Již od roku 2003 se konaly bohoslužby v pronajatém římskokatolickém chrámu svatých Andělů strážných (Pustkovecká 1), postaveném na konci 19. století.

Ostrov (okr. Karlovy Vary)

Církevní obec v Ostrově byla registrovaná roku 2006. Duchovní správu konal igumen z monastýru svatého Václava a svaté Ludmily v Loučce (Nové Sedlo).

Pardubice

Církevní obec v Pardubicích byla založena v padesátých letech 20. století pravoslavnými reemigranty. Řadu let se bohoslužby konaly v pronajatých prostorách. V sedmdesátých letech byla zrušena. Podařilo se ji obnovit a registrovat roku 2000. V současné době se bohoslužby konají v kapli Narození panny Marie (na křižovatce ul. Žižkova a Kpt. Poplera).

Plzeň

Církevní obec v Plzni vznikla roku 1935, původně byla filiálkou pražské církevní obce. Po 2. světové válce po příchodu reemigrantů se stala v roce 1947 samostatnou církevní obcí. V meziválečném období se bohoslužby konaly ve škole, v padesátých letech byl obci přidělen bývalý římskokatolický kostel svaté Anny (ul. Bezručova), ve vlastnictví města. Jedná se o klášterní kostel dominikánského kláštera, postavený v letech 1712 až 1735 podle projektu J. Augustona, sekularizovaný za josefínských reforem. Součástí obce je filiálka Kejšovice, kde se bohoslužby konají v římskokatolické kapli svatého Martina.

Podbořany (okr. Louny)

Církevní obec vznikla v roce 1947 pro volyňské reemigranty. Od roku 1948 se bohoslužby konali v domě s upravenou modlitebnou ke cti Všech svatých. Po deseti letech (r. 1958) byl pro jeho filiálku Vroutek pronajat chrám z 12. století a vysvěcen k oslavě svátku Všech svatých Země české. Později se bohoslužby konaly v pronajatém římskokatolickém kostele svatého Kříže. Jedná se o pozdně barokní stavbu A. Suchánka z roku 1767, postavenou na místě staršího kostela, v roce 1904 novobarokně upravenou. Filiálka ve Vroutku zanikla v osmdesátých letech 20. století.

Postoloprty (okr. Louny)

Církevní obec v Postoloprtech vznikla v padesátých letech 20. století. Dlouhodobě je administrována ze Žatce. V současné době nemá vlastní registraci.

Pravoslavná církevní obec v Praze 2/I. – Nové Město

V období Rakouska-Uherska patřili čeští pravoslavní věřící k srbské farnosti svatého Sávy ve Vídni. Duchovně o ně pečovali ruští kněží působící při ruském velvyslanectví ve Vídni, kteří k tomu byli delegováni. Bohoslužby se konaly v „soukromém chrámu" svatého Mikuláše v Praze na Staroměstském náměstí, vysvěceném dne 16. srpna roku 1874. Formálně byla obec ustanovena po vzniku samostatného Československa. Nejprve spoluužívala s Církví československou zmíněný chrám svatého Mikuláše, později konala bohoslužby v kapli Zesnutí přesvaté Bohorodice v Praze na Olšanských hřbitovech.

Roku 1935 získala do užívání původně římskokatolický kostel svatého Karla Boromejského v Praze 2 (Resslova 9a), který byl jako součást kněžského útulku v rámci josefínských reforem odsvěcen. Sloužil jako skladiště vojenské správy a dále pro nouzové ubytování vojska. V roce 1871 zakoupila majetek bývalého kněžského útulku Vysoká škola technická. Chrám využívala jako přednáškový sál, záhy v něm instalovala model vzorového cukrovaru. Na místě tohoto chrámu stával původně románský kostel svatých Petra a Pavla, jež se stal součástí křížovnického kláštera (rytířů bratrstva Božího hrobu), od roku 1287 požíval ochrany krále Václava II. Za husitských válek byl chrám s klášterem zbořen. V roce 1775 byl založen na jejich místě ústav pro přestárlé kněze s přilehlým kostelem, barokně přestavěným v letech 1730 až 1740 vynikajícím architektem Kiliánem Ignácem Dienzenhoferem. Pravoslavní jej po rozsáhlých opravách znovu vysvětili dne 28. září roku 1935 ke cti svatých Cyrila a Metoděje jako katedrální chrám.

Duchovní působící při tomto chrámu pečovali od roku 1920 o filiálky v Josefově, Krpech, Mostě, Plzni, Poděbradech, Příbrami a Terezíně. Věřící v Krpech si vystavěli kapli na obecním hřbitově, vysvěcenou roku 1930, dosud zachovanou; v současnosti se zde však bohoslužby konají pouze příležitostně.

Pravoslavná církevní obec v Praze 3/II. – Žižkov

Církevní obec v Praze 3 byla ustanovena po skončení 2. světové války jako nástupnická po odsunu většiny ruského duchovenstva a věřících, kteří patřili k emigrantské vlně po bolševické revoluci v Rusku roku 1918. Bohoslužby se konají v chrámu Zesnutí přesvaté Bohorodice

na Olšanských hřbitovech. Jedná se o původně hřbitovní kapli, vystavěnou ruskými emigranty v letech 1924 až 1925 v byzantském slohu novgorodsko-psovské architektonické tradice – s čtvercovým půdorysem, apsidou a prosvětlenou lucernou. Ve třicátých letech 20. století byl interiér pokryt ikonami podle předloh I. J. Bilibina metodou *al secco*, pouze ikona Krista v lucerně byla vytvořena metodou *al fresco*. V chrámové kryptě, zasvěcené svaté Sofii, nalezli místo posledního odpočinku významné osobnosti, například dr. K. Kramář, první československý premiér. S velkou úctou byly do krypty přeneseny ostatky srbských vojáků padlých za 1. světové války. Roku 1935 se v kryptě konalo slavnostní odhalení pamětní desky jugoslávskému králi Alexandru I., zavražděnému roku 1933 v Marseille. V bílém kříži zdobícím desku je uloženo několik kapek jeho mučednické krve.

Církevní obec pečovala mimo jiné o chrám svatého Nikolaje v suterénu ruského profesorského domu v Praze 6-Bubenči (Rooseveltova 29) jako o svoji filiálku, jež se v roce 2003 osamostatnila.

Pravoslavná církevní obec v Praze 1/III. – Nové Město

Pravoslavná církevní obec v Praze 1 vznikla v padesátých letech 20. století při chrámu svatého Klimenta (ul. Karlova) a po zřízení řeckokatolické církve, která chrám získala do užívání, začali pravoslavní konat bohoslužby v katedrálním chrámu svatých Cyrila a Metoděje (Resslova 2a). Vlastní chrám (chrám Zvěstování přesvaté Bohorodice v Praze 2, Na Slupi 4a) dostala obec od magistrátu ve formě pronájmu roku 1994. Po opravách jej roku 1995 vysvětil metropolita Dorotej.

Chrám Zvěstování přesvaté Bohorodice býval původně součástí kláštera servitů, později Ústavu choromyslných. Klášter řečený kdysi „Na Trávníčku“ či „Na Botiči“ byl v pozdějších dobách zván „V Slupi“ či „V Slupech“. Podle pověsti tu mývali pohanští Čechové chrám se sloupem, na němž stála modla. Křesťanští kněží potom modlu hodili do Botiče a sloup použili jako podstavec pod kruchtu v kostele Panny Marie Na Trávníčku. Gotická podoba chrámu pochází z počátku 14. století.

Církevní obec od svého založení pečuje o věřící pocházející především z Podkarpatské Rusi (nyní ukrajinská Zakarpatská oblast).

Pravoslavná církevní obec v Praze 6/IV. – Bubeneč

Církevní obec byla ustanovena roku 2003 pro věřící, kteří se účastní bohoslužeb v domovní kapli svatého Mikuláše (Rooseveltova 29). Kapli vysvětil v roce 1946 biskup Sergej. Jsou v ní umístěny vzácné liturgické předměty, přemístěné z chrámu svatého Mikuláše na Staroměstském náměstí, uzavřeného pro pravoslavné Rusy v květnu roku 1945. Obec byla mnoho let filiálkou současné pravoslavné církevní obce v Praze 3/II. – Žižkov.

Pravoslavná církevní obec v Praze 4/V.

Církevní obec se ustanovila v roce 2007 pro srbské věřící žijící v České republice. Spoluužívá chrám Zesnutí přesvaté Bohorodice na Olšanských hřbitovech. Pravidelně koná bohoslužby také v Jindřichovicích v kapli, jež je součástí mauzolea tisíců srbských a ruských vojáků, obětí 1. světové války.

Pravoslavná církevní obec v Praze 5/VI.

Chrám sv. Michala v Kinského zahradě – Praha 5-Smíchov

Šestá církevní obec v Praze 5 získala registraci roku 2009. Pečuje převážně o věřící z Rumunska a Moldávie. Bohoslužby se konají česky a rumunsky v dřevěném chrámu svatého Michala v Kinského sadech, sousedících s Petřínem. Zbudován byl v druhé polovině 17. století v bojkovském stavebním slohu s prvky lidového baroka. Jeho charakteristickým znakem je rozdělení chrámového půdorysu na tři čtvercové části, nad nimiž se zdvihají roubené věže. Pravoslavný původ chrámu dokládá použití tří barev k výzdobě věží i interiéru: bílé, zelené a červené, symbolizující víru, naději a lásku. Vlastník chrámu –Magistrát hlavního města Prahy – jej pronajal pravoslavné církvi, s níž se podílel na jeho generální opravě.

Pravoslavná církevní obec v Praze 6/VII.

Církevní obec vznikla při Velvyslanectví Bulharské republiky v Praze. Bohoslužby se konají v domovní kapli svatého Mikuláše (Rooseveltova 29).

Pravoslavná církevní obec v Praze 2/VIII.

Církevní obec byla založena v roce 2012 převážně pro bulharské věřící. Bohoslužby se konají v chrámu svaté Kateřiny Alexandrijské (Viničná 468/2). Svěcení nového pravoslavného prestolu vykonal metropolita Kryštof dne 24. prosince téhož roku.

Kostel svaté Kateřiny byl vybudován jako součást kláštera řádu obutých augustiniánek na popud Karla IV. v letech 1355 až 1367. Současná podoba chrámu je barokní, podle projektu významného stavitele Kiliána Ignáce Dienzenhofera z let 1737 až 1741. Z původní gotické stavby byla ponechána pouze štíhlá, vysoká věž, dole čtyřhranná a v horní části osmiboká, zvaná pražský minaret. Během josefínských reforem byl kostel odsvěcen. Nyní je majetkem Magistrátu hlavního města Prahy, který jej pronajal pravoslavné církvi.

Duchovní církevní obce koná kromě bohoslužeb pravidelná duchovní setkání nejen s věřícími, ale i s pacienty a zaměstnanci k chrámu přilehlé nemocnice.

Prostějov

Církevní obec v Prostějově vznikla ve třicátých letech 20. století. Pravoslavní zadaptovaly pro bohoslužebné účely bývalou synagogu v centru města (Demelova 2). Při kapli ke cti svatého Jiří Vítězného je také fara.

Přerov

Církevní obec v Přerově se ustanovila po vystoupení části věřících z Československé církve roku 1924. Ve třicátých letech 20. století duchovně pečovala také o filiálky v Kroměříži, Ostravě, Tovačově a v Uherském Hradišti. Bohoslužby se konaly v pronajaté školní místnosti, od roku 1931 v pronajatém kostele Německé evangelické církve, který byl upraven a vysvěcen jako chrám svatého Václava. V souvislosti s jeho asanací pravoslavní zakoupili v roce 1951 bývalou synagogu (Wilsonova 16), pocházející ze 16. století a přestavěnou roku 1898 podle předního rakouského architekta Jakuba Gartnera, přerovského rodáka. Po opravách byl dne 20. prosince roku 1953 chrám vysvěcen ke cti svatých Cyrila a Metoděje. Církevní obec byla od šedesátých až do devadesátých let 20. století administrována z Olomouce. Po ustanovení vlast-

ního duchovního správce došlo za pomoci města k opravě chrámu. Chrám byl znovu vysvěcen dne 15. září roku 2002.

Příbram

Církevní obec v Příbrami vznikla roku 1935 jako filiálka pražské pravoslavné církevní obce při katedrálním chrámu svatých Cyrila a Metoděje. Bohoslužby se konaly ve škole. Zanikla však v období protektorátu Čech a Moravy. Po 2. světové válce se ji podařilo obnovit roku 2008 díky příchodu pravoslavných imigrantů z Ukrajiny. Nejprve se bohoslužby konaly v římskokatolickém hřbitovním kostele Povýšení svatého Kříže (Jiráskovy sady 45), v současnosti je pronajímán římskokatolický kostel svatého Prokopa, patrona horníků (ul. Prokopská), nejstarší chrám v Březových Horách (součást Příbrami).

Rokycany

Církevní obec v Rokycanech byla založena roku 2001. Bohoslužby se konají v původně římskokatolickém chrámu, který pravoslavní koupili v roce 2003 a po nákladných opravách vysvětili k oslavě svátku Svaté Trojice. V roce 2008 byla dokončena celková rekonstrukce a umístěn nový ikonostas a roku 2013 bylo postaveno nové oltářní pódium. Při církevní obci působí romská duchovní misie.

Rokytnice v Orlických horách (okr. Rychnov nad Kněžnou)

Církevní obec v Rokytnici v Orlických horách vznikla na konci devadesátých let 20. století pro české reemigranty z Ukrajiny, kteří se vrátili do své vlasti na základě iniciativy prezidenta Václava Havla, a registrovaná byla roku 2003. Bohoslužby se konají v barokním římskokatolickém kostele Všech svatých, zbudovaném v letech 1679 až 1684 architektem A. Kriestesem, rozšířeném v letech 1735 až 1736.

Roudnice nad Labem (okr. Litoměřice)

Církevní obec v Roudnici nad Labem byla založena roku 2011 pro pravoslavné imigranty a místní Čechy. Bohoslužby se konají v pronajaté římskokatolické kapli svatého Josefa Snoubence (ul. Riegrova), pozdně barokní stavbě z roku 1777.

Rovná (okr. Sokolov)

Církevní obec v Rovné byla založena roku 2000 pro české reemigranty z Ukrajiny, kteří se vrátili do své vlasti na základě iniciativy prezidenta Václava Havla. Bohoslužby se konají v soukromých prostorách.

Rumburk (okr. Děčín)

Církevní obec v Rumburku se utvořila po roce 1947 z Pravoslavných reemigrantů z Volyně. Bohoslužby se nejprve konaly v soukromém domě, v roce 1957 si obec pronajala římskokatolickou kapli svatého Jana Křtitele s farou (Strážný vrch č. p. 88). Jedná se o barokní stavbu z let 1722 až 1725, odsvěcenou během josefínských reforem, která pak řadu let sloužila jako hostinec. Římskokatolická církev ji získala zpět v roce 1845, po 2. světové válce ji měla v užívání pohraniční stráž. Ve zdevastovaném stavu ji převzali pravoslavní a provedli generální opravu, poslední významnější oprava proběhla roku 1998. Církevní obec si při chrámu zřídila vlastní hřbitov, určený pro duchovní osoby.

Řimice (okr. Olomouc)

Církevní obec v Řimicích byla založena ve dvacátých letech 20. století s filiálkami Bílá Lhota a Střemeníčko. Pravoslavní si v roce 1934 postavili podle projektu Andreje Kolomackého vlastní chrám ke cti svaté mučednice Ludmily. Od téhož roku zde sídlilo ústředí české pravoslavné eparchie v pronajatém objektu.

Sokolov

Církevní obec v Sokolově vznikla na konci devadesátých let 20. století, registrovaná byla v roce 2003. Bohoslužby se konají v pronajaté římskokatolické kapli Svaté Trojice (ul. Komenského), původně hřbitovním chrámu, který byl zbudován roku 1719, barokně přestavěn 1772 až 1774 a opraven po požáru roku 1784.

Střílky (okr. Kroměříž)

Církevní obec ve Střílkách byla registrovaná roku 2007. Již v roce 2006 si zde pravoslavní vybudovali domovní kapli ke cti svatého Rostislava (Hradecká 39).

Sudice (okr. Opava)

Církevní obec vznikla po příchodu pravoslavných reemigrantů z Volyně v padesátých letech 20. století. Pro bohoslužebné účely získali německý evangelický kostel, postavený v letech 1908 až 1909. Po nutných úpravách jej vysvětili ke cti svatého Václava.

Suchdol nad Odrou (okr. Nový Jičín)

Církevní obec v Suchodolu nad Odrou založili pravoslavní reemigranti roku 1949. Bohoslužby se konají v pravoslavně upravené kapli svaté Ludmily v patře evangelického kostela, postaveného v letech 1852 až 1858 vídeňským architektem Ludwigem Försterem. Součástí obce je filiálka Studénka, kde se bohoslužby slouží v římskokatolické kapli, pravoslavně zasvěcené k oslavě svátku Záštity přesvaté Bohorodice (ul. Panská; u zámku).

Svitavy

Církevní obec ve Svitavách byla založena roku 2003. Bohoslužby se konaly nejprve v pronajaté modlitebně Českobratrské církve evangelické (Poličská 3). V roce 2008 se rozhodli pravoslavní věřící postavit vlastní chrám a zasvětili jej svatému Jiří (při ul. 5. května; proti vlakovému nádraží). Při novém chrámu je i společenská místnost a knihovna.

Štěpánov (okr. Olomouc)

Církevní obec ve Štěpánově se ustanovila po vystoupení části věřících z Československé církve v letech 1923 až 1925. Patřily k ní filiálky Benátky, Březce, Hnojnice a Libuš. Věřící si roku 1928 postavili chrám ke cti svatého Prokopa Sázavského podle projektu L. Růžičky. Farní budova se nachází na ulici Březecká (č. p. 239).

Šumperk

Církevní obec v Šumperku vznikla v padesátých letech 20. století po reemigraci pravoslavných Čechů z Volyně. Počet věřících výrazně vzrostl příchodem řeckých emigrantů. Bohoslužby se konaly nejprve v německém starokatolickém chrámu a později dlouhou dobu v římskokatolickém chrámu svaté Barbory (Jiráskovy sady). Jedná se o původně jednolodní barokní stavbu z roku 1753, postavenou na hřbitově, založe-

ném roku 1606. V letech 1993 až 1998 si obec podle projektu řeckého architekta mnicha Romana postavila vlastní chrám ke cti Svatého Ducha (ul. K. H. Máchy), který vysvětil dne 27. června roku 1998 Bartoloměj I., konstantinopolský patriarcha. Později byla při chrámu postavena zvonice se zvony z přístavního města Pirea, vyladěnými do tónin byzantské hudby.

Tábor

Církevní obec v Táboře vznikla ve třicátých letech 20. století. K bohoslužbám jí sloužil sbor Církve československé husitské (Farského 7). Patřily k ní filiálky v Čekanicích, Čelkovicích a Měšicích. Po konci 2. světové války si místní pravoslavní koupili pozemek ke stavbě vlastního chrámu, kterou však kvůli mocensko-politickým změnám po roce 1948 nemohli zahájit. Souhlas dostali pouze k pronájmu bývalé špitální kaple svaté Alžběty (ul. Špitálská), již zasvětili svátku Povýšení svatého Kříže.

Tachov

Církevní obec v Tachově vznikla roku 1992 po vydělení se z církevní obce Lesná. Počet pravoslavných v západních Čechách vzrostl přílivem emigrantů z Ukrajiny do České republiky za prací. Bohoslužby se konají v pronajatém římskokatolickém klášterním kostele svaté Marie Magdaleny u prestolu zasvěceného svatému knížeti Rostislavovi. Chrám byl původně součástí kláštera z roku 1398, který vyplenili husité a později jej obnovil řád bosých františkánů. Nový chrám byl postaven v letech 1689 až 1694, vyhořel roku 1648 a na konci 2. světové války byl vybombardován. Za komunistického režimu se stal součástí muzea, jež v přilehlém klášteře dosud sídlí. Chrám prodělal generální opravu a roku 2002 byl pravoslavně vysvěcen.

Teplá u Toužimi (okr. Cheb)

Církevní obec v Teplé u Toužimi vznikla v padesátých letech 20. století po příchodu reemigrantů z Volyně. Obec je administrována z Mariánských Lázní. Bohoslužby se konají v barokní římskokatolické kapli svatého Kříže, Panny Marie Bolestné a svatého Ondřeje, postavené v letech 1768 až 1769 podle návrhu Kiliána Ignáce Dienzenhofera. Je to

oválná stavba, s rizalitovou předsíní, nesoucí štít, s osmibokou zvoničkou. Vnitřek je zaklenut plackou s barokní freskou apoteózy svatého Kříže.

Teplice

Církevní obec v Teplicích byla založena pro reemigranty ze Zakarpatské Ukrajiny a volyňské Čechy roku 1950. Duchovně pečovala také o věřící z Terezína a okolí. V roce 1951 byl obci přidělen bývalý římskokatolický kostel Povýšení svatého Kříže (Zámecké nám.). Jedná se o pozdně gotickou stavbu z let 1549 až 1568, proměněnou do romanticko-gotické podoby v 19. století.

Třebíč

Církevní obec v Třebíči vznikla v letech 1923 až 1925. Bohoslužby se nejprve konaly ve škole. Pravoslavní si v letech 1939 až 1940 postavili podle projektu Andreje Kolomackého vlastní chrám svatých Václava a Ludmily (nyní Gorazdovo nám. 2). Jeho svěcení se konalo dne 22. září roku 1940. Obec spravovala filiálku v Jihlavě, která se roku 1947 osamostatnila.

Dosud spravuje filiálku v Opatově, kde se bohoslužby zpočátku konaly v pronajatých prostorách. Roku 1933 si pravoslavní postavili vlastní kapli zasvěcenou svatým Jáchymovi a Anně.

Uničov (okr. Olomouc)

Církevní obec v Uničově vznikla po příchodu českých reemigrantů roku 1949. Nejprve se bohoslužby konaly v římskokatolickém kostele Nanebevzetí Panny Marie. V roce 1991 získala obec od města hřbitovní kapli, kterou celkově rekonstruovala a upravila pro konání pravoslavných bohoslužeb. Téhož roku ji biskup Kryštof vysvětil k oslavě svátku Vzkříšení Kristova. Roku 2010 se podařilo církevní obci získat nemovitost (Panská č. p. 93) pro konání společných setkávání věřících, katecheze a vyučování náboženství.

Ústí nad Labem

Církevní obec v Ústí nad Labem byla ustanovena roku 2000. Bohoslužby se konají v kapli svatých novomučedníků a vyznavačů ruské

země v bývalém dominikánském klášterním kostele svatého Vojtěcha (Hradiště 4), doloženém již v 11. století. V roce 1538 vyhořel a později se stal součástí dominikánského kláštera, založeného roku 1617. Současnou barokní podobu získal díky přestavbě provedené Oktaviánem Broggiem v 18. století. Nyní slouží jako výstavní síň. Obec si přilehlou kapli pronajímá spolu se společenskou místností, určenou pro setkávání věřících a náboženskou výuku.

Vilémov (okr. Olomouc)

Církevní obec ve Vilémově vznikla v letech 1923 až 1925 osamostatněním pravoslavných věřících, kteří byli původně součástí Československé církve. V letech 1927 až 1932 si postavili chrám k oslavě svátku Zesnutí přesvaté Bohorodice podle projektu E. Brosingera v tradici tzv. lidového baroka. Jeho interiér pokryl freskami otec Andrej Kolomacký. Původní ikonostas byl v devadesátých letech přenesen do monastýrské kaple a na jeho místě byl postaven nový ikonostas, vyřezávaný z dubového dřeva, dílo rumunského umělce D. Vasilae, který pro chrám vytvořil ještě vyřezávanou modlitební stěnu, analoje a biskupský trůn.

V meziválečném období měla obec filiálky Cakov, Loučka a Obramice, nyní zaniklé.

Zlín

Církevní obec ve Zlíně vznikla v devadesátých letech 20. století, registrovaná byla roku 1997. Bohoslužby se konají v domovní kapli svatého Ivana Českého (Šrámkova č. p. 198), ve které se uchovávají ostatky tohoto světce, darované biskupem Kryštofem.

Znojmo

Církevní obec ve Znojmě vznikla po 1. světové válce, spravována byla duchovním z Dolních Kounic. Ustavena byla roku 1948 po příchodu českých pravoslavných reemigrantů. Bohoslužby se nejprve konaly v kapli svatého Václava, jejíž současná podoba pochází z roku 1521.

Obec byla v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století bez duchovního. Začátkem devadesátých let byly obnoveny pravidelné bohoslužby a ustanoven stálý duchovní správce. V roce 1996 obec koupila od Církve československé husitské sbor (náměstí Kpt. Otm. Chlupa), který

byl po rekonstrukci vysvěcen dne 6. července roku 2004 ke cti svatého moravského knížete Rostislava. Chrám postavili němečtí evangelíci v letech 1910 až 1911 podle projektu Ludwiga Faigla v historizujícím slohu s prvky secese.

Žatec (okr. Louny)

Církevní obec v Žatci byla založena po skončení 2. světové války z řad příslušníků Svobodovy armády. Do Žatce reemigrovaly v roce 1947 také jejich rodiny.

Bohoslužby se konají v bývalém římskokatolickém kostele svatého Jakuba Většího (ul. Tyršova), do vlastnictví jej obec získala roku 2004. Jedná se o původně gotický kostel ze 14. století, jednolodní s trojboce uzavřeným presbytářem, zaklenutý valenou lunetovou klenbou, přestavovaný ve druhé polovině 16. století. Z původního hřbitova se zachovaly vzácné renesanční náhrobky, umístěné uvnitř chrámu.

Pravoslavní, kteří jej užívají od roku 1946, si přivezli z Volyně ikonostas pocházející z přelomu 18. a 19. století. V té době postavili také v blízkosti chrámu památník obětem malínské tragédie. V Českém Malíně na Volyni nacisté dne 13. července roku 1943 zaživa upálili 374 jeho pravoslavných obyvatel, včetně dětí.

Železný Brod (okr. Jablonec nad Nisou)

Církevní obec v Železném Brodě byla ustanovena roku 2001 pro místní české věřící, kteří dříve navštěvovali bohoslužby v Liberci, Jablonci nad Nisou, Mladé Boleslavi i v Praze. Pro bohoslužebné účely si pronajali boční kapli v římskokatolickém kostele svatého Jakuba Většího, původně dřevěném, pocházejícím z počátku 14. století. Roku 1649 byl přestavěn na kamenný v raně barokním stylu. Zájem o pravoslavné bohoslužby se rozšiřoval i mezi Ukrajince žijící v okolí. Po deseti letech se podařilo pronajmout v blízkosti kostela bývalou kostnici (postavenou r. 1649), která byla po úpravách vysvěcena v srpnu roku 2011 jako kaple k úctě svatého Jana Křtitele a svatého Ivana Českého.

Monastýry

Významnou součástí duchovního života pravoslavné církve jsou monastýry (v záp. křesť. „kláštery"), určené k liturgickému a kontemplativnímu způsobu života řeholních osob (monachů a monašek). Monastýry se dělí na mužské a ženské. Každý monastýr má svá *pravidla*, z nichž základní jsou: *půst*, *modlitba*, *poslušnost*, *čistota* a *chudoba*. Členové monastýrské komunity se modlí, pracují a hospodaří společně. Nemají žádný svůj vlastní majetek. Výhradně z jejich řad církev vybírá kandidáty pro biskupskou službu. Někteří monaši mohou být zároveň duchovními v církevních obcích a vykonávat charitativní službu. Monastýry bývají také poutními místy, často se při nich budují duchovní střediska, v nichž se konají konference, semináře a duchovní setkání.

V novodobých dějinách byl založen v rámci Československé republiky pouze monastýr svatého Joba Počajevského v obci Ladomirová (východní Slovensko). Na konci 2. světové války se tato mnišská komunita přestěhovala do Mnichova a později založila nový monastýr v Jordanville (stát New York) se stejným jménem. Další monastýry mohly proto vzniknout na kanonickém teritoriu současné Pravoslavné církve v Českých zemích a na Slovensku až v devadesátých letech 20. století, po společenských změnách.

Monastýr svatého Prokopa Sázavského

Mužský monastýr svatého Prokopa Sázavského (původně novorenesanční vila v majetku církevní obce; Žižkova č. p. 1116, Most), založila roku 1992 Jeho Blaženost Dorotej, arcibiskup pražský, metropolita Českých zemí a Slovenska. Prvním igumenem (v záp. křesť. „opat") se stal archimandrita Marek. Mostecký monastýr jako první v novodobé historii Pravoslavné církve v Českých zemích a na Slovensku navázal na tradici svatého Joba Počajevského v Ladomirové. Jeho členy jsou monaši působící jako duchovní správci církevních obcí.

Na konci roku 2011 monastýr zbudoval na vyvýšeném místě naproti gotickému kostelu (převezenému ze starého Mostu) dřevěný chrám-památník Nanebevstoupení Páně a svatého Valentýna. Na jeho výstavbě se podílela Rumunská pravoslavná církev, aby tak především poctila

památku rumunských vojáků padlých na konci 2. světové války při osvobozování Československa.

Monastýr Zesnutí přesvaté Bohorodice

Ženský monastýr Zesnutí přesvaté Bohorodice (Vilémov, okr. Olomouc) založila Jeho Přeosvícenost Kryštof, biskup olomoucko-brněnský, v roce 1994 jako vůbec první monastýr Pravoslavné církve v Českých zemích a na Slovensku. Igumenou byla ustanovena stavrofora Akakia, kterou sem s misijním posláním vyslala rumunská církev spolu s dalšími sestrami z monastýru Văratec. Kromě modlitebního a odříkavého života je jejich hlavním úkolem péče o budovu Gorazdova cyrilometodějského střediska duchovních setkání. Toto středisko bylo posvěceno roku 1993, tvoří uzavřený areál sestávající se z chrámu Zesnutí přesvaté Bohorodice, kaple svatého Mikuláše, kelií, ze školy svatého učitele Kosmy Aetolského, konferenčního sálu, ubytovacího křídla a dalšího zázemí.

Monastýr svatého mučedníka Gorazda

Mužský monastýr svatého mučedníka Gorazda (Hrubá Vrbka, okr. Hodonín) byl založen roku 1994 v rodišti biskupa Gorazda (obč. jm. Matěj Pavlík; umučen nacisty roku 1942) Jeho Přeosvíceností Kryštofem, biskupem olomoucko-brněnským. V monastýru je kromě kaple zasvěcené svatému novomučedníku Gorazdovi památník připomínající jeho duchovní dílo a mučednickou smrt. Jeho prvním igumenem byl ustanoven archimandrita Cyril. Každoročně se k němu koná dne 4. září celocírkevní pouť.

Monastýr svatého Mikuláše

Dalším monastýrem, založeným roku 2000 Jeho Přeosvíceností Kryštofem, arcibiskupem pražským a Českých zemí, je ženský monastýr svatého Mikuláše (Doubská hora, Karlovy Vary). Igumenou byla ustanovena stavrofora Nektaria. V průběhu prvního desetiletí své existence se monastýr stal vyhledávaným poutním místem.

Monastýr svatého Rostislava

Roku 2000 založila Jeho Přeosvícenost Kryštof, arcibiskup pražský a Českých zemí, mužský monastýr svatého Rostislava (Chabařovice, okr. Ústí nad Labem) v pronajaté budově původně římskokatolické fary na Husově náměstí (č. p. 191). Otec Damián byl ustanoven prvním igumenem. Monastýr se zabývá také charitativní činností.

Monastýr svaté kněžny Ludmily

Ženský monastýr svaté kněžny Ludmily (Vranovská 48, Brno) založila Jeho Vysokopřeosvícenost Simeon, biskup olomoucko-brněnský, v roce 2003. Jeho igumenou byla ustanovena Evloghia, vyslaná do Brna z vilémovského monastýru. Monastýr je misijně orientovaný a poskytuje humanitární pomoc zejména imigrantům a seniorům.

Monastýr svatého Václava a svaté Ludmily

Ženský monastýr svatého Václava a svaté Ludmily byl v Pstruží (okr. Karlovy Vary) založen Jeho Blažeností Kryštofem, arcibiskupem pražským, metropolitou Českých zemí a Slovenska, roku 2006, jeho igumenou se stala stavrofora Valentýna. O dva roky později monašky přesídlily do nových prostor v obci Loučky (Nové Sedlo). Společným úsilím metropolity Kryštofa, igumeny Valentýny a dárců se podařilo v letech 2009 až 2013 získat a rekonstruovat zámeckou budovu v Loděnicích (okr. Beroun), ve které nyní monastýr sídlí. Jedním z úkolů mnišské komunity je péče o poutníky, zámeckou zahradu a rozsáhlou vinici.

Monastýr Proměnění Páně

Mužský monastýr Proměnění Páně (Těšov, okr. Cheb) byl založen Jeho Blažeností Kryštofem, arcibiskupem pražským, metropolitou Českých zemí a Slovenska, v roce 2011. Budovu a kapli se zázemím propůjčila monastýru Pravoslavná církevní obec v Mariánských Lázních. Původně zde byly církevní objekty, jež sloužily k vyučování náboženství a k pořádání setkání pravoslavných dětí a mládeže. Bratrstvo monastýru vybudovalo na místě dřevěné kaple kamenný chrám, připomínající cyrilometodějské stavby z Velké Moravy v duchu starokřesťanských vzorů. Prvním igumenem se stal na počátku roku 2012 archimandrita

Kosma. Pomocným duchovním je zde Jeho Blaženost Kryštof, emeritní arcibiskup pražský, metropolita Českých zemí a Slovenska. Součástí monastýru je vyhledávaná ikonopisecká dílna.

Pravoslavné svatyně mimo strukturu eparchií

Jindřichovice (okr. Sokolov)

Jindřichovice nikdy nebyly sídlem pravoslavné obce. Během 1. světové války sem však byl umístěn zajatecký tábor, ve kterém zahynulo velké množství pravoslavných zajatců. Jugoslávská vláda zde proto v letech 1928 až 1932 nechala z objektu vodárny postavit mauzoleum s kaplí na památku zemřelých srbských zajatců. V mauzoleu a na nedalekém vojenském hřbitově jsou uloženy i ostatky pravoslavných Srbů a Rusů zemřelých ve válečném období na jiných místech Čech. Mauzoleum je do současnosti místem příležitostných bohoslužeb, konaných především v době kolem dne 28. června, zvaného Vidovdan, kdy proběhla bitva na Kosově poli roku 1389.

Praha – chrám svatého Jiří Vítězného

Chrám svatého Jiří Vítězného v Praze 7 slouží potřebám Velvyslanectví Ruské federace. Byl postaven v jeho areálu poblíž ulice Nad Královskou oborou. Chrámová loď má kruhový tvar, obdélníkovou předsíň a půlkruhovou apsidu. Na výzdobě chrámu se podílela řada významných umělců pod vedením I. K. Kuzmajevové a V. P. Nizova. Vysvěcen byl dne 6. května roku 1999.

Praha – chrám svaté Ludmily

Chrám svaté Ludmily v Praze 6-Bubenči (Sibiřské nám. 9) byl vysvěcen roku 2012. Je součástí Ruské pravoslavné církve, podvorja patriarchy moskevského a celé Rusi v České republice. Vznikl zásadní přestavbou výstavní síně náležející Obchodnímu zastupitelství Velvyslanectví Ruské federace v Praze.

Seznam literatury:

ALEŠ, P.: *Pravoslavná církev u nás (Přehled dějinné cesty)*. Světlo světa, Brno 1993.

DOROTEJ, metropolita, KRYŠTOF, biskup: *Naše pravoslaví (O pravoslavné víře a životě pravoslavné církve u nás)*. Pravoslavná církev v Českých zemích a na Slovensku, Praha 2009[3], ISBN 978-80-254-6230-0.

KRYŠTOF, metropolita: *60. výročí založení Pravoslavné bohoslovecké fakulty*. Pravoslavný kalendář na rok 2010, Praha 2009, ISBN 80-901661-6-5.

LEIXNER, J.: *Všeobecné dějiny církevní*. Metropolitní rada Pravoslavné církve v ČSR, Praha 1957 (skripta).

MAREK, P.: *Pravoslavní v Československu v letech 1918–1942 (Příspěvek k dějinám Pravoslavné církve v Českých zemích a na Slovensku)*. L. Marek, Brno 2004, ISBN 80-86263-52-5.

Pravoslávny kalendár na rok 2013. Metropolitná rada pravoslávnej církvi na Slovensku, Prešov 2012, ISBN 978-80-969437-9-1.

VOPATRNÝ, G.: *Pravoslavná církev v Československu v letech 1945–1951*. L. Marek, Brno 1998, ISBN 80-902280-8-9.

МІСІОНЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЄПИСКОПА ДАМАСКИНА (ГРДАНИЧКИ) НА ПІДКАРПАТСЬКІЙ РУСІ

доц. Юрій Данилець, кандидат історичних наук, PhD.

Починаючи з 1920 р. і до 1931 рр. всі православні єпископи, що приїжджали на Підкарпатську Русь, мали свої єпархії в Югославії, а Карпаторуська православна єпархія вважалася для них тільки тимчасовою, на території якої вони були лише делегатами Сербської православної церкви (далі СПЦ). Зважаючи на те, що православний рух набув значних форм, настав час завершення її організаційного устрою, що і було здійснено у 1931 р. З 1931 р. починається епоха розквіту православної церкви на Підкарпатській Русі, оскільки православне духівництво спільно з православним населенням проголосило відновлення стародавньої православної єпархії з центром у м. Мукачево. З огляду на те, що до її складу увійшли і православні Пряшівщини, єпархія одержала назву «Карпаторуської Православної Мукачівсько-Пряшівської єпархії».

Враховуючи, що православна церква підлягала юрисдикції СПЦ, Священний Архієрейський Собор на чолі з патріархом Варнавою, з відома чехословацького уряду, обрав 19 вересня 1931 р. спеціально для новоутвореної Мукачівсько-Пряшівської єпархії першого постійного єпископа д-ра Дамаскина[1], хіротонія якого відбулася 29 листопада 1931 р. в Сремських-Карловцях [2]. Наступного дня після хіротонії єпископ Дамаскин (Грданички) у супроводі митрополита Скоплянського Йосифа (Цвієвич) відправився до Праги, щоб відрекомендуватися уряду ЧСР і вирішити нагальні потреби єпархії [3]. 5 грудня 1931 р. вони приїхали в Мукачево, де 6

[1] Дамаскин (в миру Драгутин Грданички) народився 1892 р. 1931-1938 рр. – єпископ Мукачівсько-Пряшівський, 1938-1939 рр. – єпископ Американсько-Канадський, 1939-1947 рр. – єпископ Банатський, 1947-1969 рр. – митрополит Загребський. Помер 1969 р.

[2] *Преосвящ. еп. Дамаскин* // Епархиальный Вѣстникъ Карпаторусской Православной Церкви. 1931. № 1. с. 5.

[3] ГАВРИИЛ (КРИЗИНА), ИГУМЕН.: *Православная церковь на Закарпатье (век XX)*. К., 1999. с. 70.

грудня 1931 р. у приміщенні православного храму митрополит Йосиф прочитав пастирський лист сербського патріарха про призначення Дамаскина єпископом Мукачівсько-Пряшівським. У промові митрополит згадав переслідування православної церкви за часів Угорщини та судові процеси. Від імені духовенства єпископа Дамаскина привітав архімандрит Олексій (Кабалюк), від імені місцевої влади – Дмитро Бескид. З промовами також виступали сенатори Едмунд Бачинський та Іларіон Цурканович [1].

До приїзду Дамаскина (Грданички) єпископи проживали в різних місцях: с. Іза, м. Хуст, м. Ужгород, що створювало труднощі відносно управління єпархією, тому єпископ вирішив побудувати в Мукачеві постійну резиденцію. З цією метою він звернувся до Земського Уряду Підкарпатської Русі в Ужгороді з проханням за №319/32 від 27 січня 1932 р., в якому просив чехословацький уряд виділити з державного бюджету 500 000 кч для будівництва єпископської резиденції, причому, вказуючи, що уряд вже раніше дав на це згоду через свого посла в Бєлграді (відношення за № 560 від 13 червня 1931 р. § 4)[2]. Міська влада не бажала надати територію для будівництва єпископського комплексу. Під час голосування в міській раді прохання єпископа Дамаскина підтримали євреї і реформати, які мали більшість, таким чином ділянка була виділена. Міністерство шкіл і народної освіти на основі рішення, прийнятого 13 серпня 1935 р., виділило субвенцію у розмір 150 000 кч для будівництва єпископської резиденції в Мукачеві.

23 серпня 1935 р. секретар єпархіального управління ієромонах Миколай (Кабаці) розіслав священикам та чернецтву запрошення на урочисте закладення і посвячення першого каменя під фундамент майбутнього храму та резиденції [3].

[1] Державний архів Закарпатської області (ДАЗО). Фонд 2. Опис 2. Справа 191. Аркуш 146.

[2] СЕРГИЙ (ЦЬОКА), ИЕРОМОНАХ.: *Православие и иноческая жизнь в Закарпатье в первой половине XX столетия*. Загорск: Троице-Сергиева Лавра, 1960. с. 166.

[3] Миколай, ієромонах. Запрошення від імені єпископа Дамаскина, представникам православних церковних комітетів за №2854/35 від 23. 08. 1935 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії.

28 серпня 1935 р. відбулося урочисте святкування з нагоди початку будівництва резиденції. У Мукачево прибули хресні ходи православних вірників із Гукливого, Ганьковиці, Червеньова, Горонди, Ракошина, Великих Лучок. Після Літургії архімандрит Олексій (Кабалюк) приєднав до православ'я 18 молодих представників інтелігенції. З проповідями виступали ієромонах Миколай (Кабаці), архімандрити Олексій (Кабалюк), Боголіп (Церковник), священик Іван Кополович, ієродиякон Серапіон (Іваник)[1]. Будівництво здійснювалося за проектом російського емігранта Володимира Терехова та під керівництвом протоієрея Всеволода Коломацького [2].

У зверненні до земського президента Підкарпатської Русі Антонія Розсипала від 25 березня 1932 р. єпископ Дамаскин (Грданички) просив збільшити суму державної субвенції православній церкві на Підкарпатській Русі з 361 500 до 433 000 кч і видати її в квітні 1932 р., так, як єпархія знаходиться у важкому матеріальному становищі [3]. Єпископ домігся від чехословацького уряду того, що у 1932 р. православні священики, нарівні з духівництвом інших віросповідань, почали одержувати конгруа на підставі конгруального закону за №122 від 25 липня 1926 р. і урядового розпорядження Чехословацької Республіки (розпорядження за №124 від 17 липня 1928 р.) [4].

У Свято-Миколаївському монастирі поблизу с. Іза єпископ Дамаскин відкрив єпархіальні курси для православного духівництва. Вони діяли при монастирі з 7 серпня по 2 вересня 1933 р. На курсах читалися лекції з наступних предметів: 1) пастирського богослов'я; 2) гомілетики; 3) катехізису з методикою; 4) літургіки; 5) церковного права; 6) ведення метрик і цивільного законодавства про укладення шлюбів; 7) викривального богослов'я; 8) історії церкви; 9) історії православ'я на Карпатській Русі; 10) гігієни і першої допомоги в нещасних випадках; 11) садівництва; 12) адміністрації і правил

[1] *Исторический день для Мукачева* // Православная Русь. 1935. 20 октября. с. 7.

[2] ОЛЕКСА, М.: *Зодчий. К 100-летию со дня рождения архимандрита Андрея (Коломацкого)* // Единство-Плюс. Ужгород. 1996. 27 января. с. 3.

[3] ДАЗО. Ф. 2. Оп. 2. Спр. 262. Арк. 44.

[4] СЕРГИЙ (ЦЬОКА), ИЕРОМОНАХ.: Указ. сочин. с. 166.

діловодства. Після закінчення лекцій слухачі складали іспити[1]. Ці курси мали велике значення для збагачення священиків теоретичними і практичними знаннями. Пастирські курси, за ініціативи єпископа Дамаскина, проводилися також в 1935 р. та в 1937 р. Окрім курсів для священиків були влаштовані так звані духовні вправи по благочинних округах, починаючи з 1933 р. і закінчуючи 1937 р. У 1933 р. єпископ Дамаскин подав у Міністерство шкіл і народної освіти прохання, щоб воно нострифікувало богословські та цивільні документи про отримання освіти закордоном, а саме в Югославії, Болгарії, Франції. Міністерство 6 квітня 1934 р. (за № 28167/34 розділ 6-й, абзац 3-й) видало закон, згідно з яким прохання єпископа було виконано [2].

Для вирішення організаційних та поточних справ у червні-липні 1935 р. у єпархії було проведено три конференції православного духовенства. Перша відбулася в монастирі Св. Йова Почаївського на Пряшівщині, дві наступні – в монастирі Святого Миколая в с. Іза Хустського округу. У конференціях взяли участь чотири архімандрити, два ігумени і біля 150 представників білого і чорного духовенства. Для присутніх були прочитані лекції різного змісту: про священство й духівництво – ієросхимонах Кассіан; про православну руську релігійну культуру – ієромонах Аверкій (Таушев); про релігійне виховання і методи викладання Закону Божого – інок Олексій (Дехтерьов); про бджільництво – священик Георгій Полончак; про ведення метрик – п. Сувчинський [3]. Серед головних проблем, що розглядалися на конференціях, було питання релігійного виховання підростаючого покоління. Вказувалося, що після війни в школах не викладався Закон Божий, що призвело до морального та релігійного занепаду молоді. Тому збори прийшли до висновку, що починаючи з жовтня 1935 р. потрібно створити в селах при православних церквах недільні школи [4]. Наголошувалось

[1] *Курсы для духовенства Мукачевско-Пряшевской епархии* // Русская Земля. 1933. 12 августа. с. 4.

[2] СЕРГИЙ (ЦЬОКА), ИЕРОМОНАХ.: Указ. сочин. с. 168.

[3] АЛЕКСИЙ (ДЕХТЕРЕВ), ИНОК.: *Три конференции* // Православный Карпаторусский вѣстникъ. 1935. №1. с. 6-7.

[4] Там само. с. 7.

на відсутності підручників для викладання Закону Божого. У зв'язку з цим прийняли рішення доручити єпархіальному управлінню найближчим часом розпочати видання Молитвослова, Історії християнської церкви, Катехізису та Літургіки. Відносно програми викладання Закону Божого в школах, погодили керуватися програмою, виданою єпархіальним управлінням у 1933 р. Було також вирішено з 7 серпня 1935 р. розпочати видання єпархіального журналу «Православный Карпаторусскій вѣстникъ». Священиків зобов'язали виписувати по два номери єпархіального журналу і поширювати видання серед своїх вірників. Видавцем і відповідальним редактором призначили ієромонаха Аверкія (Таушева), настоятеля православного приходу в Ужгороді. До редакційної колегії ввійшли інок Олексій (Дехтерьов) та архімандрит Матвій (Вакаров). Піднімалося питання й про те, що в різних селах церковні псаломщики по-різному виконують карпатські церковні наспіви. З цього приводу вирішили створити окремі курси для дяків-псаломщиків, вивчити останні зміни в церковних наспівах та повернутися до старовинних, традиційних мелодій, які й необхідно викладати в семінаріях [1].

8 травня 1934 р. єпископ Дамаскин (Грданички) видав розпорядження з нагоди відзначення 20-ї річниці Мараморош-Сиготського процесу [2]. 27-28 травня 1934 р. урочистості відбулися в Свято-Миколаївському чоловічому монастирі с. Іза та в м. Хуст. На святкуванні були присутні: делегат СПЦ єпископ Іриней (Чирич), єпископ Сергій (Корольов), єпископ Дамаскин (Грданички), єпископ Горазд (Павлік), єпископ Віталій (Максименко), окружний начальник Герман, урядовий комісар Дрбаль, сенатор Іларіон Цурканович та більше 70 священиків. На олтарній стіні церкви в с. Іза було встановлено пам'ятну дошку, яка збереглася до сьогодні [3].

[1] АЛЕКСИЙ (ДЕХТЕРЕВ), ИНОК.: *Три конференции* // Православный Карпаторусский вѣстникъ. 1935. №1. с. 7-10.

[2] Дамаскин (Грданички), епископ. Распоряжение № 70, Отцам Настоятелям приходов и монастырей за исход. № 2039/34 от 8. 05. 1934 г. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії.

[3] *Возрожденіе Православія на Карпатской Руси* // Православный Русский Календарь на 1935 г. Ужгород, 1934. с. 49.

За часів правління єпископа Дамаскина (Грданички) значного розвитку набуло чернецтво. Про широку місіонерську роботу черниць Липчанського монастиря свідчить той факт, що у 1932 р. єпископ Вінніпегський Арсеній (Чаговцов) запропонував їм створити православний жіночий монастир в Канаді [1]. Однак, настоятелька монастиря ігуменя Параскева (Прокоп) змушена була відмовитися від пропозиції, у зв'язку з обмеженими фінансовими можливостями.

До монастиря прагнули вступити послушниці із-за меж Підкарпатської Русі. Так, 15 грудня 1932 р. з проханням звернулася Марія Ладижинська з Пряшева, 16 березня 1933 р. – Анна Чабари та Наталія Березіна з Братислави. У вересні 1932 р. при монастирі під керівництвом інженерів Івана Мірошникова та Григорія Носкова проводилися 5-ти місячні курси, на яких вивчали математику, граматику та сільськогосподарські предмети [2]. З 3 по 9 червня 1936 р. «Товариство Чехословацького Червоного Хреста» проводило в Липчанському монастирі курси першої медичної допомоги. В програмі курсів розглядалися наступні предмети: значення самаритянської організації, анатомія, фізіологія, перша допомога, транспортування хворих і поранених, догляд за хворими, гігієна, соціальна опіка, догляд за дітьми [3]. У 1934 р. за ініціативи єпископа Дамаскина (Грданички) було відновлено монастирі в Углі та Драгові [4], [5], одночасно засновано скит в урочищі «Колесарово» за Хустом [6].

Розвиток православної церкви дещо гальмувало питання реєстрації та доопрацювання єпархіального статуту. У 1929 р. статут було офіційно затверджено урядом ЧСР, але, у зв'язку з утворенням на території Підкарпатської Русі та Словаччини

[1] Дамаскин (Грданички), єпископ. Звернення до ігумені Липчанського монастиря Параскеви (Прокоп) від 20. 06. 1932 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії.

[2] Параскева (Прокоп), ігуменя. Повідомлення до єпископа Дамаскина за №128 від 28. 09. 1932 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії.

[3] Звернення Товариства Червоного Хреста до єпископа Дамаскина від 15. 05. 1936 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії.

[4] ДАЗО. Ф. Р – 1490. Оп. 4 д. Спр. 20. Арк. 46.

[5] ДАЗО. Ф. Р – 1490. Оп. 4 д. Спр. 37. Арк. 50.

[6] ДАЗО. Ф. Р – 1490. Оп. 4 д. Спр. 14. Арк. 46.

нового релігійної структури – православної Мукачівсько-Пряшівської єпархії, єпископ Дамаскин (Грданички) до 1935 р. проводив ґрунтовну роботу, спрямовану на затвердження нового статуту. 8 квітня 1935 р. у Свято-Миколаївському чоловічому монастирі в с. Іза була скликана Єпархіальна рада, яка складалася з 40 представників духовенства і мирян. Проект єпархіального статуту був розглянутий членами ради та кожен його параграф проголосований [1].

Новий єпархіальний статут складався з трьох частин. Перша частина містила засадничі норми, що містилися у десяти розділах. Серед головних положень першої частини єпархіального статуту 1935 р. слід виділити наступні: 1) Підкарпаторуська православна Мукачівсько-Пряшівська єпархія проголошувалася самоврядною структурою на території ЧСР, догматично і канонічно пов'язаною з апостольською церквою; на чолі єпархії стояв єпископ; єпархія складалася з монастирів та церковних громад; юрисдикційно визнавалася залежність від СПЦ; постійною столицею єпархії визначалося м. Мукачево [2]. 2) Єпископа повинен був обирати Святий Архієрейський Собор СПЦ зі згоди чехословацької влади; допускалося обрання вікарного єпископа, який повністю підпорядковувався правлячому єпископу. 3) Для допомоги в управлінні єпископу створювалася консисторія, що складалася з: а) церковного суду; б) господарського відділу; в) шкільного відділу; г) монастирського відділу [3]. Друга і третя частини статуту розділялися на 154 параграфи: єпископ, єпархіальна рада, єпархіальна консисторія, православний церковний округ, місцеві церковні ради, місцевий церковний уряд, парафіяльне духовенство і парафії, монастирі, судові справи тощо [4]. Таким чином, з затвердженням урядом ЧСР нового єпархіального статуту православна церква стає повноправною юридичною одиницею в межах держави.

[1] АЛЕКСИЙ (КАБАЛЮК), АРХИМАНДРИТ.: *Несколько слов относительно нашего епархиального устава* // Православная Русь. 1935. 20 октября. с. 1.

[2] ДАЗО. – Ф. 255. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 1.

[3] Там само. – Арк. 3.

[4] Там само. – Арк. 5-56.

Єпископ Дамаскин (Грданички), як і його попередники, відвідував чимало закарпатських православних приходів. Наприклад, літом 1936 р. він у супроводі чиновників єпархіального управління побував у селах Іза, Липча, Горінчово, Кошельово, Велика Крива, Великий Бичків, м. Хуст [1]. У 1936 р. ним було зроблено ряд переміщень та призначень священиків. Зокрема він перевів священика Дмитра Бєлякова – з с. Керецьки до Стеблівки; протоієрея Георгія Опаленика – з Стеблівки до Драгова; священика Петра Сабова – з Липчі до Тернова; ієромонаха Феофана (Сабова) – з Липчі у Чопівці; ієромонаха Єфрема (Іваняса) – з Тернова до Розтоки; інока Олексія (Дехтерьов) – чиновником Єпархіального управління; ієросхимонаха Кассіана – духівником Липчанського монастиря [2]. Для забезпечення дітей православних вірників належними умовами для навчання було створено інтернати: архімандритом Олексієм (Кабалюком) у м. Хуст і Катериною Брешко-Брешковською в Ужгороді та Мукачеві [3].

У зв'язку з рішенням Священного Синоду СПЦ, 22 серпня 1938 р єпископ Дамаскин (Грданички) залишив Мукачівсько-Пряшівську єпархію та виїхав до Америки, де очолив єпархію Сербського патріархату [4]. Його наступником на Підкарпатській Русі став єпископ Володимир (Раїч).

Значення діяльності єпископа Дамаскина (Грданички) на Підкарпатській Русі та Пряшывщины є досить великим. За його керівництва православна церква отримала завершену структуру управління, єпархіальний статут та визнання чехословацькою владою нарівні з іншими релігійними конфесіями в державі. Фінансова підтримка уряду у будівництві культових споруд та виділення субвенції для православних священиків призвело їх до консолідації навколо сербської юрисдикції. Справжнього розквіту в єпархії набуло чернече життя. Широка місіонерська діяльність

[1] АЛЕКСИЙ (ДЕХТЕРЕВ), ИНОК.: *Пасхальные дни в Мараморошской долине* // Свѣтъ. Вількес-Барре. 1936. 28 мая. с. 7.

[2] *Назначенія на приходы и перемещения священниковъ* // Православный Карпаторусскій вѣстникъ. 1936. №2. с. 13-14.

[3] *Девічий інтернат в Мукачеве* // Русская Земля. 1928. 28 июня. с. 2.

[4] ДАЗО. Ф. 109. Оп. 1. Спр. 461. Арк. 41.

православного духовенства у 1931-1938 рр. призводить до чисельного росту кількості вірників та розширення географії православного руху.

Список джерел та літератури:

АЛЕКСИЙ (ДЕХТЕРЕВ), ИНОК.: *Пасхальные дни в Мараморошской долине* // Свѣтъ. Вількес-Барре. 1936. 28 мая. с. 7.

АЛЕКСИЙ (ДЕХТЕРЕВ), ИНОК.: *Три конференции* // Православный Карпаторусский вѣстникъ. 1935. №1. с. 6-7.

АЛЕКСИЙ (КАБАЛЮК), АРХИМАНДРИТ.: *Несколько слов относительно нашего епархиального устава* // Православная Русь. 1935. 20 октября. с. 1.

Возрожденіе Православія на Карпатской Руси // Православный Русский Календарь на 1935 г. Ужгород, 1934. с. 49.

ГАВРИИЛ (КРИЗИНА), ИГУМЕН.: *Православная церковь на Закарпатье (век XX)*. К., 1999.

Державний архів Закарпатської області (ДАЗО). Фонд 2. Опис 2. Справа 191. Аркуш 146.

ДАЗО. Ф. 2. Оп. 2. Спр. 262. Арк. 44.

ДАЗО. Ф. 109. Оп. 1. Спр. 461. Арк. 41.

ДАЗО. – Ф. 255. – Оп. 1. – Спр. 77. – Арк. 1.

ДАЗО. Ф. Р – 1490. Оп. 4 д. Спр. 14. Арк. 46.

ДАЗО. Ф. Р – 1490. Оп. 4 д. Спр. 20. Арк. 46.

ДАЗО. Ф. Р – 1490. Оп. 4 д. Спр. 37. Арк. 50.

Дамаскин (Грданички), епископ. Распоряжение № 70, Отцам Настоятелям приходов и монастырей за исход. № 2039/34 от 8. 05. 1934 г. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії.

Дамаскин (Грданички), єпископ. Звернення до ігумені Липчанського монастиря Параскеви (Прокоп) від 20. 06. 1932 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії.

Девічий інтернат в Мукачеве // Русская Земля. 1928. 28 июня. с. 2.

Звернення Товариства Червоного Хреста до єпископа Дамаскина від 15. 05. 1936 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії.

Исторический день для Мукачева // Православная Русь. 1935. 20 октября. с. 7.

Курсы для духовенства Мукачевско-Пряшевской епархии // Русская Земля. 1933. 12 августа. с. 4.

Миколай, ієромонах. Запрошення від імені єпископа Дамаскина, представникам православних церковних комітетів за №2854/35 від 23. 08. 1935 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії.

Назначенія на приходы и перемещения священниковъ // Православный Карпаторусскій вѣстникъ. 1936. №2. с. 13-14.

ОЛЕКСА, М.: *Зодчий. К 100-летию со дня рождения архимандрита Андрея (Коломацкого)* // Единство-Плюс. Ужгород. 1996. 27 января. с. 3.

Параскева (Прокоп), ігуменя. Повідомлення до єпископа Дамаскина за №128 від 28. 09. 1932 р. // Поточний архів Мукачівської православної єпархії.

Преосвящ. еп. Дамаскин // Епархиальный Вѣстникъ Карпаторусской Православной Церкви. 1931. № 1. с. 5.

СЕРГИЙ (ЦЬОКА), ИЕРОМОНАХ.: *Православие и иноческая жизнь в Закарпатье в первой половине XX столетия*. Загорск: Троице-Сергиева Лавра, 1960.

POZÍCIA CIRKVÍ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Mgr. Sotirios Trapezanlidis

Úvod

V jednotlivých krajinách je možné pozorovať niekoľko typických spôsobov modelov konfesného práva, podľa ktorých sú usporiadané vzťahy štátu a cirkví. Ďalšie pramene konfesného práva je možné nájsť vo dvoj- alebo viac-stranných medzinárodných zmluvách. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach bol vyhlásený OSN v New Yorku v roku 1966, pre ČSSR sa stal záväzným 23. marca 1976 vyhláškou č.120/1976 Zb.. Aktuálne môžeme rozdeliť systém vzťahov cirkev a štát na tri skupiny: Prvá skupina je tvorená konfesijným systémom, druhá separačným systémom a tretiu skupinu tvorí konkordátny systém.

Konfesijný systém

Konfesijný systém spočíva v tom, že štát vyhlási nejaké náboženstvo za náboženstvo svojho štátu, čiže za štátne náboženstvo. Dôvodom takéhoto vyhlásenia môže byť sociologický alebo hodnotiaci motív. Pri sociologickom motíve, je vyhlásené za vlastné to náboženstvo štátu, ku ktorému sa hlási väčšina občanov a jedná sa o náboženstvo väčšiny. V prípade, že štát vyhlási náboženstvo svojho štátu, za pravé náboženstvo, jedná sa o hodnotiaci dôvod. Je možné považovať za konfesijný aj ten štát, v ktorom civilné, politické i ekonomické práva stoja na báze nejakého vyznania viery a od tohto vyznania sa odvíjajú. Konfesijný systém má tiež isté odtiene. Tu je nutné ďalej deliť konfesijný systém na:

- Monistický konfesijný systém - jedná sa o systém, kde sa diferencia medzi náboženskou komunitou neuznáva a štátom. Autorita náboženskej komunity je zároveň autoritou štátu a norma náboženskej komunity je zároveň štátnou normou. Je to typ teokratickej alebo sakrálnej spoločnosti. Typickým príkladom takejto spoločnosti v minulosti bol starozákonný Izrael a v súčasnosti je takýmto príkladom Irán alebo iné mohamedánske štáty.

- Dualistický konfesijný systém s náboženskou toleranciou - jedná sa stále o konfesijný systém, kde usporiadanie štátu a civilné, politické

i ekonomické práva sú inšpirované náboženskými hodnotami. Je to však dualistický systém, ktorý spočíva v tom, že tá istá spoločnosť, resp. ten istý človek môže byť občanom, čiže subjektom občianskeho normatívu a podriadeným občianskej autorite, ale zároveň i veriacim, čiže subjektom cirkevného normatívu a podriadeným cirkevnej autorite. Ďalej sa jedná o systém s náboženskou toleranciou - čo znamená praktický postoj, čiže vzťah medzi dvoma alebo viacerými subjektmi v teoretickej (myšlienkovej) rovine, jeden subjekt odmieta toho druhého; avšak v praktickej rovine ho nechá existovať. Ako príklad je možné tento postoj vyjadriť napr. „dívam sa na teba krivým okom, ale neudriem ťa, nechám ťa existovať". Dôvody takého postoja v praktickej rovine môžu byť rôzne: napr. rešpektovanie slobody, pripustenie menšieho zla, aby sa zabránilo väčšiemu zlu. Ako príklad takého systému môžeme považovať Taliansko po roku 1929, kde katolícka cirkev bola deklarovaná ako jedine štátne náboženstvo, kým jestvovanie iných náboženstiev sa len pripúšťalo.

- Dualistický konfesijný systém s náboženskou slobodou. Ako zakotvuje napr. Medzinárodná konvencia za 4. novembra 1950, konaná v Ríme, patrí náboženská sloboda medzi základné práva človeka. Podľa tejto konvencie obsahom uvedeného práva je „sloboda zmeny náboženstva alebo viery, sloboda prejaviť svoje náboženstvo alebo vieru verejne i súkromne, individuálne alebo kolektívne, prostredníctvom kultu, vyučovania a praktizovania rítov". (Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, čl. 9 - sloboda myslenia, svedomia a náboženstva). Garanciu náboženskej slobody nachádzame aj v Ústave Slovenskej republiky z 1. septembra 1992. V normatíve katolíckej cirkvi taktiež nachádzame ohraničenie termínu náboženská sloboda. „Dualistický konfesijný systém síce deklaruje jedno náboženstvo za svoje hlavné náboženstvo, avšak garantuje náboženskú slobodu aj iným náboženstvám". Tento systém je uplatňovaný napr. v štátoch Latinskej Ameriky, kde tým hlavným náboženstvom je náboženstvo katolícke alebo tiež v Anglicku, Švédsku, Dánsku a iných, kde hlavným náboženstvom je niektoré z protestantských náboženstiev (zdroj: DUDA, 1997. str. 192-198).

Separačný systém

Principiálne v tomto systéme ide o to, že štát sa deklaruje ako ľahostajný v náboženskej sfére. Z postoja štátu vyplývajú voči náboženstvám isté konzekvencie a tento systém zahŕňa v sebe určité odtiene:

- Systém striktnej separácie - ide o systém vzťahu medzi štátom a cirkvou, avšak v tomto vzťahu sa štát správa ako absolútne ľahostajný v náboženskej oblasti. Typickým príkladom tohto systému sú Spojené štáty americké. Tam je cirkev zaradená a chápaná ako asociácia súkromného štátneho práva. Na strane jednej to znamená, že štát neprispieva žiadnou peňažnou časťou na náboženské účely a nejestvuje náboženské vyučovanie na štátnych školách. V otázkach medzinárodnej diplomacie, napr. styky medzi USA a Vatikánom boli nadviazané až v roku 1984, takmer po 117 rokoch. Na strane druhej, cirkvi majú štátom garantovanú náboženskú slobodu v širokej miere a do jej záležitostí sa štát nemieša. Cirkev môže v takomto usporiadaní zakladať akékoľvek typy škôl od materských až po univerzity so širokou možnosťou vyučovania náboženstva. Hoci sa jedná o školy súkromné, napriek tomu v trhovom systéme sú takéto školy bežné. Zhodný systém má okrem USA aj Kanada, Filipíny a Francúzsko.

- Systém umiernenej separácie - štát aspoň v niečom vidí pozitíva konkrétneho náboženstva a aspoň tieto pozitíva sú pre neho istou hodnotou, kým voči ostatným náboženským veciam je ľahostajný. Typickým príkladom takejto umiernenej separácie je Nemecko. Nemecký štát, predovšetkým v sociálnej oblasti uznáva prácu cirkvi, pričom ju nie len finančne podporuje.

- Systém bojovej separácie - typickým predstaviteľom sú štáty komunistického bloku. Je príznačné pre tento systém, že štát sa vyhlasuje za ateistický a potláča všetko, čo súvisí s náboženstvom, ba možno povedať, že ateizmus sa stáva v istom slova zmysle štátnym náboženstvom, ktorý neznesie konkurenciu (zdroj: DUDA, 1997. str. 199).

Konvenčný systém

Pokiaľ vzťahy medzi štátom a cirkvou sú postavené na báze vzájomnej dohody, Ide o konvenčný systém. Je tu myslená dohoda v tom najširšom slova zmysle, čiže akákoľvek dohoda. Tieto dohody medzi konkrétnym štátom a cirkvou majú rôzny názov (napr. konkordát, mo-

dus vivendi a iné). Príkladom týchto dohôd medzi štátom a katolíckou cirkvou v nedávnej dobe Vatikánsky konkordát s Talianskom z roku 1984. Tieto dohody pripravujú diplomati Svätej stolice spolu so zástupcami konkrétneho štátu. V rôznych štátoch jestvujú rôzne systémy vzťahu medzi cirkvou a štátom. Nejestvuje akýsi jednotný model (zdroj: DUDA, 1997. str.200).

Usporiadania vzťahov štátu a cirkví nie sú statické a uzavreté ale menia sa a je možné v nich identifikovať niektoré spoločné smerovania. Právo na náboženskú slobodu ako jeden z princípov konfesného práva v súčasných štátoch Európskej únie sa uplatňuje v stále širšom priestore a nových oblastiach (zdroj: SLÁDEK, 2009. str. 292). Napr. v inštitucionálnej oblasti smerujú vzťahy štátu a cirkví k odštátneniu náboženstiev, tak i k rešpektovaniu postavenia ako cirkvi tak aj štátu v spoločnosti; zároveň je vyzdvihovaná vlastná identita štátu i cirkvi v rámci komplementarity a kooperačného modelu vzťahov. V kultúrnej a sociálnej oblasti hľadajú cestu ako rešpektovať ľudskú dôstojnosť a otvárajú priestor k zodpovednosti, solidarite a subsidiarite jednotlivcov i celku spoločnosti. Prakticky sa jedná o zdravú súťaživosť alebo vzájomný rešpekt; ide o spoločné vzájomné ovplyvňovanie alebo obohacovanie skúsenosťami, či sa jedná o oblasti štátnej správy alebo sociálnu oblasť. Pozíciu a právne postavenie cirkví a náboženských spoločenstiev v SR si podrobnejšie rozoberieme v nasledovnej kapitole.

Faktografia – registrované cirkvi na Slovensku

Právne normy, ktorými Slovenská republika garantuje náboženskú slobodu, slobodu svedomia a základné zásady vzťahu štátu a cirkví, sú: Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. – Ústava SR, ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd, a zákon č. 308/1991 Zb. v znení zákona č. 394/2000 Z. z. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností. Podmienky registrácie cirkví sú podrobnejšie upravené Zákonom č. 192/1992 Zb. o registrácii cirkví a náboženských spoločností.

K 31. decembru 2013 bolo v Slovenskej republike 18 registrovaných cirkví a 7 náboženských spoločnosti (zdroj: MK SR). Registrátorom cirkví je Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky; zabezpečuje v súlade s kompetenčným zákonom výkon štátnej správy na úseku cirkví a ná-

boženských spoločností. Rešpektuje ich ako právne subjekty „sui generis“, uznáva ich nezastupiteľné miesto v spoločnosti a spolupracuje s nimi na základe partnerskej spolupráce, pričom nezasahuje do ich vnútorných záležitostí. Platnú registráciu majú: Apoštolská cirkev, Bahájske spoločenstvo v Slovenskej republike, Bratská jednota baptistov, Cirkev adventistov siedmeho dňa, Cirkev bratská, Cirkev československá husitská, Cirkev Ježiša Krista Svätých neskorších dní, Evanjelická cirkev augsburského vyznania (5,86%), Evanjelická cirkev metodistická, Gréckokatolícka cirkev (3,83%), Kresťanské zbory, Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia (0,31%), Novoapoštolská cirkev, Pravoslávna cirkev (1%), Reformovaná kresťanská cirkev (1,83%), Rímskokatolícka cirkev (62,02%), Starokatolícka cirkev a Ústredný zväz židovských náboženských obcí. Náboženské spoločnosti: Konferencia biskupov Slovenska, Ekumenická rada cirkví v Slovenskej republike, Konferencia vyšších predstavených ženských nehôľ na Slovensku, Konferencia vyšších rehoľných predstavených na Slovensku, Slovenská katolícka charita, Evanjelická diakonia ECAV na Slovensku, Ústredie diakonie Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovenku. Čísla v zátvorkách pri názvoch cirkví udávajú percentuálny podiel veriacich z obyvateľov podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov v r.2011 s viac ako 15000 veriacimi. Skupinu bez vyznania tvorilo 13,44% obyvateľov SR (zdroj: http://www.mksr.sk/extdoc /3049/ CNS2011).

Právne postavenie a ekonomické zabezpečenie cirkví v SR

Slovenská republika garantuje náboženskú slobodu svojím najvyšším zákonom - Ústavou Slovenskej republiky, Ústavným zákonom č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných ľudských práv a slobôd, zákonom č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov. Tieto právne normy upravujú slobodu svedomia a náboženskej viery a poskytujú garancie pre dodržiavanie týchto základných ľudských práv a slobôd. Zároveň sú aj výrazom záväzného prijatia a rešpektovania medzinárodných záväzkov. V súlade s uvedenými princípmi upravujú zásadné podmienky vzťahu štátu a cirkví. Ústava Slovenskej republiky, ktorá rešpektuje Listinu základných práv a slobôd, deklaruje Slovenskú republiku ako štát laický, ideologicky a nábožensky neutrálny, ktorý sa

neviaže na nijakú ideológiu ani náboženstvo. Zásadné otázky vzťahu štátu a cirkví upravuje už spomínaný zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností. Okrem poskytovania záruk pre dodržiavanie slobody svedomia a náboženskej viery a definovania postavenia cirkví upravuje tiež niektoré podmienky registrácie cirkví. Štát poskytuje registrovaným cirkvám a náboženským spoločnostiam významnú podporu pri výkone ich náboženskej a verejnoprospešnej činnosti, garantuje ich právne postavenie a možnosti ich pôsobenia vo verejnom živote. Snahou Slovenskej republiky je aj naďalej tieto vzťahy rozvíjať a legislatívne upraviť tak, aby plne reflektovali potrebu spoločnosti. Otázky finančných vzťahov štátu a cirkví sú upravené predovšetkým zákonom č. 218/1949 Zb. o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom v znení zákona č. 16/1990 Zb., ktorým bol zrušený dozor štátu nad cirkvami, v znení zákona č. 522/1992 Zb. a zákona č. 467/2005 Z. z. Okrem týchto uvedených zákonov sú v oblasti vzťahov štát - cirkev i ďalšie normatívne právne akty, ktoré upravujú rôzne okruhy problémov. K finančnému zabezpečeniu cirkvi a náboženských spoločností je potrebné uviesť, že štát priamymi dotáciami prostredníctvom rozpočtovej kapitoly Ministerstva kultúry SR financuje platy a odvody duchovným cirkví a poskytuje príspevok na prevádzkové náklady cirkevných ústredí (biskupských úradov) (zdroj: http://www.mksr.sk/ vdoc/ 250/ pravne- postavenie- a- ekonomicke- zabezpecenie- registrovanych- cirkvi- a- nabozenskych- spolocnosti- 2f.html). Účasť na vyučovaní náboženstva zaručuje každému slovenskému občanovi čl. 24 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky. Paragraf 5 ods. 1 písm. C zákona č. 308/1991 Zb. okrem ochrany tohto práva ďalej stanovuje poskytnutie výučby učiteľom. Slovenské školstvo je členené na štátne, súkromné školy a cirkevné školy. Posledné dve menované môže zriadiť štátom uznaná cirkev alebo náboženská spoločnosť, právnická alebo fyzická osoba. Ako vidno z rozdelenia, cirkevné školy predstavujú osobitnú kategóriu, nakoľko je vyučovanie rovnocenné vzdelaniu získanému na ostatných školách a môže sa poskytovať za úhradu. Cieľom cirkevnej a súkromnej školy a školského zariadenia je popri kvalitnom vzdelávaní a výchove poskytovať alternatívny obsah výchovy a vzdelávania, nové metódy a formy.

Pôsobnosť Ministerstva kultúry SR

Ministerstvo kultúry SR v predmetnej oblasti má predovšetkým nasledovné kompetencie:

- zabezpečuje tvorbu štátnej politiky v oblasti vzťahov štátu a cirkvi a náboženských spoločností
- zabezpečuje kontakt s predstaviteľmi cirkví a náboženských spoločností
- zabezpečuje prípravu návrhu rozpočtu a kompletizácie návrhov cirkví a náboženských spoločností pre štátny rozpočet
- usmerňuje postup cirkví a náboženských spoločností pri zúčtovaní finančných vzťahov so štátnym rozpočtom
- vypracúva návrhy legislatívnych zámerov, návrhy všeobecne záväzných právnych predpisov upravujúcich postavenie a pôsobnosť cirkví a náboženských spoločností vrátane návrhov zmlúv a dohôd medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami
- vypracúva ekonomické rozbory, vyúčtovanie a záverečný účet za oblasť cirkví a náboženských spoločností
- vypracúva analytické, koncepčné a informačné materiály a odborné stanoviská za oblasť vecného pôsobenia odboru
- vypracúva odborné stanoviská a podklady týkajúce sa dodržiavania základných ľudských práv s dôrazom na náboženskú slobodu
- zabezpečuje plnenie úloh vyplývajúcich z medzinárodných zmlúv a vnútroštátnych dohôd medzi Slovenskou republikou a cirkvami a náboženskými spoločnosťami
- vykonáva registráciu cirkví a náboženských spoločností
- eviduje právnické osoby odvodzujúce svoju právnu subjektivitu od registrovaných cirkví a náboženských spoločností
- vedie zoznam registrovaných cirkví a náboženských spoločností a právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví a náboženských spoločností
- vystavuje úradné výpisy zo zoznamu registrovaných cirkví a náboženských spoločností a právnických osôb, ktoré odvodzujú svoju právnu subjektivitu od cirkví a náboženských spoločností, alebo potvrdenie o evidencii určitej právnickej osoby v tomto zozname, alebo doklad o tom, že v ňom určitý zápis nie je

- vytvára databázu základných informácií o cirkvách a náboženských spoločnostiach

- zabezpečuje zber a spracovanie štatistických informácií o cirkvách a náboženských spoločnostiach ako gestor Ročného výkazu KULT 15-01 o cirkvi a náboženskej spoločnosti

- rozpisuje finančné prostriedky štátneho rozpočtu účelovo určené pre cirkvi, náboženské spoločnosti a charitu a dohliada na ich účelne a hospodárne využívanie

- refunduje finančné náklady na geodetické práce súvisiace s plnením osobitného predpisu o zmiernení niektorých majetkových krívd spôsobených cirkvám a náboženským spoločnostiam, vytvára predpoklady na usporiadanie majetkovoprávnych vzťahov štátu a cirkví a náboženských spoločností

- riadi a koordinuje činnosť Expertnej komisie na riešenie problematiky financovania cirkví a náboženských spoločností

- vykonáva analytickú činnosť a poskytuje konzultačné služby o náboženskom terorizme a problematike extrémizmu, xenofóbie, rasovej neznášanlivosti a antisemitizmu

- vykonáva analytickú, konzultačnú a poradenskú činnosť v oblasti tradičnej i netradičnej religiozity

- vydáva stanoviská k prechodným pobytom cudzincov pracujúcich pre cirkvi a náboženské spoločnosti v Slovenskej republike

- spolupracuje v otázkach cirkví a náboženských spoločností (zdroj: http://www.mksr.sk/ posobnost- ministerstva/ cirkvi- a- nabozenskespolocnosti-/ registrovane- cirkvi- a- nabozenske- spolocnosti- f9.htm).

Financovanie cirkví v SR

Na Slovensku je dlhodobá tradícia financovania cirkví štátom. Táto tradícia vychádza z histórie a siaha už od financovania v Rímskom cisárstve. V prípade Slovenska je to historický pozostatok z Rakúsko-uhorskej monarchie. Podobne je to v Čechách a bývalo aj v Rakúsku, kde však aktuálne funguje financovanie cirkví na základe obligatórneho cirkevného príspevku. Slovenská republika financuje cirkvi a náboženské spoločnosti priamo zo štátneho rozpočtu cez Ministerstvo kultúry SR. Okrem toho sú cirkvi na Slovensku financované z darov a z výnosov majetku. Peniaze sú rozdeľované prioritne na základe počtu ľudí,

ktorí sa k danej cirkví hlásia počas sčítania domov obyvateľov a bytov. Z 18 registrovaných cirkví si tri z vieroučných dôvodov neuplatňujú nárok na financovanie zo strany štátu – Bahájske spoločenstvo, Novoapoštolská cirkev a Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia. Z uvedenej štatistiky MK SR (zdroj: http://www.mksr.sk/ extdoc/ 3049/ CNS2011) vyplýva, že v roku 2012 suma v eurách poskytnutých prostriedkov zo štátneho rozpočtu cirkvám a náboženských spoločnostiam na platy duchovných a prevádzku ústredí tvorila 37,555 milióna EUR. Štát tiež prispieva na prevádzku ústredí registrovaných cirkví a náboženských spoločností. Správcom finančných prostriedkov, ktoré Národná rada SR v štátnom rozpočte určí pre cirkvi a náboženské spoločnosti, je Ministerstvo kultúry SR. Štátny rozpočet vyčleňuje aj finančné prostriedky, ktoré sú príspevkom pre Slovenskú katolícku charitu a evanjelickú Diakoniu. Od daní sú oslobodené všetky výnosy kostolných zbierok, príjmy za cirkevné úkony a pravidelné príspevky členov registrovaných cirkví a náboženských spoločností. Od dane z pozemkov sú oslobodené pozemky, ktoré tvoria jeden funkčný celok so stavbou alebo jej súčasťou, slúžiacou na vykonávanie náboženských obradov cirkví a náboženských spoločností. Náboženské dary a predmety sú oslobodené i od dovozného cla. Slovenská republika ako jedna z prvých postkomunistických krajín riešila problematiku vrátenia cirkevného majetku. Na základe zákona č. 298/1990 Zb. o navrátení majetku rehoľným rádom a kongregáciám a zákona č. 282/1993 Zb. o zmiernení niektorých majetkových krívd bol cirkvám, rehoľným rádom a kongregáciám vrátený zoštátnený majetok, ktorého súčasťou sú aj významné a jedinečné kultúrne pamiatky.

Politické angažovanie cirkví v SR

Politické strany súčasnosti sú integrálnou súčasťou každého demokratického štátu, svoje miesto na politickej scéne na Slovensku zaujímajú kresťanskodemokratické strany, charakterizované aj ako ľudové či konzervatívne. Historicky sa nie raz stalo, že cirkev využívala na dosiahnutie svojich politických cieľov aj štátnu vrchnosť. Pod pojmom strumentalizácia, „rozumieme využívanie cirkvi štátom a naopak štátu cirkvou na politické ciele, čiže na ciele mocenského vplyvu“ (zdroj: DUDA, 1997). Encyklika pápeža Leva XIII. z konca 19. storočia „Rerum

novarum“ otvorene vyzýva katolíkov k účasti na verejnom i politickom živote. Táto výzva bola začiatočným podnetom pre vznik kresťanskodemokratických strán. Na území Slovenskej republiky sa politicky najefektívnejšie angažuje kresťanská majorita. Z pohľadu politickej kultúry sa tieto strany držia koncepcie zdrojov tradície, opierajú sa o univerzálne kresťanské zásady a akcentujú prirodzeno-právne princípy. Najstaršou stranou na Slovensku po roku 1989, ktorá sa hlási k tradíciám kresťanskej politiky je Kresťanskodemokratické hnutie (KDH). Je pravicovou stranou hlásiacou sa ku kresťanstvu a konzervativizmu s ekonomickým programom sociálneho trhového hospodárstva (zdroj: www.kdh.sk).

Postavenie cirkví v médiách SR

Cirkvi sa prihovárajú svojim veriacim cez rôzne masovokomunikačné náboženské média. Najmediálnejšia cirkev sa zrejme javí katolícka, okrem nej ale v Slovenskej republike majú cirkvi a náboženské spoločnosti právo na vysielací čas vo verejnoprávnych médiách. Náboženským programom by malo byť venovaných cca. 3% vysielacieho času a takéto vysielanie nesmie byť prerušené reklamou (zdroj: JOZEFČIAKOVÁ, 2003, str. 111). Hlavnou činnosťou Rozhlasu a televízie Slovenska je okrem štandardného poslania aj poskytovanie priestoru činnosti registrovaných cirkví a náboženských spoločností vo vysielaní a taktiež uskutočňovanie prenosov a záznamov z vybraných spoločensky významných udalostí politického, kultúrneho, náboženského, umeleckého a športového zamerania. Poslanie Rozhlasu a televízie Slovenska ako verejnoprávneho média je „rozvíjať kultúrnu identitu obyvateľov Slovenskej republiky bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vek, vieru a náboženstvo, politické či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie tak, aby tieto programy odrážali rozmanitosť názorov, politických, náboženských, filozofických a umeleckých smerov a aby podporovali rozvoj vedomostnej spoločnosti“ (zdroj: http://www.rtvs.org/o-rtvs/ statut- rozhlasu- a- televizie- slovenska). Svoje zastúpenie v slovenských masmédiách majú hlavne kresťanské spoločenstvá, prostredníctvom katolíckej cirkvi prevádzkované Rádio Lumen a videoštúdio Lux communication – Spoločenstvo pre evanjelizáciu komunika-

tívnymi prostriedkami (zdroj: www.lumen.sk, www.lux.sk). Aktuálne postavenie v médiách vychádza predovšetkým zo zásad kresťanstva na úkor ostatných cirkví a náboženských spoločností. Stále však existuje problém efektívnej komunikácie so spoločnosťou prostredníctvom masmédií, ktoré fungujú skôr na komerčných princípoch a cirkevná problematika pre ne nie je príťažlivá.

Zoznam bibliografických odkazov:

CHENAUX, P. Katolická Církev a komunismus v Evropě (1917-1989). Praha: Rybka Publishers, 2012. 288 s. ISBN 978-80-87067-41-3

ČEPLÍKOVA, M. Štát, cirkvi a právo na Slovensku, História a súčasnosť, Košice: UPJŠ, 2005. 192 s. ISBN 80-7097-586-5

HALAS,F. Fenomén Vatikán: Idea, dějiny a současnost pápežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 759 s. ISBN 80-7325-034-9

IVANTYŠYNOVÁ, T. Národ-cirkev-štát. Bratislava: Spoločnosť pre dejiny a kultúru strednej a východnej Európy, 2007. 260 s. ISBN 978-80-969834-2-1

JOZEFČIAKOVÁ, S., M., Štát a cirkev v postsocialistickej Európe. Bratislava: ÚVŠC, 2003. 156 s. ISBN 80-89096-11-5

KBS - Šmid, M. Základná zmluva medzi Svätou stolicou a Slovenskou republikou: S komentárom. Bratislava: LÚČ, 2001. 135 s. ISBN 80-7114-351-0

ÚVŠC - Michalov, J. Duchovné korene Európy a súčasnosť. Bratislava: Ústav pre vzťahy štátu a cirkví, 2002. ISBN 80-89096-02-6

VNUK, F. Dokumenty o postavení katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 19451948. Martin: Matica Slovenská, 1998. 242 s. ISBN 978-80-7090-476-3

Elektronické zdroje

Marylet, Vzťahy štátu a cirkvi v kontexte dejín Slovenska a českých krajín do roku 1918, [online] 2008, [cit. 2014-11-05]. Dostupné na internete: <http://mreferaty.aktuality.sk/vztahy-statu-a-cirkvi-v-kontexte-dejin-slovenska-aceskych-krajin-do-roku-1918/referat-25700>

Konferencia biskupov Slovenska, Zmluvy medzi SR a Svätou stolicou, [online] 1997-2014, [cit. 2014-04-04], Dostupné na internete: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/cirkev/p/apostolska-nunciatura/i/zmluvy-medzisr-a-svatou-stolicou>

Kresťanskodemokratické hnutie, [online] 2014, [cit. 2014-02-01]. Dostupné na internete: <http://www.kdh.sk>

Rádio LUMEN, [online] 2013, [cit. 2014-02-08]. Dostupné na internete: <http://www.lumen.sk>

Lux communication, [online] 2011, [cit. 2014-02-08]. Dostupné na internete: <http://www.lux.sk>

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Právne postavenie a ekonomické zabezpečenie registrovaných cirkví a náboženských spoločností, [online] 2014, [cit. 2013-09-12], Dostupné na internete: <http://www.mksr.sk/ vdoc/ 250/ pravnepostavenie-a-ekonomicke-zabezpecenie-registrovanych-cirkvi-a-nabozenskychspolocnosti-2f.html>

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Cirkvi a náboženské spoločnosti v roku 2012, [online] 2012, [cit. 2013-09-12], Dostupné na internete: <http://www.mksr.sk/extdoc/3049/CNS2011>

Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky, Registrované cirkvi a náboženské spoločnosti v SR, [online] 2014, [cit. 2013-09-12], Dostupné na internete: <http://www.mksr.sk/posobnost-ministerstva/cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti/registrovane-cirkvi-a-nabozenske-spolocnosti-f9.htm>

Cap A., Stručný úvod do Starého Zákona I., [online] 2012, [cit. 2014-02-14], Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/elpub2/PBF/Cap4/>, ISBN 978-80555-0522-0

VZŤAH A FINANCOVANIE CIRKVÍ VO VYBRANÝCH ŠTÁTOCH EURÓPSKEJ ÚNIE

Mgr. Sotirios Trapezanlidis

Úvod

Predtým ako sa budeme zaoberať vzťahom a financovaním cirkví vo vybraných štátoch EU, pozrieme sa v krátkosti na ich korene a aký mali dôsledok toho - ktorého rozdielneho prístupu v rámci širšieho regiónu Európy. Modely financovania cirkví sú v rôznych krajinách Európy odlišné. Pohybujú sa od striktnej odluky, ako je to vo Francúzku, až po viac ako veľkorysú finančnú podporu, ktorú poskytuje ortodoxnej cirkvi napríklad Grécko. Aj vzťah cirkev - štát prechádza postupným vývojom a občania v niektorých krajinách sa viac pozerajú na svoje peňaženky ako na cirkevnú pokladnicu. V Nemecku či vo Švajčiarku sa množia prípady, keď veriaci z cirkvi vystupujú aby nemuseli platiť cirkevnú daň. Okrem Vatikánu neexistuje v Európe štát, ktorého existencia by bola prakticky úplne spútaná s jedným náboženstvom. Ani Európska únia nijakým spôsobom nevstupuje do financovania cirkví v členských krajinách. Podľa Amsterdamskej dohody EÚ rešpektuje a nezasahuje do vzťahov s cirkvami, náboženskými spoločnosťami a združeniami. Únia tiež rešpektuje štatút filozofických a nekofesijných združení. V každom štáte platí model, ktorý je väčšinou založený na historickom vývoji, ale i momentálnej spoločenskej objednávke. Európska únia nemá žiadnu úlohu v záležitostiach náboženstva. Zatiaľ čo vo všetkých krajinách EU je sloboda vyznania zaručená ako základné právo, existujú podstatné rozdiely vo formovaní vzťahov medzi štátom a cirkvou. „Nie je preto žiaden dôvod štátne cirkevné právo podrobovať homogenizácii a zjednoteniu“ (zdroj: ČEPLÍKOVA, 2005, str. 146). Odlišnosti konfesných systémov v Európe majú svoje korene predovšetkým v rozdielnych dôsledkoch reformácie a po nej nasledujúcich náboženských vojen v 16. a 17. storočí. Nájdeme tu štáty ako Portugalsko a Španielsko, ktoré ostali týmito udalosťami nedotknuté, v iných krajinách sa vytvoril striktnejší systém štátnej cirkvi. Iným spôsobom sa to prejavilo v štátoch, kde vedľa seba zostali dve rovnako silné konfesie - Nemecko a Holandsko. Kontinentálne štáty európskeho kontinentu

majú spoločnú skúsenosť z absolutistických vlád panovníkov zasahujúcich do cirkevných záležitostí v 17. a 18. storočí. Množstvo štátov EU zažilo vo svojej histórii v rozličnej miere a z rôznymi následkami kultúrny boj na konci 19. stor. , ktorého dôsledky sú dnes citeľné predovšetkým vo Francúzsku. Na konfesné právo v EU doposiaľ nebol braný zreteľ, s pojmom cirkev alebo náboženská spoločnosť sa tu nestretneme - je to pochopiteľné, nakoľko európske zjednotenie je koncipované a uskutočnené predovšetkým ako hospodársky proces. Od počiatku ale bolo predsa len prihliadané na zakotvenie v spoločnej európskej kultúre a v kultúrnych podmienkach členských štátov. Počiatočné štruktúry európskeho konfesného práva sú už dnes zjavné. Základ tvorí predovšetkým náboženská sloboda ako súčasť komunitárneho práva. Ďalšie princípy štruktúry nájdeme v záväzku Únie zachovať neutralitu v svetonázorových otázkach, byť tolerantní k rôznym náboženstvám a svetovým názorom a zabezpečiť rovný prístup ku všetkým náboženským spoločnostiam (zdroj: ROBBERS, 2002, str.356). Cirkvi sú vo svojich aktivitách v zásade podriadené ustanovením práva eurospoločenstva, ktoré sa týkajú slobody pohybu a pobytu, slobody prevádzkovania služieb a zákazu diskriminácie. Vo všetkých členských štátoch EU spočíva ochrana sviatkov v podstate na tradícii náboženského charakteru; napr. úprava ochrany nedele a sviatkov spadá do právomoci členských štátov.

Nemecko

Ríšske deputačné uznesenie z roku 1803 ukončilo výrazné svetské mocenské postavenie katolíckej cirkvi v Nemecku. Boli zrušené svetské panstvá cirkevných kniežat, väčšina majetku katolíckej cirkvi bola sekularizovaná. Augsburgský náboženský mier roku 1555 zrovnoprávňoval evanjelické a katolícke vyznanie. Podľa nemeckého zákona je sloboda svedomia, náboženského i svetonázorového vyznania nedotknuteľná a vyučovanie náboženstva na verejných školách je zaručené zákonom. Medzinárodnou zmluvou o vzťahu štátu a katolíckej cirkvi je ríšsky konkordát z roku 1933, podobnou medzinárodnou zmluvou je aj zmluva štátu s evanjelickou cirkvou. Zmluvne je tak zakotvený spôsob a garancia výučby náboženstva na verejných školách, štát sa účastní pri vymenovávaní biskupov, zabezpečuje duchovnú starostlivosť v armáde

ako aj financovanie náboženských spoločností. Jedná sa o vzťah odluky cirkvi od štátu ale ústava je garantom ich spolupráce. Štát sa tak neviaže na žiadnu ideológiu, neuprednostňuje žiadnu náboženskú spoločnosť, ani neposudzuje jej učenie. Štát nemôže ani zasahovať do vlastných vecí týchto náboženských spoločností, tie však nesmú byť znevýhodňované oproti iným sociálnym skupinám. O tom čo je a čo nie je vlastnou záležitosťou cirkvi rozhoduje podľa ústavy súdnictvo. Cirkvi majú možnosť vykonávať sociálne služby, ktoré patria k pojmu náboženskej slobody. Vďaka právu na sebaurčenie cirkev sú v platnosti vlastné právne systémy, ktoré fungujú paralelne so štátnym právom. Školstvo v Nemecku je pod dohľadom štátu zo zákona, cirkvi môžu prevádzkovať vlastné školy, ktoré fungujú ako súkromné. Tie ako ostatné nenáboženské súkromné školy, sú veľkoryso financované zo štátnych dotácií. Na verejných školách je podľa ústavy výučba náboženstva štandardným vyučovacím predmetom, platí tú výhrada vo svedomí pre učiteľov a tí, ktorí nechcú vyučovať náboženstvo, nesmú byť proti svojej vôli týmto poverený. Zmluva medzi štátom a cirkvami „garantuje cirkvám určitý druh verejného mandátu. Na základe tohto mandátu napríklad vysielajú svojich zástupcov do dozorných grémií niektorých verejných inštitúcií, rozhlasových rád verejnoprávnych rozhlasových staníc, ako aj do dozorných komisií pre súkromné televízne a rozhlasové stanice a pod.“ (zdroj: DOMINO FÓRUM, 39/2005, str. 17). Nemecko je známe svojou cirkevnou daňou (tvorí asi 80% príjmov) od členov svojej farnosti a zborov na základe štátnych zoznamov platcov daní a podľa špecifikácie, ktoré boli prijaté jednotlivými spolkovými krajinami. Cirkevná daň je vlastne určitá daňová prirážka, ktorá je vypočítaná na základe odvedených daní zamestnancov. Náboženské spoločnosti smú vyberať dane podľa zoznamu členov cirkvi ako daňových poplatníkov a podľa zemskej právnej úpravy. Výška cirkevnej dane je 8 - 9 % dane zo mzdy alebo dane z príjmu. Tí, ktorí nie sú zaťažení daňou zo mzdy ani daňou z príjmu, neplatia cirkevnú daň. Okrem toho cirkevná daň i dobrovoľné dary cirkvám, podobne ako dary iným všeobecne prospešným organizáciám, môžu byť odpočítané z daní. V záujme zaistenia efektívnej slobody vierovyznania má každý člen cirkvi možnosť kedykoľvek ukončiť svoje členstvo a tým ukončiť povinnosť platiť cirkevnú daň. Aktuálne v snahe zvrátiť situáciu odchodu veriacich z cirkví prišla nemecká CDU aj

s návrhom, aby tí, ktorí ju odvádzajú, mali iné daňové úľavy. Cirkvi sú tu chápané ako verejnoprávne spoločnosti a majú status verejného úradu, zamestnanci sú štátny úradníci. „Keďže štruktúra pracovných vzťahov nie je založená na principiálnom protiklade zamestnávateľov a zamestnancov, cirkvi neuzatvárajú kolektívne zmluvy s odbormi. Preto v cirkevných zariadeniach neplatí právo na štrajk, ani nie je možné prepustiť zamestnancov z vnútorných cirkevných dôvodov. Sasko, spolková krajina Durínsko a spolková krajina Meklenbursko v roku 1997 uzavreli dohodu so Svätou stolicou“ (zdroj: DOMINO FÓRUM, 39/2005, str. 17).

Francúzsko

Odluka cirkvi tu bola zavedená od roku 1905. Podľa ústavy z roku 1958 „Republika neuznáva, neplatí a nepodporuje žiaden kult“. Odluka vo Francúzsku bola veľmi násilná a napríklad rímskokatolícka cirkev sa dodnes z hospodárskej stránky nespamätala. V tejto krajine sa stavajú k náboženským spoločnostiam ako k potenciálnym nepriateľom a buričom štátu, jednotlivé cirkvi sú obmedzované aj v podnikaní. To je tiež dôvodom, že cirkvi vo Francúzsku sú oproti Nemecku oveľa chudobnejšie. Vo Francúzskom štátnom zákonodarstve neexistuje pojem cirkev alebo náboženstvo - tieto pojmy boli v legislatíve nahradené výrazom kult. Vo Francúzsku sa postavenie cirkví vo veľkej miere odvíjalo od historických udalostí. Deklarácia o ľudských a občianskych právach z roku 1789 vyhlásila slobodu svedomia a ústava z roku 1791 garantovala náboženskú slobodu, pokračovaním bolo až vyústenie tohto vzťahu v roku 1795 vyhlásením odluky cirkvi od štátu. Republika síce deklarovala náboženskú slobodu, na druhej strane zaviedla reštrikčné opatrenia ako neplatenie kňazov, neposkytovanie budov a právne neuznávala duchovných ti majú niektoré práva zamestnancov, napríklad právo na sociálne poistenie. K náboženskému zmiereniu došlo až za čias Napoleona, ktorý v roku 1801 podpísal s pápežom Piom VII. konkordát. Po následnom prerušení diplomatických vzťahov (rok 1905) so Svätou stolicou bola zavedená odluka cirkvi od štátu v podobe, v akej platí až dodnes. Francúzska republika zaručila slobodu náboženského vyznania, oficiálnou cestou zrušila uznanie cirkví štátom. Cirkvi zostali súčasťou súkromnej sféry spoločnosti. Francúzsko ako štát je tak často krát

vnímané ako laický štát, čo nie je pravda, postavenie štátu voči cirkvám je oddelené a je plne tolerovaná sloboda na obradoch ako aj náboženské vzdelávanie. Žiadna cirkev nemá dominantné postavenie v štáte. Výnimku tohto režimu tvoria tri východo-francúzske departmenty, tie v čase vyhlásenia odluky cirkvi od štátu patrili pod nemeckú správu. Rok 1905 bol pre cirkev vo Francúzsku dôležitý, nakoľko bola pre ňu zrušená rozpočtová položka štátu čo malo za následok ukončenie dotácií z verejných prostriedkov a mzdy duchovných už neboli súčasťou rozpočtovej kapitoly, tak ako aj cirkevné nehnuteľnosti. Tie nehnuteľnosti, ktoré boli postavené pred týmto rokom, dostávajú dotácie aj naďalej na ich prevádzku. Cirkvi majú ale právo prevádzkovať vlastné zariadenia – školské, humanitárne alebo zdravotnícke s možnosťou úpravy práva napr. na zákaz interrupcií a pod. Na elementárnych školách je zakázaná náboženská výchova, ktorá je kompenzovaná voľnou stredou určenou na náboženskú výučbu mimo školy. Výnimkou je opäť západná časť Francúzska – Alsasko, kde je náboženstvo možné vyučovať ako voliteľný predmet a učiteľov náboženstva platí štát. (zdroj: DOMINO FÓRUM, 39/2005, str. 17, BALAZS, 2005).

Taliansko

Pápež, dobytím Ríma v septembri 1870 stratil svetskú moc hlavy samostatného štátu a zostala mu len moc duchovná ako hlavy Katolíckej cirkvi. Vyhlásením Garančného zákona v roku 1871 sa napätie medzi cirkvou a štátom začalo uvoľňovať. Lateránske zmluvy roku 1929 zavdali vzniku mestskému štátu Vatikán. Okrem toho riešili finančné vyrovnania medzi Talianskym kráľovstvom a Svätou Stolicou ako vzniku štátneho náboženstva v Taliansku. Tieto ustanovenia následne zrevidované po vyhlásení republikánskej ústavy roku 1948 (zdroj: Treaty between the Holy See and Italy http://www.vaticanstate.va). Ústava Talianska zaručuje slobodu a rovnosť všetkých ľudí v náboženských veciach a je garantom pre spoluprácu cirkví so štátom. Je možné v určitých špecifických prípadoch odoprieť lekársky zákrok, ak nie je zo zákona nutný alebo ak nie je ohrozený život človeka. Ďalej náboženské spoločnosti a ich členovia majú možnosť odmietnuť prácu počas náboženských sviatkov. Konkordátna novela z roku 1984 nahradila pôvodnú zmluvu, ktorou sa upravil vzťah cirkevných spoločností a majetkového

zabezpečenia, rieši otázky výuky katolíckeho náboženstva školách, cirkevných sviatkov a duchovnej starostlivosti v policajných jednotkách. Konkordát upravil podmienky náboženstva a Cirkvi v Taliansku, zaručil Katolíckej cirkvi slobodný výkon duchovnej moci, slobodný a verejný výkon kultu a tiež jej jurisdikcie v cirkevných veciach (zdroj: HALAS, 2004, str.289). Náboženstvo, hradenom plne štátom, sa vyučuje v materských školách a na základných školách v rozsahu dvoch hodín za týždeň, na stredných školách je to jedna hodina týždenne. Vyučuje sa ako voliteľný predmet. Štátne univerzity v Taliansku neevidujú teologické fakulty. Cirkev nie je priamo štátom financovaná ale je braná ako inštitúcia, ktorej aktivity prospešné vo všeobecnom záujme sú financované. Financovanie duchovných zabezpečujú diecézne inštitúty pre podporu kléru alebo Centrálny inštitút pre podporu kléru. Duchovní sú platení obdobne ako u anglického modelu. Jedným z ďalších finančných zdrojov sú dane z príjmu vo výške 0, 8%. Tieto môžu daňovníci prideliť štátu na mimoriadne opatrenia. Medzi tieto opatrenia patria boj proti hladu vo svete, pomoc utečencom, pomoc pri prírodných katastrofách alebo udržiavanie kultúrnych pamiatok. Samozrejmosťou je podpora pre cirkvi na potreby bohoslužieb, na duchovných alebo niektorej inej náboženskej spoločnosti, ktorá uzavrela dohodu so štátom. Daňovníci môžu tiež prideliť do určitej výšky aj sumu v prospech Centrálneho inštitútu pre podporu kléru alebo iných náboženských skupín (zdroj: DOMINO FÓRUM, 39/2005, str. 17). Taliansky model začleňuje cirkev do fungovania celého sociálneho systému štátu.

Španielsko

O počte členov rôznych náboženských spoločenstiev nie sú k dispozícii žiadne oficiálne dáta z dôvodu zákazu ústavným článkom, preto ani nemôžu byť žiadané (zdroj: čl.16 odst. 2 španielskej ústavy). Orientačne je možné konštatovať, že viac ako 90% obyvateľov prijala krst Katolíckej cirkvi, i keď veľká časť si uvedomele nasleduje svoje učenie len veľmi zriedka. Je možné teda konštatovať, že jedinou španielskou náboženskou organizáciou so silne sociálnym zakorenením je Katolícka cirkev. Ústava je vrcholom systému prameňov španielskeho práva a teda aj práva konfesného. Vyvarovala sa ústavnej praxe z 19. stor. vyznačujúcou sa konfesným katolíckym pojatím, tak aj modelu mili-

tantne antikatolíckeho systému Druhej republiky. Zakotvuje náboženskú rovnosť, slobodu vyznania, neštátny charakter všetkých náboženstiev, povinnosť spolupracovať s náboženskými spoločnosťami, absenciu nátlaku k prehláseniu o príslušnosti k určitému vyznaniu a právo na náboženskú výchovu detí. Po smrti generála Franka, bol so Svätou stolicou uzavretý rad zmlúv, ktoré nahradili konkordát z roku 1953. Z pohľadu vzdelávania, Katolícke náboženstvo musí byť vyučované vo všetkých neuniverzitných zariadeniach formou voliteľného predmetu, pričom je určujúca voľba rodičov; pokiaľ rozhodnú negatívne, musia sa žiaci účastniť „dohliadacej výučby". Učitelia Katolíckej cirkvi v kontraste iných cirkví sú platení z verejných prostriedkov (zdroj: ROBBERS, 2002, str.120). Podobný systém cirkevných daní ako v Taliansku je od roku 1988 aj v Španielsku, výška je však stanovená v súčasnosti na 0,7%, platiteľ dane z príjmu môže poukázať svoju sumu alternatívne na podporu kultúry. Dane sa stávajú adresnejšími a autonómia cirkví je väčšia.

Belgicko

Základ pre úpravu vzťahov medzi cirkvou a štátom sa nachádza v belgickej ústave z roku 1831; z nasledovného roku, kedy sa stalo Belgicko nezávislým a je kompromisom medzi katolíkmi a liberálmi. Tento vzťah je možné definovať ako nezávislosť cirkvi a štátu. Tento pojem nezdôrazňuje iba existujúcu slobodu ale tiež vzájomné rešpektovanie, ktoré samozrejme prinajmenšom vyjadruje nutné vzájomné uznanie existencie toho druhého. Štát je zaviazaný k neutrálnemu postoju ako vo vzťahu k cirkvi alebo dominancii pluralizmu. Vláda zaručuje cirkvám a nekonfesným organizáciám podporu a ochranu, ktorá v skutočnosti poukazuje na ich dôležitosť pre spoločnosť. Štát pozitívne podporuje slobodný rozvoj náboženských aktivít bez toho aby zasahoval do ich nezávislosti. V tomto zmysle môžeme hovoriť o pozitívnej neutralite. Belgicko má oficiálne uznané na základe zákona 6 konfesií: katolicizmus, protestantizmus, judaizmus, anglikanizmus, islám a grécka a ruská pravoslávna cirkev (zdroj: ROBBERS, 2002, str.18). Článok 181 ústavy hovorí, že platy a dôchodky duchovných sú vyplácané zo štátneho rozpočtu, farárom a biskupom tiež má byť zabezpečené z verejných prostriedkov primerané ubytovanie alebo platenie nájmu. Pri stavbe alebo oprave cirkevných budov vzniká tiež nárok na štátnu podporu a štát

tiež hradí náklady teologických fakúlt Táto podpora je poskytovaná všetkým registrovaným náboženským spoločnostiam, ktoré žiadajú o peniaze z rozpočtu bez výnimky ale spoločenstvo musí byť jasne hierarchicky štruktúrované, čo môže byť problémom u islamu. Belgicko má tri kategórie konfesií: právne uznané (napr. Katolícka cirkev), päť ostatných právne uznaných, ale fakticky menej významných konfesií a neuznané hnutia (zdroj: ROBBERS, 2002, str.21). Cirkvi hrajú v belgickom kultúrnom živote veľkú úlohu najmä v oblasti vzdelávania a školstva - 60 až 75% žiakov vyšších škôl študuje na cirkvou zriadenou školou, čo je na západnú Európu nezvyčajne vysoký podiel. Všetci školopovinní žiaci majú právo na štátom financované vyučovanie náboženstva alebo etiky. V oblasti médií má Belgicko systém „právo na anténu", ktorý zaručuje politickým stranám, cirkvám, humanistom a odborom vysielací čas na úrovni 2% ročne z celkového vysielacieho času. Tlač je v Belgicku viac-menej s cirkvou prepojená nepriamo, kde sa postupne prejavuje obecný trend silnejúcej sekularizácie (zdroj: ROBBERS, 2002, str.28). Obecne zhodnotenie systému financovania ukazuje, že cirkvi sú takmer úplne oslobodené od nutnosti vlastnej rozpočtovej politiky (väčšina je platená štátom alebo inými subjektmi či zbierkami) a v spoločnosti dominuje názor, že na financovanie cirkví nepriamo prispievajú už svojimi daňami.

Grécko

Väčšina gréckeho národa - približne 95,2% celkovej populácie patrí k Východnej pravoslávnej cirkvi. Zvyšok tvoria moslimovia, katolíci, protestanti, Svedkovia Jehovovi, a židia. Takže budeme brať za smerodajný vzťah medzi štátom a cirkvou - jedná sa o Pravoslávnu cirkev. Uplatňuje sa tzv. cézaropapizmus - zákonom panujúca cirkev. Podľa ústavy má štát právo upravovať zákonom všetky dôležité administratívne záležitosti cirkvi a to vrátane tých, ktoré sa týkajú jej vnútornej štruktúry (zdroj: Ústava Grécka). Čl. 3 parag. 1 ústavy zakotvuje základné princípy postavenia Pravoslávnej cirkvi v štáte. Tzv. prevládajúcim náboženstvom je Pravoslávna cirkev, ktorá je oficiálnym náboženstvom štátu, má vlastný právny status ako korporácia verejného práva, podobne ako jej ostatné podriadené zložky. Táto cirkev ma zvláštne postavenie, ktorého sa ale nedostáva iným cirkvám a náboženským

spoločnostiam v štáte, čo ale neodporuje ústavnému princípu rovnosti. Kňazi, rehoľnici a novicovia sú oslobodení od brannej služby, nezávisle na tom, či patria k pravoslávnemu alebo inému náboženstvu. Sloboda vyznania je zakotvená v čl. 13 ústavy, podľa ktorého je nutné rozlišovať slobodu svedomia a slobodu kultu. Platí tu proselytismus , kedy skutková podstata trestného činu spočíva v systematickom až neodbytne intenzívnym pokusom priamo alebo nepriamo, dovolenými alebo nedovolenými prostriedkami zasahovať do náboženského svedomia osoby, ktorá sa hlási k inému (ako páchateľovmu) náboženstvu. Veľké množstvo sporov pred Európskym súdom pre ľudské práva (žalujúca strana je väčšinou Náboženská spoločnosť Svedkovia Jehovovi) môžu naznačovať, že v Grécku je sloboda vierovyznania obmedzená. Z pohľadu financovania cirkví v Grécku, neexistuje žiadna cirkevná daň. Všetky náboženstvá majú vlastné prijmi z pozemkového vlastníctva, z movitého majetku a z darov. Cirkvi sú oslobodené od platenia daní z nehnuteľností, z darov a dedičstva, pozemkové práva kláštorov nemôžu byť vydražené treťou osobou. Štát skoro kompletne zastrešuje finančné náklady prevládajúcej cirkvi - mzdy cirkevných hodnostárov, náklady na vzdelávanie, podpora cirkvi a kláštorom a celý rad ďalších. Nová Vlada (Január 2015) lavicovej strany „SYRIZA“, sľúbila že cirkev už nebude oslobodená od platenia daní z nehnuteľností ani finančne podporovaná ako doteraz.

Rakúsko

V Rakúsku je tiež zabezpečená náboženská sloboda a rovnosť a štát vedie registráciu na základe konfesie. Právna úprava vzťahov medzi štátom a cirkvou spočíva na princípoch ľudského práva na slobodu vyznania a svetového názoru a právne zabezpečenie spoločného pôsobenia náboženských spoločností na verejnosti. V Rakúsku neexistuje žiadna štátna cirkev - štát má neutrálny vzťah k cirkvám. Existuje systém obligatórneho cirkevného príspevku, platiť tieto príspevky sú povinní všetci plnoletí členovia cirkvi nezávisle od toho či od nej požadujú nejaké služby. Cirkvi vyberajú na základe štátneho zákona o cirkevnom príspevku z 1. mája 1939 súkromnoprávne príspevky, ktoré pokrývajú prevažnú časť finančných potrieb. Poplatky vyberajú cirkvi, štát vymáha iba v prípade žaloby nedošlé príspevky, za ktoré môže byť v krajnom

prípade uvalená na neplatiča exekúcia (zdroj: ROBBERS, 2002, str.94). Už dlhšiu dobu prebieha v Rakúsku diskusia s témou o zmene cirkevných príspevkov a uvažuje sa o zavedení kultúrnej dávky, porovnateľnej s talianskym systémom kultúrnej dane.

Veľká Británia

Spojené kráľovstvo nemá písanú ústavu, a teda ani formálne ústavné záruky náboženskej slobody a práva na sebaurčenie cirkví. Ustanovenia rôznych zákonov, ktoré „inak zmýšľajúcim" (osobám nečlenov Church of England) priznávajú slobodu bohoslužobných úkonov, môžu byť súhrnne považované za výraz náboženskej slobody. Status štátnej cirkvi vo Veľkej Británii má Church of England na čele ktorej je v súčasnosti anglická hlava štátu - kráľovná. Toto na druhej strane prináša zvláštny problém namierený proti rímskym katolíkom, hlava štátu je povinná byť v spoločenstve Church of England a každý kto sa stane katolíkom alebo s katolíkom uzavrie manželstvo, je z nasledovníctva trónu vylúčený. Pretože Church of England je v určitom zmysle súčasťou štátu (napr. 24 biskupov je členom House of Lords), nemôže medzi cirkvou a štátom existovať konkordát ani iný podobný zmluvný vzťah. Z právneho hľadiska môžeme konštatovať, že ostatné cirkvi, Rímskokatolícka alebo protestantské a iné náboženské smery, nemajú v zásade viac práv ako akýkoľvek iný typ dobrovoľného združenia. Z rovnakého dôvodu neexistuje ani žiaden formálny zoznam štátom uznaných cirkví (zdroj: ROBBERS, 2002, str.337). V Anglicku sú školy buď podporované (študijný plán počíta s výukou náboženstva) alebo nezávislé. Náboženské vysielanie už dlhú dobu zabezpečuje BBC s vyhradeným vysielacím časom, taktiež to platí pre ostatné televízne kanály. Paradoxne cirkev nie je financovaná štátom, ale prioritne sa financuje sama z výnosov svojho značného majetku. Ďalším zdrojom sú poplatky, dary a dobrovoľné príspevky. Anglická cirkev potrebuje napríklad odobrenie parlamentu na to, aby mohla zmeniť základnú knihu modlitieb (zdroj: http://www.obroda.sk/ clanok/ 16458). Štát poskytuje finančné prostriedky iba na údržbu historických budov do výšky 40% nákladov.

Záver

Ako je zrejmé v rámci Európy existuje množstvo rozdielnych vzťahov štátu a cirkví. Existujú štáty, kde je pomerne silné zastúpenie cirkví a duchovenstva v spoločnosti, ale zákony štátu sú naopak značne liberálne. Príčinu toho javu možno vidieť v tom, že cirkevné organizácie majú rôzne názory, nevedia vystupovať jednotne, a preto sú neúspešné v presadzovaní svojich cirkevných (predovšetkým kresťanských) hodnôt v spoločnosti.

Zoznam bibliografických odkazov:

DUDA, J. V službe Božieho kráľovstva. Bratislava: vydavateľstvo Serafín, 1997. 253 s. ISBN 80-85310-75-9

HALAS,F. Fenomén Vatikán: Idea, dějiny a současnost pápežství, diplomacie Svatého stolce, České země a Vatikán. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 759 s. ISBN 80-7325-034-9

IVANTYŠYNOVÁ, T. Národ-cirkev-štát. Bratislava: Spoločnosť pre dejiny a kultúru strednej a východnej Európy, 2007. 260 s. ISBN 978-80-969834-2-1

JOZEFČIAKOVÁ, S., M., Štát a cirkev v postsocialistickej Európe. Bratislava: ÚVŠC, 2003. 156 s. ISBN 80-89096-11-5

MADLEŇÁKOVÁ, L. Výhrada Svědomí jako součást svobody myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Praha: Linde Praha, 2010. 183 s. ISBN 978-80-7201-805-5

MORAVČÍKOVÁ, M., Výhrada vo svedomí. Bratislava: ÚVŠC, 2007. 719 s. ISBN 978-80-89096-28-2

ROBBERS, G. Stát a církev v zemích EU. Praha: Academia, 2002. 367 s. ISBN 80200-0967-1.

Elektronické zdroje

Heather Leawoods, Gustav Radbruch: An Extraordinary Legal Philosopher, [online] 2000, [cit 2014-03-18]. Dostupné na internete: <http://law.wustl.edu/ journal/ 2/ p489leawoods.pdf>

57

Milánsky edikt, [online] 2014, [cit. 2014-03-03], Dostupné na internete: <http://www.infovek.sk/predmety/nos/mat_texty031.html>

Kresťanskodemokratické hnutie, [online] 2014, [cit. 2014-02-01]. Dostupné na internete: <http://www.kdh.sk>

Matišák, A., Financovanie cirkví je v Európe záležitosťou jednotlivých štátov, [online] 2004, [cit. 2014-02-10], Dostupné na internete: <http://www.obroda.sk/clanok/16458/>

Treaty between the Holy See and Italy, [online] 2007, [cit. 2014-02-17], Dostupné na internete: <http://www.vaticanstate.va/content/dam/vaticanstate/documenti/leggie-decreti/Normative-Penali-e-Amministrative/LateranTreaty.pdf>

LEXIKÓN HYMNOGRAFICKÝCH TERMÍNOV
(4. časť)

Mgr. Nadežda Sičáková

TROPAR - gr. τροπάριον; csl. тропа́рь;

a) Pieseň novozákonnej Cirkvi, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou bohoslužobnej hymnografie. Hovoríme o krátkej oslavnej piesni, strofe, zostavenej z niekoľkých veršov. V nich je vystihnutá podstata sviatku, v ktorom sa vyzdvihuje Božie dielo spásy, udalosti alebo život konkrétneho svätca. Tropare disponujú svojimi vlastnými nápevmi[1], ktoré sú predurčené a zapísané v irmologione.[2] V bohoslužbe sa pri tropare uvádza, aký hlas treba vybrať a aplikovať v danom prípade.

b) Dôležitým faktom je, že všetky piesne novozákonnej Cirkvi sú vo všeobecnosti tiež tropare, ale kvôli dobrej prehľadnosti a správnemu použitiu v bohoslužobnom poriadku ich delíme, resp. rozlišujeme: 1. podľa charakterizujúceho špecifického názvu[3]; 2. inej, «netroparovej» a určenej melódie pri každej z týchto piesni, ktorú nájdeme v irmologione. Hovoríme o stichirach, sedalnoch, piesňach kanonu, kondakoch, piesní ako, voskresen, krestovoskresen, bohorodičen, krestobohorodičen, dogmatik, trojičen, mučeničen, ipakoj, atď.; takisto pokajanné, umiliteľné a mertvenné nie sú nič iné, ako tropare s týmito menami.

KONDAK - gr. κοντάκιον; csl. конда́къ; v doslovnom preklade znamená palička, na ktorej je navinutý zvitok pergamenu. V súčasnosti hovoríme o krátkej piesni, skladajúcej sa z jednej alebo troch strof. Má svoj vlastný nápev iba pre kondaky, vopred určený v irmologione. Kondak opisuje

---

[1] Тропа́рь, гла́съ ѳ: Ржⷭ́тво твоѐ, хⷬ́тѐ бо́же на́шъ, возсіа́ мі́рови свѣ́тъ ра́зума: въ не́мъ бо звѣ́здами служа́щіи, звѣ́здою оучи́хуⷭ, тебѣ́ кла́нятиⷭ со́нцу пра́вды, и̑ тебѐ вѣ́дѣти съ высоты́ восто́ка: гⷣи́, сла́ва тебѣ́. Pozri **МИНЕЙ.** Московский сретенский монастырь здательство «правило веры». Москва 1997, večerňa - 25. december.

[2] Irmologion obsahuje rozličné cirkevné notované spevy z oktoichu, minije a triody, ktoré v chráme prináleží spievať, nie čítať a podľa ktorých sa spievajú aj mnohé iné cirkevné piesne. Irmologion je teda výťah zo všetkých hlavných cirkevných kníh a obsahuje spevy osmohlasnika usporiadané podľa ôsmich hlasov.

[3] Pozri ДЬЯЧЕНКО, Г.: *Полный церковно-славянский словарь*. Москва 1993, s. 734

rovnakú udalosť alebo život svätca ako tropar, no v obsahovej odlišnosti rozvíja a doplňuje jeho obsah.[1] Paralelne s troparom hlbšie vysvetľuje podstatu sviatku. V bohoslužbách sa nachádza napríklад v kánone po 6. piesni, niekedy aj po 3. piesni, v akathistoch, vo Svätej liturgii.[2]

KÁNON - gr. κανών, csl. канѡ́нъ; znamená pravidlo, mierku, normu. Druh cirkevnej poézie - poémy, konštrukčne zložitejšieho obsahu zostaveného z 9 piesní. Každá jedna pieseň kánonu v sebe zahŕňa úvodný irmos, príslušné tropare (v počte 4-6 v závislosti od sviatku) a ukončuje sa irmosom s názvom katavasija. Kánon zobrazuje a porovnáva starozákonné predobrazy a proroctvá, ktoré sa naplnili v novom Zákone.[3]

IRMOS - gr. ειρμός; csl. ѷрмо́съ.; znamená spojenie, vzťah, kontakt. Je to úvodný tropar každej piesne v kanone, ktorého obsahom sú udalosti zo Svätého Písma. Jej biblicko-poetická forma hovorí o starozákonných

---

[1] Porovnaj тропа́рь, гла́съ ӓ:

Спасѝ, гдⷭ̀и, лю́ди твоѧ̀, ѝ благословѝ достоя́нїе твоѐ, побѣ́ды бл҃говѣ́рному на сопроти́вныѧ да́рꙋ, ѝтвоѐ сохраня́ѧ кр҃то́мъ твои́мъ жи́тельство.

Конда́къ, гла́съ ӓ. Подо́бенъ:

Возне́сыйсѧ на кр҃т҃ъ во́лею, тезоимени́тому твоемꙋ но́вому жи́тельствꙋ, щедро́ты твоѧ̀ да́рꙋй, хр҃т҃е бо́же. возвеселѝ си́лою твое́ю вѣ́рныѧ лю́ди твоѧ̀, побѣ́ды дава̀ на́мъ на сопроста́ты, посо́кїе и҃мꙋщымъ твоѐ о҃рꙋжїе ми́ра, непобѣди́мꙋю побѣ́дꙋ. Pozri ИНИ́М., cit. dielo, utreňa - 14. september.

[2] „Či sú dnešné kondaky, ktorých veľkosť nepresahuje viac než jednu strofu, úvodom tých starých obšírnych kondakov o 24-30 strofách, nemôžeme s určitosťou povedať, ale zdá sa, že sú. Úvod piesne akathista, ktorý je takisto skupinou starých obšírnych kondakov, slúži ako kondak sviatku Zvestovania /25. marca/." MIRKOVIČ, L.: *Pravoslávna liturgika.* Prešov 2001, s. 254. Za najvýznamnejšieho spisovateľa kondakov sa považuje prepodobný Roman Sladkopevec (556). Najznámejší kondak „Dnes Panna rodí večného Boha..." Tento kondak je spojený s 24 ikosmi, ktorých obsah je autenticky kondaku. Spolu vytvárajú akrostych (gr. τό ακρόστιχου): *„τοϋ ταπεινού Ρωμανού ὁ ὕμνος"* – „pokorného Romana hymna". Počet 24 písmen zodpovedá počtu gréckej abecedy. Tento bohoslužobný abecedný akrostich sa dodržiava v gréckych originálach. V cirkevnoslovanskom preklade sa nezachováva a všeobecne v slovanských bohoslužobných jazykoch je veľmi zriedkavý.

[3] Druhá pieseň v kánone väčšinou chýba. Obsahuje ju iba kánon pôstnej triody. Podľa typikonu sa druhá pieseň spieva iba v čase veľkého pôstu, aj to nie vždy, chýba dokonca aj v kánonoch, ktoré majú kajúcny obsah.

predobrazoch, proroctvách, novozákonných naplneniach, na ktoré nadväzujú tropare daného bohoslužobného dňa. Miesto irmosu v piesni ako aj jeho charakteristický obsah väčšinou nemá priamy vzťah k danej sviatočnej udalosti.[1] Ide však o zámerné, analogické prepojenie obsahu biblickej piesne s následujúcimi troparmi bohoslužobného dňa, kde spolu ladne vyzdvihujú konkrétny sviatok. Zároveň udáva hudobný základ pre nasledujúce tropare. Tie by mali obsahovať rovnaký počet strof, rovnakú dĺžku a mali by sa spievať rozdelením na rovnaké melodické odseky ako irmos. Okrem bohoslužieb, v ktorých sa vyskytuje kánon, sa na veľké sviatky spieva irmos aj na Svätej liturgii, a to 9. irmos z utrene namiesto spevu Достóйно є҆́сть.[2]

KATAVASIJA – gr. καταβασία; csl. катавасіа; znamená stretnutie, zídenie sa.[3] Katavasija nie je ničím iným než irmosom[4] s tým rozdielom, že v piesni kánonu sa nachádza na konci. Názov je odvodený od jej

[1] Napríklad: Всемі́рное воздви́женїе честна́гw и҆ живото́творя́щагw кр҃та̀:
Пѣ́снь а҃. Ірмо́съ: Кр҃тъ начерта́въ мwѷ́сéй, впрáмw же́зло́мъ чермно́е пресѣ́че, їи҃лю пѣ́шеходя́щю, то́же ѡ҆бра́тнw фарао́нwвымъ колесни́цамъ ѹ҆да́рнвъ совокýпи҃, вопреки́ напи́сáвъ непобѣди́мое ѻ҆рýжїе: тѣ́мъ хр҃тý пои́мъ бг҃ý на́шемý, я҃кw просла́вися. Pozri Минѣ́и., cit. dielo, utreňa - 14. september. 1 irmos – ďakovná pieseň Hospodinovi, po prechode izraelského národa cez Červené more. Táto udalosť je základom starozákonnej Paschy a predobrazom novozákonnej Paschy. Kráľovstvo faraóna predstavuje vládu diabla a hriech. Izraeliti predstavujú kresťanov, ktorých Pán svojím zmŕtvychvstaním previedol od smrti k životu. (Ex, 14, 21-25; Ex 21)

[2] Irmos 2. piesne a irmos 9. piesne v kánone ma svoje špecifické miesto.
Пѣ́снь в҃. Ірмо́съ: Вонмѝ нб҃о, и҆ возглаго́лю, и҆ воспою́ хр҃та̀, ѿ дв҃ы пя́тїю пришéдшаго. Вонмѝ нб҃о, и҆ возглаго́лю, земл҃è, внемлѝй гла́съ, кли́кщїйся къ бг҃ý и҆ воспѣва́ющїй є҆гѡ̀.
Irmos 2. piesne v bohoslužbách z pravidla chýba. Pieseň povzbudzuje k pokániu. Jej emocionálny obsah je charakteristický pre obdobie veľkého pôstu, kedy človek by mal obmývať svoju dušu slzami, preto sa používa iba počas dní sv. veľkého pôstu (Pozri Veľký kajúcny kánon ctihodného Andreja Krétskeho).
Пѣ́снь д҃. Ірмо́съ: Та́инъ є҆сѝ, ѣ҆́це, рáй, невоздѣ́ланнw возрастѝвшїй хр҃та̀, и҃мже кре́стное живоно́сное на земл҃ѝ наса́дися дре́во. тѣ́мъ ны́нѣ возносúмý, покланя́ющеся є҆мý тѣ̀ величáемъ. Pozri *tamže,* 14. september. Tieto 9-té piesne kánonu sú zasvätené Presvätej Bohorodičke.

[3] Катавáсїа, ѻ҆бы́чнаѧ вкѹ́пѣ: Pozri *tamže,* utreňa - 14. september.

[4] Pozri slovo irmos.

funkcie podľa typikonu, ktorý predpisuje dvom chórom spievať katavasiju spoločne a to tak, že opustia svoje zvyčajné miesto a zídu sa v strede chrámu.

IKOS - gr. csl. ѷкосъ: v doslovnom preklade znamená «dom». Pieseň, ktorá je oslavou svätca alebo nejakej významnej udalosti. Ikos sa vyskytuje po 6. piesni kánonu vždy pri kondaku. Ikos a kondak sú podľa obsahu rovnaké,[1] rozdiel vidíme v rozsahu. Kondak je kratší v porovnaní s rozsiahlejším ikosom[2]. Kondak udáva tému, ktorú potom obsiahlejšie rozvíja ikos. Z tohto dôvodu sa ikos číta vždy po kondaku a nikdy sa nečíta samostatne. Tieto tropare sú z časti rovnaké aj formou, končia sa rovnakou frázou a ak sa ikos nečíta, tak sa spieva na ten istý hlas ako kondak. Bohoslužba založená na samotných kondakoch a ikosoch sa nazýva akathist[3].[4]

---

[1] Pozri slovo kondak.

[2] Porovnaj Всемі́рное воздви́женіе честна́го и̑ живото́творя́щаго кр҃та̀:

Конда́къ, гла́съ д҃. Подо́бенъ: Возне́слыйся на кр҃тъ во́лею, тезоимени́тому твоему́ но́вому жи́тельству́, щедро́ты твоа̀ да́руй, Хр҃те бо́же. возвесели́ сло́ею твое́ю вѣ́рныя лю́ди твоа̀, побѣ́ды да́вый на́мъ на сопроста́ты, пособіе́ и̑му́щымъ твоѐ о҃ружіе́ ми́ра, непобѣди́мую побѣ́ду.

ѷкосъ:

И̑же до тре́тіяго не́бѐ восхище́нъ бы́сть въ ра́й, и̑ га́голы слы́шавъ нензрече́нныя и̑ бж҃твенныя, и̑хже не мо́жетъ а̑зы́ки (челове́ческими) глаго́лати. что̀ глола́тствуетъ пи́шетъ, та́ко ра́чителіе писа́нїй прочто́сте и̑ позна́сте: мнѣ́, глаго́летъ, хвали́тисѧ да не бу́детъ, то́кмо во е̑ди́номъ кр҃тѣ́ гдни, на не́мже страда́въ о҃у́бо стра́сти. того̀ о҃у́бо и̑ мы̀ и̑зве́стно держи́мъ, кр҃тъ гдень, хвалу́ вси̑: е̑сть бо на́мъ спаси́тельное сі̑е дре́во, о҃ружіе́ ми́ра, непобѣди́мая побѣ́да. Pozri ИНИ́М., cit. dielo, utreňa - 14. september.

[3] Pozri slovo akathist. SIČÁKOVÁ, N.: *Lexikón hymnografických termínov (2. časť)* (online). [cit. 2015-03-10]. Dostupné na internete: <www.okp-elpis.pl/download,attachment, 1776,1778,book.html>.

[4] V tvorbe kondakov a ikosov je veľmi známy Roman Sladkopevec – 6. st.n.l.. Najvýznamnejší básnik kondakov z ranobyzantského obdobia sa narodil koncom 5. storočia v Emese, v súčasnosti sýrske mesto Hims. Spočiatku bol diakonom v chráme Vzkriesenia v Bejrúte. Za čias byzantského cisára Anastázia I. prišiel do Konštantínopolu a stal sa klerikom v chráme Presvätej Bohorodičky „en tois Kyru". Podľa legendy mu Presvätá Bohorodička prikázala prehltnúť zvitok, tak bol obdarovaný básnickým nadaním. Tento motív je častý aj na ikonách. Jeho prvým ovocím mala byť pieseň „Hé parthénos sýmeron" – „Dnes Panna rodí večného Boha". Prameňmi pre jeho tvorbu boli popri Svätom písme diela Efréma Sýrskeho, Bazila Cézarejského, Bazila Seleúckeho, Jána Zlatoústeho

Zoznam bibliografických odkazov:

Biblia: Písmo Sväté Starej a Novej Zmluvy. Slovenská biblická spoločnosť. Liptovský Mikuláš: Tranoscius a Banská Bystrica 1999. ISBN80-7140-182-X.

ВОЛОДИНА, Е. Е.: *Музыкальная культура Византии и ее влияние на русскую православную традицию*. Москва 2005. ISBN 5-7042-1655-2.

БОКШАЙ, Й. – МАЛИНИЧ, И.: цєрковноє простопэніе. Ungvar 1906.

ЧѢСОСЛО́ВЪ. Москва 2007.

ДЬЯЧЕНКО, Г.: *Полный церковно-славянский словарь*. 2. vydanie. Москва 1993. ISBN 5-87301-068-4.

ФИЛАРЕТ, архим.: 4. vydanie. *Толковый молитвенникъ*. Москва 1914.

ГАРДНЕР, И. А.: *Богослужебное пение Русской Православной Церкви. Том 1*. ПСТБИ. Москва 2004.

Chlib duši – Molitvennik. Prešov 2008. ISBN 978-80-970093-5-9.

КЛИМЕНКО, *Л.* П.: *Словарь переносных, образных и символических употреблений слов в псалтири*. 1. vydanie. Краматорск 2004. ISBN 966-302-530-1.

МАРУСИН, М.: *Божественна літургія*. Рим 1992.

МИНЕ́Я. *Т. 1-12.* **И**здательство «правило веры». *Т. 1-12.* Москва 1997.

MIRKOVIČ, L.: *Pravoslávna liturgika.* 2. vydanie. Prešov 2001. ISBN 80-8068-079-5.

NIKOLAKOPOULOS, K.: *Lexikon der orthodoxen hymnologisch-musikalischen Terminologie.* 2. vydanie. Schliern 1999. ISBN 3-906596-04-4.

a ďalších. Jeho hymny sa vzťahujú na veľké sviatky, ako narodenie Pána a Zmŕtvychvstanie Iisusa Christa, biblické udalosti ako Jozef v Egypte, Judášova zrada, Petrovo zapretie, či Mária pod krížom. Písal aj hymny k svätým, 40 mučeníkom zo Sebasty, či tematizoval posledný súd. Svätý Roman Sladkopevec je možno aj autorom presláveného hymnu – Akathistu k Presvätej Bohorodičke. Bohatstvo obrazov, umelecká skladba, jazykové zloženie a dramatický dialóg povyšujú niektoré jeho hymny do pozície literatúry s celosvetovou hodnotou. Melódie, vďaka ktorým nosí prívlastok Sladkopevec, sa žiaľ nezachovali. Z viac ako tisíc hymnov je dnes známych 85, ktoré nosia jeho meno a 60 z nich sa v súčasnosti považuje za autentické. Obdobie tvorby Romana Sladkopevca spadá do rokov 530-555. Prepodobný Roman Sladkopevec zomrel okolo roku 560 v Konštantínopole. Svedectvá o jeho vplyve sa zachovali ešte z polovice 7. storočia.

Полный православный богословский энциклопедический словарь. Том 1. 1. vydanie. Москва 1992. ISBN 5-87744-004-7.

СБОРНИКЪ песнопеНИй всенощного бДЕНїZ. Троице-Сергиева лавра 2008.

ŠAK, Š.: *Klimentova liturgia*. 1. vydanie. Tesaloniki 2010. ISBN: 978-960-93-2198-3.

ŠAK, Š.: *Svätá tajina krstu. Teologický, liturgický, historický výklad obradov a modlitieb.* 1. vydanie. Prešov 1999. ISBN 80-88722-88-8.

ZOZUĽAK, J.: *Malý grécko-slovenský slovník.* Prešov 2003. ISBN 80-8068-236-4.

Internetové zdroje:

Gréckokatolíkom: o sv. Romanovi Sladkopevcovi (online). [cit. 2015-03-10]. Dostupné na internete: <http://sk.radiovaticana.va/storico/2006/04/30/gr%C3%A9ckokatol%C3%ADkom_o_sv_romanovi_sladkopevcovi/slo-76650>.

SIČÁKOVÁ, N.: *Lexikón hymnografických termínov (2. časť)* (online). [cit. 2015-03-10]. Dostupné na internete: <www.okp-elpis.pl/download,attachment,1776,1778,book.html>. Gorlice 2012. ISBN 978-83-63055-05-9.

Služba kantora je dôležitá. (online). [cit. 2012-07-20]. Dostupné na internete:<http:// www.ecav.sk/?p=spravodajstvo/SPRecav/sluzbakantorajed%C3%B4lezita>.

NIKIFOROVA, A.: *Структура богослужебных последований Тропологии VIII-IX вв. и Минеях IX-XIV вв.* (online.). [cit. 2012 – 06-15] . Dostupné na internete: <http://imli.academia.edu/AlxandraNikiforova/Papers/1090795/_VIII-IX_._IX-XIV_>.

Praktické rady kantorom. (online). [cit. 2012-07-20]. Dostupné na internete:<http://www .evanjelik.sk/node/142>.

VÝZNAM PROJEKTOV ZAMERANÝCH NA ZLEPŠOVANIE PRIPRAVENOSTI MLADÝCH ĽUDÍ PRE TRH PRÁCE A ŽIVOT V SPOLOČNOSTI

Mgr. Lenka Popjaková

V Európe žije približne 94 miliónov mladých ľudí vo veku od 15 do 29 rokov. Mnohí chodia na stredné a odborné školy alebo sa ďalej vzdelávajú na vysokých školách, iní si zase našli prácu a budujú si kariéru. Významný je však aj podiel tých mladých ľudí, ktorí sú nezamestnaní. Mnohí z nich sa totiž vzdali nádeje, že si zamestnanie nájdu. Túto skupinu tvoria najmä mladí ľudia, ktorí aktuálne nemajú zamestnanie, nevzdelávajú sa a ani neabsolvujú odborné vzdelávanie (v oficiálnom žargóne tzv. NEET – not in Employment, Education or Training).

A taktiež vznikol fenomén tzv. „stratenej generácie" mladých ľudí bez práce, ktorí strácajú základné pracovné návyky. Ide o generáciu mladých ľudí, ktorí chcú pracovať, no nemajú kde. Nejde len o problém absolventov, hoci tí najviac dvíhajú štatistiky, ale o problém veľkej skupiny ľudí, pre ktorú chýbajú pracovné miesta. Dôvodom sú nielen chýbajúce pracovné miesta, ale aj nesprávne nastavené odbory štúdia, ktoré nekorešpondujú s potrebami trhu práce.

Problémy s vysokou mierou nezamestnanosti mladých ľudí do 29 rokov si na Slovensku taktiež vyžadujú systémové a medzirezortné riešenia. Štatistiky nezamestnanosti mladých ľudí totiž reflektujú nedostatočnú pripravenosť absolventov vstúpiť na trh práce a napĺňať požiadavky zamestnávateľov. Nedostatok praxe však nie je jediným faktorom, ktorý negatívne ovplyvňuje schopnosť mladých ľudí uplatniť sa v zamestnaní. V tejto súvislosti možno hovoriť aj o kvalite ich prípravy počas štúdia a individuálnej schopnosti, adaptovať sa na podmienky trhu práce (Hangoni – Cehelská, 2013). A preto je nevyhnutné riešiť problematiku nezamestnanosti mladých ľudí na niekoľkých úrovniach, počnúc náležitou legislatívnou úpravou, ako aj vhodnou obsahovou náplňou vzdelávania, medzisektorovou spoluprácou a dialógom so zamestnávateľmi.

Na aktuálne dianie na trhu práce a v spoločnosti preto reaguje aj kariérne poradenstvo, ale i rôzne projekty, ktoré sú významné práve

unikátnym prepojením priamej pomoci a podpory mladých ľudí. Efektívne poradenstvo, programy a projekty im totiž môžu otvoriť dvere k zamestnaniu a pomôcť im tak nájsť si lepšie pracovné miesta. A oni sa môžu stať jednotlivcami, ktorí si dokážu naplniť vlastné potreby aj požiadavky sociálneho prostredia.

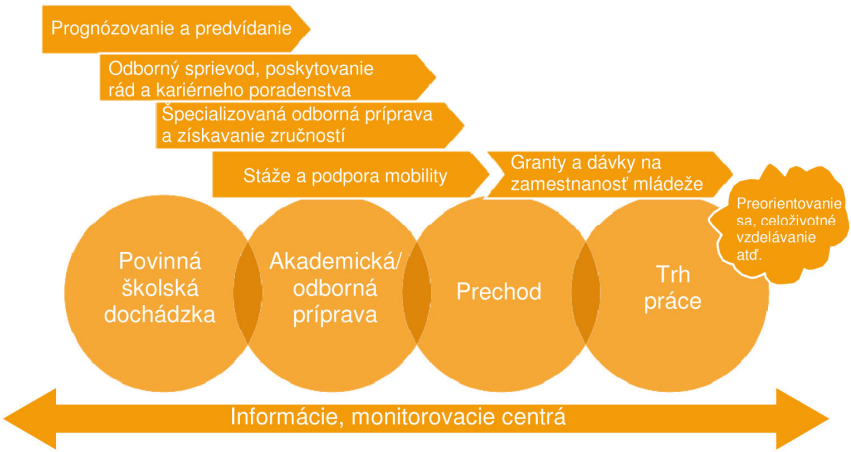
Projektové aktivity a preventívne programy pre mladých ľudí:

1. by mali reagovať na viac ako jeden ich sociálny problém,
2. musia rešpektovať ich vývojovú fázu a poskytovať im potrebnú podporu pokiaľ možno predtým, než sa ich sociálna situácia stane kritickou,
3. pokiaľ je to možné, mali by im ponúknuť podnety, ktoré sú pre nich príťažlivé a taktiež by mali rozvíjať ich pozitívne sebahodnotenie,
4. by mali byť príležitosťou k učeniu sa novým sociálnym zručnostiam a smerovať k spoločenským rolám, ktoré sú rešpektované,
5. by im mali poskytnúť predvídateľné prostredie a vyvolávať v nich jednoznačné očakávania,
6. by im mali umožňovať aktívnu participáciu, t.j. podiel na organizácii programu, na vedení určitých aktivít,
7. by mali využívať ich väzby v ich prirodzenej sieti podpory (rodičia, učitelia, priatelia a pod.),
8. ak majú byť pre nich zdrojom opory, mali by trvať dostatočne dlho (min. rok) a nemali by byť prerušované,
9. ak majú byť efektívne, musia mať jasného hlavného organizátora, ktorý dopredu vyškolí personál a zaistí i dostatočné materiálne zdroje (Matoušek – Matoušková, 2011).

V súčasnosti trh práce kladie veľký dôraz na voľbu vzdelávania, povolania a profesijnej dráhy. Kariérne poradenstvo predstavuje komplexnú odbornú pomoc človeku pri riešení jeho rozmanitých vývinových úloh, situácií a pri realizácii jeho potrieb vo sfére práce, zamestnania, povolania, vrátane vzdelávania a odbornej prípravy. Predstavuje systémový vývinový prístup k človeku počas jeho životnej cesty. Kariérne poradenstvo poskytuje ľuďom pomoc tým spôsobom, aby boli schopní plánovať a riadiť svoj vlastný život s väčšou samostatnosťou

a kompetenciami. Pretože každý jednotlivec musí prevziať zodpovednosť za svoj kariérny vývoj, vrátane toho, že sa učí novým zručnostiam a vedomostiam (Polakovičová, 2014), ktoré prispievajú k získavaniu kompetencií potrebných pre plnohodnotný spoločenský a pracovný život.

Z toho dôvodu sa aj nasledujúce grafické znázornenie zameriava na zoradenie druhov služieb vrátane kariérneho poradenstva v chronologickom poradí s cieľom dokázať, že je dôležité začať s úlohami prípravy už od povinnej školskej dochádzky, t. z. predpokladať a radiť mladým ľuďom ešte predtým, než si vyberú povolanie alebo kariéru, a tým zvažovať ich pracovnú budúcnosť.

Zdroj: Európska komisia – Globálna štúdia Youth4Job (Mládež za prácu), 2013

Spolupracovať by pritom mohli nielen rodičia a školy, ale aj úrady práce a novovytvorené kariérne centrá spolu so zamestnávateľmi. Úlohou týchto centier by malo byť posilnenie možnosti ponúkania špecifických informačných služieb pre mladých ľudí o možnostiach zamestnania, ale aj vzdelávania odvodených od podnikateľského prostredia.

O tom nás presviedčajú aj samotní mladí ľudia, ktorí prejavujú záujem najmä o netradičné a vysoko inovatívne vzdelávanie, a to nielen v oblasti kariérneho poradenstva. To by malo totiž byť výrazne odlišné od foriem a metód školského vzdelávania, a to s možnosťou individualizovať si ako obsah tak aj formu vzdelávania, kde majú možnosť sa nielen aktívne prezentovať, ale aj získavať a využívať nadobudnuté vedomosti a nové skúsenosti v praxi. Pričom predpokladom úspechu je aj ich motivácia pracovať na sebe a chuť zmeniť svoj život k lepšiemu.

K tomu im môže dopomôcť aj napríklad aktívna účasť na realizácii miestnych, regionálnych a národných projektov zameraných práve na zlepšenie ich prístupu k zamestnaniu na trh práce a súčasne na:

- zvýšenie kvality a efektivity v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy v reakcii na potreby trhu práce,
- zlepšenie spolupráce vzdelávacieho systému so zamestnávateľmi,
- zmenšenie počtu mladých ľudí, ktorí nedokončia svoje vzdelanie,
- systematické riešenie problému dlhodobej, najmä regionálnej nezamestnanosti,
- rozvoj pracovných zručností, znalostí, tvorivosti a podnikavosti, ale najmä pripravenosti mladých ľudí pre trh práce,
- podporu vytvorenia či rozvinutia ich zručností potrebných k získaniu a udržaniu vhodného zamestnania (Matoušek, 2013),
- získanie zručností, resp. sociálnych a osobných kompetencií prostredníctvom tréningov a podpory (plánovanie a organizovanie, tímová práca, analýza a riešenie problémov, pružnosť v rozmýšľaní a správaní, motivácia, práca s informáciami, interakcia s ľuďmi, tvorivé myslenie, riadenie a vedenie ľudí, prezentačné zručnosti a pod.),
- posilnenie ich pracovných návykov,
- osobnostno-sociálny rozvoj, sebapoznanie a sebahodnotenie,
- podporu a kvalitu pracovných príležitostí, ale aj sociálneho začlenenia,
- školenia/rekvalifikácie prispôsobené potrebám trhu práce,
- zlepšenie udržateľnej integrácie mladých ľudí v zamestnaní,
- zníženie miery predčasného ukončenia dochádzky do zamestnania,

- popularizovanie témy dobrovoľníctva,
- zapojenie škôl, zamestnávateľov a neziskových organizácií do získavania praktických zručností pre budúcu kariéru mladých ľudí, formou dobrovoľníckych stáží,
- prepojenie partnerov z rôznych sektorov a odvetví, spolu s predstaviteľmi regiónov a kariérneho poradenstva,
- získanie pracovných kontaktov, uľahčujúcich lepšiu orientáciu na trhu práce (Hangoni – Gerka, 2009).

V tomto kontexte sa zároveň stotožňujeme s odporúčaniami, ktoré pre kompetentné inštitúcie a tvorcov politických rozhodnutí vypracovali účastníci a realizátori projektu „Využi šancu" (Kárpátok Alapítvány Maďarsko – Karpatská nadácia Slovensko, 2013):

- Európska únia (EÚ) a domáce rozvojové mechanizmy majú podporovať efektívne programy zamerané na podporu zamestnávania mladých ľudí vo všetkých sektoroch spoločnosti na miestnej aj na regionálnej úrovni.
- Viac pozornosti je potrebné venovať programom kariérneho poradenstva a rozvoja praktických zručností. Vysokú prioritu je potrebné priradiť výučbe cudzích jazykov a podpore programov výmeny a mobility študentov.
- Včasný rozvoj zručností detí a mladých ľudí je kľúčový: v školách by sa mal zamerať najmä na deti a ich rodiny zo znevýhodneného prostredia a s pomocou mentorov a tútorov im poskytovať programy zvyšovania ich budúceho pracovného potenciálu.
- Dobrovoľnícke a stážové programy praxe by mali byť podporované zo strany štátu rôznymi spôsobmi. Aj zapojenie neziskových organizácií do týchto programov môže byť výrazné a rovnako si zasluhuje podporu. Zapojenie vyššieho počtu neziskových organizácií je dôležité pre zviditeľňovanie dobrovoľníckych programov a programov získavania praxe, keďže majú kapacitu prispieť k lepšej šanci mladých ľudí uplatniť sa na trhu práce.
- Odporúčame venovať viac pozornosti vzdelávaniu detí a mladých ľudí o tom, ako podnikať a viesť si vlastnú živnosť. Do takýchto programov je nevyhnutné zapojiť aj neziskové organizácie a podnikateľské subjekty.

- Nevyhnutné je podporovať spoločenskú mobilitu znevýhodnených detí a mladých ľudí počas celého vzdelávania, od základnej školy až po záver vyššieho vzdelávania. Odporúčame vybudovať siete mentorov v každej škole tak, aby sa podporoval rozvoj zručností a pripravenosť študentov pre ich budúcu kariéru a najmä ich snaha dosiahnuť stanovené ciele v živote. Dôležité v tejto oblasti je aj nastaviť adekvátny implementačný mechanizmus.
- Podporným metódam reintegrácie do vzdelávacieho procesu a prevencii predčasného odchodu zo školy sa musí venovať viac pozornosti. V tejto oblasti odporúčame podporovať aj spoločné iniciatívy štátneho, podnikateľského a neziskového sektora.

Vieme, že štát ponúka nevyhnutné opatrenie v boji proti nezamestnanosti mladých ľudí z krátkodobého hľadiska – predstavujú ho existujúce dávky a granty na prijatie zamestnancov. Je však potrebné zvážiť určité protiplnenia, ktoré pre túto cieľovú skupinu zaručia trvalú udržateľnosť pracovných miest aj po ukončení poskytovania finančnej podpory a predovšetkým tak prispejú do boja proti takzvaným „neistým pracovným zmluvám“. Dosiahnuť to bude možné jedine lepšou a efektívnou spoluprácou medzi vzdelávacími inštitúciami a zamestnávateľmi, verejnou správou, službami zamestnanosti a neziskovým sektorom.

Zoznam bibliografických odkazov:

EURÓPSKA KOMISIA, 2013. *Globálna štúdia Youth4Job – Mládež za prácu.* [online]. [cit. 29. marca 2015]. Dostupné z: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Glob%C3%A1lna%20%C5%A1t%C3%BAdie%20Y4J.pdf

EUROSTAT STATISTICS EXPLAINED, 2015. *Unemployment statistics.* [online]. [cit. 29. marca 2015]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics#Recent_developments_in_unemployment_at_a_European_and_Member_State_level

HANGONI, Tomáš – Daniela CEHELSKÁ, 2013. Absolventi a trh práce. In: *Sociálna a duchovná revue. Vedecký recenzovaný časopis o aktuálnych*

sociálnych a duchovných otázkach. IV/2013, č. 2, s. 29-37. ISSN 13338-290X.

HANGONI, Tomáš a Milan GERKA, 2009. *Človek – práca – nezamestnanosť*. 1. vyd. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta. ISBN 978-80-555-0163-5.

KÁRPÁTOK ALAPÍTVÁNY MAGYARORSZÁG a KARPATSKÁ NADÁCIA SLOVENSKO, 2013. *Projekt Využi šancu! Zlepšovanie pripravenosti mladých ľudí pre trh práce (HUSK/1101/1.6.2/0107) vďaka Európskej únii, v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Maďarská republika – Slovenská republika 2007 – 2013*. Eger: Karpatská nadácia Maďarsko. ISBN 978-963-08-8319-1.

MATOUŠEK, O. a kol., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence. Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-825-8.

POLAKOVIČOVÁ, Zuzana, 2014. Kariérne poradenstvo v sociálnej práci. In: *Nová sociálna edukácia človeka III. Terapie v pomáhajúcich profesiách. Zborník príspevkov z medzinárodnej interdisciplinárnej vedeckej konferencie, 3. november 2014.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, s. 276-281. ISBN 978-80-555-1155-9.

INTERNETOVÁ ZÁVISLOSŤ[1]: POJEM, DRUHY, SYMPTÓMY, ŠTÁDIA A PRÍČINY ROZVINUTIA, LIEČENIE A PROFYLAXIA

Mgr. Martina Kormošová

1 Pojem internetovej závislosti

Proces silnejúcej globalizácie chtiac-nechtiac so sebou prináša rozšírenie možnosti, no aj nutnosti vzájomnej komunikácie na úrovni osobnej, kolektívnej, štátnej ako aj medzinárodnej.

Táto možnosť už dávno prestala byť iba čímsi hypotetickým, zmeniac sa na nutnosť, z ktorej zovretia sa takmer nikto z nás nedokáže vymaniť. Súčasné vzájomné prepojenie národov, etník, kultúr, náboženstiev je stále užšie, tesnejšie; stále viac ovplyvňuje myslenie a konanie jednotlivcov, čím sa samozrejme podpisuje aj pod náš najbazálnejší vzťah - vzájomnú komunikáciu dvoch jedincov.

Je neoddiskutovateľným faktom, že globálne procesy ovplyvňujú individuálne konanie a počínanie ľudí oveľa viac, než si to uvedomujeme, než si to chceme a dokážeme pripustiť. Tieto vplyvy smerujú od všeobecných kultúrnych interaktívnych výmen až po najzákladnejšie osobné ovplyvnenia.

V takýchto podmienkach vzniká potreba pozornejšie a detailnejšie preskúmať podhubie a fakty **interpersonálnej aj interkultúrnej komunikácie**, ktoré vďaka objavu fenoménu zvaného internet nabrali dovtedy nepredstaviteľné rozmery. Aby sme ich dokázali čo najlepšie pochopiť, musíme si v prvom rade analyzovať súvisiace pojmy ako je *„kultúra“*, *„komunikácia“*, *„kolektív“*, *„spoločenstvo“*, *„medziľudské vzťahy“*, *„osoba“*, *„indivíduum“*, *„osamelosť,“* *„náboženstvo“*, *„anonymita“*, *„virtuálna realita“*, *„kríza“*... Taktiež musíme poukázať na základné osobitosti internetu, charakterizovať mládežnícke internetové auditórium; rozanalyzovať najdôležitejšie trendy rozvinutia internetu, ktoré vytvárajú informačný priestor pre interkultúrnu aj interpersonálnu komunikáciu. S tým je spojená i potreba skúmať otázky vplyvu procesov informatizá-

[1] **Netholizmus** odborný výraz pre závislosť od internetu (odvodené od slov „net“ a koncovky „holizmus“, ako v slovách alkoholizmus, workoholizmus).

cie na osobnosť súčasného človeka, problém vplyvu rozličných etáp stretnutí vo svete virtuálnej reality na osobnostné zvláštnosti a špecifiká jej účastníkov. Treba poukázať na odlišnosti v úrovni osobnostného a situačného nepokoja. Na motiváciu afiliácie[1], úroveň subjektívnej kontroly, vzťah k sebe samému a potom aj k iným ľuďom, špecifikum senzuálno-životných orientácií internetových užívateľov, ktoré sú podmienené dĺžkou a intenzitou virtuálneho stretávania sa s inými „užívateľmi". Taktiež nesmieme zabúdať na charakteristiky osoby, ktoré podmieňujú náklonnosť hlavne mladých ľudí – hoci nielen ich – k podstate anonymného spoločenstva v internetovej sieti ukazujúc, že samotný **internet už dávno nie je iba prostriedkom vonkajšej masovej komunikácie, možnosti rýchleho získavania informácií, ale že principiálne vytvára novú oblasť sociálnej interakcie, medziľudských vzťahov, vnútorného sveta ľudského jedinca**, **ktorého život aj sféru reálneho života virtuálny svet veľmi hlboko ovplyvňuje**.

Ukazuje sa, že vtiahnutie postmoderného subjektu do internetovej siete je také, že internet je stále viac využívaný nielen na štúdium, na nadobúdanie nových poznatkov alebo overovanie starých, ale že zároveň slúži ako dôležitý sociálny stimul aj keď silne anonymného charakteru.

Vďaka tomu, že za posledné dve dekády dejín sa internet stal neoddeliteľnou časťou života pre väčšinu obyvateľstva, stále jasnejšie sa na povrch vyplavujú nielen pozitívne ale aj negatívne stránky **„internetovej kultúry".** Predovšetkým sa ale ukázalo, že to, čo sa ešte pred niekoľkými rokmi javilo ako číra utópia, dnes predstavuje realitu, ktorá svojimi rozmermi zasahuje do všetkých oblasti ľudského života, a to ako navonok tak aj vo vnútri, ako sociálne, tak aj psychicky, dokonca duchovne.

Iba ťažko v histórii nájdeme podobne masový fenomén ako je internet. Jeho rozšírenosť je v súčasnosti natoľko veľká a prenikavá, že už ani nehovoríme o nejakom nezávislom nástroji ľudskej činnosti na spôsob prvého kolesa, sekery, lopaty... dokonca ani pera a papiera, či knihy, ktoré majú napomôcť ľudskej práci, aktivite, uľahčiť ju, zdokonaliť.

[1] **Afiliácia** – chorobné vyhľadávanie spoločnosti ľudí.

Internet sa stal čímsi, čo sa stáva doslova imanentnou súčasťou človeka , čo preniká do jeho každodenného života, bytia, čo keď človek zrazu nemá, cíti sa akosi nesvoj, akoby niečoho vážneho zbavený. A možno nebude až tak veľmi zjednodušene povedané, keď si dovolíme tvrdiť, že internet nadobudol už rozmery „náboženstva". A nie obyčajnej, konkrétnej relígie, ale náboženstva s dokonalou ekumenicitou; náboženstva, prekonávajúceho hranice a rozdiely medzi vierami; náboženstva, ktoré nás činí zdanlivo tolerantnejšími.

V súčasnosti akýkoľvek človek, nehľadiac na jeho spoločenské postavenie, majetkové zabezpečenie, vzdelanie, vek a pod. aspoň raz za deň otvorí internet. Samozrejme ak nie je pripojený bez obmedzenia času a priestoru vďaka mobilnej 4G sieti alebo bezdrôtovému pripojeniu Wifi. Príčiny tohto stavu sú rozmanité, ale jednoducho sú a nielen, že neslabnú, ale naopak - naberajú na intenzite.

Je isté, nech už internet odmietame, alebo ho prijímame, ignorujeme, či sa nim nechávame unášať, že jeho vplyv v súčasnom svete je neoddiskutovateľný a v mnohom pozitívny. Avšak negatívne aspekty internetu sú rovnako prítomne, ako tie pozitívne, hoci by najskôr nebolo presné tvrdiť, že sa nachádzajú v akomsi pomere. Vzhľadom na počet užívateľov internetu, jeho štruktúru, zloženie, motívy... presne stanoviť takýto pomer v duálnom **porovnaní medzi dobrom a zlom internetu**, pozitívnymi a negatívnymi aspektmi jeho užívania a používania je nemožné. A tak môžeme iba sucho komnštatovať, že ako o negatívne tak aj o pozitívne prejavy internetového vplyvu nie je núdza. Čo ich odlišuje, je skôr to, do ktorých sfér života jednotlivca aj celých skupín, či spoločenstiev internet zasahuje. Či máme na mysli osobnú angažovanosť jednotlivca, získavanie poznatkov, uľahčovanie práce, formu zábavy, alebo sociálnu vykorenenosť, anonymitu vzťahov, fyzickú utiahnutosť, náboženský fundamentalizmus, či dokonca sexuálne deviácie.

Internet ako nevysychajúci zdroj informácií, ľahko dostupných pre všetkých záujemcov, môže pôsobiť pozitívne, hlavne pokiaľ ide o prácu, záležitosti spojené s pracovnými povinnosťami, ale aj ako zdroj istého vnútorného uspokojenia, spojeného so získavaním nových poznatkov, s ich prehlbovaním aj rozširovaním, so zisteniami, overeniami, objaveniami, potvrdeniami teórii a predpokladov. Tým sa ale zároveň stáva dostupným spôsobom získavania návykov až istôt: *„Nevieš, čo to zname-*

ná? Pozri sa do wikipedie!" „Hľadáš odpoveď na túto otázku? Určite ju nájdeš na googly." No ešte výraznejšie sa užívanie internetu podpisuje pod naše trávenie voľného času a sociálny život, pretože je často miestom na nadviazanie nových známosti a spôsobom podporovania vzťahov – či už medziľudských, tak aj partnerských.

Toto všetko by isto iste nebolo možné, keby sa v druhej polovici 18. storočia neobjavil nový fenomén v živote európskeho človeka – a to je **voľný čas.** Už nebolo potrebné pracovať od svitu do mrku, už nebolo nutné ísť spať, literárne povedané so zapadajúcim slnkom a vstávať s hlasom kohúta. Všetko sa začalo podstatne meniť.

Voľný čas – tento výdobytok modernej, industrializovanej spoločnosti, ktorý sa formoval najprv v oblasti zdokonaľovania pracovných nástrojov a postupov, a potom aj politicky pod vplyvom liberálnej demokracie, spôsobil tak výrazný zásah do života človeka aj spoločnosti, že len ťažko dokážeme do posledných detailov posúdiť jeho následky. Pritom všetko sa zdalo byť na prvý pohľad pekné a správne.

Človek zdokonaľoval výrobné prostriedky, lepšie organizoval svoj čas, podával väčší výkon za účelom získať voľný čas. Avšak zároveň s tým sa veľmi skoro začalo ukazovať, že človek nevie s voľným časom rozumne naložiť. Pravda, na začiatku sa zdalo, že voľný čas je predovšetkým časom oddychu, no stále zrejmejšie sa stával predovšetkým časom na zábavu, rozptyl a tým aj príležitosťou pre pestovanie povrchného života.

Prirodzenou vlastnosťou človeka je to, že i v zábave iba ťažko nachádza hranice, túži voľný čas čo najviac rozšíriť aby zároveň mal čo najviac času na zábavu. Jedinec si chce doslova užívať, zároveň si ale, hoci niekedy nevedome, uštedruje hlboké rany v duchovnej sfére života.

A jedným z podstatných faktorov zábavy vo voľnom čase života postmoderného jedinca sa stal práve internet, respektíve to, čo so sebou prináša. Samozrejme, a opäť zopakujeme, internet neznamená iba čosi v zásade negatívne, teologicky povedané až „démonske".

Pri vypočítavaní všetkých prednosti internetu nemusíme príliš napínať mozog. Sú nám všetkým viac-menej jasné a známe. Oveľa menej, aspoň na prvý pohľad, je tu tých faktorov, ktoré môžeme označiť ako negatívne. No majú jedného spoločného menovateľa, a ten je podstatný – závislosť!

Závislosť na internete predstavuje rozvrátenie psychiky, ktoré je sprevádzané veľkým množstvom problémov pri koncentrácií, duchovnej aktivite, správaní sa a vo všeobecnosti je obsiahnutá v neschopnosti človeka včas odísť z virtuálneho priestoru internetu, vypnúť počítač, a taktiež v neustálej prítomnosti nutkavej túžby vojsť do ničím neobmedzenej internetovej siete.

2 Nebezpečenstvá internetovej závislosti

Psychológovia sú znepokojení a bijú na poplach, internetovú závislosť porovnávajú so závislosťou na alkohole či narkotikách. A ich znepokojenie nie je náhodné ani prehnané. Uskutočnené bádania (napr. Greenfield, Scherer, Morahan – Martin and Schumacker, Chou and Hsiao, Wang et al., Young, Šmahel) na tému internetovej závislosti ukazujú, že pri dlhom a nekontrolovanom prebývaní na internete prebiehajú zmeny v stave vedomia a vo funkcionalite mozgu. Postupne to privádza k strate schopnosti učiť sa a hlboko premýšľať.

Známy americký odborník a publicista Nicholas Carr, inak expert v oblasti procesov riadenia a odovzdávania informácii spolu s ním vytvorenou skupinou bádateľov - psychológov prišiel k nelichotivým záverom (Carr 2011) – rýchle a pravidelné prehľadávanie a pozeranie webových stránok vedie k tomu, že **ľudský mozog stráca schopnosť hlbokého analytického myslenia**, meniac stálych užívateľov siete na impulzívnych a intelektuálnej práce nespôsobilých ľudí.

Avšak narušenie procesov myslenia a **zhoršenie pamäti** nie je jediným negatívnym **vplyvom internetu na človeka**. Ponárajúc sa do celosvetovej pavučiny internetu človek postupne stráca **návyky reálneho spoločenstva s inými ľuďmi**, čo privádza k istému druhu asociálnosti. *„Načo sa stretávať s priateľmi keď sa s nimi môžem porozprávať cez skype; načo sa s niekým priamo, „naživo" dohadovať a rozprávať či si dokonca telefonovať, keď mu môžem poslať e-mail; načo nakupovať tovar v bežných obchodoch, keď ho môžem získať pohodlne bez toho, aby som vytiahol päty z domu?"*

To, čo sa nám môže javiť, aspoň na prvý pohľad, ako výhoda, pri neustálom opakovaní, ktoré prerastie do silného návyku sa mení na problém. Takto sa začínajú **problémy pri stretnutiach s inými ľuďmi**. Ak sa jedinec závislý na internete náhle a nečakane ocitne v jemu neznámej skupine ľudí, prežíva toto stretnutie zvyčajne ako stresovú situ-

áciu, ktorej sa chce čo najskôr zbaviť, a to znamená, že musí rýchlo takéto spoločenstvo ľudí opustiť do svojho „bezpečného" sveta internetovej reality.

Takto sa vlastne **uzatvára sám do seba,** čo sa následne prejavuje na jeho práci, štúdiu a výsledkoch, ale aj v problémoch so spánkom (zbaviť sa nespavosti sa mu zdá byť bez pomoci špecialistu nemožné), v prijímaní potravy, teda v stravovacích návykoch. Krajným prejavom takéhoto stavu sa môže stať – a žiaľ Bohu aj sa stáva – samovražda.

Okrem týchto spomenutých psychických zdemolovaní človeka internetová závislosť sa neraz prejavuje aj na jeho **fyzickom stave** (Young 1998, Nešpor a Csémy 2008) – medzi inými je to väčšia náchylnosť k chorobám, slabnúci imunitný systém, chýbajúca kondícia následkom sedavého spôsobu života, nadváha či vzostup obezity a pod. A samozrejme nezaostávajú ani problémy so zrakom - *Computer Vision Syndrom*, začervenanie očí, bolesti hlavy, u mnohých sa objavuje tzv. syndróm zápästného/karpálneho tunela (lat. „S*yndroma Canalis Carpi"*), čo je vlastne postihnutie či poškodenie centrálneho nervu v zápästnom kanáli, ktoré okrem iného zabezpečuje jemnú motoriku prstov a citlivosť. A to nehovoríme o dôsledkoch hodín a hodín vysedávania pred počítačom, ktoré sa môžu prejaviť takými ochoreniami ako je skolióza, artróza a pod., či srdcovo-cievnymi ochoreniami (napr. tachykardia, arytmia, arteriálna/tepnová hypertónia a pod.).

Internetová závislosť sa môže stať i príčinou **narušenia vzťahov v rodine** (medzi rodičmi a deťmi, manželmi, príbuznými atď.); veď komu sa môže páčiť, že jeho deti alebo aj dospelí celé hodiny trávia pred monitorom počítača? Stretávame sa u nich s **odlišnými komunikačnými vzorcami i spôsobom ako zvládať stres**. Jednoducho povedané internetová závislosť je reálnym a vážnym problémom súčasnej spoločnosti.

Snáď sme uviedli dosť dôvodov na to, aby sme sa zamysleli nad našou, možno až vášnivou, zaujatosťou internetom. Ako sa však zbaviť tejto internetovej závislosti? A dá sa to vôbec, v dnešnej situácii, v tomto elektronicky komunikujúcom civilizačnom procese s ohromnou dynamikou a neprebádateľným množstvom informácií, ktoré denno-denne zaplavujú milióny ľudí po celom svete vďaka fenoménu zvanému internet? Samozrejme, že o liečení a profylaktike internetovej závislosti

môžeme hovoriť až potom, čo sa nám podarí diagnostikovať túto závislosť.

3 Formy, druhy a príčiny vzniku internetovej závislosti

Závislosť na internete vzniká z množstva príčin a môže byť vyjadrená v rôznorodých formách. V súčasnosti psychológovia a bádatelia (Young 1998 ; Beard and Wolf 2001), venujúci sa problému internetovej závislosti vydeľujú tieto základné druhy neudržateľného on-line tiahnutia.

Za najrozšírenejší druh internetovej závislosti je považovaná ***nutnosť byť v neustálom spojení s inými internetovými užívateľmi****, čo sa môže diať prostredníctvom rôznych fór, sociálnych sietí a chatov.*

Do tejto rizikovej skupiny závislých od internetu patria ľudia, ktorí prežívajú osobné stretnutie s inými ľuďmi ako problém. Chýbajúce **sociálne a komunikačné zručnosti a návyky** ich vťahujú a pohlcujú do virtuálneho sveta, ktorí im zamieňa okruh ľudí s ktorými sa stretávajú.

Bežní užívatelia internetu taktiež využívajú on-line prostredie na komunikáciu so známymi a priateľmi, no tá je v podstate ohraničená iba podporou už existujúcich priateľstiev, či kontaktov; ich utužovaním či zintenzívňovaním. Zatiaľ čo závislí od internetu sa usilujú socializovať na účet nových známosti, a to že ide o on-line známosti nie je dôležité z pohľadu formy komunikácie, ani osobného vzťahu, ale dôležité je to ako sám fakt o sebe, ako niečo, čo jednoducho je, čo prichádza ako nutkavá túžba nadviazať kontakt, styk s niekým iným, ktorý je pre nich akousi „chimérickou bytosťou", existujúcou iba v on-line režime.

V najväčšej miere sa takéto vzťahy podľa príručky „Deti v sieti" (2013) objavujú u dospievajúcich chlapcov a dievčat, snáď medzi rokmi 12 až 16. Pričom nie je tomu tak preto, lebo títo už vyrástli ako on-line generácia dnešnej epochy internetu. Príčina vzniku internetovej závislosti u týchto adolescentov spočíva aj v biologických zmenách, ktorými organizmus mladého človeka v tomto období prechádza – ide totiž o periódu hormonálnej premeny organizmu, kedy sa pre mládež stáva problémom stretávať sa, rozprávať, komunikovať, byť v spoločenstve s inými ľuďmi, nadväzovať nové známosti, s opačným pohlavím (samozrejme, že sa to netýka všetkých, no rozhodne mnohých). Spoločenstvo, resp. tzv. virtuálny priatelia ponúkajú cez internet mladistvým možnosť

existovať v obrazoch svojich snov, blúznení, predstáv, a pritom nevychádzajúc za hranice týchto obrazov, realizovať do istej miery nevyhnutnú a vytúženú, ako aj v realite nemožnú komunikačnú aktivitu.

Toto je pravdepodobne najzákladnejšia príčina, alebo aspoň jedna z najdôležitejších, internetovej závislosti u adolescentov, a zároveň je to provokujúci faktor, ktorý stimuluje evolúciu tejto závislosti, podporujúcej a živiacej anonymitu a nemožnosť overiť si, do akej miery je ponúknutá či predstavená informácia o sebe skutočná čiže pravdivá.

Nachádzame tu ešte jednu príčinu objavenia sa internetovej závislosti, ktorá je úzko spojená s predchádzajúcou. A to je nemožnosť, neschopnosť sebavyjadrenia. Človek len s námahou vyjavuje, vyjadruje svoje myšlienky, je neschopný, nespôsobilý **stať si za svojim názorom**, zakúša **strach pred vystúpením na verejnosti**, bojí sa, že ho skutočná spoločnosť či spoločenstvo odsúdi, vysmeje, vo všeobecnosti si neverí. Zatiaľ čo na internete sa môže týchto „démonov" ľahko zbaviť a spokojne povedať, čo si myslí, po čom túži a pod. bez toho, aby sa musel báť neprijatia, neodobrenia, nepochopenia...

Ak trochu preskočíme dopredu, musíme povedať, že medikamentózne liečenie internetovej závislosti musí ísť ruka v ruke s prácou nad zvýšením úrovne sebavedomia a rozvinutím návykov komunikovania, stretávania sa s inými, reálnymi, „ohmatateľnými" ľuďmi.

Informačná internetová závislosť (on-line surfing), *alebo neprekonateľná túžba po neprestávajúcom toku informácií, núti človeka „nekonečne" putovať po sieti.*

Neodbytný, doslova vtieravý **„web-surfing"** predpokladá neusporiadané až chaotické hľadanie informácií, zbavené akéhokoľvek zmysluplného cieľa. Človek blúdi po webových stránkach, bázach rôznych informácií a údajov, číta jednu za druhou, state, poznámky, správy, komentáre k ním, neustále chodí na rôzne odkazy... Výsledkom je nezmyselné blúdenie a nekončiace sa hľadanie informácii, čo vedie k strate produktivite a **informačného preťaženie**, kedy sa človek stráca a dusí po ťažobou nakopených správ a poznatkov najrôznejšej kvality.

Podľa Nicholasa Carra nás internet a všetky informácie na ňom dostupné robí povrchnejšími v myslení. Znamená to väčšiu nesústredenosť, kedy nie je možné udržať pozornosť dlhšiu dobu iba pri jednej téme, či na webovej stránke, prejavuje sa i skratkovitosť, texty ani nečí-

tame iba preletíme očami a pravda, či skutočná podstata nám často uniká – múdrosť sa zamieňa za znalosť, či schopnosť čo najrýchlejšieho vyhľadania. Vzniká i potreba neustálej zábavy, kedy využívame všetky „naše komunity" pre rozptýlenie.

Je nepochybné, že internet má negatívne dopady na vzdelanosť, či na zjednodušovanie znalostí, ale zároveň nám poskytuje otvorenejší a dostupnejší priestor na spoluprácu a prístup k informáciám.

*Ďalším druhom závislosti je **závislosť na počítačových, či internetových hrách,** ktorá vzniká z jednoduchého dôvodu. Človek ako „homo ludens", ako tvor, ktorý sa hra, potrebuje hrať, túži sa hrať, má cez internet ľahký prístup k najrozmanitejším on-line hrám, len si stačí sadnúť za počítač.*

Celkom prirodzene tu vzniká otázka, prečo ľudia začínajú hrať? Je to iba snaha zaplniť prázdne miesto, voľný čas, poprípade nudu? Prirodzená túžba človeka po súperení, hoci aj len takomto bezpečnom, či subjektívnom? Určite všetko z povedaného zohráva svoju úlohu.

Už starí Rimania vedeli, že ľudia potrebujú dve základné veci: *chlieb a hry.* Preložené do dnešného jazyka: *„dobre sa najesť a poriadne sa zabaviť".* Práve tento princíp je tu využívaný. No on-line hry zároveň zabezpečujú neutrálnu hru, v ktorej pri porážke sa človek nemusí hanbiť, nemusí mať pocit poníženia z prehry, nemusí byť „vypískaný" publikom. V prípade výhry má zasa dobrý pocit, že jednoducho vyhral, že je dobrý, a tak si dodáva na sebaistote, hoci len v takomto svojom vyumelkovanom a vákuovom svete, alebo ak chceme byť filozofickejší svojho mikrokozmu.

Aby sme sa však mohli venovať návykovému správaniu vyskytujúcemu sa práve v rámci hrania **on-line, či počítačových hier** je potrebné **rozdeliť ich. Podľa žánru** (obsahu, náplne) poznáme podľa Švelcha (2008) nasledujúce:

AKČNÉ HRY, ktorých obsahom poväčšine býva násilie, kde hráč hráva za postavu, ktorá má plniť nejakú misiu čo si vyžaduje predovšetkým rýchle reflexy a reakcie hráča Dnešnou asi najočakávanejšou počítačovou hrou, ktorá bola doteraz iba hrou pre playstation je GTA 5, ktorá kombinuje jednotlivé žánre do jedného celku; je akčnou, športovou a zároveň i simulátorom. V GTA ma hráč k dispozícii úplne otvorený svet, kde môže robiť všetko na čo si pomyslí, čo je podľa nášho názoru pre jej používateľov obrovským lákadlom.

STRATEGICKÉ HRY sú viac taktické ako akčné. Ich cieľom je dosiahnutie ekonomickej prevahy, alebo vojenské porazenie súpera (napr. *šach*, alebo real-time stratégie *Age of Empires*). *Starcraft II* patrí dlhodobo medzi populárne stratégie, kde sa dajú vyhrať vysoké peňažné výhry (viac na stránkach BattleNet.en a Sector.sk).

ŠPORTOVÉ HRY, ako už z názvu vyplýva sú zamerané na rôzne typy športov, ako je hokej, baseball, kriket a podobne. Takou je i napr. *NHL 15,* kde sa hrajú on-line turnaje štýlom, že si hráč vyberie jedného z hráčov NHL, reprezentuje vybraný tím a je zároveň i svojím vlastným manažérom.

DUNGEONY - z angl.: dungeon – väzenie, žalár - kde je typickou a najčastejšou **MMORPG – Massively multiplayer online role playing game**, tzv. hromadná hra na hrdinov. Tieto hry hráva hráč sám, plní úlohy, ktoré sú dané, a svoju postavu si vylepšuje tým, že požadovanú úlohu splní (napríklad zlikviduje nepriateľov), za čo dostáva body, alebo plnením „questov" (úloh) nachádzajúcich sa na serveri. Pri týchto hrách sa vo veľkom virtuálnom svete spojenom internetom stretáva množstvo hráčov z celého sveta, kde medzi sebou obchodujú, bojujú (napr. *World of Warcraft*, na ktorej sú podľa jej zakladateľa, firmy Blizzard, závislé milióny ľudí; eviduje vyše 11 miliónov užívateľských účtov).

DOBRODRUŽNÉ HRY boli jedny zo žánrovo prvých počítačových hier; v hre sa rieši nejaký príbeh, záhada, napríklad detektívna záhada. Hráč postupuje ďalej iba jej vyriešením a len za pomoci interakcie s prostredím, kde kombinuje predmety, osoby a pod. (napr. *Harry Potter a Fénixov rád*)

SIMULÁTORY sú hry, ktoré realisticky napodobňujú, simulujú skutočnosť; známou je napríklad let v lietadle, či jazda na vlaku, lodi, kombajne. Často bývajú simulované i domácnosti, nemocnice, mesto, život, resp. aj celý svet. Populárnou simulačnou hrou je i *Farming Simulator,* kde si hráč riadi svoje vlastné hospodárstvo, ako už napovedá jej názov. Najvýraznejším znakom týchto hier je to, že sa nedajú vyhrať, iba sa dajú hrať donekonečna. No nachádzame tu i hry, ktoré sa vyhrať dajú a sú to **závodné hry**. Patria sem predovšetkým automobilové závody. (napr. *Need For Speed, Grid*).

Počítačové hry so svojím silne sociálnym pozadím začínajú postupne u užívateľov budovať návyk, prerastajúci do závislosti. Jedinec si začne myslieť o sebe, aký je dobrý, čo všetko dokáže. Bez reálneho súperenia s reálnymi súpermi nadobúda pocit víťazstva, ktorý sa rovná reálnemu víťazstvu, a to bez extra úsilia. Zvíťaziť v nejakej športovej disciplíne nie je ľahké. Práve naopak. Avšak zvíťaziť v nejakej on-line hre, to sa už dá. A keď to nevyjde, tak si to zopakujem, bez vonkajších následkov z obklopujúceho ma prostredia.

Treba dodať, že pritom podobné „súťaženie" môže viesť k tomu, že mnohí maniakálni hráči minú reálne peniaze na to, aby si vylepšili svoje hráčske – virtuálne osoby, postavy a dosiahli zdanlivú prevahu. Pociťujúc obrovskú uspokojenosť a vidiac, že dosiahli 25 úroveň, zatiaľ čo ich súper iba 22, pokračujú celé hodiny až dní v hraní, v kuse sediac pred monitorom. Mimochodom, tento nutkavý faktor internetovej závislosti („úsilie stať sa lepším, najlepším, prvým") sa môže prejaviť nielen v počítačových on-line hrách, ale aj na tak populárnych sociálnych sieťach a fórach, kde sa užívatelia porovnávajú podľa ratingu (úrovne za aktivitu, virtuálne peniaze, množstvo priateľov, lajkov a pod.). Samozrejme, že táto virtuálna prevaha na rozdiel od reálnej plne človeka neuspokojí. Napriek tomu sa podobná obeť virtuálnych súperení a víťazstiev stáva ľahšie dostupným adeptom pri ďalšom získavaní.

Vráťme sa teraz k hrám (hoci honbu za ratingom na sociálnych sieťach taktiež môžeme do istej miery porovnať s hrou). Je tu ešte jedna príčina, prečo sa internetová závislosť stáva problémom súčasnej spoločnosti. Podľa Erin Hoffmanovej (2008), jednej z tých, ktorí rozpracovali on-line hry, je to **prokrastinácia** (z anglického slova *procrastination*, zadržiavanie, odkladanie; z latinského slova *crastinus* – zajtra, *pro* –na), čo je chronická tendencia odkladať plnenie si svojich povinností, hlavne ťažších alebo nepríjemných, na neskoršiu dobu. V čom je teda príčina prokrastinácie v prípade on-line hier? Keď posudzujeme závislosť na internete, hlavne na on-line hrách – nehovoríme o tom, čo ľudia robia, ale o tom, čo nerobia, všímajúc si nečinnosť ako závislosť. Je to akýsi rozvinutejší druh lenivosti. *„Prečo k tomu ale dochádza? Je to snáď preto, že človek je postupne vťahovaný a uzavretý, stáva sa z neho ako by „zombie – mŕtvola"? Z dôvodu, že jednoducho nechcel robiť neobľúbenú až nenávidenú prácu, ktorou si plnil svoje povinnosti a za ktorú je platený, riešiť zložité otázky*

a prijímať nejednoduché riešenia?" „Je to možné, prečo by aj nie." No podľa všetkého hlavná príčina objavenia sa daného druhu internetovej závislosti spočíva v neuspokojiteľných apetítoch magnátov priemyslu virtuálnych počítačových hier a v tom, akým špeciálnym spôsobom sú tieto hry urobené. A to tak, že nútia ich užívateľa kŕčovito hrať dokonca aj vtedy, keď sa mu nedarí, keď nedosahuje skutočné uspokojenie.

Nie sú ojedinelé ani výnimočné prípady, kedy dlho trvajúca hra viedla k tragickým následkom.[1] David Wong (2007), zakladateľ stránky „*Cracked.com*", jeden z pracovníkov Microsoftu venujúci sa on-line hrám v súvislosti s prácou ľudského mozgu, poznamenáva: „**Akákoľvek závislosť vzniká z troch príčin – aktivity, času a stimulácie**; existuje nekonečné množstvo prípadov, ktoré, využívajúc tieto tri faktory, je možné navzájom prepojiť tak, aby sa hráč prejavil tým spôsobom konania či postupu, ktorý zamýšľal pôvodný tvorca hry."

Symptómy závislosti tohto druhu, a taktiež jej príčiny a následky sú príbuzné tým, ktoré sú známe z klasického gamblingu. Nachádzame tu iba pomerne nevýznamné nuansy ako dostupnosť v akomkoľvek čase, či priestore s následkom úplnej vtiahnutosti. V správe Americkej asociácie psychológov – American Psychological Association, publikovanej v roku 2010 venovanej problematike internetovej závislosti spojenej s hrou o peniaze sa hovorí, že táto vášeň vťahuje ľudí oveľa silnejšie, než reálne možnosti peňažných hier. Do tejto rizikovej skupiny sa dostávajú hlavne dospievajúci chlapci medzi ktorými je závislosť na hrách o peniaze v on-line režime oveľa častejšia.

Posledným druhom internetovej závislosti je tzv. ***cybersexuálne správanie*** *– je to neodbytné tiahnutie k pozeraniu on-line pornofilmov na internete a zaoberanie sa internetovým sexom - cybersex.*

Sexuálna internetová závislosť je vážnym problémom, ktorý vyvstáva na ceste zabezpečenia sociálno-psychologickej bezpečnosti ako jednotlivca tak aj spoločenstva, dokonca celej spoločnosti.

[1] Napríklad niekoľko hodín trvajúca on-line seansa hry vo *„World Warcraft"* viedla čínsku školáčku do úplného vyčerpania organizmu a následnej smrti (stalo sa to r. 2005). Alebo v r. 2011 sa stal prípad, kedy domáca pani, okúzlená tou istou hrou *„Warcraft"*, zabudla na svoju trojročnú dcérku, ktorá zomrela na podvýživu a hydratáciu.

V súčasnosti sa **veľa rodín rozpadá, alebo stojí na hranici rozpadu práve kvôli náklonnosti jedného z manželov uspokojovať svoje sexuálne potreby pomocou internetu,** konkrétnejšie internetového sexu - cybersexu a pornografie. U ľudí, ktorí trpia touto závislosťou, zostáva málo času pre „klasické obcovanie", čím postupne dochádza k emocionálnej schizme, roztržke a oddeleniu od reálnych ľudí, reálnych partnerov, ale aj priateľov, známych, blízkych – rodiny, detí, práce, štúdia... toto všetko sa ocitá bokom.

Ingela Kvalem a kol. (2014) nedávno publikovali názor, v ktorom sa hovorí o tom, že **on-line pornografia zrodila mladé pokolenie, ktoré nie je schopné vzrušenia bežným sexuálnym kontaktom**. Výsledkom je konštatovanie, že impotencia zasahuje stále nižšie skupiny mužov, čiže „mladne", a nie je problémom iba u mužov stredného a vyššieho veku.

Príčinami tejto internetovej závislosti je sexuálna neuspokojenosť (ako u adolescentov, začínajúcich s pohlavným životom, tak aj u ľudí všetkých vekových kategórií), zhoršenie sexuálnych vzťahov medzi partnermi i zhoršujúce sa osobné vzťahy v rodine.

Zvláštnu úlohu pri tejto závislosti zohráva dostupnosť, anonymita, dovolenie si všetkého v rámci internetu; príčinou je i chýbanie záväzkov a nevyhnutnosti psychologicky sa prispôsobiť partnerovi. Toto všetko a iste aj veľa iného napomáha vzniku závislosti na tejto fyzickej i psychickej túžbe.

Vymenovanie základných druhov závislosti od internetu môžeme rozšíriť o **hackerstvo,** alebo prenikanie do cudzích počítačových systémov, dát či súborov, o neodolateľnú túžbu **nakupovať cez internet**, hlavne v internetových akciách a v on-line obchodoch, nekonečné **sťahovanie z torrentov**[1] rôzne video a audio materiály s cieľom vytvoriť si svoju vlastnú databázu.

4 Symptómy internetovej závislosti

Sociálny jav internetovej závislosti ešte stále nie je presne definovaný. V najnovšej odbornej literatúre sa pri jeho opise stretávame s poj-

[1] **BitTorrent** je „peer to peer" internetový protokol, ktorý poskytuje rýchly, jednoduchý a efektívny prenos veľkých súborov medzi ľubovoľným počtom ľudí.

mami – problémové používanie internetu „Internet pathological use" (Davis 2001; Morahan, Martin and Schumacker 2000), porucha závislosti na internete „Internet addiction disorder" (Chou et al. 2005) či závislostné správanie na internete „Addictive behavior on the Internet" (Li and Chung, 2006). Tak ako nie je ustálený termín, nie sú presne vymedzené príznaky tejto poruchy. Podľa Marka Griffthsa (1996) a úpravy Kimberly S. Youngovej (1998) sme vymedzili nasledujúce symptómy definujúce internetovú závislosť:

- Pociťovanie obrovskej radosti pred každým novým stretnutím v internetovom priestore, zatiaľ čo na druhej strane, bez dostupnosti internetu je očividné zakúsenie smútku a zúfalstva.
- Nemožnosť odtrhnutia internetového užívateľa spred monitora; žiadne návrhy ani dohováranie nemôžu pomôcť dostať ho vonku, na ulicu, medzi známych…
- Nechuť chodiť na návštevy, zriedkavejšie sa stretávanie sa s priateľmi; postupná strata kontaktu s ľuďmi v off-line režime.
- Neustále obnovovanie, znovu načítanie stránok sociálnych sietí, e-mailovej pošty a iných.
- Riešenie počítačovej problematiky dokonca aj s ľuďmi, ktorí sú s danou oblasťou sotva oboznámení.
- Strata predstavy o čase; sadnutie si za počítač iba na niekoľko minút s cieľom overenia alebo zistenia niečoho prerastá v celé hodiny vysedávania bez uvedomenia si rýchlosti plynúceho času.
- Zabúdanie na pracovné povinnosti, štúdium, domáce práce, dohodnuté stretnutia v čase surfovania po internete.
- Nenavštevovanie webových stránok s cieľom nájsť potrebné informácie, ale iba ako bezcieľne a automatické zachádzanie.
- Utrácanie nemalých peňazí za internetové pripojenie, na zabezpečenie stálej obnovy rôznych počítačových mechanizmov a programov.
- Pociťovanie fyzických dôsledkov dlhého vysedávania za počítačom, ako je bolesť v očiach, chrbte, narušenie spánku a režimu jedenia.
- Zakúsenie vplyvu informácií z internetu na psychické sebapociťovanie – negatívne novinky alebo komunikácia s inými anonymný-

mi používateľmi internetu vyvolávajú búrku negatívnych emócií, takých ako je zlosť, smútok alebo clivota.
- Stále väčšie znepokojenie blízkych z toho, aké množstvo času je obetované internetu a počítaču.

Toto všetko je zjavným príznakom internetovej závislosti. Človek si sám svoju prílišnú závislosť na internete ani nevšimne a neuvedomuje, dokonca ani nepripúšťa. Až okolie ho musí upozorniť na to, že niečo, čo sa s ním deje nie je v poriadku.

Podľa K. S. Youngovej (1998) v modifikácií Bearda a Wolfa (2001) rozpoznávame **tri štádia rozvinutia internetovej závislosti:**

V prvom štádiu sa používateľ internetu *oboznamuje s internetom*, dozvedá sa o jeho možnostiach a vyberá si pre seba sa hodiacu variantu virtuálnej reality. Jedinec si postupne formuje vlastný internetový štýl, ktorý postupne nahrádza či vypĺňa nedostatky pri komunikácii a bytí v spoločenstve s inými ľuďmi; dopĺňa si prostredníctvom webových stránok informácie, ktorý mu chýbajú v reálnom živote.

V ďalšom, resp. druhom štádiu prebieha *vzdialenie sa prítomnému životu*; používateľ internetu trávi stále viac času vo virtuálnej realite. Častosť pobytu v on-line režime sa zvyšuje... V tomto štádiu sa formuje internetová závislosť, kedy človek prestáva používať internet na dosiahnutie životných cieľov, dochádza k prenosu týchto cieľov do virtuálnej reality. Napríklad jedni ľudia poznatky, ktoré získali na internete používajú v osobnom živote a aplikujú ich, no druhí sa o tieto poznatky delia na internete, sledujúc tým aj zištne ciele, hoci nie vždy v negatívnom slova zmysle. Skôr v snahe „uloviť" kvalitné informácie a poznatky, ktorými sa chcú presláviť, alebo zarobiť peniaze. Iní si zasa pozdvihujú svoj rating na sociálnych sieťach, reputáciu na webových stránkach, blokoch a fórach atď., alebo sa potrebujú nejako prejaviť, vyjaviť svoju osobnosť, pocity, názory a pod. Takto sa rozvíja závislosť, kedy sa samotné virtuálne spoločenstvo stáva jediným, alebo najpoprednejším spôsobom dosiahnutia cieľa.

Tretím štádiom je *stabilizácia*. Problém je zrejmý, príznaky a symptómy internetovej závislosti prítomne, pozvoľna to vedie k chronickej forme. Po istej dobe vášeň k zvolenej vzájomnej činnosti s inými používateľmi internetu nie je až taká výrazná, aktivita v internetovej sieti

pohasína. Človek sa vracia k realite, avšak nerobí tak bez akéhokoľvek priania. Závislosť od internetu je zachovávaná, len nie je v aktívnej forme. No opäť sa zosilňuje pri stresových situáciách, alebo pri objavení sa nových, atraktívnych internetových tém.

5 Liečenie a profylaxia pri internetovej závislosti

Nie je nič udivujúce, že liečenie internetovej závislosti sa stalo súčasťou zisku psychológov a psychiatrov. Veď ľudí s nezdravím tiahnutím do „celosvetovej pavučiny" je stále viac a viac. Závislosťou od internetu trpia ako muži tak aj ženy, adolescenti (v prevládajúcej miere) i seniori. Ich počet každým rokom rastie.

Neschopnosť samostatne **sa zbaviť internetovej závislosti** privádza chronických používateľov internetu mysliacich si, že všetko je v poriadku, že tak to má byť a neuvedomujúc si negatívne následky ich online života k psychológom, či psychiatrom. V lekárskom prostredí, či zariadení liečia ich rozbitú osobnosť, rozpad celostného života i psychické ochorenie, ktoré je prejavom pripútanosti k internetu, ale nie samotnú závislosť na internete, pretože diagnóza **„internetovej závislosti"** v celosvetovej praxi zatiaľ neexistuje.

Mimochodom, prvý raz termín „internetová závislosť" použil americký psychiater a psychofarmakológ **Ivan Kenneth Goldberg** (1934-2013). Ten v roku 1995 navrhol požitie termínu „internetová závislosť" - Internet Addiction Disorder, IAD, vkladajúc do neho nie medicínsky zmysel na spôsob alkoholovej alebo drogovej závislosti, ale charakterizujúc ho ako také konanie, kedy je znížená úroveň sebakontroly, hroziaca až vytlačením normálneho života na perifériu.

Tento termín bol najprv zavedený ako recesia, avšak skorá prax ukázala, ako sa uchytil a začal sa aktívne používať. Neskôr bol zavedený ako diagnostické kritérium tejto poruchy.

Avšak celé medzinárodné spoločenstvo si zatiaľ dostatočne neuvedomilo alebo nechce priznať šírku následkov tejto závislosti, hoci podľa štúdie Stanfordskej univerzity z roku 2006 má každý ôsmy dospelý problém byť odpojený od internetu niekoľko dní.

V niektorých krajinách je však internetová závislosť považovaná za ochorenie a liečba je čas od času sprevádzaná veľmi radikálnymi metódami; napr. v Číne (IATC blízko Pekingu), kde bola r. 2005 otvorená

prvá klinika na liečenie internetovej závislosti, kde bola pacientom naordinovaná aj elektrokonvulzívna terapia, tzv. elektrošoky. Pri obrátení sa na kliniku čínski špecialisti najprv určia o aký druh závislosti sa jedná. Nasleduje liečenie pomocou liekov, poprípade akupunktúra a záväzná je aj fyzická námaha podobná vojenskému výcviku. Na podobných klinikách majú pacienti ustanovený strohý poriadok: počas 10-15 dní (takto dlhá je priemerná dĺžky liečby) človek vstáva o šiestej ráno, športuje, spieva oslavné piesne, berie antidepresíva a ak je to nevyhnutné dostáva elektrické šoky.

V Číne existujú aj špeciálne tábory kasárenského typu pre mladistvých do 18 rokov. Privážajú ich tu rodičia na obdobie, ktoré môže trvať až pol roka. Počas tejto doby sa závislí od internetu nachádzajú na teritóriu centra, učia sa poriadku, manuálnej práci a pod. Podobne ako dospelým aj im sú dávané elektrošoky. Samozrejme, že tento prístup vyvoláva kritiku zo strany medzinárodného spoločenstva, ale aj niektorí miestni lekári s ním nesúhlasia, čo dávajú otvorene najavo. Takéto metódy sú príliš kruté a deťom môžu spôsobiť hlbokú psychickú traumu.

Vo Fínsku závislosť od internetu môže byť príčinou odkladu nástupu do armády. Aj v Rusku sa zaoberajú liečbou internetovej závislosti, no zoznam kliník, ktorý sa tejto činnosti venujú je prakticky ohraničený Moskvou a Sankt Peterburgom.

Problém pri liečbe často nastáva v tom, že liečiť sa idú iba jednotlivci. Väčšina skutočne závislých od internetu si to totiž odmieta priznať, respektíve sa usilujú poradiť si s týmto problémom sami.

Prvé oficiálnym centrum na podporu liečenia od internetovej závislosti (The Center for Internet Addiction) vo svete je vybudované Kimberly S. Youngovou - v súčasnosti najautoritatívnejšou bádateľkou v tejto oblasti, profesorkou Pittsburgskej univerzity (Bradford) a autorkou do mnohých jazykov preloženej knihy „Chytený v sieti: ako rozpoznať príznaky závislosti na Internete." Toto centrum založili v r. 1995 a poskytuje služby nielen jednotlivým klientom, ale aj korporáciám, vzdelávacím inštitúciám a psychiatrickým klinikám.

Jedným dychom je však potrebné dodať, že výsledky liečby sú mizivé, a to vo všeobecnosti. Skôr ide o abstinenciu, než o vyliečenie, hoci aj to už je úspech. Internet je ako dobre vieme neodmysliteľnou súčasťou života modernej spoločnosti, preto nie je možné odpojiť závislých

užívateľov po celý život. Skôr ide o obmedzenie, prerušenie používania problematických internetových stránok, aplikácií, hier.

Pri liečbe internetovej závislosti sa poväčšine používajú dve metódy: psychoterapia a farmakoterapia. Zatiaľ čo v prvom prípade liečba prebieha bez medikamentov najčastejšie prostredníctvom kognitívno-behaviorálnej terapie (Young 2007), resp. pomocou terapie realitou (Kim 2007) alebo rodinnej terapie (Young 2007), v druhom sa používajú psychotróne prostriedky (antidepresíva a upokojujúce preparáty). Okrem toho je často využívaná aktívna fyzická práca, cvičenie a reflexoterapia.

Fenomén internetu so svojimi výhodami priniesol i problém závislého správania. Aj keď väčšina používateľov internetu nepatrí do tejto skupiny, závislosť sa u nich môže prejaviť kedykoľvek vo viac, či menej stresujúcich až krízových situáciách. Jedinec prostredníctvom internetu unikne od reálnych problémov a nachádza takpovediac bezproblémový svet, kde sa z chudáka môže stať boháč, nezamestnaný zase výborným manažérom, kde môže byť zo ženy muž a naopak. Svet internetu nie je definovateľný a každým dňom nám ponúka nové a nové možnosti ako nás vlákať do svojich osídel.

Internetom nie sú ohrozené iba deti a mladiství, novodobý fenomén číha na ľudí všetkých vekových kategórií. Sociálna práca ako jedna z pomáhajúcich profesií má vo svojej kompetencii nástroje využiteľné pri intervencii voči novodobému sociálno-patologickému javu - závislosti na internete. Medzi ne, podľa Zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách v z. n. p., zaraďujeme **sociálne poradenstvo** a **sociálnu prevenciu.**

Podľa Matouška (2003, s. 84) je *sociálne poradenstvo* zamerané predovšetkým na zistenie rozsahu, charakteru a príčin nepriaznivej sociálnej situácie, medzi ktoré je zaradená i nelátková závislosť. Poradenstvom sa podľa Kahouna (2009, s. 356) sprostredkováva kontakt so spoločenským prostredím, zároveň je i sociálno-terapeutickou činnosťou a podporou pri uplatňovaní práv a právom chránených záujmov. Základnou metódou sociálneho pracovníka je v tomto prípade rozhovor. *Rozhovor* ako metóda vychádzajúca z komunikačných teórií[1](Turner,

[1] **Komunikačná teória sociálnej práce** vznikla v 50-tych rokoch 20. storočia v práci Batesona, Haleyaa Jacksona ako aj v práci „*Mental Research Institute*". Jej cieľom je efektívna

2005) je zameraná nielen na poskytnutie základných či odborných informácií, ale i na zistenie príčin a nasmerovania klienta k takej činnosti, ktorá je nápomocnou pri prekonávaní a v najlepšom prípade pri úplnom potlačení závislosti od internetu.

Sociálnu prevenciu poznáme ako trojstupňový proces ochrany, t. j. primárnu, sekundárnu a terciárnu. Primárna prevencia podľa Hupkovej (2009) na Slovensku úplne absentuje; okrem občianskeho združenia „Zodpovedne.sk" nenachádzame fungujúci systém bojujúci proti všetkým rizikám spojených s internetom.

Podľa nás by celá oblasť prevencie či samotnej intervencie mohla, okrem najbližšej rodiny, spadať do kompetencií ľudí pracujúcich v pomáhajúcich profesiách, ktorí sú nielen odborne ale i ľudsky pripravený na rôzne typy rizikového správania s cieleným zameraním na tento novodobý fenomén nelátkovej, internetovej, závislosti.

Zoznam bibliografických odkazov:

Alza Muzeum, 2014. *Historie počítačového hraní* [online]. [cit. 2015-01-19]. Dostupné z: http://media.alza.sk/historie-pocitacovych-her-d1481463.htm

Anonym, 2012. *Nové zistenia ohľadom nadmerného používania internetu deťmi* [online]. [cit. 2014-07-07]. Dostupné z: http://www.zodpovedne.sk/index.php/component/k2/item/50-nove-zistenia-ohladom-nadmerneho-pouzivania-internetu-detmi

BattleNet. Join millions of players online and discover the most EPIC gaming experiences… ever! [online]. [cit. 2014-12-07]. Dostupné z: http://eu.battle.net/en/

BEARD, Keith W. and Eve M. WOLF, 2001. Modification in the proposed diagnostic Criteria for Internet Addiction. In: *Cyberpsychology & Behavior*, Vol. 4, s. 377–383. ISSN 1094-9313.

komunikácia prostredníctvom rozhovoru medzi sociálnym pracovníkom, jednotlivcom, skupinou či komunitou so zameraním na problém alebo na oblasť podpory. Je rozvinutou predovšetkým v Severnej Amerike a Európe.

BETHKE, Erik and Erin HOFFMAN. 2008. *Settlers of the New Virtual Worlds.* 1. vyd. BookSurge Publishing. ISBN 978-1-439-20360-6.

CARR, Nicholas. 2011. *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains.* 1. vyd. U.S. & Canada: W. W. Norton & Company. ISBN 978-0-393-33975-8.

DAVIS, R.A. 2001. A cognitive–behavioral model of pathological Internet use. In: *Computers in Human Behavior*, Vol. 17, s. 187-195. ISSN 0747-5632.

DIVÍNOVÁ, Radana, 2005. *Cybersex: forma internetové komunikace.* 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 80-7254-636-8.

ESPLUGES, José Sanmartin, 2013. *Trastorno de adicción a internet, por Gloria Cava* [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: http://online.ucv.es/resolucion/inventando-trastornos-por-gloria-cava/

FERGUSON, Christopher, 2010. Video Games: Old Fears and New Directions. In: *Review of General Psychology.* Vol. 14 (2). APA. ISBN 978-1-4338-0918-7.

GOLDBERG, Ivan K. 1995. I*nternet-addiction-support-group for those with acute or chronic Internet addiction disorder* [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z <http://web.urz.uni-heidelberg. de/Netzdienste/anleitung/wwwtips/8/addict.html>

GREGUSSOVÁ, Monika, TOMKOVÁ, Jarmila a Mária BALÁŽOVÁ. 2011. *Dospievajúci vo virtuálnom priestore. Záverečná správa z výskumu 2010* [online]. Bratislava: Výskumný ústav detskej psychológie a psychopatológie. [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/ParticipatingCountries/PDFs/SK%20DOSPIEVAJCIVO.pdf

GREGUSSOVÁ, Monika a Miroslav DROBNÝ. 2013. *Deti v sieti. Ako chrániť seba a naše deti na internete* [online]. 1. vyd. eSlovensko. ISBN 978-80-970676-6-3. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: http://www.zodpovedne.sk/index.php/component/jdownloads/finish/1-knihy-a-prirucky/9-kniha-deti-v-sieti-2013-14?Itemid=0.

GRIFFITHS, Mark. 1996. Behavioural addiction: an issue for everybody [online]. In: *Journal of Workplace Learning*, 8, s. 19-25. [cit. 2015-01-08]. ISSN 1366-5626. Dostupné z: http://www.academia.edu/429704/Griffiths_M.D._1996_._Behavioural_addictions_An_issue_for_everybody_Journal_of_Workplace_Learning_8_3_19-25

GRIFFITHS, Mark. 2000. Does internet and computer „addiction" exist? Some case study evidence. In: *CyberPsychology & Behavior*, 3, s. 211-218. ISSN 1094-9313.

HUPKOVÁ, Ingrid. *Mládež a niektoré závislosti nelátkového charakteru* [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: http://www.nocka.sk/social na-prevencia/bulletin-mladez

CHOU, C., CONDRON, L. and J. BELLAND, 2005. A Review of the research on Internet addiction. In: *Educational Psychology Review*, 17(4), s. 363-388. ISSN 1040-726X.

KAHOUN, Vilém a kol., 2009. *Sociální zabezpečení. Vybrané kapitoly*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-346-2.

KASÍK, Pavel, 2010. *Internet z nás dělá hlupáky. Přitom si myslíme, že všemu rozumíme* [online]. [cit. 2014-11-30]. Dostupné z: http:// technet.idnes.cz/internet-z-nas-dela-hlupaky-pritom-si-myslime-ze-vsemu-rozumime-p8k-/sw_internet.aspx?c=A100906_172310_sw_internet_pka

KIM, J. U. 2007. A reality therapy group counseling program as an Internet addiction recovery method for college students in Korea. In: *International Journal of Reality Therapy*, 26, s. 3-9. ISSN 1099-7717.

KVALEM, I. L., TRAEEN, B., LEWIN, B. and A. ŠTULHOFER (2014). Self-perceived effects of Internet pornography use, genital appearance satisfaction, and sexual self-esteem among young Scandinavian adults [online]. In: *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*. Vol. 8 (4) [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: http:// www.cyberpsychology.eu/view.php?cisloclanku=2014120403&article=4

LI, S. M. and T.M. CHUNG, 2006. Internet function and Internet addictive behavior. In: *Computers in Human Behavior*, Vol. 22 (6), s. 1067-1071. ISSN 0747-5632.

LIVINGSTONE, Sonia, HADDON, Leslie, GÖRZIG, Anke and Kjartan ÓLAFSSON, 2010. *Risks and safety on the internet. The perspective of European children* [online]. UK, London: EU Kids Online. [cit. 2014-12-13]. ISSN 2045-256X. Dostupné z: http://www.lse.ac.uk/media%40lse/research/EUKidsOnline/EU%20Kids%20II%20(2009-11)/EUKidsOnlineIIReports/D4FullFindings.pdf

LO, S.K., WANG C.C. and W. FANG, 2005. Physical interpersonal relationship and social anxiety among online game players. In: *Cyberpsychology & Behavior*. Vol. 8, No.1, s. 15–20. ISSN 1094-9313.

MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Metódy a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.

MORAHAN-MARTIN, J. M. and P. SCHUMACKER, 2000. Incidence and correlates of pathological Internet use. In: *Computers in Human Behavior*, 16, s. 13-29. ISSN 0747-5632.

NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY, 2008. *Zdravotní rizika počítačových her a videoher* [online]. [cit. 2014-01-15]. Dostupné z: http://www.babinet.cz/clanek-3774-zdravotni-rizika-pocitacovych-her-a-videoher.html

NetAddiction. „The Center for Internet Addiction... your source since 1995" [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: http://netaddiction.com/

Sector. Online Entertainment [online]. [cit. 2014-12-15]. Dostupné z: http://www.sector.sk/

ŠMAHEL, Dávid, 2003. *Psychologie a internet - děti dospělými, dospělí dětmi.* 1. vyd. Praha: Triton. ISBN 80-7254-360-1.

ŠVELCH, Jaroslav, 2008. Počítačové hry jako nová média. In: *Mediální Studia: Český a slovenský čtvrtletník pro kritickou refexii médií.* roč. 3, č. 1, s. 8-35. ISSN 1801-9978.

TURNER, Francis Joseph (ed.), 2005. *Canadian Encyclopedia of Social Work*. Toronto: Wilfred Laurier Press. ISBN 978-0-88920-436-5.

VONDRÁČKOVÁ, Petra a Jaroslav VACEK. 2009. Závislostné správanie na internete. In: *Sociálna prevencia – Prevencia nelátkových návykových chorôb*. Bratislava: Národné osvetové centrum, č. 3, s. 4-7. ISSN 1336-9679.

VYBÍRAL, Zdeněk, 2000. *Psychologie lidské komunikace.* Praha: Portál. ISBN 80-7178-291-2.

WONG, David. 2007. *Life after the Video Game Crash* [online]. [cit. 2014-12-13]. Dostupné z: http://www.cracked.com/article_15732_life-after-video-game-crash.html

YOUNG, Kimberly S. 1998. *Caught in the net: how to recognize the signs of Internet addiction—and a winning strategy for recovery*. New York: Wiley. ISBN 978-0-471-19159-9.

YOUNG, Kimberly S. 2007. Cognitive-behavioral therapy with Internet addicts: Treatment outcomes and implications. In: *Cyberpsychology & Behavior*, 10, s. 671-679. ISSN 1094-9313.

YOUNG, Kimberly S. and Cristiano Nabuco de ABREU. 2010. *Internet Addiction: A Handbook and Guide to Evaluation and Treatment*. 1. vyd. New York: Wiley. ISBN 978-0-470-55116-5.

YOUNG, Kimberly S. 2010. *When Gaming becomes an Obsession: Help for Parents and their Children to treat Online Gaming Addiction* [online]. Center for Internet Addiction. [cit. 2014-07-07]. Dostupné z: http://www.netaddiction.com/articles/Online%20Gaming%20Treatment.pdf

YOUNG, Kimberly S. 2014. *Net Negotiations: What Every Parent Should Know about Controlling a Child's Use of Technology.* Center for Internet Addiction.

YOUNG, Kimberly S. 2015. *What You Need to Know About Internet Addiction* [online]. [cit. 2015-01-08]. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=vOSYmLER664

POSTAVENIE MUŽOV A ŽIEN Z POHĽADU KRESŤANSTVA V KONTEXTE MANŽELSKÉHO PRÁVA V MINULOSTI A DNES[1]

PhDr. Daniela Cehelská

Každá spoločnosť potrebuje mať stabilný základ, aby mohla prosperovať. Dnešná spoločnosť však myslí a pozerá sa na svet očami zdôrazňujúcimi blaho jednotlivca. Po mnoho stáročí dušou spoločnosti bola rodina, ktorá vznikla manželstvom muža a ženy. Spoločnosť mohla stavať na rodine, z dôvodu jej trvácnosti. A práve túto trvácnosť a stabilitu ponúka kresťanský model manželstva a rodiny aj dnešnej spoločnosti.

V súčasnosti existuje mnoho prípadov, ktoré hovoria, že manželstvo muža a ženy nie je až takým stabilným prvkom ako tvrdíme. V 21. st. môžeme povedať, že kresťanský model manželstva prežíva krízu, ktorá je spôsobená nárastom nespokojnosti s fungovaním existujúcich manželstiev, a preto sa mladá generácia snaží o vytvorenie alternatívy, ktorá by ich uspokojila.

Kresťanský model manželstva nepopiera identitu a potreby jednotlivých partnerov, ale robí to majúc na zreteli lásku, ktorá ich spája nie iba ako romantický cit, ale lásku definovanú v 1Kr 13.[2] A práve tento základ manželského zväzku vedie k tomu, že manželia sa nepozerajú na problémy, ktoré samozrejme prichádzajú do ich vzťahu, každodenných životov cez pohľad smerujúci k dobru jednotlivca, ale cez pohľad lásky, ktorá hľadá dobro nie len svoje ale najmä dobro partnera.

Rimania a manželstvo

V prameňoch rímskeho práva nachádzame rôzne definície manželstva. Podľa Modestina je manželstvo spojenie muža a ženy, spoločenstvo všetkého ich života a pospolitosť podľa práva božieho i ľudského. Manželstvo (nuptiae, matrimonium) je spojenie muža a ženy obsahujú-

[1] The work was supported by the Agency of Ministry of Education, science, research and sport of the Slovak Republic, the project ITMS: 26110230069.

[2] 1 Kor 13: *„Láska je trpezlivá, láska je dobrotivá, nezávidí, láska sa nevypína, nenadýma sa, nie je neslušná, nie je sebecká, nerozčuľuje sa, nezmýšľa zle, neraduje sa z neprávosti, ale teší sa s pravdou, všetko znáša, všetkému verí, všetkého sa nádeje, všetko pretrpí.“*

ce spoločný spôsob života. Definície manželstva sa opierajú o monogamickú zásadu, o životné spoločenstvo jedného muža s jednou ženou. Vychádzajú z veľmi reálnej skúsenosti rímskej spoločnosti a vyhlasujú manželstvo za životné spoločenstvo muža a ženy, a nie napríklad za zmluvu (kontrakt), a dokonca nie ani za záležitosť náboženskú.[1]

Rimania považovali sobáš len za právny pomer, ktorý slúži k udržaniu rodu. Z tohto dôvodu nenájdeme v rímskom manželstve ako hlavnú povinnosť manželov vzájomnú lásku, ale iba povinnosť prejavovať žene úctu. Cieľom manželstva bolo plodenie potomkov pre zachovanie rodu. Podľa rímskeho poňatia zakladá manželstvo manželský súhlas, v ktorom muž prejavil úmysel mať ženu za matku svojej budúcej rodiny. Niet divu, že jedno zo základných práv vyvierajúcich z rímskeho občianstva - právo uzavrieť legitímne manželstvo - bolo chápané ako mužova možnosť vziať si ženu za manželku. Právne normy neboli vôbec v rozpore ani s morálnymi požiadavkami rímskych mužov na ženy. Žena mala byť "causta, pia, pudica, lanifica, domiseda - čistá, zbožná, cudná, dokázať priasť a tkať, byť ženou v domácnosti". Manželia mali povinnosť vernosti a zdvorilosti. Muž a žena si mali v manželstve prejavovať vzájomnú úctu.[2]

Manželské právo je úzko späté s pojmami a inštitútmi práva rodinného. Rodina bola základným článkom rímskej spoločnosti, mala výrazne patriarchálny charakter so silnými mocensko-právnymi prvkami a bola pre ňu typická monogamia. Rímska rodina mala významnejší vplyv na postavenie jednotlivcov, ako má rodina v dnešnom zmysle slova.

Rímska „familia“ bola založená na mocenskom pute, ktorého zmyslom bolo zaistenie jednoty a trvalosti rodinných väzieb, ktoré zďaleka nekončili dospelosťou detí. V súčasnosti je základom rodiny puto prirodzené - pokrvné. Deti, akonáhle sa stanú samostatnými, zakladajú zvyčajne vlastné rodiny.

Familia - bol súhrnný názov pre všetky osoby a všetok rodinný majetok. Predstavovala jednotu osôb a vecí, ktoré vytvárali pevne organi-

[1] CVETLER, J., TUREČEK, J. a kol. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963. s. 275.

[2] Tamže s. 275, 279.

zovaný, relatívne nezávislý právny zväzok. Základom rodiny bolo ekonomické spoločenstvo, významnú úlohu zohrávala jednota náboženstva, uctievanie spoločných predkov, uctievanie rodinných bohov a iné.[1]

Rodina (familia) znamenala pre rímske právo nielen jednotu osôb, ale aj majetku, pričom nad oboma vládne hlava rodiny (otec) stojaci v jej čele. V zmysle starého práva civilného zahŕňa familia nielen osoby, ale aj veci spojené tým, že sú podrobené právoplatnosťou toho istého samostatného občana. Všetky osoby, nad ktorými mal určitý rímsky občan moc otcovskú (Patria potestas), moc manželskú (manus) alebo moc nad otrokmi a osobami in mancipio (dominica potestas), nazývali Rimania familia. Tieto osoby, podriadené moci otca rodiny, boli osobami tzv. Alien iuris - osoby podriadené cudziemu právu. Členmi rímskej rodiny boli okrem otca rodiny aj jeho manželka, deti, nevesty, zaťovia a podľa okolností aj vnuci, dokonca aj služobníctvo a otroci ako súčasť rodinného majetku. To, čo vytváralo starovekú rodinu, bola nielen absolútna moc otca rodiny, ale tiež spolupatričnosť k určitej rodine. Tzv. status familia čiže rodinný status určoval príslušnosť jedinca k určitej rímskej rodine a to buď pokrvné (kognátske príbuzenstvo), alebo príslušnosť právnu (agnátské príbuzenstvo).[2]

Manželia nemohli proti sebe uplatniť tiež žaloby. Uzavretím manželstva nevznikla medzi manželmi ani vyživovacia povinnosť, až v čase cisárstva bola zavedená povinnosť vzťahujúcu sa na predkov a potomkov, ak majú dostatočný majetok, tak musí zabezpečiť jeden druhému výživu. Z uzavretého manželstva nenastala pre mužov žiadna podstatná zmena. Muž nemení nič na svojom doterajšom postavení. Uzatvorením sobáša sa muž nezbavoval moci otcovskej, ale pod svoju moc privádzal svoju ženu a deti. Uzavreté manželstvo bolo dôležité pre familiu ženícha, pretože deti nastupovali do rodinných kultov, majetku a uctievali svojich predkov.

Uzavreté manželstvo malo tiež význam pre muža, ktorý chcel vykonávať kňazský úrad. V Ríme existovali kňazské zbory, ktoré predpisovali formu uzavretia manželstva. Kňazi, ako už bolo uvedené vyššie,

[1] HRDINA, A. I., DOSTALÍK, P. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce,* Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. s. 38.

[2] HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského, Bratislava,* 1929. s. 72.

potrebovali k výkonu svojej funkcie manželku. Žena sa uzavretím sobáša vzdávala svojej pôvodnej rodiny a prestupoval do rodiny svojho manžela, kde preberala jeho rodinné náboženstvo, kulty, zvyky a tiež rodinu a predkov. Všetko, čo žena získala, pripadalo do vlastníctva jej manžela. Ženine veci, hmotné i nehmotné, ale tiež pohľadávky spadali pod právomoc hlavy rodiny. Žena v moci manželskej nemohla platne zaväzovať zmluvami seba a ani manžela. Matka mala pripravovať dcéry pre výkon budúcich manželiek. S narastajúcou mocou rímskeho impéria prichádzalo do Ríma obrovské bohatstvo, ktoré prenikalo aj do oblastí súkromného práva. Domy boli zariaďované s prepychom a ženy počali žiť život, pri ktorom využívali majetok svojich manželov. V roku 215 pnl. bol vydaný zákon Oppiov, ktorý mal snahu obmedzovať márnivosť žien. Zakázané bolo ženám jazdiť na voze a nosiť purpurové šaty. Zákon Valeriův z roku 195 pnl. zrušil zákon Oppiov a ženám bolo ich právo navrátené.[1]

Ponímanie manželstva v starom Egypte

Základom egyptskej spoločnosti bola rodina, ale manželstvo bolo výsadou zámožnejších ľudí. Žena sa podľa všetkého už počas detstva pripravovala na úlohu manželky a učila sa viesť domácnosť. Za normálnych okolností sa vydávala medzi dvanástym a štrnástym rokom života, po dovŕšení pohlavnej zrelosti, zatiaľ čo muž mal okolo 20 rokov a mal mať za sebou už ukončené vzdelanie a úspešný začiatok kariéry. Na kráľovskom dvore sa môžeme stretnúť aj s oveľa mladšími svadobčanmi (napr. Tutanchamón 9 rokov a Anchesenamon 13 rokov).

Uzavretie manželstva nevyžadovalo v starom Egypte žiadnu oficiálnu ceremóniu. Manželské zmluvy sa objavujú až v 7. storočí pnl., podľa všetkého však určitá forma existovala už v časoch Novej ríše (1550 –1069 pnl.). V zmluvách sú zastúpené mená manželov, pisára resp. notára, v niektorých prípadoch sú spomenutí aj obaja rodičia či iní príbuzní muža, čo svedčí o pomerne širokom spektre ženských práv. Dochované sú rôzne klauzuly, týkajúce sa vena, výživného, detí, či rozdelenia majetku v prípade rozchodu. V jednej z nich sa stodesaťročný

[1] STARÁ, I. *Rodina a její význam v římském právu (disertační práce).* Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická, 2013. s. 121 – 123.

vezír Ptahhotep prihovára svojmu synovi, aby mu odovzdal životné múdrosti, nasledovne[1]: *„Keď si toho schopný (dokážeš sa uživiť), založ si domácnosť a miluj svoju ženu správnym spôsobom. Naplň jej brucho a obleč jej chrbát. Rob radosť jej srdcu, kým žiješ! Lebo ona je ako užitočné pole pre svojho pána...“*

Ak bolo niektoré riadne uzatvorené manželstvo bezdetné, mohol si muž ku svojej legálnej žene pribrať otrokyňu, aby mu porodila syna. Deti z takéhoto spojenia však zdieľali údel svojej matky, iba ak by ich otec prepustil z otroctva a daroval im slobodu. Dvojica najprv spolu nejaký čas žila a keď im vzťah vyhovoval, uzavreli spolu manželskú zmluvu. Jednalo sa o čistú právnu zmluvu a ich zväzku nepožehnával ani kňaz, ani ju nepotvrdzoval vymenovaný úradník, ako je tomu dnes. Jednalo sa o čisto súkromnú záležitosť. V prípade nedodržiavania manželskej zmluvy nastupovalo štátne právo a súd.[2]

Nie celkom objasnená je otázka príbuzenských sobášov u Egypťanov. Výrazy "brat" alebo "sestra" mali totiž širší význam a neoznačovali nutne pokrvnú príbuznosť.

Za najlepšie manželské zväzky boli považované tie, ktoré boli uzatvárané medzi členmi rovnakej rodiny alebo medzi susedmi toho istého spoločenského postavenia a príslušnosti. Pisár Anchšešonk radičom radil, aby "nedovolili synovi priviesť nevestu z iného mesta, inak o neho prídu".[3]

Obvyklé teda boli aj príbuzenské sobáše, predovšetkým potom medzi bratrancom a sesternicou, strýkom a neterou. Menej obvyklé boli priame pokrvné vzťahy medzi súrodencami, výnimkou je opäť kráľovský rod, ktorý sa v záujme udržania moci nevyhýbal ani tomuto druhu sobáša (neobvyklý nebol sobáš otca a dcéry, či súrodencov). Hoci väčšinou sa brali partneri z rovnakých sociálnych vrstiev, sú známe aj prípa-

[1] HUDÁKOVÁ, Ľ. *„Požehnaním domu je múdra žena“–Život starovekých Egypťaniek.* Datovanie jednotlivých období dejín starovekého Egypta podľa Shaw,I.,The Oxford History of Ancient Egypt, Oxford, 2000, 480 –489. Dostupné na internete: http://aigyptos.sk/wp-content/uploads/Hudakova_Po%C5%BEehnan%C3%ADm-domu-je-m%C3%BAdra-%C5%BEena_abstrakt.pdf

[2] BIČ, M. *V zemi sfing a pyramid: od faraónů k prorokovi*. Praha: Alfaprint. 1993. s. 267.

[3] *Egyptské manželství*. [online]. maschblog.cz. [cit. 12. marec 2015]. Dostupné na <http://masch.blog.cz/0810/manzelsky-raj_4>.

dy, kedy si bohatý a vplyvný muž, či žena berú takmer chudobného partnera. Prekážkou v sobáši nebol ani etnický pôvod, a to ani na kráľovskom dvore. Samotný štát pristupoval k manželstvu veľmi nenútene a na rozdiel od takmer všetkých ostatných starovekých civilizácií oficiálne nezakazoval sobáš s cudzincami. Egypťania nepociťovali potrebu zachovávať čistotu svojej rasy.

Egyptská tolerancia k zmiešaným manželstvám zahŕňala aj neobmedzené manželstvo medzi otrokmi, a to ako medzi dvoma otrokmi, tak medzi slobodným človekom a otrokom. Takýto prístup bol neskôr v ostrom rozpore so zložitými dedičských pravidlami, ktoré boli v Egypte zavedené počas rímskej nadvlády a podľa ktorých bolo žiaduce, aby si ľudia brali partnera zo svojej vlastnej kasty. Svoju partnerku, partnera si bolo možné vyhliadnuť aj v znepriatelených územiach.[1]

Staroegyptské manželstvo bolo sprvu polygamné, až neskôr monogamné. Manželstvo s jednou plnoprávnu manželkou "pani domu", v kráľovskej rodine "veľká kráľovská manželka" bolo pravidlom, mnohoženstvo naopak výnimkou. Dôvodom takejto výnimky boli v kráľovských rodinách dôvody politické alebo nástupnícke.[2]

Vďaka systému manželských zmlúv si viac manželiek mohol dovoliť iba kráľ a výnimočne niektorý z najvyšších hodnostárov. Zo zmluvy totiž vyplývala manželovi povinnosť zabezpečiť finančne ako manželku, tak všetky ich deti. Zmluva okrem iného obsahovala údaje o vkladoch jednotlivých manželov do domácnosti, kedy tieto predmety boli ocenené a aj naďalej boli majetkom osoby, ktorá ich do manželstva priniesla.

V starom Egypte boli muž aj žena v podstate rovnoprávnymi partnermi. Postavenie manželky bolo v starovekom Egypte neobyčajne priaznivé. Úcta, ktorej sa tešila, vychádzala však z jej postavenia matky, darkyne potomstva. Zvyšky matriarchátu môžeme pozorovať v tom, že

[1] *Manželství* [online]. faraon.wz.cz. [cit. 12. marec 2015]. Dostupné na <http://faraon.wz.cz/zivot/zivot.htm#manželství>.

[2] CVETLER, J., TUREČEK, J. a kol. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963. s. 41.

najmä v najstarších dobách sa zdôrazňuje pôvod odvodený od matky. Bolo však zvykom, že sa u faraónov uvádzalo aj meno jeho matky.[1]

Potvrdzujú to zmluvy uzavreté v rôznych dobách rôznymi ľuďmi, často práve zo skupín obyvateľstva sociálno nízko postavených. Tak bol napr. muž povinný vyplatiť žene, ak došlo k rozchodu z jeho viny, celé jej veno a navyše asi tretinu majetku, ktorý nadobudli spoločne. V určitých prípadoch mala žena nárok až na dvojtretinový podiel. Ak zomrela a otec sa oženil druhýkrát, patrilo deťom z prvého manželstva nielen celé dedičstvo po matke, ale aj časť toho, čo otec nadobudol s druhou ženou. Postavenie ženy v manželstve a v spoločnosti vôbec bolo oveľa dôležitejšie, než by sme predpokladali a dá sa povedať, že ženy ešte zo začiatku tohto storočia im mali čo relatívne závidieť.[2]

Prirodzenou rolou ženy bola výchova detí a starostlivosť o domácnosť. Pripravovali jedlo, zhotovovali odevy, upratovali, prali a starali sa o deti, najmä o dcéry. Odrastajúceho chlapca si bral na starosť otec a učil ho tomu, čo sám robil. Ženy však nemohli počítať s pomocou muža v domácnosti. Čo si neurobili, to nemali. Bola to ich úloha spriadať ľan a tkať plátno, rovnako ako pliesť košíky a rohože, z časti pre vlastnú potrebu, z časti tiež na predaj alebo výmenu.[3]

Žena nebola majetkom, ako je tomu ešte dnes v rade afrických a arabských štátov. Mala svoje práva a muž k nej povinnosti, za ktorých neplnenie mohol byť výrazne potrestaný (rovnako ako žena za neplnenie svojich).

Žena mala rovnaké práva pri rozhodovaní o chode domácnosti, uzatváraní zmlúv, vládla svojím majetkom a zúčastňovala sa všetkého spoločenského života. Ženám nebolo upreté zastávať akékoľvek úrady, a to dokonca na tých najvyšších miestach. Trochu iná situácia bola na kráľovskom dvore a v rodinách vysokých hodnostárov. Tu ženy oveľa viac usilovali o moc a postavenie. Kráľovná sa celkom trikrát stala aj

[1] CVETLER, J., TUREČEK, J. a kol. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963, s. 41 - 42.

[2] BIČ, M. *V zemi sfing a pyramid: od faraónů k prorokovi*. Praha: Alfaprint. 1993, s. 269.

[3] KONVIČKOVÁ, J. Manželské právo v historii – postavení mužů a žen. Diplomová práca. Olomouc. Univerzita Palackého v Olomouci. Právnická fakulta. 2013.

najvyššou osobou v štáte, teda mala všetky práva a tituly faraóna. Ako príklady možno uviesť Hatšepsovet, Tavosret a Kleopatru.[1]

To, čo by dnes určite ocenili všetky ženy, bola skutočnosť, že za rovnakú prácu bol rovnako odmenený muž aj žena. Ženám nebola odopretá ani práca v chrámoch. Manželky museli byť úplne verné, u muža platilo toto pravidlo o niečo menej, najmä potom, ak išlo o zabezpečenie mužského potomka. Toho tiež mohli manželia adoptovať (ak bola napr. žena neplodná). Ženina nevera, alebo neplodnosť boli dôvodom k rozvodu. Termín "manželská nevera" nie však v dokumentoch jasne definovaný; užíva sa široký pojem "veľký hriech zistený u muža resp. ženy". Po zrušení manželstva, či už smrťou jedného z manželov alebo rozvodom, mal každý z manželov dispozičné právo len na tú časť majetku, ktorou do manželstva prispel. Žena mohla byť aj samostatnou právnou osobou. Mohla disponovať so svojím majetkom a uzatvárať rôzne druhy zmlúv vrátane tej, ktorou samú seba predávala do otroctva. Otroctvo totiž mohlo byť pre ženu výhodou, pretože kupujúci na seba bral povinnosť živiť ju a chrániť jej zdravie.

Úcta k matkám vôbec bola v Egypte dávno zavedeným zvykom a deti, najmä synovia, svoju matku milovali a ctili. Tradícia kráľovskej manželky stojacej v pozadí sa vyvinula v priebehu Starej ríše. Od kráľovien sa očakávalo, že budú rodiť manželovi čo najviac detí, zabezpečovať plynulý chod paláca a na verejnosti predstavovať pasívne doplnok k svojmu aktívnemu manželovi.

Titul "kráľova manželka" mali všetky kráľove ženy. Ďalšie tituly odrážali nielen jej postavenie voči faraónovi, ale aj jej náboženské funkcie. Bola kňažkou významných božstiev a s rôznymi ženskými božstvami bola dokonca identifikovaná. Potom, čo sa jej syn stal kráľom, získala titul "kráľovská matka" a vysoké spoločenské postavenie. V Starej ríši mohla byť kráľovská matka pochovaná v malej pyramíde blízkosti pyramídy svojho manžela. Dôležitú úlohu hrala kráľovná ako regentka pri zaistení dynastickej kontinuity a mocenskej stability. K regentstvu dochádzalo v prípade nedospelosti či predčasnej smrti

[1] KLABOUCH, J. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962, s. 28.

kráľa alebo následníka trónu. Prečo bola v takomto prípade daná prednosť kráľovnej pred mužským príbuzným, nie je celkom jasné.[1]

Židovské manželstvá

Manželstvo je u členov židovskej komunity chápané ako spoločný, trvalý záväzok medzi mužom a ženou, ktorý je z právneho hľadiska platný.[2]

Manželstvá sa v judaizme tešia nesmiernej úcte. Ide o posvätné spojenie muža a ženy, ktorým sa napĺňa jeden z hlavných príkazov Tóry: *"Ploďte a množte sa."*[3]

Uzavretie manželstva a výchova detí nebolo len jedným z náboženských prikázaní, ale dokonca prvým príkazom, ktorý Boh človeku udelil (Gn. 1,28). Talmud zdôrazňuje: *"Nezadaný človek žije bez radosti, bez požehnania a bez dobra"* (Jav. 62b). Slobodný muž nie je mužom v plnom slova zmysle, lebo je povedané*: „Muža a ženu ich stvoril a požehnal im a v deň, keď ich stvoril, dal im meno Adam (človek)*" (Gn 5,2) Žena bola synonymom pre domov, ako ukazuje príslovie: *„Domovom muža je jeho žena"* (Joma 1,1).[4]

Talmud učí vysoko vznešenému ideálu manželského stavu. Najbežnejším označením pre sobáš je kidušin, doslova "posvätenie". "Je tak nazývaný preto, že manžel zakazuje svoju ženu celému svetu podobne ako predmet, ktorý je zasvätený Svätyni" (Kid. 2b).[5]

Židovské manželstvo spočíva na vzájomnej dôvere a dohode. Túto myšlienku vyjadruje po tisícročia svadobná zmluva, nazvaná aramejsky ketuba, ktorá ustanovuje práva a záväzky manželov. Bola a je stále dô-

[1] ŠTĚDRONSKÁ, Š. *Postavení ženy ve starověkém Egyptě*. [online]. web.sks.cz. [cit. 12. marec 2015]. Dostupné na <http://web.sks.cz/prace/stedrons/egypt.htm>.

[2] ABU LEIL, I. Právní úprava manželství v Izraeli: diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická, 2007. s. 16.

[3] KONEČNÁ, M. *Judaismus – životní události.*. [online]. olesnice.katolik.cz. [cit. 2. marec 2015]. Dostupné na <http://olesnice.katolik.cz/serialy/nabozenstvi/judaismus_zivotni_udalosti.php>.

[4] COHEN, A. *Talmud (pro každého). Historie, struktura a hlavní témata*. Praha: Sefer, 2006, s. 207.

[5] KONEČNÁ, M. *Judaismus – životní události.*. [online]. olesnice.katolik.cz. [cit. 2. marec 2015] Dostupné na <http://olesnice.katolik.cz/serialy/nabozenstvi/judaismus_zivotni_udalosti.php>.

ležitým dokladom židovského manželstva. Má význam nielen spoločenský, ale predovšetkým právny.

Spočiatku slúžila ako zákonná ochrana pre ženu v prípade, že by sa s ňou muž rozviedol, alebo keby ovdovela. Išlo predovšetkým o finančné zaopatrenie a právo ženy na časť manželovho majetku. Dodnes sa do ketuby zaznamenáva finančný obnos, ktorý stanoví novomanžel a ktorý sa žene vypláca po jeho smrti alebo ktorý sa musí vyplatiť v prípade rozvodu. Minimálna doporučená čiastka je obnos, z ktorého by rozvedená žena mohla žiť prinajmenšom po dobu jedného roku alebo podľa zvykového práva tretina majetku. V neskorších dobách bola svadobná zmluva rozšírená o ďalšie opatrenia týkajúce sa tiež spoločného života manželov (muž má povinnosť svoju ženu živiť, šatiť, vykúpiť ju, ak by bola unesená, zaistiť jej lekára a pod.). Pri svadobnom obrade potvrdzuje muž svojim podpisom platnosť zmluvy a potom, čo sa podpíšu aj dvaja prítomní svedkovia, muž obradne odovzdáva ketubu svojej žene. Ketuba je teda platný dokument právne ochraňujúci ženu, ktorý u seba žena ponecháva po celú dobu manželstva. V prípade, že muž nedodrží to, k čomu sa vo svadobnej zmluve zaviazal, má žena právo sa obrátiť na židovský súd, tzv. bejt din. Pokiaľ *bejt din* zistí, že je žena v práve, môže na jej žiadosť povoliť rozvod manželstva.[1]

Jedným zo židovských prikázaní bolo teda uzavretie manželstva a výchova detí. V manželstve sa kládol dôraz na *lásku* - manželia sa k sebe mali správať úctivo a láskavo.

Rozvedenie manželstva spočívalo v odovzdaní rozluky liste (nazývaného get) žene manželovi, a to buď osobne, alebo prostredníctvom povereného zástupcu. Ak uvažujeme o zákonoch o rozvode v ich celku, dochádzame k oprávnenému záveru, že pre ženu neznamenali ťažké znevýhodnenia. Napriek relatívnej jednoduchosti, s ktorou bolo možné rozvod dosiahnuť, nemáme dôkazy o zneužívaní tejto možnosti. Fakt, že nešťastný zväzok je možné v prípade nutnosti bez problémov ukon-

[1] Pozri KONEČNÁ, M. *Judaismus – životní události.*. [online]. olesnice.katolik.cz. [cit. 2. marec 2015] Dostupné na <http://olesnice.katolik.cz/serialy/nabozenstvi/judaismus_zivotni_udalosti.php>.

čiť - pozdvihol štandart manželského stavu medzi židmi na vysokú úroveň.[1]

Zvláštnou inštitúciou židovského manželského práva je tzv. levirátne manželstvo. Podľa tohto ustanovenia je muž povinný vziať si ženu svojho zosnulého brata za manželku v prípade, že nezanechal po sebe žiadne deti. Keďže bezdetné manželstvo bolo pre Izraelčanov hanbou a potupou, pripisoval sa prvorodený syn z tohto levirátneho manželstva zomretému bratovi, ktorý bol ďalším pokračovateľom v jeho rodokmeni a stával sa jeho dedičom.

Kresťanská cirkev a význam manželstva v minulosti a dnes

Manželstvo v stredoveku bolo regulované náboženskými normami a k jeho vzniku stačil iba súhlas oboch partnerov.

V 13. storočí však nastal zlom. Manželstvo bolo vyhlásené svätým a začalo byť chápané ako formálna inštitúcia. Od koncilu v Trente konaného v roku 1563 je inštitúcia manželstva ovládaná kánonickým právom. Začiatky manželstva siahajú až do počiatkov starozákonnej tradície. Kniha Genesis nám priamo podáva vysvetlenie pôvodu manželstva. Táto kniha obsahuje dve správy o stvorení a obe sa končia správou, ktorá tvorí základ ustanovenia manželstva. Na základe týchto správ tvrdíme spolu s teológmi všetkých kresťanských cirkví, že pôvodcom manželstva je Boh. Pretože hneď po tom ako Boh stvoril celý vesmír a všetko na zemi, stvoril aj človeka. *„Tak stvoril Boh človeka na svoj obraz, na Boží obraz ho stvoril; ako muža a ženu ich stvoril." (Gn 1:27)*. Táto Elohistická správa[2] o stvorení je naproti správe Jahvistov menej zaťažená dramatickými prvkami, ale jasne poukazuje na to, že človek bol stvorený ako ľudský pár. Naproti tomu Jahvistická správa podáva viac podrobností a ukazuje aj na dôvod stvorenia človeka ako muža a ženy. Boží úmysel je tu vyjadrený slovami*: „Nie je dobre človeku byť osamote. Učiním mu pomoc, ktorá mu bude roveň. .....toto je už kosť z mojich kosti a telo z môjho tela. Menovať sa bude mužena, lebo je z muža vzatá. Preto muž opustí*

[1] COHEN, A. Talmud (pro každého). Historie, struktura a hlavní témata. Praha: Sefer, 2006, s. 213, 216.

[2] Podľa teórie prameňov sa Pentateuch skladá z viacerých prameňov: Jahvistický prameň, Elohistický prameň, Deutoronomický prameň a kňazský prameň (Šimurdiak. J.: Čo Boh spojil, človek nech nerozlučuje., s.13.)

svojho otca i svoju matku a priľne k svojej žene a budú jedným telom." (Gn 2:18-24) Podľa tohto vyjadrenia, zmysel manželstva spočíva vo vzájomnom doplnení sa a vo vzájomnej pomoci manželov.[1]

Doterajšie rodinné vzťahy, mali byť nahradené novými pomermi, odrážajúcimi potreby nielen všetkých členov rodiny, ale aj celej spoločnosti. Zrušila sa tradičná patriarchálna moc nad deťmi a nahradila ju moc rodičovská, ktorá obom manželom, resp. rodičom, priznávala rovnaké práva pri výchove detí. Podobne bola zrušená tiež ďalšia forma rodinnej moci - moc nad manželkou, čo bol dôsledok všeobecného zámeru zrovnoprávnenia oboch pohlaví nielen v manželstve, ale celkovo v spoločnosti. Muži a ženy majú tak rovnaké postavenie v rodine aj v spoločnosti a rovnaký prístup k vzdelaniu i ku všetkým povolaniam, úradom a hodnostiam. Došlo k formálnemu zrovnoprávneniu manželov, čo viedlo k celkovému zlepšeniu postavenia žien v spoločnosti.[2]

Kľúčovú úlohu pri zabezpečovaní realizácie tohto nového modelu rodiny mal zohrávať štát. Ten mal priamo alebo nepriamo pôsobiť na manželov v tom zmysle, aby udržiavali funkčné rodinné vzťahy, zotrvávali v manželstve a vytvárali najlepšie možné podmienky pre výchovu svojich detí. Regulácia osobných práv a povinností medzi manželmi bola zapracovaná do nového Zákona č. 35 o rodine z roku 2005.[3]

Pri úprave vzájomných práv a povinností manželov vykonal zákon do všetkých dôsledkov zásadu rovnoprávnosti v manželských vzťahoch. *„Muž aj žena majú v manželstve rovnaké povinnosti, sú povinní spolu žiť (nie za všetkých okolností na tom istom mieste, ale vnútorne, v harmonickom duševnom spolužití), byť si verní a vzájomne si pomáhať."* O všetkých dôležitých veciach týkajúcich sa rodiny rozhodujú manželia spoločne. Starosť o uspokojovanie potrieb spoločnej domácnosti a rodiny je uložená obom manželom podľa pomeru ich zárobkových a majetkových možností a podľa ich síl, pri čom osobný výkon starostlivosti o deti a o spoločnú domácnosť je hodnotený rovnako ako prínos manžela, ktorý na výživu rodiny prispieva zárobkom svojej práce. Úplnú rovno-

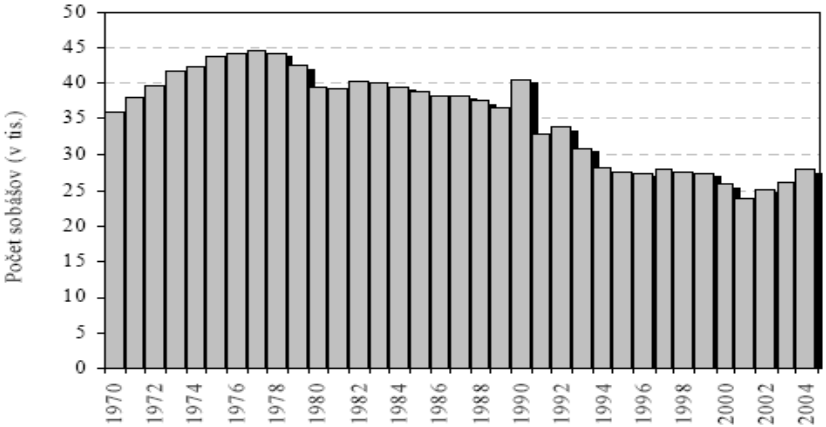
[1] ŠIMURDIAK. J.: Čo Boh spojil, človek nech nerozlučuje., s. 13, 14; Petro. M.: Kríza súčasného manželstva a cesty jej prekonania. Štúdio F, Námestovo. 2004., s.111

[2] KUKLÍK, J. a kol. *Dějiny československého práva 1945 – 1989.* Praha: Auditorium, 2011, s. 380 – 381.

[3] HRUŠÁKOVÁ, M.; KRÁLÍČKOVÁ, Z. *České rodinné právo.* Brno: Doplněk, 2006, s. 89.

právnosť mužov a ženy uskutočnil zákon tiež v otázke spoločného mena, kde si manželia môžu zvoliť podľa svojej vôle buď priezvisko mužovo, alebo ženino, alebo ponechať každý svoje vlastné. Z povahy vzájomnej pomoci manželov vyplýva, že sa môžu vzájomne zastupovať, čo zjednodušuje vzťahy v rodine a napomáha hladkému uspokojovaniu ich potrieb.[1]

Dnešní mladí ľudia sú rozčarovaní z nefunkčných rodín, ktoré ich obklopujú, a ktoré končia rozvodom, a preto považujú za prijateľné riešenie neuzatvárať manželstvo a tým predísť rozvodu. Dôležitou sa stáva akási skúška kompatibility partnerov v spoločnej domácnosti predtým ako sa rozhodnú žiť spolu natrvalo. Cieľom tohto procesu selekcie skrze spoločné bývanie a spoznávanie sa po všetkých stránkach je prevencia pred rozvodom, ktorý je často krát bolestivou skúsenosťou či už pre partnerov, alebo ešte vo väčšej miere pre deti.

Graf č.1 Počet sobášov uzatvorených na Slovensku od roku 1970 po rok 2004
Zdroj: http://www.infostat.sk/vdc/pdf/rodina2004.pdf

Keďže pre spoločnosť je výhodné mať stabilné rodiny, preto sa môže zdať, že práve takéto spolužitia sa stanú vítanou formou a budú pre spoločnosť prínosom. Pozrime sa však na štatistiky a hodnotenia pochádzajúce z USA a Austrálie kde mimomanželské spolužitia majú dlhšiu tradíciu ako na Slovensku.

[1] KLABOUCH, J. *Manželství a rodina v minulosti.* Praha: Orbis, 1962, s. 241 – 242.

Tieto štatistiky prinášajú na povrch nestabilitu kohabitácií[1] a poukazujú na súvislosť väčšieho rizika rozvodu v prípade, že kohabitácie vyústia v manželskom zväzku.[2]

Údaje pochádzajúce z USA hovoria, že polovica mimomanželských spolužití sa do dvoch rokov končí buď uzatvorením manželského zväzku alebo rozchodom. Po 5 rokoch iba 10% párov žije v kohabitácii. Ani prínos predmanželského spolužitia nie je taký, ako sa očakával. Riziko rozvodu je u takýchto párov omnoho väčšie ako u párov, ktoré si neskúšali žiť spolu pred vstupom do manželstva. Národný prieskum rodiny a domácnosti ukázal, že riziko rozdelenia manželstva u párov žijúcich spolu pred vstupom do manželstva je až o 46% vyššie ako u párov začínajúcich svoje spolužitie až v manželskom zväzku.[3]

Podobné postrehy predostrela aj Shane Doré v štúdii austrálskej rodiny. Tvrdí, že 40% párov žijúcich v kohabitácii buď ukončí svoj vzťah rozchodom alebo vstupom do manželstva už do 12 mesiacov a po 2 rokoch iba 30% párov zostáva v kohabitácii, po 10 rokoch je ich už dokonca menej ako 2%. Aj v Austrálii prišli na základe štúdie rozvoja rodiny k záverom, že po 5 rokoch manželstva 13% tých, ktorí si skúšali spolužitie pred svadbou ukončili svoje manželstvo rozvodom v porovnaní s 6% tých, ktorí si takéto spolužitie nevyskúšali pred svadbou.[4]

Pozerajúc sa na štatistiky z krajín, kde majú dlhšiu skúsenosť s mimomanželskými spolužitiami vidíme, že kohabitácie majú svoje výhody a sú často preferované jednotlivcami, ale z hľadiska spoločnosti znamenajú pre ňu väčšie riziko nestability ako manželstvá. Napriek tomu, že manželský model prezentovaný kresťanstvom vyše 2 tisíc rokov v poslednom čase prechádza skúškou a je často nahradzovaný,

[1] **Kohabitácia** sa definuje ako spolužitie dvoch ľudí, ktorí spolu žijú bez manželského zväzku, majú vzájomný intímny vzťah, zdieľajú spoločný príbytok, spoločne sa oň starajú a môžu zdieľať spoločné plány do budúcnosti. Niektorí kohabitujúci vychovávajú deti, či už vlastné alebo z predchádzajúcich kohabitácií či manželstiev (THORNTON, A., AXINN, W.G., XIE, Y. 2007).

[2] VAGASKÁ, J. Kresťanský model manželstva ako trvalého zväzku muža a ženy a jeho hodnota pre dnešnú spoločnosť. Diplomová práca. Žilinská Univerzita v Žiline. Fakulta prírodných vied. 2006. Katedra pedagogiky, psychológie a sociálnych vied. Dostupné na internete: *diplom.utc.sk/wan/515.doc*

[3] http://www.smartmarriages.com/cohabit.html

[4] http://www.family.org.au/journal/2000/j20000424.html

pretože mnohí ho považujú za staromódny, dovoľujeme si tvrdiť, že má svoje opodstatnenie a zároveň prínos pre spoločnosť.

Fakt, že kresťanstvo prezentuje manželstvo ako nerozlučiteľný zväzok, dodáva tejto ustanovizni vážnosť, čo vedie k väčšej zodpovednosti v spolužití muža a ženy. Keď manželia majú na zreteli, že ich zväzok nemá trvácnosť len niekoľko týždňov, mesiacov alebo rokov, bráni im to pristupovať k ich vzťahu s ľahostajnosťou a manželstvo naberá u nich rozmer nie len prítomnosti, ale aj budúcnosti. Takto definované manželstvo ako trvalý zväzok založený na nesebeckej láske predstavuje stálosť a istotu, ktoré potrebuje spoločnosť a budúce generácie. A práve toto stabilné prostredie je najvhodnejším priestorom pre výchovu detí. Deti potrebujú na svoj zdravý vývin nie len oboch rodičov, ale zároveň potrebujú mať istotu trvácnosti prostredia, v ktorom vyrastajú. Správne investovanie do výchovy detí má potom priaznivý účinok na prospech, dobro a blaho celej spoločnosti.

Zoznam bibliografických odkazov:

ABU LEIL, I.: *Právní úprava manželství v Izraeli (diplomová práce).* Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická, 2007, s. 58.

BIČ, M.: *V zemi sfing a pyramid: od faraónů k prorokovi.* Praha: Alfaprint, 1993, s. 469.

CEHELSKÁ, D., TOMČÍKOVÁ, M.: *Primeraná kvalita života spájajúca sa s humánnym optimom v kontexte pomáhajúcich profesií.* In: Spolupráca pomáhajúcich profesií – determinant kvality života populácie: zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou Prešov, 28. 10. 2011 / Pavol Beňo, Lucia Andrejiová, Miron Šramka. (eds.) – Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, Ústav sociálnych vied a zdravotníctva bl. P. P. Gojdiča v Prešove: Prešov, 2012, s. 78-86. ISBN 978-80-89464-10-4.

COHEN, A.: *Talmud (pro každého: historie, struktura a hlavní témata*. Praha: Sefer, 2006, s. 207.

CVETLER, J., TUREČEK, J. a kol.: *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963, s. 636.

DOSTALÍK, P.: *Texty ke studiu římského práva soukromého.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 175.

HANGONI, T.: *Osobnosť kresťanského sociálneho pracovníka*. Gorlice 2011, s. 53. ISBN 978-83-63055-00-4.

HEYROVSKÝ, L.: *Dějiny a systém soukromého práva římského.* 7. vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1929, s. 294.

HRDINA, A. I., DOSTALÍK, P.: *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce,* Plzeň: vydavateľstvo Aleš Čeněk, 2010, s. 144.

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z.: *České rodinné právo.* 3. vydanie. Brno: Masarykova univerzita, 2006, s. 398. ISBN 80-7239-192-5.

HUDÁKOVÁ, Ľ.: *„Požehnaním domu je múdra žena"–Život starovekých Egypťaniek.* Datovanie jednotlivých období dejín starovekého Egypta podľa Shaw,I.,The Oxford History of Ancient Egypt, Oxford, 2000, s. 480 –489. Dostupné na internete: http://aigyptos.sk/wp-content/uploads/Hudakova_Po%C5%BEehnan%C3%ADm-domu-je-m%C3%BAdra-%C5%BEena_abstrakt.pdf

KLABOUCH, J.: *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis, 1962. s. 281.

KONEČNÁ, M.: *Judaismus – životní události.* [online]. olesnice.katolik.cz. [cit. 2. marec 2015]. Dostupné na <http://olesnice.katolik.cz/serialy/nabozenstvi/judaismus_zivotni_udalosti.php>.

KONVIČKOVÁ, J.: *Manželské právo v historii – postavení mužů a žen.* Diplomová práca. Olomouc. Univerzita Palackého v Olomouci. Právnická fakulta, 2013.

KUKLÍK, J. a kol.: *Dějiny československého práva 1945 – 1989.* 1. vydanie. Praha: Auditorium, 2011. s. 430.

STARÁ, I.. *Rodina a její význam v římském právu.* Dizertačná práca. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta právnická, 2013, s. 156.

ŠIMURDIAK. J.: *Čo Boh spojil, človek nech nerozlučuje.*, s. 13, 14; Petro. M.: Kríza súčasného manželstva a cesty jej prekonania. Štúdio F, Námestovo. 2004, s. 111.

ŠTĚDRONSKÁ, Š.: *Postavení ženy ve starověkém Egyptě*. [online]. web.sks.cz. [cit. 12. marec 2013]. Dostupné na <http://web.sks.cz/prace/stedrons/egypt.htm>.

THORNTON, A., AXINN, W. G. a XIE, Y.: *Marriage and Cohabitation*. Chicago: The University of Chicago Press, 2007. ISBN 9781107018273.

VAGASKÁ, J.: *Kresťanský model manželstva ako trvalého zväzku muža a ženy a jeho hodnota pre dnešnú spoločnosť.* Diplomová práca. Žilinská Univerzita v Žiline. 2006. Fakulta prírodných vied. Katedra pedagogiky, psychológie a sociálnych vied. Dostupné na internete: *diplom.utc.sk/wan/515.doc*

Egyptské manželství. [online]. maschblog.cz. [cit. 12. marec 2015]. Dostupné na <http://masch.blog.cz/0810/manzelsky-raj_4>.

Manželství [online]. faraon.wz.cz. [cit. 12. marec 2015]. Dostupné na <http://faraon.wz.cz/zivot/zivot.htm#manželství>.

http://www.infostat.sk/vdc/pdf/rodina2004.pdf [cit. 12. marec 2015].

http://www.smartmarriages.com/cohabit.html [cit. 12. marec 2015].

http://www.family.org.au/journal/2000/j20000424.html [cit. 12. marec 2015].

NÁSTRAHY SPOLOČNOSTI PRE MLADÉHO KRESŤANA

Mgr. Zuzana Jusková

Mladí pravoslávni kresťania žijúci v dnešnej spoločnosti žijú dnes v svete plnom nástrah a pokušení. Dnešná spoločnosť ponúka tisícoraké spôsoby rozptýlenia ducha a svetské radovánky, ktoré pozornosť mnohých odvádzajú preč od Cirkvi a od Isusa Christa. Medzi ľudí, ktorí môžu padnúť do pasce týmto výmyslom dnešnej doby nepatrí len mládež. Mládež je však ešte v živote neskúsená a preto často podľahne ponúkaným lákadlám. Lenže tak ako minca má dve strany, aj tieto pochybné svetské lákadlá ich majú. Bohužiaľ sprvoti nám ukazujú len tú svoju lákavú prednú stránku a tú obrátenú šedú stránku nie je vidieť. Poďme teda spoločne preskúmať, akým nástrahám môžu čeliť mladí, ktorí sa snažia žiť cnostný a zbožný život v Cirkvi.

Je potrebné si najprv uvedomiť odkiaľ pochádzajú všetky tieto pokušenia a nástrahy. Veľmi dobre to popisuje príklad z Písma Svätého o tom ako Isusa pokúšal diabol. Písmo hovorí: *„A zase vzal Ho diabol na veľmi vysoký vrch, ukázal Mu všetky kráľovstvá sveta a ich slávu a povedal Mu: Toto všetko Ti dám, ak padneš a budeš sa mi klaňať.“* (Mt 4, 9-10). Vieme teda usúdiť ako mocne sa snažil diabol pokúšať Isusa a akú pevnú vieru Isus musel mať. Ponúkal mu predsa všetky kráľovská sveta! Hoci nás mladých dnes priamo diabol nekontaktuje, využíva na to mysle a ruky bezbožných, ktorí sa stávajú jeho nástrojom pokušenia. Dnes nám možno diabol neservíruje „všetky kráľovstvá sveta“, ale servíruje nám peniaze, rozkoš, svetskú slávu, sexuálne radovánky a orgie. Všetky tieto hodnoty môžeme vídať na prvom mieste v dnešnej spoločnosti.

Zozuľak spomína diablove metódy, ktorými sa pokúša ovládať mysle a telá ľudí. Vymenúva prostriedky masovej komunikácie ako je televízia, tlač, hudba, rozhlas, kino, literatúra a podobne. Cez tieto prostriedky sa snaží vytvoriť medzi ľuďmi názor, že Boh a Cirkev nie sú potrebné. Zmieňuje sa o negatívnych hrdinoch kinosál a televíznych obrazoviek, ktorí neváhajú vraždiť a neustále túžia po rozkoši a o mladých ľuďoch, ktorí považujú tieto zvrátené vzory za hodné nasledovania, keďže sú im predkladané ako spoločenská norma. Takisto rozpráva o konzumnom spôsobe života, ktorý veľmi vplýva na deti a mládež

a o pokroku v technológiách, ktorý v mnohých prípadoch vedie k odcudzovaniu sa navzájom.

To že je tomu naozaj tak nám dosvedčujú samotné médiá a publikované výskumy. Napríklad nemecký výskum ukazuje, že nemecká mládež trávi hraním počítačových hier viac času ako štúdiám. Nemecká tlač sa podujala zverejniť výsledky štúdie hannoverského inštitútu po incidente, ktorý ohromil nemeckú verejnosť v roku 2009. Predpokladá sa, že iba sedemnásťročný vrah odobral život pätnástim ľuďom a nakoniec aj sebe strelnou zbraňou, vďaka tráveniu väčšiny svojho voľného času zvráteným akčným hrám. Podľa zistení inštitútu sú najviac ohrození závislosťou na hraní práve chlapci; a to až 4,7 percenta skúmaných hráčov. Tretina hráčov známej hry World of Warcraft dokonca trávi hraním vojnových hier aj viac ako 4,5 hodiny denne. Táto mládež v porovnaní so svojimi rovesníkmi zdieľajúcimi školské lavice vykazuje horšie známky a viac neospravedlnených hodín. Výsledok bol zameraný na všetky typy škôl a nezávisle od vzdelania rodičov. Kritizovanými hrami sa po vražednom incidente, ktorý sa odohral stali „strieľačky" – hry, v ktorých je cieľom zabiť čo najviac protivníkov. Vysvitlo totiž, že mladý vrah sa hraniu týchto hier, vrátane Counterstrike považovanej za štvrtú najnebezpečnejšiu počítačovú hru, intenzívne venoval.

O čase strávenom na internete ako aj o riziku vývoja závislosti na internet u mládeže informuje aj Európska únia. Na preventívnom informačnom portáli informuje, že v Európe dieťa začína používať internet asi vo veku siedmych rokov. Vo veku 15 až 16 rokov je priemerne 75% tínedžerov „online" na dennej báze. Spomínajú sa aj nežiaduce riziká medzi ktoré patrí zanedbávanie medziľudských vzťahov, ale aj ignorovanie vlastných ľudských potrieb ako sú jedlo, spánok, udržiavanie tela v čistote. Z fyzického hľadiska medzi príznaky závislosti na internete patria najmä: abstinenčné príznaky, syndróm karpálneho tunela, bolesti chrbtice, problémy s vysychaním očí, bolesti hlavy a spánkové poruchy. Dodáva sa, že mladý Európan vo veku 15 – 16 rokov trávi pripojený „online" priemerne dve hodiny denne.

Že problém s dieťaťom, alebo mladým, ktorý sa stane závislým na hraní, surfovaní po internete či „chatovaní" je naozaj vážny dokazuje aj prípad z Wellingtonu z USA z roku 2007 , ktorý uvádza portál Zodpovedne.sk: *„16-ročný Daniel Petric si kúpil hru Halo 3 aj napriek zákazu svoj-*

ho otca, ktorý nesúhlasil s tým, aby hral násilné počítačové hry. Trvalo nejakú chvíľu, kým na to rodičia prišli. V tom čase sa hrával aj 18 hodín denne. Keď to jeho otec zistil, okamžite mu hru zobral a zamkol ju v trezore. Po mesiaci sa Danielovi podarilo do trezoru dostať. Okrem hry z neho vybral aj pištoľ a následne vošiel do spálne svojich rodičov so slovami: „Zatvorte oči, mám pre vás prekvapenie!" Svoju matku zastrelil, otec napriek vážnym zraneniam prežil."

Tu si môžeme naozaj všimnúť závažnosť tohto úskalia pre mladého kresťana. Toto sú dôsledky diablovho pokušenia, ktoré doviedli tohto chlapca k takémuto ohavnému činu. Musíme byť teda závažne obozretní pred lákadlami dnešnej doby. V aktuálnej súčasnosti totiž mládež čoraz viac času trávi „online" a keďže nie je sama schopná posúdiť kvalitu poskytnutého obsahu z duchovného hľadiska, prípadne nevidí riziká, alebo zlo skryté v takýchto satanských lákadlách, je potrebné aby ju viedli skúsení duchovní pastori a cirkevné spoločenstvo.

Písmo Sväté nás poučuje: *„Kto chodí s múdrymi, bude múdry, kto však s bláznami drží, tomu sa zle povodí."* (Prís 13, 20). Tento symbolický text hovorí o bláznoch, teda o ľuďoch, ktorí to „nemajú v hlave v poriadku". Často sú blázni vnímaní ako ohrozujúci a nebezpeční. Čítame o psychopatoch ktorí vyzabíjali stovky ľudí, ako napríklad nórsky masový vrah Breyvik. Logická úvaha nás vedie k záveru, že by sme sa naozaj mali stýkať s múdrymi ľuďmi vedúcimi cnostný a mravný život v askéze. Jedine tak sa môžu pre nás kladne naplniť slová z ďalšieho verša Príslovní: *„Hriešnikov stíha nešťastie, no odmena spravodlivých je šťastím."* (Prís 13, 21)

Nie sú to však len nástrahy internetu, ktoré číhajú na mladého kresťana a ktoré by ho zviedli z mravne čistej cesty, ktorou by oslavoval Boha. Okrem očividných nebezpečenstiev ako je napríklad závislosť na drogách a alkohole, o ktorých bolo popísaných neskutočne množstvo kníh, sú tu aj pokušenia skryté. Takéto pokušenia je ťažšie rozpoznať, pretože sa navonok nejavia ako niečo škodlivé, ale naopak ako veľmi užitočné. Medzi takéto pokušenia môže patriť dosiahnutie úspechu, slávy, bohatstva. Zaiste si môžeme povedať, že nie každý boháč, či slávny človek je zlý a skazený, ale sú ľudia u ktorých sa ich záujmy stali prednejšími pred záujmami spoločnosti a ostatných ľudí a dôsledky ich konania cítime všetci aj dnes. Sú to veľkí a mocní diktátori, oligarchovia

a vplyvní politici, či bankári, ktorí ovládajú masy ľudí a snažia sa ťažiť zo všetkého vo svoj prospech.

Márnivosť, chorobná túžba po blahobyte a iné vášne môžu úplne zatieniť Boha a lásku k ľuďom a zaslepiť oči a mysle ľudí. Pozrime sa najprv čo sa píše v Písme Svätom.

„Tu k nemu ktosi pristúpil a povedal: Učiteľ, čo dobré mám robiť, aby som mal večný život? On mu odpovedal: Čo sa ma pýtaš na dobro? Jeden je Dobrý! .Ak však chceš vojsť do života, zachovávaj prikázania. A ktoré?, opýtal sa ho. Ježiš mu odpovedal: Tieto: Nezabiješ! Nescudzoložíš! Nepokradneš! Nevydáš krivé svedectvo! Cti si otca i matku! A: Milovať budeš svojho blížneho ako seba samého! Mládenec mu povedal: Toto všetko som zachovával. Čo mi ešte chýba? Ježiš mu odpovedal: Ak chceš byť dokonalý, choď, predaj svoj majetok, rozdaj chudobným a budeš mať poklad v nebi. Potom príď a nasleduj ma. Keď mládenec počul toto slovo, odišiel smutný, lebo mal veľký majetok. Tu Ježiš povedal svojim učeníkom: Amen, hovorím vám, že bohatý ťažko vojde do nebeského kráľovstva. Znova vám hovorím: Ľahšie je ťave prejsť uchom ihly ako bohatému vojsť do Božieho kráľovstva." (Mt 19, 16-24)

Všimnime si čo bolo pre tohto bohatého mladého muža dôležitejšie. Bol to pre neho jeho majetok, alebo pravé učenie Christa? Mladý muž sa nedokázal vzdať svojho majetku a nasledovať Christa. Jeho majetok znamenal pre neho viac ako cesta askézy a láska k blížnym. Preto Isus vyjadril, že je naozaj ťažké pre človeka ovládaného vlastnými túžbami a vášňami žiť v súlade s kresťanským učením. V tejto otázke Isus zdôraznil kontrast medzi asketickým a nesebeckým spôsobom života pravého kresťana a životom mladíka, keď sa ho nepriamo opýtal, čo si váži viac. Mladík si teda cestu poznania nevážil nad všetko čo mal, tak ako by sme to očakávali od pokorného kresťana.

Vymenovali sme si najrôznejšie druhy pokušení, ale ako sa ukazuje v dnešnej dobe je na mladých vyvíjaný neuveriteľný nátlak v jednej pre nich citlivej oblasti. Svet je posadnutý sexom a hriešnymi túžbami po uspokojení pohlavných fyzických chúťok bez zapojenia citov a bez následkov. Ako teda sexuálne správanie ostatných môže vplývať na mladého kresťana, ktorý sa snaží byť zdržanlivý a cudný ako to písmo Sväté prikazuje?

Dnešný svet považuje masturbáciu a homosexualitu za normálnu a predmanželský či mimomanželský sex je vraj úplne prirodzený spô-

sob uspokojenia a je dokonca zdravý. Online ženský časopis Wanda sa v článku o masturbácii vyjadruje o masturbácii takto:

„Moderná psychológia a sexuológia považuje masturbáciu alebo sebauspokojovanie a vzájomnú masturbáciu medzi partnermi za celkom normálnu a v niektorých situáciách dokonca za tzv. vyjadrenie zdravej ľudskej sexuality. Najmä ženám, ktoré nie sú schopné dosiahnuť orgazmus klasickým súložením, je odporúčané pomocou masturbácie spoznať svoje telo, svoje citlivé, vzrušujúce miesta. Masturbácia hrá v sexuálnom živote človeka významnú úlohu, či už je praktikovaná ako automasturbácia, alebo formou heterosexuálnou (medzi osobami rôzneho pohlavia) či homosexuálnou (medzi osobami toho istého pohlavia). Spoznanie reakcií vlastného tela na vzrušujúce podnety, hrá pre sexuálny život ženy dôležitú úlohu."

Pritom sa však zabúda na dôležité fakty, a to že sa pri masturbovaní človek uchýli do seba a sebecky ukája vlastné pudy, alebo že sa človek môže stať od masturbácie závislým a nebude tak schopný uspokojiť svojho partnera. Všetci iste poznáme biblický príklad o Ónanovi, ktorého Boh potrestal za „plytvanie" semena. V Písme sa píše: *„Potom povedal Júda Ónanovi: Podľa švagrovského práva vojdi k bratovej žene, vezmi si ju a postaraj sa svojmu bratovi o potomstvo. Ónan však vedel, že potomstvo nebude patriť jemu, preto kedykoľvek vošiel k bratovej žene, semeno vypúšťal na zem, aby svojmu bratovi nesplodil potomka. Hospodinovi sa to však nepáčilo, preto aj jeho usmrtil."* (1Mjž 38, 8-10)

Čo je však závažnejším hriechom je stále sa množiace smilstvo a homosexuálne správanie. Smilstvo a „gay styky" sa prezentujú v každom seriáli, v každom časopise ako normálne. Následky takéhoto konania sa však v týchto médiách neukazujú. Neželané tehotenstvá mladých a na rodičovstvo plne nepripravených dievčat a pohlavné choroby sú len tie najzávažnejšie z nich. Ale ruku na srdce a pozrime sa okolo seba; koľko dievčat dnes chodí vonku vyzývavo oblečených, odhaľujúcich svoje vnady dráždiac tak chlapcov a mužov navôkol. V takejto atmosfére je mladý vyvíjajúci sa muž viac než náchylný podľahnúť svojim túžbam, ktoré sú najsilnejšie práve v pubertálnom období.

Boh však márnivosť a pudové uspokojovanie vášní nemá v láske. Môžeme si to všimnúť z Písma Svätého: *„Neviete vari, že nespravodliví nebudú dedičmi Božieho kráľovstva? Nemýľte sa! Ani smilníci, ani modloslužobníci, ani cudzoložníci, ani prostitúti mužov, ani ich služobníci, ani zlodeji,*

ani lakomci, ani opilci, ani rúhači, ani vydierači nebudú dedičmi Božieho kráľovstva.“ (1Kor 6, 9-10)

Na mladého kresťana silne vplývajú zlé vplyvy aj z okolia, ktoré považuje mágiu, špiritizmus, démonizmus a okultné vedy za súčasť života. No všetky tieto vymenované javy človeku škodia. Občianske združenie Integra, ktoré sa venuje prevencii v oblasti siekt informuje, že podľa Výboru pre psychiatriu a náboženstvo sa stáva členmi siekt v Spojených Štátoch Amerických 50% členov vo veku od 18 do 25 rokov. Rovnako aj u nás podľa združenia prieskum Krajskej pedagogicko-psychologickej poradne v Banskej Bystrici z roku 1996 na stredných školách ukázal, že približne polovica dotazovaných študentov nebola dostatočne informovaná o dianí okolo siekt.

Ako dôvod sa tu ukazuje obdobie pubertálnej krízy a pre ňu charakteristické znaky ako sú napríklad vymedzovanie sa voči autoritám, potreba osamostatnenia sa od rodičov a potreba nájsť vo vlastnom živote zmysel u dospievajúcich. Najčastejším dôvodom vstupu do sekty je podľa zdroja od združenia zvedavosť, čo je prirodzená vlastnosť každému človeku. Takisto môže vstup do sekty byť podnietený potrebou mladého vyjadriť svoju dospelosť a odpútať sa od rodiny. Dôvodmi môžu byť, že rodinné prostredie nie je sociálne silné, či veľmi zväzuje a obmedzuje jednotlivca.

Môžeme usúdiť, že mladí ľudia to majú ťažké najmä v dnešných časoch, kedy sa ľudia riadia horoskopmi, pletú si kabala náramky, či navštevujú veštcov a mágov s cieľom poznať vlastnú budúcnosť. A všetko toto sa berie ako normálne. Už aj v rozprávkach sa mágia prezentuje ako prostriedok zábavy, „najsvetlejší“ príklad môžeme nájsť najmä v knihách svetoznámej autorky detského kúzelníckeho hrdinu Harryho Pottera J. K. Rowlingovej.

Písmo Sväté nám hovorí jasne: *„Nech nie je medzi vami nikto, kto by syna alebo dcéru previedol cez oheň: ani veštec zaoberajúci sa veštbami, ani vykladač znamení, ani hádač, ani čarodejník, ani zaklínač, ani vyvolávač duchov, ani jasnovidec, ani ten, čo by sa vypytoval duchov mŕtvych. Každý totiž, kto koná tieto veci, je Hospodinovi ohavný. Hospodin, tvoj Boh, práve pre tieto ohavnosti tie národy vyháňa pred tebou.”* (5Mjž 18, 10-12)

Ako by mal mladý kresťan žiť, aby sa ubránil vplyvu diabla a nepadol do jeho osídiel? Z toho všetkého čo sme si popísali vyplýva, že

mladí by v dnešnej dobe mali byť mimoriadne obozretní. Nemali by sa riadiť svojimi túžbami, ale uprednostňovať rady skúsenejších. Najlepšími vzormi pre mladých namiesto kinosálových hrdinov by mali byť pokorní svätci a ľudia hlbokej viery.

Najlepším a najčistejším vzorom by sa pre nás mal stať Isus Christos. Kochan sa zmieňuje, že Isus nám dáva vzor v každej oblasti, ktorý je hodný nasledovania pre každého kresťana. Dôležitá je modlitba, pokora, láska k blížnym ale aj voči nepriateľovi. Práve najviac podľa Kochana je vidieť pokoru Isusa Christa po celý jeho život až do jeho smrti ukrižovaním. Isus ale neprejavoval falošnú pokoru a keď bolo treba horlivo ale láskavo napomenul ľudí napríklad v jeruzalemskom chráme. Podobne aj my mladí by sme okoliu mali s láskou pomáhať ľuďom v okolí rozlíšiť dobré od zlého. Súhlasíme, že práve láska a pokora sú tými najúčinnejšími zbraňami voči zlu.

Zoznam biblografických odkazov:

Biblia: Písmo Sväté Starej a Novej Zmluvy. Slovenská Biblická Spoločnosť, Banská Bystrica 2008. ISBN 978-80-854-86-47-6.

KOCHAN, P.: Kresťanské vzory pre mladého človeka. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 12. apríla 2010 na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove.* (online). Prešov 2010, s. cit. [2015-03-23]. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Zozulak5/subor/10.pdf>

Nemecká mládež trávi viac času pri počítačových hrách ako v škole. In.: *Správy.pravda.sk* (online). cit. [2015-03-23]. Dostupné na internete: <http://spravy.pravda.sk/svet/clanok/227908-nemecka-mladez-travi-viac-casu-pri-pocitacovych-hrach-ako-v-skole/>

Všetko čo ste chceli vedieť o sektách ale nemali ste sa koho spýtať. In.: *Občianske združenie Integra - Centrum prevencie v oblasti siekt* (online). Cit. [2015-03-24]. Dostupné na internete <http://integra.fost.sk/clanky/vsetko.pdf>

Závislosti. *In.: Zodpovedne.sk* (online). cit. [2015-03-23]. Dostupné na internete: <http://www.zodpovedne.sk/index.php/deti-v-sieti/zavislosti>

ZOZUĽAK, J.: Miesto mládeže v spoločnosti. In: *Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 12. apríla 2010 na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove.* (online). Prešov 2010, s. cit. [2015-03-23]. Dostupné na internete: <www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Zozulak5/subor/03.pdf>

Žena a autoerotika – masturbácia. In.: *Wanda.atlas.sk* (online). Cit. [2015-03-24]. Dostupné na internete: <http://wanda.atlas.sk/zena-a-autoerotika-masturbacia/sex-a-vztahy/vztahy/501536.html>

VÝZNAM HOSPICOVEJ STAROSTLIVOSTI PRE ČLOVEKA

Mgr. Martin Kormaník

„Človek nežije len z lásky, ktorú prijíma,
ale viac z tej, ktorú daruje."
Matka Tereza

Filozofia hospicu je holistickou filozofiou. Hospicová starostlivosť život nepredlžuje a ani neurýchľuje smrť. Začína vtedy, keď už nemôžeme dúfať v predĺženie života. Pozornosť je zameraná na kontrolu symptómov a zlepšenie kvality posledných dní života. Je charakteristická tímovým prístupom odborníkov, ktorí sa mu snažia zabezpečiť, čo najvyšší komfort a symptomatickú kontrolu. Hospicová starostlivosť neobchádza ani duchovné potreby zomierajúcich a venuje im náležitú pozornosť. Komplexnosť má v hospicovej starostlivosti dominantné postavenie. Starostlivosť sa poskytuje 7 dní v týždni, 24 hodín denne a to aj za účasti rodiny.

Balogová a Centková pod komplexnosťou chápu tieto znaky :[1]

- *kontrola symptómov* – účelom je dosiahnuť, čo najvyššiu možnú úľavu od bolesti a iných symptómov, ktoré ju spôsobujú chorému,
- *psychosociálna podpora* – naplniť túto úlohu je veľmi náročné. Vyžaduje si to predovšetkým empatický prístup k chorému, darovať mu úsmev a snažiť sa ho pochopiť v jeho zložitej situácií. Zomierajúci z nás musí vycítiť, že sa o neho zaujímame a chceme mu pomôcť,
- *tímová spolupráca* – je nevyhnutným prvkom starostlivosti o chorých a zomierajúcich. Je založená na interdisciplinárnej spolupráci bez akejkoľvek hierarchie. Všetci, od lekára, sestry, sociálneho pracovníka až po rodinu klienta, sú rovnako dôležitý,
- *akceptácia a uistenie* – sú veľmi dôležitými komponentmi v hospicovej starostlivosti. Chorý musí vedieť, že pri ňom budeme stáť za každých okolností, neopustíme ho a pomôžeme mu ako najlepšie budeme vedieť,

[1] Pozri CENTKOVÁ,M. – BALOGOVÁ,B.: *Filozofia sociálnej starostlivosti o terminálne chorých*. Prešov 2007, s. 38 – 39.

- *flexibilita* – plán starostlivosti musíme stále prispôsobovať potrebám, ktoré si vyžaduje chorý a aj jeho rodina,
- *rešpektovanie chorého ako človeka* – berieme do úvahy jeho názor a rešpektujeme jeho potreby. Vzťah má byť založený na dôvere, pretože ak si získame dôveru chorého, môžeme rýchlejšie otupiť jeho strach zo straty dôstojnosti a zamedzíme pocitom poníženia,
- *podpora tvorivosti* – je nesmierne dôležité podporovať tvorivosť chorého. Tým, že on sám sa o niečo pričiní mu pomáha žiť plnohodnotný život,
- *krása* – dáva zmysel životu, pretože vyvoláva túžbu, znova ju vidieť a dôvod vytrvať až do konca.

Hospic ako dom

Už v stredoveku slúžil hospic ako útočisko pre pútnikov. Poskytoval im ubytovanie, stravu a načerpanie nových síl na ďalšiu cestu. Zmysel dnešného hospicu je podobný, sprevádzať chorých a zomierajúcich a pomáhať im zvládať utrpenie a pripraviť ich na blížiaci sa koniec ich života. Hospic sa usiluje vytvoriť pre zomierajúcich, čo najlepšie podmienky, aby mali pocit, že sú doma v kruhu rodiny, ktorá ich má rada.

Hospic väčšinou pozostáva z malej lôžkovej časti – zvyčajne do 25 postelí. Napríklad Hospic Matky Terezy v Bardejovskej Novej Vsi má 18 lôžok v 2-posteľových izbách so sociálnym zariadením, nachádza sa tam aj veľká záhrada, kde si môžu chorí vyjsť, ak im to dovoľuje ich zdravotný stav, v tomto hospici sa nachádza aj kaplnka, kde sa vysluhuje sviatosť zmierenia a je takisto miestom modlitby pre chorých. Taktiež ponúka ubytovanie pre rodinu a disponuje modernými zdravotnými pomôckami, ktoré zlepšujú kvalitu ich života.

Kritéria pre prijatie do hospicu

Do hospicu môže byť prijatý, každý človek bez ohľadu na vek, pohlavie, rasu, náboženské vyznanie alebo jeho sociálne postavenie. Prioritným kritériom je zdravotný stav chorého, čiže ak progredujúca choroba ohrozuje chorého, ale nie natoľko, že je potrebná hospitalizácia

a nie je možná už domáca starostlivosť. Hospice zvyčajne uprednostňujú tých chorých, ktorí sa nachádzajú v terminálnom štádiu.[1]

Podmienkou pre prijatie do hospicu je slobodný a informovaný súhlas zomierajúceho. Svojím súhlasom chorí potvrdí, že sa pre hospicovú starostlivosť rozhoduje sám, bez nátlaku a na základe zrelého uváženia.

Pacient je poučený o tom, že sa nebudú používať medicínske postupy na predĺženie života v agónii, ale poskytne sa všetko, čo môže zlepšiť kvalitu jeho života v posledných dňoch. K súhlasu je potrebné priložiť aj žiadosť o prijatie do hospicu, v ktorej sa uvedú podrobnejšie okolnosti, ktoré sa týkajú predchádzajúceho priebehu choroby, jej liečby ako aj údaje o tom, či chorý je s diagnózou oboznámený, ale aj prostredie, v ktorom zomierajúci žije a kto sa o neho stará.

Ak nastane prípad, že z vážnych zdravotných dôvodov chorí nemôže posúdiť toto rozhodnutie a starostlivosť v domácom prostredí sa nedá realizovať, má právo podpísať žiadosť jeho najbližší príbuzný alebo opatrovateľ. [2]

Personálne obsadenie hospicu

Hospic by nemohol fungovať bez kvalitného tímu odborníkov, ktorý zabezpečuje chorému a aj rodine, ak si to vyžaduje, kvalitnú starostlivosť a napĺňa všetky potreby (telesné, psychické, duchovné). Každý z tímu má svoje povinnosti, ktoré si musí plniť. Domnievame sa, že bez vzájomnej kooperácie medzi členmi tímu, nemôže byť hospicová starostlivosť efektívna a tak plniť svoj cieľ.

Multidisciplinárny tím tvorí:

Chorý a jeho rodina, manažér hospicu, lekár hospicu, hospicová sestra, sociálny pracovník, duchovný – kňaz, dobrovoľníci, iní profesionáli, ktorých si zomierajúci vyžaduje.

Manažér hospicu

Manažér zabezpečuje personálu vhodné prostredie a podmienky, aby starostlivosť o zomierajúceho a jeho rodinu bola čo najlepšia. Vyba-

[1] Pozri ŠUSTROVÁ, M.: *Sociálna práca v zdravotníctve*. Bratislava 2012 s. 98.
[2] Pozri OLÁH, M. a kol.: *Metódy sociálnej práce v praxi*. Bratislava 2012 s. 281.

vuje kontakty hospicu s poisťovňami, prípadne sponzormi, organizuje rôzne akcie, ktoré prezentujú hospic, spolu so sociálnym pracovníkom sa zúčastňuje na poradách nemocničného tímu, zaisťuje školenie dobrovoľníkov a je reprezentantom hospicu navonok.

Lekár hospicu

Povinnosťou lekára je vykonávanie priebežných kontrol klienta a sledovanie úrovne poskytovania komplexnej starostlivosti. Priebežne konštatuje, či klientov stav zodpovedá indikácii starostlivosti formou hospicu a preberá zodpovednosť za stanovenie smrti chorého.

Hospicová sestra

Sestry, ktoré pracujú v hospici sú špeciálne školené a pripravované formou školení, prednášok a postgraduálnym štúdiom. Sú zodpovedné za poskytovanie kvalitnej profesionálnej starostlivosti pre zomierajúceho a jeho rodinu. Náplň práce sestry v hospici zahrňuje množstvo činností. Vymenujeme aspoň niektoré z nich : pozorovanie a vyšetrenie celkového stavu klienta, zhodnotenie nutričného a pitného režimu chorého, zaobstaranie pomôcok a zariadení, ktoré sú nevyhnutné pre chorého a učí rodinu ako zvládnuť zmeny v jeho správaní.

Sociálny pracovník

Nezabezpečuje len sociálnu starostlivosť ale tiež psychickú podporu chorému a jeho rodine. Jeho práca je spojená so zabezpečením všetkých služieb, ktoré sa týkajú podpory rodiny pred a aj po smrti chorého. Je zodpovedný za sociálnu diagnostiku klienta, formulovanie potrieb klienta a zabezpečenie služieb, spojených s poisťovňami.

Duchovný – kňaz

Je nesmierne dôležitou osobou v hospicovej starostlivosti. Pomáha chorému vyrovnať sa so svojím utrpením, nájsť zmysel života a žiť svoj život plnohodnotne až do jeho samého konca.

Dobrovoľníci

Na prácu v hospici ich pripravujú v špeciálnych kurzoch profesionáli, ktorí pracujú v hospici. Dobrovoľníci nahrádzajú zomierajúcim

rodinu a pomáhajú im sa vyrovnať s ich smrťou. Vykonávajú nasledujúce aktivity: spoločný rozhovor, rôzne spoločenské hry, písanie listov, čítanie kníh alebo nakupovanie potravín a iných vecí, ktoré si zomierajúci vyžaduje.

Mýty spojené s hospicmi

V súvislosti s paliatívnou a hospicovou starostlivosťou sa objavujú mylné názory na to, čo hospic v skutočnosti je. Podľa Haškovcovej[1] najčastejšie mýty, ktoré sa spájajú s hospicmi sú tieto:

Hospic je dom smrti. – hospic poskytuje starostlivosť, ktorá umožňuje viesť chorým i v prítomnosti smrti dôstojný a kvalitný život. Označenie dom smrti znehodnocuje ušľachtilé ciele a ľudský prístup k zomierajúcim ľuďom.

Hospic je len pre starších ľudí – hospice slúžia každému, kto potrebuje hospicovú starostlivosť z dôvodu svojej nevyliečiteľnej choroby. Najčastejšie sa jedná o pacientov s onkologickým ochorením, ktoré sa vyskytuje u ľudí rôzneho veku.

Hospic sa hodí pre všetkých zomierajúcich – hospicový program nie je vhodný pre všetkých ľudí, pretože nie všetci spĺňajú kritéria pre prijatie – informovaný súhlas a želanie byť prijatý do hospicu.

Hospic je len pre veriacich – Cirkvi a cirkevné organizácie sú často zakladateľmi hospicov. To je hlavný dôvod, ktorý vedie k mylným predstavám, že do hospicu môžu prijať iba veriacich. Pravda je však iná. Nikto a za žiadnych okolností nemôže byť vylúčený z hospicového programu pre svoju nevieru. Síce sa v hospici dáva veľký dôraz na duchovnú stránku a v mnohých hospicoch sú zriadené aj kaplnky. Ak je chorý neveriaci, je na ňom či sa bohoslužby zúčastní alebo nie. Stále sa rešpektuje jeho rozhodnutie.

Myšlienka hospicov a znaky kvality

Myšlienka hospicu v sebe zahrňuje oveľa viac než predstavu o nájdení vhodného miesta pre dôstojné zomieranie. Vychádza hlavne z úcty k životu a z úcty k človekovi ako originálnej a neopakovateľnej

[1] Pozri HAŠKOVCOVÁ, H.: *Thanatologie. Nauka o umíraní a smrti*. Praha 2007, s. 76 -77.

bytosti. Právo každého človeka na dôstojnú smrť ako základný etický princíp nikto nebude spochybňovať.

Myšlienku hospicu sa dá pri dobrej vôli a za predpokladu, že sa splnia určité podmienky uplatniť kdekoľvek. Ide hlavne o to naplniť posledné dni životom a nie naopak, naplniť život dňami. Najväčší dôraz sa kladie na kvalitu života chorého až do „posledného vydýchnutia". Odstrániť utrpenie zo života by bola utópia, už len preto, lebo k životu patrí zákonite aj smrť. Tá je jeho súčasťou tak prirodzenou a samozrejmou ako je narodenie a tak ju vníma aj hospic. Hospic v zásade nikdy smrť neurýchľuje, pretože potom by sme už hovorili o eutanázii. Najdôležitejšou myšlienkou a zároveň aj úlohou je pomáhať a slúžiť chorým, pretože pomôcť pochopiť zmysel utrpenia môže byť obrovskou službou, ktorú poskytneme chorému a aj jeho rodine. To všetko vyžaduje ľudský a profesionálny prístup všetkých členov tímu, ktorí sa podieľajú na starostlivosti o chorého. [1]

Pri porozumení tomu, čo znamená hospic nie je až tak dôležitá formálna štruktúra ako skôr obsahové znaky, ktoré ponúkajú všetky hospice. Môžeme ich považovať za akési znaky kvality[2] :

Prvým znakom je, že zomierajúci človek a jeho blízky stoja v centre hospicovej služby. To znamená, že situáciu môžu kontrolovať priamo tí, o ktorých ide. V tom sa hospic výrazne odlišuje od normálnych zdravotníckych inštitúcií, kde sa pracuje skôr podľa abstraktných terapeutických konceptov či predstáv o chorobe. Nemenej dôležité je, že do starostlivosti o chorých zahrňujeme aj rodinných príslušníkov, pretože mnohokrát trpia viac ako samotní pacienti. Zohľadniť to všetko nakoniec znamená priznať dôstojnosť zomierajúcemu a aj jeho blízkym.

Druhý znak hovorí o tom, že klienti majú k dispozícii multidisciplinárny tím. Ten netvorí len medicínsky personál, lekári, sestry alebo ošetrovatelia, ale zahrňuje okrem iného aj iné odbory, zvlášť sociálnych pracovníkov, kňazov, právnikov a rôznych odborníkov na expresívne terapie (muzikoterapiu, biblioterapiu, arteterapiu, dramatoterapiu) a ďalších v závislosti na potrebách klienta. Členovia tímu plnia úlohy

[1] Pozri SVATOŠOVÁ,M.: *Hospice a umění doprovázet*. Kostelní Vydří 2011, s. 115 – 116.

[2] Pozri STUDENT, CH-J, MUHLUM, A., STUDENT, U.: *Sociální práce v hospici a paliatívní péče.* Praha 2006, s. 38- 40.

nielen voči danej skupine, ale taktiež navzájom medzi sebou. Majú sa vzájomne podporovať, zdieľať navzájom svoje pocity, aby predišli syndrómu vyhorenia.

Tretím znakom je zapojenie dobrovoľníkov. Dobrovoľníkov hospic nevyužíva na núdzové práce, ani ich nezneužíva. Majú samostatnú úlohu pri každodennom sprevádzaní, čo znamená sedieť pri posteli chorého a počúvať čo rozpráva a hovoriť s ním, zaobstarať mu nákup, ísť postrážiť deti a pod. Teda ich hlavnou úlohou, je aby sa sprevádzanie zomierajúcich stalo bežným stretávaním blízkych ľudí a aby samotné umieranie bolo včlenené do všedného života. To všetko však vyžaduje starostlivú prípravu a sústavné sprevádzanie.

Ďalším znakom je disponovať dobrými znalosťami a schopnosťou správne diagnostikovať príznaky. V Nemecku sa veľká pozornosť sústreďuje na liečbu bolesti. Nemenej dôležité je ošetrovanie ďalších problémov, ktoré sú spojené s umieraním. Uvedieme niektoré z nich, patria sem: ťažkosti s dýchaním, s trávením, nevoľnosť, zvracanie.

Posledným znakom je kontinuita starostlivosti o danú skupinu. To znamená, že hospicová služba musí byť zabezpečená v krátkom čase. Student a kolektív sa vyjadrujú, že v mnohým prípadoch sa stáva, že chorí sú krátko pred smrťou posielaní do nemocníc, pretože chýba tento spôsob pomoci. Kontinuita starostlivosti obsahuje aj ďalší aspekt v tom, že starostlivosť o rodinu nekončí smrťou daného človeka. Člen týmu, ktorý sa stará o udržiavanie kontaktov s rodinou má byť k dispozícií aj v dobe smútku. Pretože práve extrémny smútok , môže byť podnetom k vzniku choroby a tak citlivá účasť môže zmierniť zdravotné riziká a prispieť k tomu, že pozostalí prečkajú dobu po smrti svojho blízkeho bez dodatočnej telesnej alebo duševnej ujmy.

Tieto znaky popisujú základnú myšlienku hospicovej práce a tiež vyjadrujú aj prepojenie sociálnej práce s touto oblasťou. Obsahujú aj pojem paliatívnej starostlivosti a naznačujú, ako koncept komplexnej starostlivosti o zomierajúceho človeka a jeho rodiny môže byť plodný ak sa navzájom prepojí celistvý pohľad so starostlivosťou a špecifickými vlastnosťami.

Hospicová práca a etika

V tejto časti sa budeme bližšie zaoberať, aká dôležitá je etika v práci s dlhodobo a nevyliečiteľne chorými a poukážeme na základné etické princípy v hospicovej starostlivosti.

Slovo etika pochádza z gréčtiny a znamená (mrav, zvyk, obyčaj, charakter), môžeme ju definovať ako teóriu morálky, vedu o morálke ako stránke života spoločenského človeka alebo vedu o pôvode a podstate morálneho vedomia a konania. [1]

Všeobecne povedané, zaoberá sa štúdiom morálky a rozumovým odôvodnením morálneho jednania.

Pri rozhodovaní v závere života sa vždy objavujú etické otázky. Otázky zomierania a smrti sú vždy spojené s osobnými hodnotami a názormi na utrpenie, významom smrti a miestom každého človeka v rodine a spoločnosti. Práve hospicová starostlivosť sa snaží zabezpečiť pohodu a kvalitu života. Akým smerom sa bude uberať starostlivosť si už volí chorý sám.

Pri snahe dosiahnuť pohodlie a kvalitu života prostredníctvom starostlivosti, ktorá je orientovaná na chorého sa často prejavujú rozdiely v názoroch pacientov a zdravotníkov, čo je pre chorého najlepšie. Najčastejšie sa stretávame s týmito záležitosťami : podávanie morfia, asistovaná samovražda a podávanie sedatív na sklonku života. Starostlivosť o chorých a zomierajúcich vyžaduje komplexné zhodnotenie etickej, právnej a morálnej perspektívy chorého , jeho rodiny a multidisciplinárneho tímu, ktorý mu zabezpečuje starostlivosť.

Z pohľadu etiky je nesmierne dôležité porozumieť utrpeniu, ktoré chorý prežíva, čo nie je veľmi jednoduché. Vyžaduje si to predovšetkým trpezlivosť a aktívne počúvanie chorého. Pri rozhodovaní na konci pacientovho života musíme brať do úvahy nielen snahu zmierniť utrpenie, ale aj možnosť, že utrpenie spôsobíme pokiaľ rozhodnutia nebudú v súlade s kultúrnym, filozofickým a náboženským presvedčeným každého človeka. Všetky tieto faktory ovplyvňujú to, ako chorý chápe utrpenie.[2]

[1] Pozri MATOUŠEK, O.: *Slovník sociálni práce.*Praha 2003 s. 22.

[2] Pozri ARANDA, S. – O´CONNOR, M.: *Paliatívni péče - pro sestry všech oborů*. Praha 2005 s. 53.

Za hlavné východiska etiky považujeme dôstojnosť a jedinečnosť ľudského života. Pojem dôstojnosť zvykneme spájať s termínmi akými sú úcta, autonómia a kvalita života. Haškovcová sa zmieňuje o dôstojnosti ako o ekvivalente vážnosti správania.[1]

V rámci hospicovej starostlivosti sa musia uplatňovať určité etické princípy a hodnoty. Autorky Cinová a Ondriová píšu, že na prvom mieste je zachovanie dôstojnosti zomierajúceho do posledného momentu jeho života. Nesmierne dôležité je rešpektovať princípy autonómie, beneficiencie – prospešnosti., nonmaleficiencie, čo znamená v rámci svojich možností konať dobro a vyhnúť sa škodám, ktoré môžu byť spôsobené úmyselne alebo neúmyselne.[2]

Princíp autonómie – samostatnosti, nezávislosti, svojbytnosti

Tento princíp predstavuje úctu k autonómnej osobnosti chorého, k jeho dôstojnosti a schopnosti rozhodnúť sa o sebe. Zdôrazňuje aj to, že každý má právo určovať svoje konanie a správanie podľa svojich osobných etických zásad. Vážiť si autonómiu človeka, znamená, dovoliť a pripustiť jeho voľbu podľa osobných hodnôt a presvedčení, ktoré vyznáva.

Dobrá komunikácia predstavuje jeden z kľúčov k rešpektovaniu autonómie chorého človeka. Vyžaduje si to, aby si celý tím pracovníkov udržiaval zručnosť nielen v komunikovaní, ale taktiež pochopení chorého.

Autonómia predpokladá schopnosť zvážiť a rozlišovať jednotlivé alternatívy a schopnosť uskutočňovať vlastné plány, ktoré si človek vytýčil. V procese, kedy sa chorý nachádza v terminálnom štádiu rieši rôzne etické dilemy, akými sú dobrá smrť alebo paliatívna starostlivosť.[3]

Princíp beneficiencie – dobročinnosti, prospešnosti

Termín beneficiencia vyjadruje „konanie dobra“. Poslaním princípu je naplniť morálne dobro a eliminovať morálne zlo v ošetrovateľskej a liečebnej starostlivosti. Princíp vyžaduje, aby lekár a každý kto pri-

[1] Pozri HAŠKOVCOVÁ, H., *cit. dielo*., s. 160.
[2] Pozri CINOVÁ, J. – ONDRIOVÁ, I., *Hodnotenie paliatívnej starostlivosti. Košice 2012*., s. 65.
[3] Pozri CINOVÁ, J. – ONDRIOVÁ, I., *cit. dielo*., s. 67.

chádza do kontaktu s chorým človekom, vždy konal v jeho najlepšom záujme života a zdravia.

Princíp dobročinnosti zodpovedá hippokratovskému heslu, ktoré hovorí že, zdravie pacienta je najvyšším zákonom.[1]

O dobročinnosti môžeme tiež hovoriť aj ako o záväzku konať dobro a vyhýbať sa spôsobovaniu škôd.

Princíp nonmaleficiencie – neškodnosti

Zdôrazňuje, že konanie či už lekára alebo zdravotníka, nemá za žiadnych okolností poškodiť chorého alebo ho dokonca usmrtiť a požaduje, aby riziko diagnostických, preventívnych a liečebných úkonov, ktoré sa majú konať v najlepšom záujme života a zdravia pacienta, bolo obmedzené na minimum.[2]

Zámerné alebo nezámerné ublíženie na pacientovom zdraví je v paliatívnej medicíne vždy neprípustné.

Princíp spravodlivosti

Princíp, ktorý vyžaduje rovnaké jednanie s ľuďmi nachádzajúcich sa v podobnej situáciách. Lekárska a ošetrovateľská starostlivosť sa musí výlučne uskutočňovať na základe lekárskych kritérií, bez diskriminácie k rase, národu, pohlaviu alebo spoločenskému postaveniu chorého. Tento princíp zdôrazňuje, že ak majú chorí rovnaké potreby vo veciach zdravia má byť o každého rovnako postarané bez akýchkoľvek výhod pre toho druhého. [3]

Informovanosť chorého

Dostatok informácií je predpokladom pre pacientovo racionálne rozhodovanie. Chorí človek má byť plne informovaný o svojom zdravotnom stave, ale môže a má právo to aj odmietnuť. Prvá informácia patrí pacientovi a následne má chorí uviesť, koho si praje a koho si nepraje informovať o svojom zdravotnom stave.

[1] Pozri ŠTEFKO, A.: *Dôstojnosť človeka v starobe chorobe a zomieraní. Bratislava.* 2003 s. 32.
[2] Pozri tamže.
[3] Pozri CINOVÁ, J. – ONDRIOVÁ, I., *cit. dielo.*, s. 68.

K ďalším podstatným etickým štandardom v práci, ktorá je orientovaná na pomoc druhým ľudom patria : zodpovednosť, náklonnosť, úcta, slušnosť, zdvorilosť, diskrétnosť, mlčanlivosť a pravidlá antidiskriminácie.[1]

Zoznam bibliografických odkazov:

ARANDA, S. – O´CONNOR, M.: *Paliatívni péče - pro sestry všech oborů*.1.vydání. Praha 2005, ISBN 80-247-1295-4.

CENTKOVÁ,M. – BALOGOVÁ,B.: *Filozofia sociálnej starostlivosti o terminálne chorých.* 1.vydanie. Prešov 2007 ISBN 978-80-89295-01-2.

CINOVÁ,J. – ONDRIOVÁ,I.: *Hodnotenie paliatívnej starostlivosti*. 1.vydanie. Košice 2012. ISBN 978-80-971061-0-2

HAŠKOVCOVÁ, H.: *Thanatologie. Nauka o umíraní a smrti*. 2.přepracované vydaní. Praha 2007. ISBN 978-80-7262-471-3

MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*. 1.vydání. Praha 2003, ISBN 80-7178-549-0.

OLÁH, M. a kol.: *Metódy sociálnej práce v praxi*. 1. vydanie. Bratislava 2012. ISBN 978- 80-8132-039-2.

ŠTEFKO, A.: *Dôstojnosť človeka v starobe chorobe a zomieraní*.1.vydanie. Bratislava 2003 ISBN 80 -7141-429-8.

STUDENT, CH-J, MUHLUM, A., STUDENT, U.: *Sociální práce v hospici a paliatívní péče*. 1.vydání 1. Praha 2006 ISBN 80-7319-059-1.

ŠUSTROVÁ, M.: *Sociálna práca v zdravotníctve*. 1.vydanie. Bratislava 2012. ISBN 978-80-8132-041-5.

SVATOŠOVÁ,M.: *Hospice a umění doprovázet*. 7. doplnené vydanie. Kostelní Vydří 2011. ISBN 978- 80-7195-580-1.

TOKOVSKÁ, M.: *Starostlivosť o človeka v kontexte vybraných pomáhajúcich profesií*. 1. vydanie. Banská Bystrica 2013. ISBN 978-80-55-0528-6.

[1] Pozri TOKOVSKÁ, M.: *Starostlivosť o človeka v kontexte vybraných pomáhajúcich profesií.* Banská Bystrica 2013, s. 25.

PRAVOSLÁVNY BIBLICKÝ ZBORNÍK
I/2015

Editor: doc. ThDr. Ján Husár, PhD.
Recenzenti: prof. ThDr. Milan Gerka, CSc.
Ks. biskup dr Paisjusz (Piotr Martyniuk)
Ks. dr Roman Dubec, PhD.

Technický redaktor: doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Rok vydania: 2015
Počet strán: 208

Vydavateľ: Diecezjalny ośrodek Kultury Prawoslavnej
ELPIS v Gorlicach

ISBN 978-83-63055-86-8